

JBS

วารสารพุทธสังคมนวิทยาปริทรรศน์ Journal of Buddhist Sociology

ISSN: 2697-5130 (Print)

ISSN: 2697-5254 (Online)

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม–มีนาคม 2569)
Vol. 11 No. 1 (January–March 2026)

วารสารพุทธสังคมนวิทยาปริทรรศน์ Journal of Buddhist Sociology **2026**

ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย
Thai Journal Citation Index Centre

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช
Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus

วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์

Journal of Buddhistic Sociology

ISSN: 2697-5130 (Print) ISSN: 2697-5254 (Online)

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2569) | Vol.11 No.1 (January – March 2026)

▶ กำหนดออกวารสาร ปีละ 4 ฉบับ (ราย 3 เดือน)

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มีนาคม | ฉบับที่ 3 เดือน กรกฎาคม – กันยายน
ฉบับที่ 2 เดือน เมษายน – มิถุนายน | ฉบับที่ 4 เดือน ตุลาคม – ธันวาคม

▶ วัตถุประสงค์

วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช เป็นวารสารวิชาการ เพื่อเป็นสื่อกลางส่งเสริมการเผยแพร่องค์ความรู้ในด้านพระพุทธศาสนา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้จากการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เข้ากับพระพุทธศาสนา ผลงานทั้งทางด้านการวิจัย และผลงานทางวิชาการ บทความวิจัย หรือบทความวิชาการ ในมิติด้านพระพุทธศาสนา การพัฒนาสังคม สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสหวิทยาการ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ

1. ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย
2. เพื่อเผยแพร่งานการศึกษาค้นคว้าและวิจัยด้านด้านพระพุทธศาสนา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศึกษาศาสตร์
3. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นทางวิชาการของนักวิชาการ บุคลากร เจ้าหน้าที่ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วไป

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน เปิดรับบทความภาษาไทย โดยบทความต้องเป็นงานที่ไม่เคยถูกนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นใดมาก่อน

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความ มิใช่ความคิดเห็นของคณะผู้จัดทำ และมิใช่ความรับผิดชอบของวารสาร คณะบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์การคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงถึงที่มาของบทความให้ชัดเจน

▶ **ที่ปรึกษา**

พระธรรมวชิรากร

พระเทพสิริวิชิรเวที, ดร.

พระเมธีวชิราภีรัต, ผศ.ดร.

▶ **บรรณาธิการบริหาร**

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพมาศ เสวตวรโชติ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

▶ **กองบรรณาธิการ**

พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูโฆษิตวิฒนานุกูล, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูนิติธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.กัณฑ์กมล หนูทองแก้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ตีร์ทรัพย์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกศริน มนูญผล

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาติตรี ชุมเสน

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ สหพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำราญ ศรีคำมูล

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวนธง ครุฑจั่น

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสนา วงศ์ยิมย่อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณิตพงษ์ วงศ์ณาศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช

ดร.สำเร็จ จันชุม

ศึกษานิเทศก์กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช

ดร.บุรินทร์ภักดิ์ พรหมมาศ

กองการศึกษาเทศบาลตำบลบางหญ้าแพรก จังหวัดสมุทรปราการ

ดร.พัชรี สุเมโธกุล

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ดร.ปรียา สงค์ประเสริฐ

ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

ดร.สุปรียา ชำนาญพุดพิพร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช

▶ ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

พระมหาไวยิน มหาวีโร, ดร.

นายจิรพัฒน์ เผื่อแก้ว

▶ ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระมหาเอกกวิน ปิยวีโร, ดร.

พระปลัดประวิทย์ ธนปญโญ

พระมหาประทีป เขมจารี

ดร.จิตรา อุนจะนำ

▶ ออกแบบปก

พระมหาอดิศักดิ์ คเวสโก

▶ จัดรูปเล่ม

นายจิรพัฒน์ เผื่อแก้ว

▶ พิมพ์ที่

โรงพิมพ์เม็ตทราย

1648 ถนนราชดำเนิน ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร: 0-7534-3768, 063-313 7828

▶ **เจ้าของ**

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

128 หมู่ 6 ตำบลนาพรุ อำเภอยะพริง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทรศัพท์ 075-809 128-9 | E-mail: tippamas.mbu@gmail.com

วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ (Journal of Buddhist Sociology)

เป็นวารสารอยู่ในฐานข้อมูล TCI (Thai Journal Citation Index-TCI) กลุ่ม 2 เป็นระยะ 5 ปี (ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2568 จนถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2572) ซึ่งฉบับนี้ ก้าวเข้าสู่ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 ประจำปี 2569 ทางกองบรรณาธิการได้กำหนดการออกวารสารปีละ 4 ฉบับ โดยจะพยายามพัฒนาคุณภาพของบทความในวารสารให้ได้มาตรฐานที่ดียิ่ง ๆ ขึ้น เพื่อเป็นสื่อกลางเผยแพร่องค์ความรู้ในด้านพระพุทธศาสนา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ศีลภาสาตร์ และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้จากการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เข้ากับพระพุทธศาสนา โดยบทความทุกบทความได้ผ่านการพิจารณาจากกรรมการจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องจากหลายสถาบันการศึกษา

กองบรรณาธิการวารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วารสารฉบับนี้ จะเป็นเวทีทางวิชาการ ที่จะกระตุ้นความคิดและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “ด้านการเรียนรู้ยุคใหม่” ของนักวิจัย นักวิชาการและผู้อ่านทุกท่าน ทั้งนี้ เพื่อการมีส่วนร่วมในการจุดประกายความคิดหรือต่อยอดความคิด อันจะก่อให้เกิดกระบวนทัศน์ทางความคิด (Paradigm Shift) ที่จะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนกรเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตนวัตกรรมและการพัฒนาเยาวชน 4.0 ให้เป็นผู้ที่สามารถก้าวทันโลกและทันเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล ตามนโยบายประเทศไทย 4.0

ในนามกองบรรณาธิการวารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ ต้องขอขอบคุณต่อท่านเจ้าของบทความทุกบทความ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกทุกท่าน ที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความให้มีคุณภาพทางวิชาการที่ดียิ่งขึ้น และต้องขอขอบคุณทีมงานผู้จัดทำวารสารทุกท่าน ที่ได้สนับสนุนวารสารฉบับนี้ให้สำเร็จตามเป้าหมายและออกได้ทันตามระยะเวลาที่กำหนด รวมถึงสมาชิกวารสารและผู้อ่านทุกท่าน ที่ได้ติดตามวารสารมาอย่างต่อเนื่อง

และหากท่านผู้เขียนหรือท่านผู้อ่านท่านใด มีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น สามารถส่งความเห็นมาได้ที่ tippamas.mbu@gmail.com ทางกองบรรณาธิการ ขออ้อมรับมาปรับปรุงแก้ไขด้วยความยินดีเป็นอย่างยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพมาศ เสวตวรโชติ)

บรรณาธิการ

บรรณาธิการ	(ก)
บทบรรณาธิการ	(จ)
การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา LEARNING MANAGEMENT BASED ON YONISOMANASIKARA APPROACH TO DEVELOP ANALYTICAL THINKING SKILLS IN HISTORY SUBJECT FOR MATHAYOMSUKSA 1 STUDENTS AT WAT SUTTHAJINDA SCHOOL พระพิสิทธิ์ ปณณาวินิจโท (โสภาวัน), นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ, พระมหาสมบุรณ์ สุขมโม	1
การพัฒนาศักยภาพของครูปฐมวัยด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกาย ระดับปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไปสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา DEVELOPING THE POTENTIAL OF EARLY CHILDHOOD TEACHERS IN ACTIVITY MANAMENT TO PROMOTE PHYSICAL HEALTH AT THE EARLY CHILDHOOD LEVEL IN THE NEXT LIFE ERA UNDER THE LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION OF CHACHOENGSAO PROVINCE สุรสา จันทนา, พจนีย์ เชื้อบัณฑิต	16
การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์เครือข่าย การศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางขัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 ACADEMIC ADMINISTRATION TOWARDS EXCELLENCY BASED ON IDDHIPADA IV OF BUDDHALEELABANGKHAN EDUCATIONAL NETWORK CENTER 9 UNDER NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2 พลอยไพลิน กาญจนภักดิ์	30
แนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียน สังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 THE GUIDELINES FOR STUDENT AFFAIRS MANAGEMENT IN DIGITAL ERA BASED ON IDDHIPADA IV OF SANGWANWIT 7 SCHOOL UNDER NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2 สิรินาถ เพชรมา	44

- แนวทางการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียน
น abon สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช 59**
THE GUIDELINES FOR MANAGING THE MORAL SCHOOL PROJECT ON IDDPADHIA IV OF
NABON SCHOOL UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE
NAKHON SI THAMMARAT
นิพนธ์ แดงเพชร
- การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องหน้าที่ของขงจื๊อกับพุทธปรัชญาเถรวาท 74**
THE STUDY OF CONCEPT OF CONFUCIAN DUTY AND ITS RELEVANCE TO THERAVADA
BUDDHIST PHILOSOPHY
พระครูโสภาสราธิคุณ (โหมตศิริ), ฐริทัต ศรีอร่าม, พระมหาภูมิพัฒน์ ญาณวุฑฺฒโฒ (คำมี)
- รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบ
ในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมอง และการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไป
ของเด็กปฐมวัย 94**
MODEL FOR DEVELOPING COMPETENCIES IN ORGANIZING LEARNING EXPERIENCES
FOR MODEL EARLY CHILDHOOD TEACHERS IN THE DIGITAL ERA, TO DEVELOP
EXECUTIVE FUNCTIONDS LIVE LIFE SUCCESSFULLY IN THE NEXT ERA OF LIFE OF EARLY
CHILDHOOD CHILDREN
พจนีย์ เชื้อบัณฑิต, สุรสา จันทนา
- การประเมินโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล
ในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 113**
THE EVALUATION OF A TEACHER TRAINING PROGRAM TO ENHANCE DIGITAL
TECHNOLOGY SKILLS FOR 21 ST CENTURY LEARNING AT BANTUADTHONG SCHOOL
UNDER NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1
อภัสสกว วงศ์ศศิพงษ์, อโนทัย ประสาน, เบญจพร ชนะกุล
- วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 130**
THE ORGANIZATIONAL CULTURE AFFECTING EFFECTIVENESS OF PERSONNAL
ADMINISTRATION IN SCHOOLS UNDER THE NAKHON SITHAMMARAT PRIMARY
EDUCARTIONAL SERVICE AREA OFFICE 1
ภูมิพัฒน์ เเฮังศิริ, อโนทัย ประสาน, เบญจพร ชนะกุล

- การประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์
สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์
และเทคโนโลยี โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช 146
- THE EVALUATION OF THE PROJECT ON ENHANCING STUDENTS' CAPACITY IN
SUPPLEMENTARY LEARNING THROUGH ONLINE LEARNING PLATFORMS FOR STUDENTS
IN THE SPECIAL PROGRAM FOR PROMOTING EXCELLENCE IN SCIENCE, MATHEMATICS,
AND TECHNOLOGY (SMTP) AT THASALAPRASITSUKSA SCHOOL UNDER THE NAKHON SI
THAMMARAT SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE
บัณฑิตร์ สีนเจริญ, เบญจพร ชนะกุล, อโนทัย ประสาน
- การพัฒนาทักษะการคิดเชิงมนทัศน์สังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิด
เชิงมนทัศน์ 160
- DEVELOPING CONCEPTUAL THINKING SKILLS IN SOCIAL STUDIES OF ELEVENTH GRADE
STUDENTS USING LEARNING PROCESS BASED ON 5 STEPS MODEL AND CONCEPTUAL
THINKING SKILL EXERCISES
นพวรรณ กอนโด, พิชาติ แก้วพวง
- การตีความชีวิตและความตายของผู้สูงอายุที่ทำงานหลังเกษียณ: การวิเคราะห์ผ่าน
พุทธปรัชญาและปรัชญาอस्तานิยม 179
- THE INTERPRETATION OF LIFE AND DEATH FROM THE PERSPECTIVE OF ELDERLY
PEOPLE WHO CONTINUE TO WORK AFTER RETIREMENT: AN ANALYSIS THROUGH
BUDDHIST PHILOSOPHY AND NON-ESSENTIALISM
นครินทร์ กลั่นบุญ, อิศรา ศิริมณีรัตน์
- คุณสมบัติของพระธรรมทูตตามพระไตรปิฎกและการประยุกต์ใช้ในบริบทต่างประเทศ
และยุคดิจิทัล 199
- THE QUALIFICATIONS OF DHAMMADUTA BHIKKHUS ACCORDING TO THE TIPITAKA AND
THE APPLICATION IN INTERNATIONAL AND DIGITAL CONTEXTS
วิเชียร สิงห์คิบุตร, พระครูสังฆกิจวิริยะ (ปราบศึก วิจิตรศักดิ์)
- คำแนะนำสำหรับผู้เขียน (ณ)

การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ
เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา*

LEARNING MANAGEMENT BASED ON YONISOMANASIKARA APPROACH
TO DEVELOP ANALYTICAL THINKING SKILLS IN HISTORY SUBJECT FOR
MATHAYOMSUKSA 1 STUDENTS AT WAT SUTTHAJINDA SCHOOL

พระพิสิทธิ ปณณาวิสิตฺโธ (โสภาวัน)*, นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ, พระมหาสมบุญ สุธมโม
Phra Phisit Panyawisittho (Sophawan)*, Niwes Wongsuwan, Phramaha Somboon Suthammo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

*Corresponding author E-mail: mahapisit@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา 2) เปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ 3) ศึกษาความพึงพอใจการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา 1 ห้องเรียน จำนวน 20 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนและหลังเรียน 3) แบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีความสอดคล้อง และการทดสอบค่าสถิติทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน

ผลการวิจัยพบว่า:

1. ค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา มีค่าคะแนน ($E_1=88.33$) และค่าคะแนน ($E_2=84.33$)

2. ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ มีค่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. คะแนนความพึงพอใจโดยรวมจากการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: แนวคิดโยนิโสมนสิการ, ทักษะการคิดวิเคราะห์, ความพึงพอใจ

ABSTRACT

This research aimed to: 1) investigate the effectiveness of a learning management plan based on the Yonisomanasikara concept for developing analytical thinking skills in History subject for Mathayomsuksa 1 students at Wat Sutthajinda School; 2) compare analytical thinking skills before and after receiving instruction using the Yonisomanasikara concept; and 3) study the satisfaction with the learning management based on the Yonisomanasikara concept. This research employed an experimental design. The sample group consisted of 20 Mathayomsuksa 1 students from one classroom at Wat Sutthajinda School, selected through cluster random sampling. The research instruments included 1) a learning management plan, 2) a pre-test and post-test to measure analytical thinking skills, and 3) a satisfaction questionnaire. The statistical analyses used were mean, standard deviation, Index of Item-Objective Congruence (IOC), and dependent samples t-test.

The research findings revealed that:

1. The effectiveness of the learning management plan based on the Yonisomanasikara concept for developing analytical thinking skills in History for Mathayomsuksa 1 students at Wat Sutthajinda School showed an efficiency index ($E_1=88.33$) and an effectiveness index ($E_2=84.33$).

2. The comparison of analytical thinking skills scores before and after the intervention indicated that the post-test scores were significantly higher than the pre-test scores at the .05 statistical significance level.

3. The overall satisfaction score with the learning management based on the Yonisomanasikara concept for developing analytical thinking skills in History for Mathayomsuksa 1 students at Wat Sutthajinda School was at a high level.

Keywords: Yonisomanasikara, Analytical Thinking Skills, Satisfaction.

บทนำ

สังคมโลกในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในทุกภาคส่วน ส่งผลให้ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาประเทศตามนโยบายประเทศไทย 4.0 โดยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2565) ได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะสูง มุ่งเน้นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาในอนาคต เป็นการเตรียมความพร้อมผู้เรียนเข้าสู่ตลาดแรงงานในศตวรรษที่ 21 อย่างไรก็ตาม วิกฤตการณ์การเรียนรู้ที่สำคัญในปัจจุบัน คือ ผู้เรียนไม่สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริง หรือที่เรียกว่า “เรียนไป แต่ใช้ไม่เป็น” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน ทั้งที่เป็นทักษะพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมืออาชีพ ซึ่งทักษะการคิดวิเคราะห์นี้จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาควบคู่ไปกับทักษะทางอารมณ์ ทักษะสังคม และทักษะเชิงเทคนิค ซึ่งทักษะทั้งสามด้านนี้มีความเชื่อมโยงและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ด้านทักษะการคิดวิเคราะห์มีความสำคัญอย่างยิ่งในโลกปัจจุบัน เนื่องจากเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการประมวลผลข้อมูลจำนวนมาก แยกแยะข้อเท็จจริงจากข้อมูลที่หลากหลาย และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การมีทักษะการคิดวิเคราะห์จะช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัว เรียนรู้สิ่งใหม่ และแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจความคิดที่ซับซ้อน แก้ปัญหา และประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง สามารถปรับตัวรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพในโลกที่มีความผันผวนสูง การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนให้เน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์มากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริงและพร้อมรับมือกับความท้าทายในอนาคต

การพัฒนาผู้เรียนนั้นต้องสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน โดยกำหนดให้เป็นหนึ่งในทักษะสำคัญของศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่กำหนดให้สถานศึกษาต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา โดยในมาตรา 24 ระบุไว้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการ ดังต่อไปนี้ 1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 2) ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา 3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น

ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วน สมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา 5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ 6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

ในทางพระพุทธศาสนามีหลักการคิดแบบโยนิโสมนสิการซึ่งมีความสอดคล้องกับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 การบูรณาการแนวคิดโยนิโสมนสิการกับการจัดการเรียนรู้สมัยใหม่จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สามารถแก้ปัญหา และประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2546) ได้กล่าวไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ว่าแนวคิดโยนิโสมนสิการเป็นการคิดอย่างมีระบบ ระเบียบ รอบคอบ และมีเหตุผล โดยพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ อย่างรอบด้าน รวมถึงการคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย การคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ และการคิดแบบเชื่อมโยงสัมพันธ์ มีศักยภาพในการส่งเสริมการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

จากความสำคัญดังกล่าววิจัยนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของการพยายามแก้ไขปัญหาการขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนไทย ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศ โดยเป้าหมายสำคัญก็เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ และนำความรู้ที่ได้เรียนไปแล้วนั้น นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ รู้จักการคิดวิเคราะห์แยกแยะปัญหา แก้ปัญหา เข้าใจบริบทของสังคมไทยและสังคมโลกทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต สามารถปรับตัวเข้ากับยุคสมัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์เช่นนี้ได้ เพื่อให้ นักเรียนได้เติบโตไปเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ เจริญงอกงามในชีวิตตามแนวทางคำสอนของพระพุทธศาสนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา

2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา” ผู้วิจัยได้กำหนดงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Pre-Experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Pre-Experimental Research) โดยใช้การวิจัยแบบหนึ่งกลุ่มทดลองก่อนเรียน-หลังเรียน

2. ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา จังหวัดนครราชสีมา 2 ห้องเรียน จำนวน 42 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา 1 ห้องเรียน จำนวน 20 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

3. เครื่องมือการทำวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ โดยได้กำหนดแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 6 แผน 2) แบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา จำนวน 1 ฉบับ เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก วัดทักษะการคิดวิเคราะห์ จำนวนข้อสอบ 30 ข้อ รวมทั้งหมด 30 คะแนน เพื่อใช้ทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน 3) แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 2 ตอน

4. การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย มีวิธีการดังนี้

4.1 สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา จำนวน 6 แผน โดยใช้เกณฑ์ประเมินของ มาเรียม นิลพันธุ์ (2549) ผลการประเมินความถูกต้องและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแผนการจัดการเรียนรู้ จากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence, IOC) อยู่ระหว่าง 0.8-1 แปรผลนำไปใช้ได้

4.2 สร้างแบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ผลจากการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้ มีค่า (IOC) อยู่ระหว่าง 0.8-1.00 แปรผลนำไปใช้ได้ จากนั้นนำแบบวัด

ทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดาไปทดลองใช้ (Try out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คน เพื่อหาความยากง่าย (p) และหาค่าอำนาจจำแนก (r) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้วิธีการของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson) จากสูตร KR-20 โดยได้คัดเลือกข้อสอบที่มีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.20-0.80 และค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป โดยข้อสอบแต่ละข้อนั้น มีค่าความยากง่าย (P) อยู่ระหว่าง 0.2-0.85 และค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 0.39-0.82 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.954 แปรผลนำไปใช้ได้

4.3 สร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านครูผู้สอน จำนวน 6 ข้อ 2) ด้านองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 ข้อ 3) ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 ข้อ ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน โดยเลือกค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.8-1

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล มีวิธีการดังนี้ 1) นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบด้านเนื้อหาเพื่อหาประสิทธิภาพ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไข 2) ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pretest) และดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ จำนวน 6 แผน 3) เมื่อสิ้นสุดการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ ทั้ง 6 แผนแล้ว ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่าง ทำแบบทดสอบหลังเรียน (Posttest) 4) ให้นักเรียนตอบแบบสอบถามความพึงพอใจหลังการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ 5) นำผลการทดสอบ และผลการประเมินความพึงพอใจที่ได้ นำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ หลักการและความสำคัญของแนวคิดโยนิโสมนสิการ ความหมายและประเภทของทักษะการคิดวิเคราะห์ ความสำคัญและทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอขั้นตอนในการดำเนินการศึกษา 2) วิเคราะห์คะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน ที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ โดยหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติทดสอบค่า (t-test) 3) วิเคราะห์ความพึงพอใจ ของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ โดยหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา เกิดการพัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริงในการจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีขั้นตอนการเรียนรู้ที่ชัดเจน 5 ขั้นตอน ที่ส่งเสริมให้นักเรียนคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ในส่วนด้านทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน มีการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหลังจากการใช้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ สามารถสรุปผลที่ได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา ตารางที่ 1 ผลการศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา

จำนวน นักเรียน N=20	ผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียน 30 คะแนน	กิจกรรมระหว่างเรียน			รวม	ผลสัมฤทธิ์หลังเรียน 30 คะแนน
		1	2	3		
รวม	220	346	353	361	1060	506
\bar{X}	11.00	17.30	17.65	18.05	53.00	25.30
S.D.	2.49	1.08	1.14	1.15	3.21	1.95
					E_1	88.33
					E_2	84.33

จากตารางพบว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ ทั้ง 6 วิธีคิดที่นำมาทำการวิจัยนั้น แสดงค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ดังนี้

ค่าคะแนน ($E_1=88.33$) และค่าคะแนน ($E_2=84.33$) โดยสรุป ผลการวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นว่า ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการนั้นมีค่าดัชนีชี้วัดสูงกว่าค่าที่ตั้งไว้ 70/70

2. ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ

เปรียบเทียบคะแนน ก่อนและหลังเรียน	จำนวน นักเรียน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน	t-test	ระดับ นัยสำคัญ
ก่อนเรียน	20 คน	11.00	2.49	58.80*	0.05
หลังเรียน	20 คน	25.30	1.95		

จากตารางพบว่า ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ผลคะแนนความพึงพอใจโดยรวมของการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา

ด้านการวิเคราะห์ผลคะแนน	\bar{x}	S.D.	ร้อยละ	ระดับ ความพอใจ
1. ด้านผู้สอน				
1.1 ครูผู้สอนสามารถอธิบายเนื้อหาได้เข้าใจง่าย	4.15	0.91	83.00	มาก
1.2 ครูผู้สอนมีการเตรียมการเรียนการสอนที่เหมาะสมและครบถ้วน	4.20	0.75	84.00	มาก
1.3 ครูผู้สอนมีความสามารถในการกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์	4.20	0.60	84.00	มาก
1.4 ครูผู้สอนมีการใช้เทคนิคหรือวิธีการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหา	4.30	0.64	86.00	มาก
1.5 ครูผู้สอนให้ความสำคัญกับการตอบคำถามและแก้ไขปัญหานักเรียน	4.20	0.75	84.00	มาก
1.6 ครูผู้สอนให้โอกาสนักเรียนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี	4.55	0.59	91.00	มากที่สุด
รวม	4.27	0.73	85.33	มาก

ด้านการวิเคราะห์ผลคะแนน	\bar{X}	S.D.	ร้อยละ	ระดับ ความพอใจ
2. ด้านองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้				
2.1 การจัดการเรียนรู้ช่วยให้เกิดการคิดวิเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพ	4.40	0.66	88.00	มาก
2.2 การเรียนการสอนตามแนวคิดโยนิโสมนสิการส่งเสริมการคิดอย่างมีระบบ	4.60	0.58	92.00	มากที่สุด
2.3 การใช้สื่อหรือเครื่องมือช่วยในการเรียนรู้ทำให้การเรียนการสอนน่าสนใจ	4.35	0.57	87.00	มาก
2.4 การจัดการเรียนรู้มีการอภิปรายกลุ่มหรือการทำงานร่วมกันที่ดี	4.50	0.67	90.00	มาก
2.5 การจัดการเรียนรู้สามารถเชื่อมโยงเนื้อหากับชีวิตประจำวันได้ดี	4.40	0.73	88.00	มาก
รวม	4.45	0.65	89.00	มาก
3. ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้				
3.1 การเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ของคุณ	4.55	0.67	91.00	มากที่สุด
3.2 การเรียนรู้ช่วยเพิ่มความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเท็จจริง	4.55	0.59	91.00	มากที่สุด
3.3 คุณสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนการสอนนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.65	0.57	93.00	มากที่สุด
3.4 การเรียนรู้ช่วยให้คุณพัฒนาทักษะการตัดสินใจและแก้ปัญหาได้ดีขึ้น	4.50	0.50	90.00	มาก
3.5 การเรียนรู้ช่วยเพิ่มความเข้าใจในประวัติศาสตร์ได้มากขึ้น	4.60	0.58	92.00	มากที่สุด
รวม	4.57	0.59	91.40	มากที่สุด
ผลรวมทุกด้าน	4.42	0.68	88.38	มาก

จากตารางพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =4.42, S.D.=0.68) คิดเป็นร้อยละ 88.38 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้ (\bar{X} =4.57, S.D.=0.59) คิดเป็นร้อยละ 91.40 อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านองค์ประกอบจัดการการเรียนรู้ (\bar{X} =4.45, S.D.=0.65) คิดเป็นร้อยละ 89.00 อยู่ในระดับมาก ด้านผู้สอน (\bar{X} =4.27, S.D.=0.73) คิดเป็นร้อยละ 85.33 อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สามารถอภิปรายผลที่ ได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา มีค่าดัชนีชี้วัดสูงกว่าที่ตั้งไว้ 70/70 นั้น เป็นเพราะในการจัดการเรียนการสอนนั้น มีการเพิ่มวิธีการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ที่เป็นไปตาม E_1 และ E_2 ตามลำดับ ซึ่งวิธีคิดตามแนวคิดโยนิโสมนสิการแต่ละวิธี นั้นก็มุ่งเน้นให้นักเรียนพิจารณาข้อมูลหรือสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างละเอียดและจากหลายแง่มุม ยกตัวอย่างเช่น วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนค้นหาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล ทำให้เข้าใจถึงรากเหง้าของปัญหาหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ แทนที่จะมองเพียงผิวเผิน วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ ช่วยให้นักเรียนสามารถแบ่งประเด็นที่ซับซ้อนออกเป็นส่วนย่อย ๆ เพื่อวิเคราะห์แต่ละส่วนอย่างเจาะลึก ทำให้เห็นความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ ฝึกให้นักเรียนมองเห็นความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นอนัตตา ซึ่งนำไปสู่การพิจารณาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ด้วยความเป็นจริงและลดอคติ การฝึกคิดในลักษณะนี้อย่างสม่ำเสมอ จะช่วยพัฒนานักเรียนให้มีความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูล สังเคราะห์ความรู้ และประเมินสถานการณ์ได้อย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น แนวคิดโยนิโสมนสิการส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้กระตือรือร้นในการเรียนรู้และไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิธีคิดแบบรู้ทันคุณโทษและทางออก สนับสนุนให้นักเรียนพิจารณาผลดีผลเสียของทางเลือกต่าง ๆ และคิดหาทางออกที่เป็นไปได้ ซึ่งต้องอาศัยการวิเคราะห์และประเมินอย่างรอบคอบ วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม ทำทนายให้นักเรียนพิจารณาคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ และแยกแยะออกจากคุณค่าที่ถูกปรุงแต่งขึ้น ซึ่งต้องอาศัยการคิดวิเคราะห์เชิงลึกถึงเป้าหมายและผลลัพธ์ วิธีคิดแบบวิภาษวาท ส่งเสริมให้นักเรียนมองเห็นความแตกต่างและความหลากหลายของมุมมองต่าง ๆ และสามารถจำแนกแยกแยะประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน การฝึกคิดเช่นนี้จะช่วยให้นักเรียนรู้จักตั้งคำถาม ตรวจสอบข้อมูล และไม่ด่วนสรุป ทำให้ทักษะการคิดวิเคราะห์พัฒนาขึ้น วิธีคิดตามแนวคิดโยนิโสมนสิการโดยรวม เน้นกระบวนการคิดที่เป็นขั้นตอนและมีเหตุผลรองรับการฝึกคิดทั้ง 6 วิธีอย่างบูรณาการจะช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างมีระบบ ระบุความสัมพันธ์เชิงเหตุผล และสร้างข้อสรุปที่มีน้ำหนัก การที่นักเรียนได้ฝึกฝนการคิดวิเคราะห์ผ่านสถานการณ์และเนื้อหาที่หลากหลาย โดยใช้แนวคิดโยนิโสมนสิการเป็นกรอบในการพิจารณา จะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยสรุป แผนการสอนตามแนวคิดโยนิโสมนสิการทั้ง 6 วิธีคิดนี้ช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์มากขึ้น เนื่องจากส่งเสริมการพิจารณาอย่างรอบด้านและกลุ่มเล็ก กระตุ้นการตั้งคำถามและการตรวจสอบสมมติฐาน และส่งเสริมการคิด

อย่างเป็นระบบและมีตรรกะ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ คมสันธุ์ ต้นสินนท์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการในรายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยม ศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนหอวัง ปทุมธานี ตำบลสวนพริกไทย อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี พบว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มอย่างมีเหตุผล ส่งผลให้เกิดการพัฒนาด้านการคิดวิเคราะห์ได้อย่างเป็นระบบ คิดถูกวิธี คิดในแนวทางที่เป็นกุศล เป็นประโยชน์ ต่อตนเองส่วนรวม และสามารถนำวิธีการคิดที่ถูกต้องไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (คมสันธุ์ ต้นสินนท์, 2561)

2. ทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ หลังเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนเรียน มีค่าคะแนนที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและรอบด้าน แนวคิดโยนิโสมนสิการ ทั้ง 6 วิธีคิด ได้แก่ การสืบสาวเหตุปัจจัย การแยกแยะส่วนประกอบ การคิดแบบสามัญลักษณ์ การรู้ทันคุณโทษและทางออก การคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม และการคิดแบบวิภวาท ได้เข้ามาช่วยฝึกฝนให้นักเรียนมีกระบวนการคิดที่เป็นขั้นตอน มีการพิจารณาข้อมูลจากหลากหลายมุมมอง อย่างลึกซึ้ง แทนที่จะมองเพียงผิวเผินหรือด่วนสรุป การคิดอย่างเป็นระบบนี้ช่วยให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ ประเมิน และสังเคราะห์ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งผลให้คะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์สูงขึ้นอย่างชัดเจน อีกทั้ง การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ ยังช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้เรียนรู้เชิงรุกที่รู้จักตั้งคำถาม ตรวจสอบความสมเหตุสมผลของข้อมูล และไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ โดยเฉพาะวิธีคิดแบบรู้ทันคุณโทษและทางออก และวิธีคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม กระตุ้นให้นักเรียนพิจารณาผลลัพธ์และคุณค่าที่แท้จริง การฝึกฝนเช่นนี้ช่วยลดการตัดสินใจที่ปราศจากเหตุผล และส่งเสริมการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้งและคะแนนที่ดีขึ้น แนวคิดโยนิโสมนสิการ โดยเฉพาะวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย และวิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ ยังช่วยให้นักเรียนสามารถระบุนัยยะระหว่างเหตุการณ์สาเหตุ และผลลัพธ์ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน การเข้าใจความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลนี้เป็นพื้นฐานสำคัญของการคิดวิเคราะห์ เพราะช่วยให้นักเรียนสามารถคาดการณ์ผลที่จะตามมา ประเมินสถานการณ์ได้อย่างแม่นยำ และให้เหตุผลสนับสนุนข้อสรุปของตนเองได้อย่างมีน้ำหนัก การที่นักเรียนมีความเข้าใจในความสัมพันธ์และผลกระทบมากขึ้น จึงส่งผลให้คะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ ได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนอย่างเห็นผล โดยการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดให้เป็นระบบและรอบด้าน ส่งเสริมการตั้งคำถามและการตรวจสอบสมมติฐาน รวมถึงเสริมสร้างความเข้าใจในความสัมพันธ์และผลกระทบ ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้คะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมุห์สมลักษณ์ ดิกขปญฺโญ (รักน้อย) เรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการ ที่มีต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการ

มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
 2) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิกการ มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
 3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อวิธีการเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ตามหลักโยนิโสมนสิกการอยู่ในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (พระสมุห์สมลักษณ์ ดิถขปญโญ (รักน้อย), 2563)

3. ผลคะแนนความพึงพอใจการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิกการเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ รายวิชาประวัติศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากแนวคิดโยนิโสมนสิกการเน้นกระบวนการคิดที่ลึกซึ้ง รอบด้าน และเชื่อมโยง ซึ่งแตกต่างจากการเรียนรู้แบบท่องจำหรือรับข้อมูลเพียงอย่างเดียว การที่นักเรียนได้ฝึกฝนการคิดวิเคราะห์ด้วยวิธีคิดทั้ง 6 ประการ ทำให้พวกเขาารู้สึกว่าตนเองได้ใช้ศักยภาพทางปัญญาอย่างเต็มที่ เกิดความเข้าใจที่แท้จริง และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริง ความรู้สึกของการเป็นผู้เรียนรู้ที่มีส่วนร่วมและสามารถคิดเองได้นี้ นำไปสู่ความพึงพอใจต่อกระบวนการเรียนรู้ที่สูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้าน ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้ ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนว่านักเรียนเห็นคุณค่าและผลลัพธ์ของการเรียนรู้ด้วยวิธีนี้ อีกทั้ง แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิกการมักจะถูกออกแบบมาให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย กระตุ้นการคิด การอภิปราย การแก้ปัญหา และการนำเสนอ ด้านองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ ที่มีค่าเฉลี่ยสูง นักเรียนอาจรู้สึกพึงพอใจกับวิธีการสอน สื่อการเรียนรู้ กิจกรรมที่ทำทลายความคิด และบรรยากาศในชั้นเรียนที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระองค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้การเรียนรู้ไม่น่าเบื่อและส่งเสริมการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในอีกแง่หนึ่งนั้น ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิกการ ผู้สอนมักจะไม่ได้เป็นเพียงผู้ถ่ายทอดความรู้ แต่เป็นผู้ชี้แนะกระบวนการคิด ตั้งคำถามกระตุ้นความคิด และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของนักเรียน ดังที่ปรากฏใน ด้านผู้สอน ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก นักเรียนอาจรู้สึกพึงพอใจที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้พวกเขาได้คิดเอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง และให้การสนับสนุนเมื่อต้องการ บทบาทของผู้สอนที่ส่งเสริมความเป็นอิสระทางความคิดและความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของนักเรียน ย่อมนำไปสู่ความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้โดยรวม กล่าวโดยสรุป ความพึงพอใจในระดับมากของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิกการเป็นผลมาจากการที่วิธีการนี้ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์อย่างแท้จริง มีองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะ และมีบทบาทของผู้สอนที่สนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งทั้งหมดนี้ส่งผลให้นักเรียนเห็นประโยชน์และคุณค่าของการเรียนรู้ด้วยแนวคิดนี้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุบรรพรหนองแสน เรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิกการและการจัดการเรียนรู้วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากอันเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีความสามารถในการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนมีโอกาสได้ช่วยเหลือกัน

กล้าซักถาม กล้าแสดงออก เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินต่อการปฏิบัติกิจกรรมและเรียนรู้อย่างมีความสุข (สุบรร พรหนองแสน, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดสุทธจินดา สามารถสรุปองค์ความรู้ที่เกิดขึ้น ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ครูผู้สอนควรศึกษาทำความเข้าใจหลักโยนิโสมนสิการอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะขั้นตอนการคิดวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การสังเกต การตั้งคำถาม การวิเคราะห์แยกแยะ การสรุปผล และการนำไปประยุกต์ใช้

2. ควรใช้สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น กรณีศึกษา สถานการณ์จำลอง และปัญหาในชีวิตจริง เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์

3. ควรเข้ารับการอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้เทคนิคการสอนแบบโยนิโสมนสิการอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลของการใช้แนวคิดโยนิโสมนสิการกับนักเรียนในระดับชั้นอื่น ๆ เช่น ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

2. ควรเปรียบเทียบประสิทธิภาพของการใช้แนวคิดโยนิโสมนสิการกับแนวคิดการคิดวิเคราะห์อื่น ๆ เช่น Critical Thinking แบบตะวันตก หลักตรรกวิทยา หรือ Design Thinking

3. ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบผลของการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการกับวิธีการสอนอื่น ๆ ที่มุ่งพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์เช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

คมสินธุ์ ต้นสินนท์. (2561). การจัดการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการในรายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนหอวัง ปทุมธานี ตำบลสวนพริกไทย อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (พิมพ์ครั้งที่ 20). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสมุทรสมลักษณ์ ดิถุขปญโญ (รักษน้อย). (2563). ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบการสร้างศรัทธาตามหลักโยนิโสมนสิการ ที่มีต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มาเรียม นิลพันธุ์. (2549). การวัดผลการศึกษา. ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: พริกหวาน.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. พรินต์ดีจิ้น แอนด์ พับลิชชิ่ง.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง. หน้า 1-2.

สุบรร พรหนองแสน. (2563). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการและการจัดการเรียนรู้วิธีการทางประวัติศาสตร์, ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

การพัฒนาศักยภาพของครูปฐมวัยด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะ
ทางกายระดับปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไปสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
จังหวัดฉะเชิงเทรา*

DEVELOPING THE POTENTIAL OF EARLY CHILDHOOD TEACHERS
IN ACTIVITY MANAMENT TO PROMOTE PHYSICAL HEALTH
AT THE EARLY CHILDHOOD LEVEL IN THE NEXT LIFE ERA UNDER THE
LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION OF CHACHOENGSARO PROVINCE

สุรสา จันทนา*, พจนีย์ เชื้อบัณฑิต

Surasa Janthana*, Podjane Chuebundit

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, ประเทศไทย

Rajabhat Rajanagarindra University, Thailand

*Corresponding author Email: mynamesurasa@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาศักยภาพของครูปฐมวัยด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายระดับปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไป และ 2) ประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายระดับปฐมวัยของครูปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไปสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ (1) การพัฒนาชุดการจัดกิจกรรมส่งเสริม สุขภาวะทางกาย (2) การตรวจสอบรูปแบบการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรม และ (3) การประเมิน กลุ่มตัวอย่างคือ ครูปฐมวัยที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา 4 ศูนย์ รวม 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ชุดกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัย และแบบประเมินสมรรถนะครูในการจัดกิจกรรมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัย สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่า (t-test) และการหาค่าประสิทธิภาพ (E1/E2)

ผลการวิจัยพบว่า:

1. ชุดการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัย มีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.20/90.10 ตามเกณฑ์การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ
2. คะแนนผลการใช้ชุดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายเพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัยของครูปฐมวัย ก่อนทดสอบ มีค่าเฉลี่ย 5.33 และหลังทดสอบ มีค่าเฉลี่ย 7.00
3. การเปรียบเทียบคะแนน ผลการใช้ชุดกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัย พบว่าคะแนนหลังการทดสอบสูงกว่าคะแนนก่อนการทดสอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

คำสำคัญ: ชุดกิจกรรมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัย, สุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัย, ยุคชีวิตวิถีถัดไป

ABSTRACT

This research aims to 1) development the potential of early childhood teachers in organizing activities to promote early childhood physical health in the next lifestyle era and 2) to find out the effectiveness of the format for organizing activities to promote early childhood physical health of early childhood teachers in the next lifestyle era under the local administrative organization in Chachoengsao Province. The research method is divided into 3 steps: (1) developing a set of activities to promote physical health, (2) examining the development model for organizing activities, and (3) evaluating the sample group: Early childhood teachers who teach in educational institutions and child development centers under the local administrative organization of Chachoengsao Province, 4 centers, totaling 15 people. The research tools were a set of activities to promote physical health of early childhood children. and teacher competency assessment form in organizing physical health activities for early childhood children. Statistics used in the research include mean (\bar{X}), standard deviation (S.D.), value test (t-test), and efficiency determination (E1/E2).

The research results found that:

1. A set of activities to promote the physical health of early childhood children Equally effective 85.20/90.10 according to the criteria for creating and developing tools

2. Scores of the results of using activity sets to promote physical health to promote the physical health of early childhood teachers by early childhood teachers before the test had a mean of 5.33 and after the test had a mean of 7.00.

3. Score comparison Results of using activity sets to promote physical health in early childhood children. It was found that the post-test score was significantly higher than the pre-test score at the .05 level.

Keywords: Activity set for physical health of early childhood children, Physical health of early childhood children, The next life era.

บทนำ

นักจิตวิทยา นักประสาทวิทยา และนักเศรษฐศาสตร์ต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่าช่วงปฐมวัยเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดของชีวิตมนุษย์ ดังที่ Heckman (2012) กล่าวว่า การลงทุนในเด็กช่วงปฐมวัยเป็นการลดการขาดดุลและเสริมสร้างเศรษฐกิจได้ในระยะยาว เพราะเด็กในช่วงแรกเกิดถึง 5 ปี เป็นวัยที่มีพัฒนาการทางสมองอย่างรวดเร็ว มีศักยภาพในการเรียนรู้ และสามารถเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อชีวิต การลงทุนเด็กในช่วงนี้จึงมีความคุ้มค่าสูง โดยเฉพาะการลงทุนกับเด็กที่อยู่ในภาวะเสี่ยงเด็กด้อยโอกาสเด็กที่มาจากครอบครัวที่ขาดการศึกษา ขาดแคลนทรัพยากรหรือเศรษฐกิจ หากเด็กเหล่านี้ได้รับการสนับสนุน ส่งเสริม และจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมย่อมส่งผลต่อความสำเร็จในการศึกษา สุขภาพ อาชีพการงาน และชีวิตในระยะยาว สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน กล่าวว่า เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูที่ดีได้รับสารอาหาร และการดูแลสุขภาพที่ดีในช่วงแรกของชีวิตมักจะมีทักษะทางกายภาพ ความสามารถทางสติปัญญา และความฉลาดทางอารมณ์ที่ดีกว่า มีโอกาสเข้าเรียนจนถึงระดับอุดมศึกษาสูงกว่า สามารถลดโอกาสการเรียนซ้ำชั้นหรือการออกกลางคันได้ รวมถึงมีโอกาสเป็นกำลังแรงงานที่มีคุณภาพ สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ในอนาคต (สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน, 2555)

จากการสำรวจเชิงพื้นที่โดยการไปมีส่วนร่วมกับครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์ปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าข้อมูลเด็กปฐมวัยมีปัญหาด้านสุขภาวะทางร่างกายที่ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ ซึ่งเด็กปฐมวัยจะต้องมีร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง คล่องแคล่ว ไม่มีโรค มีสุขภาพอนามัยและมีสุขนิสัยในการบริโภคที่ดี ซึ่งสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่สุขภาวะทางกาย ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่สะอาด ปลอดภัย มีการพักผ่อนเพียงพอ มีปัจจัย 4 เพียงพอ ไม่มีมลภาวะ หรือพฤติกรรมทำลายสุขภาพ เด็กได้ทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ ได้แก่ การเล่น การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย รวมถึงการบริโภคสื่อ เทคโนโลยี ของเล่นที่ปลอดภัย มีประโยชน์ต่อสุขภาพและการดำเนินชีวิตไปในทิศทางที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของตนเอง (Minnesota's public school, 2011) สอดคล้องกับกรอบสมรรถนะของเด็กปฐมวัยในการพัฒนาตามวัย 3-5 ปี ซึ่งระบุพฤติกรรม

บ่งชี้ที่ครอบคลุมสุขภาวะทางกายทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) โภชนาการ คือ เด็กรับประทานอาหารหลากหลายชนิดที่มีประโยชน์และปลอดภัย 2) สมรรถภาพทางกาย คือ เด็กทำกิจกรรมเคลื่อนไหวร่างกาย ออกกำลังกายเพื่อส่งเสริมความแข็งแรงและความทนทานของร่างกาย 3) ความปลอดภัย คือ เด็กแสดงออกว่ามีความเข้าใจเกี่ยวกับความปลอดภัย และ 4) การช่วยเหลือและดูแลตนเอง คือ เด็กสามารถช่วยเหลือพึ่งพาตนเองได้ในกิจวัตรประจำวัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2556) ดังนั้นการส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กจึงต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่และพัฒนาให้สมบูรณ์พร้อมทั้ง 4 ด้านดังกล่าว

การแก้ปัญหาสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัยให้ประสบความสำเร็จนั้นต้องมุ่งสร้างความรู้ ความเข้าใจ รวมทั้งฝึกฝนทักษะของครู การชี้แนะนับเป็นแนวทางหนึ่งที่เหมาะสมกับการนำมาพัฒนาครูให้สามารถส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัยได้ เพราะเป็นแนวทางการเรียนรู้ การแก้ปัญหา หรือพัฒนาที่เน้นการทำงานอย่างใกล้ชิดกับครูเป็นรายบุคคล ซึ่งมีความต้องการศักยภาพและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน เป็นการให้คำแนะนำ ช่วยเหลือในบริบทของชีวิตจริง กระบวนการชี้แนะเอื้อให้ครูเกิดพลัง มีแรงบันดาลใจ ร่วมคิด วิเคราะห์ วางแผน ลงมือปฏิบัติ สะท้อนและประเมินตนเองร่วมกับผู้ชี้แนะ อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือพัฒนาตามเป้าหมายที่กำหนดได้

ดังนั้น การส่งเสริมให้ครูปฐมวัยจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายเพื่อให้สามารถพัฒนาเด็กปฐมวัยให้ประสบความสำเร็จอย่างมีคุณภาพนั้น สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (transformative learning) และแนวคิดทฤษฎีระดับขั้นการเปลี่ยนแปลง (stages of change) พฤติกรรมการเปลี่ยนแปลงของบุคคล มีระยะเวลาและความพร้อมแตกต่างกัน จึงต้องอาศัยกระบวนการทางปัญญา อันประกอบด้วย การสร้างจิตสำนึกหรือการตระหนักรู้ในตน การปลุกเร้า โดยสร้างประสบการณ์ทั้งด้านความคิดและความรู้สึก การใคร่ครวญประเมินตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบตัว (Prochaska, DiClemente and Norcross, 1998) รวมถึงการเปิดแรงสนับสนุนจากสังคม และกระบวนการทางพฤติกรรม การรับความช่วยเหลือเพื่อให้เกิดพฤติกรรมใหม่ การเสริมแรง การสร้างข้อมูลผูกมัดในการเปลี่ยนพฤติกรรมและควบคุมสิ่งกระตุ้นพฤติกรรม หลีกเลี่ยงสิ่งเร้าที่จะสร้างปัญหา เพื่อให้พฤติกรรมใหม่ที่ดีนั้นคงอยู่ (Lee & Huddleston, 2009) ดังนั้น การที่จะทำใ้บุคคลตระหนักในปัญหาและเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนั้นควรมีการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเพื่อจะได้วางแผนการพัฒนาได้อย่างสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งควรมีการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิดการกำกับตนเองในการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ในที่สุด การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าควรมีแนวทางดำเนินการพัฒนาครูปฐมวัยของเด็กวัยอนุบาลอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดแนวปฏิบัติกับเด็กอย่างมีคุณภาพ อันจะนำไปสู่การป้องกัน และแก้ปัญหาด้านสุขภาวะทางกายของเด็กได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องต่อสถานการณ์ปัจจุบันให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาศักยภาพของครูปฐมวัยด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพทางกายระดับปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไปสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อหาประสิทธิภาพรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพทางกายระดับปฐมวัยของครูปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไปสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีวิธีการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา วิธีการดำเนินการทดลอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ครูปฐมวัยที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของอำเภอบางน้ำเปรี้ยวจังหวัดฉะเชิงเทราจำนวน 10 ศูนย์

กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูปฐมวัยที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทราจำนวน 4 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกองกลางการบริหารส่วนตำบลดอนฉิมพลี ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดสุวรรณเทมีย์ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอบรมเด็กก่อนเกณฑ์มัธยมี่ดารู้ลมุตตากิน และโรงเรียนอนุบาลอบต.ดอนฉิมพลี สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 15 คน โดยการสุ่มตัวอย่างได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ครูปฐมวัยที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. แบบประเมินสมรรถนะของครูปฐมวัยในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพทางกายของเด็กปฐมวัย
2. รูปแบบการจัดกิจกรรมสุขภาพทางกายเพื่อส่งเสริมสุขภาพทางกายของเด็กปฐมวัย

วิธีการดำเนินการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการกำหนดขอบข่ายของการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพทางกายของเด็กปฐมวัย

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพทางกายของเด็กปฐมวัย และการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
2. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เพื่อสำรวจความคิดเห็นและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพทางกายของเด็กปฐมวัย

3. นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา แล้วนำไป (Try Out) โดยการสัมภาษณ์ครูปฐมวัยที่เป็นแบบอย่างที่ดี จำนวน 3 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ทั้งโดยรวมและรายด้าน มีค่าที่ผ่านเกณฑ์อยู่ระหว่าง 0.66-1.00 และปรับแบบประเมินในบางข้อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและการประเมิน

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาชุดการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัยของครูปฐมวัย ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา

1. ร่างรูปแบบการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัยของครูปฐมวัย ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 มาร่างเป็นรูปแบบการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย 1) คู่มือการจัดกิจกรรม 2) แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัย 3) แบบประเมินตามคู่มือการจัดกิจกรรม

2. การตรวจสอบร่างรูปแบบการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือการจัดกิจกรรม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) และบันทึกความคิดเห็นเพิ่มเติม (Open Form) แล้วนำไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงจากครูที่มีความรู้และเกี่ยวข้องกับด้านการศึกษาปฐมวัยเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัย ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ประเมินคุณภาพเนื้อหาของชุดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัย โดยรวมจากผู้เชี่ยวชาญ อยู่ในระดับมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาชุดการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัย โดยใช้แบบประเมินสมรรถนะของครูในการจัดกิจกรรมโดยใช้ชุดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัย

1. ผู้วิจัยประสานขอความร่วมมือสถานศึกษาและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอบางน้ำเปรี้ยว เพื่อขออาสาสมัครวิจัย
2. ชี้แจงหลักการและเหตุผลของการวิจัย การใช้ชุดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัย
3. ดำเนินการทดลองโดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบ (One-Group Pretest-Posttest Design) ดำเนินการทดลอง 3 ระยะคือ ก่อนการทดลอง ระหว่างการทดลอง และหลังการทดลอง
4. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป
5. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพของครูปฐมวัยด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพทางกาย ระดับปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไปสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา ดังนี้

1. ผลการประเมินการใช้รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพทางกายเพื่อส่งเสริมสุขภาพทางกายของเด็กปฐมวัยของครูปฐมวัย จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน โดยปรับจากข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญตามประเด็นดังนี้ด้านเนื้อหาปรับปรุงให้สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน สอดแทรกบริบทของชุมชนในกิจกรรม กำหนดสาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ให้หลากหลายในการส่งเสริมสุขภาพเด็กในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย ความรู้ทักษะ (เทคนิค วิธีการ) การดูแลเด็กปฐมวัย 5 ด้าน และจัดประสบการณ์การเรียนรู้และการเล่นเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย ข้อมูลด้านคุณภาพของเด็กปฐมวัย ข้อมูลด้านการจัดการระบบรายงานสารสนเทศ ข้อมูลการประเมินการจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัย องค์กรประกอบและเนื้อหาสาระของแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพเด็กในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยผลการเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ของครูกลุ่มทดลอง พบว่าคะแนนเฉลี่ยความรู้ก่อนการทดลองแตกต่างจากหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (<0.001)

ตารางที่ 1 แสดงผลค่าเฉลี่ยคะแนนการใช้ชุดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพทางกายเพื่อส่งเสริมสุขภาพทางกายของเด็กปฐมวัยของครูปฐมวัย ในระยะก่อนและหลังการทดลอง สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

โรงเรียน /ศพด.	ผลการประเมิน (ก่อน/หลังทดลอง)					ก่อนทดลอง		หลังทดลอง	
	ข้อ 1	ข้อ 2	ข้อ 3	ข้อ 4	ข้อ 5	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
สถานพัฒนาเด็กฯ 1	2/3	1/2	2/3	2/2	2/3	1.80	0.32	2.60	0.48
สถานพัฒนาเด็กฯ 2	2/2	2/3	1/3	2/3	3/3	2.00	0.40	2.80	0.32
สถานพัฒนาเด็กฯ 3	1/2	2/3	2/3	3/3	2/3	1.80	0.64	2.80	0.32
สถานพัฒนาเด็กฯ 4	2/2	2/3	1/3	2/3	3/3	2.00	0.40	2.80	0.32

จากตารางพบว่า ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยผลการใช้ชุดกิจกรรมในระยะก่อนและหลังการทดลองใช้ชุดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพทางกายเพื่อส่งเสริมสุขภาพทางกายของเด็กปฐมวัยของครูปฐมวัย ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา ก่อนทดลองพบว่าค่าเฉลี่ยผลการประเมินการใช้ชุดกิจกรรม ค่าเฉลี่ยในระยะหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนการกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายเพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัยของครูปฐมวัย ในระยะก่อนและหลังการทดลอง สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ระดับความรู้	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ก่อนทดลอง	5.33	1.07	5.86	<0.001
หลังทดลอง	7.00	0.43		

*p ≥ .05

จากตารางพบว่า ผลการทดสอบแบบจับคู่ตัวอย่างของคะแนนการใช้ชุดกิจกรรมในระยะก่อนและหลังการทดลองใช้ชุดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายเพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัยของครูปฐมวัย ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าค่า $t=5.86$ และค่า $Sig=0.001$ ซึ่งค่า Sig มีค่าน้อยกว่า 0.05 แสดงให้เห็นว่า หลังจากที่คุณครูใช้ชุดกิจกรรมในระยะก่อนและหลังการทดลองใช้ชุดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายเพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัยมีคะแนนที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2. ผลการหาค่าประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรมในระยะก่อนและหลังการทดลองใช้ชุดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายเพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัยของครูปฐมวัย ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา ตามเกณฑ์ (80/80) โดยใช้สูตร (E1/E2) ที่ทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง 15 คน ดังนี้

ตารางที่ 3 ตารางแสดงผลการหาค่าประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรม

ค่าประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรม	E1	E2	เกณฑ์ (80/80)
	85.20	90.10	ตามเกณฑ์

จากตารางพบว่า ค่าประสิทธิภาพของรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายเพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัยของครูปฐมวัย ระหว่างดำเนินกิจกรรม (E1) มีค่าเท่ากับ 85.20 และการทดสอบหลังการจัดกิจกรรม (E2) มีค่าเท่ากับ 90.10 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุดกิจกรรมมีความเหมาะสม

อภิปรายผล

จากการศึกษาการพัฒนาศักยภาพของครูปฐมวัยด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายระดับปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไปสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาศักยภาพของครูปฐมวัยด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายระดับปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไปสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

การพัฒนาศักยภาพของครูปฐมวัยด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายระดับปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไป ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย หลักสูตรและคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2560 และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาวะทางกาย และดำเนินการหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายเพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัยของครูปฐมวัย ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) แสดงให้เห็นว่า เครื่องมือวิจัยนี้หากได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 3 ท่าน และผ่านการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่ครอบคลุมกับเนื้อหาที่ต้องการศึกษาแล้วนั้นจะทำให้เครื่องมือที่พัฒนามีคุณภาพแล้วสามารถนำไปใช้กับเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ สามารถทำได้โดยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนหนึ่งพิจารณาความครอบคลุมเนื้อหาของคำถามที่ใช้วัด รวมถึงพิจารณาว่าข้อคำถามแต่ละข้อสามารถวัดได้ตรงตามเนื้อหาที่ระบุไว้ในตารางโครงสร้างเนื้อหาและคำนิยามตัวแปรหรือไม่ แล้วนำผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดมาคำนวณหาค่าความสอดคล้อง ดังการศึกษาของ ญัฐนิชา มณีพุกษ์ และคณะ ที่มีการศึกษาคุณภาพของเครื่องมือ จากนั้นได้ทำการศึกษาผลการพัฒนากิจกรรมการปั้นมันดาลาชุด “Mediclaytion” เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมสำหรับเด็กปฐมวัย จำนวน 3 กิจกรรมการปั้น คือ 1) ดาวเคราะห์ดวงน้อย 2) ดาวเสาร์แปลงประกาย 3) ดวงอาทิตย์ยิ้มแฉ่ง โดยผู้วิจัยได้นำชุดกิจกรรมไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พบว่าในแต่ละกิจกรรมมีผลการประเมินคุณภาพ 0.66 ขึ้นไป ซึ่งผ่านเกณฑ์คุณภาพและมีความเหมาะสมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นอนุบาล 3 อายุประมาณ 5-6 ปี จำนวน 5 คน ผลการประเมินสุขภาวะรายบุคคล พบว่า กิจกรรมที่ผู้เรียนมีผลประเมินสุขภาวะมากที่สุด คือ กิจกรรมที่ 3 พระอาทิตย์ยิ้มแฉ่ง รองลงมาคือ กิจกรรมที่ 2 ดาวเสาร์แปลงประกาย และกิจกรรมที่ 1 ดาวเคราะห์ดวงน้อย และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจากการทำกิจกรรมการปั้นทั้ง 3 กิจกรรม พบว่าผู้เรียนมีผลประเมินสุขภาวะมากที่สุด คือ สุขภาวะด้านจิตใจ สุขภาวะด้านร่างกาย สุขภาวะด้านสติปัญญา และสุขภาวะด้านสังคม จากผลการทดลองแสดงให้เห็นว่า กิจกรรมการปั้น มันดาลาชุด “Mediclaytion” สามารถเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวม และมีความเหมาะสมกับการนำไปใช้ในการจัดประสบการณ์ศิลปะเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ตลอดจนการฝึกสมาธิของเด็กปฐมวัยได้เป็นอย่างดี (ญัฐนิชา มณีพุกษ์ และคณะ, 2567)

2. เพื่อหาประสิทธิภาพรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายระดับปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไปสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา

จากผลการหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายระดับปฐมวัยของครูปฐมวัย ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบกิจกรรมมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานเท่ากับ 85.20/90.10 ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายระดับปฐมวัยเพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางกายระดับปฐมวัย ได้ถูกพัฒนาขึ้นอย่างละเอียดตามขั้นตอนกระบวนการพัฒนาชุดกิจกรรมที่ถูกต้อง เริ่มตั้งแต่การศึกษาหาข้อมูล กำหนดรูปแบบกิจกรรม รวมถึงผ่านการตรวจสอบคุณภาพความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญและมีการปรับปรุงแก้ไขจนส่งผลให้ชุดกิจกรรมนี้มีคุณภาพ และสามารถนำไปใช้พัฒนาผู้เรียนได้ เมื่อนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างส่งผลให้ชุดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายระดับปฐมวัยของครูปฐมวัยในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรามีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 สอดคล้องกับงานวิจัยของ จรรย์ธศิริ ภางาม และคณะ ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการเคลื่อนไหวเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกาย สำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 พบว่า ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมมีประสิทธิภาพ 86.75/83.03 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ ค่าดัชนีประสิทธิผลของชุดกิจกรรมมีค่าเท่ากับ .69 ผลการเปรียบเทียบพัฒนาการทางด้านร่างกายสำหรับเด็กนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 หลังการจัดประสบการณ์สูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 อยู่ในระดับมาก (จรรย์ธศิริ ภางาม และคณะ, 2565)

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัยของครูปฐมวัยในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ เพราะครูมีบทบาทและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กปฐมวัย ดังที่ กุสุมาลี โพธิ์ปัสสา กล่าวไว้ว่า ครูพี่เลี้ยงมีการส่งเสริมและกระตุ้นพัฒนาการเด็กให้เป็นไปตามวัย ตามแบบประเมิน DSPM ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กควรมีสถานที่มีสิ่งส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ทั้งสนามเด็กเล่น สนามกลางแจ้ง ของเล่น สื่อการเรียนรู้ต่างๆล้วนส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้สมวัยเป็นไปตามเกณฑ์ รวมทั้งครูพี่เลี้ยงที่คอยส่งเสริม กระตุ้นพัฒนาการโดยการทำกิจกรรมการเรียนรู้กับเด็ก และการประเมินผลตามพัฒนาการ (กุสุมาลี โพธิ์ปัสสา, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับหน้าที่และความรับผิดชอบของครูพี่เลี้ยงที่กำหนดในมาตรฐานการดำเนินศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2559 กล่าวไว้ว่า “ปฏิบัติหน้าที่หลักเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียน ปฏิบัติงานทางวิชาการของสถานศึกษา (ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก)” ส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ เป็นไปตามเกณฑ์ นับว่าครูผู้ดูแลเด็กและพี่เลี้ยงเด็กเป็นผู้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะต้องอยู่ใกล้ชิดเด็กกรองจากพ่อแม่ และทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ ความดี และประสบการณ์อันเป็นประโยชน์ต่อเด็ก ตลอดจนดูแลส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ให้มีความงอกงามเต็มตามศักยภาพ และเติบโตไปเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพต่อไป ดังที่ นิภาพร สิงห์โตไทย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทครูในการส่งเสริมสุขภาวะทางกายแก่

เด็กวัยอนุบาลโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร เขตบางขุนเทียน เพื่อศึกษาบทบาทของครูในการส่งเสริมสุขภาวะทางกายของประชากรแก่เด็กวัยอนุบาล 3 ด้าน ได้แก่ 1) การเป็นแบบอย่าง 2) การจัดสภาพแวดล้อม 3) การส่งเสริมและสนับสนุน ผลการวิจัยในด้านการเป็นแบบอย่าง แสดงให้เห็นว่า ครูปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการส่งเสริมสุขภาวะทางกายในระดับมาก โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนระดับการปฏิบัติสูงที่สุด คือ การดูแลตนเองให้ปลอดภัย ไม่เสี่ยงอันตราย แสดงให้เห็นว่าครูใส่ใจในเรื่องการดูแลสุขภาพและความปลอดภัย (นิภาพร สิงโตไทย, 2561) และสอดคล้องกับบทความของ Cole ได้นำเสนอถึงแนวทางของครูต่อการส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กในโรงเรียน ดังนี้ การสร้างสุขนิสัยที่ดีกับเด็ก เช่น การล้างมือ การเลือกโภชนาการที่ดี กิจกรรมการกลางแจ้ง ครูต้องเป็นผู้ปฏิบัติต้นแบบที่ดีเกี่ยวกับสุขภาวะทางกาย และคำนึงถึงความเสี่ยงอันตรายจากการเล่นด้วย (Cole, 2006)

องค์ความรู้ใหม่

การส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัยนับเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนามนุษย์ในระยะยาว งานวิจัยเรื่องการพัฒนาชุดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัยได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่า ทั้งในเชิงรูปแบบกิจกรรม กระบวนการพัฒนา และลักษณะของกิจกรรมที่มีประสิทธิผล ซึ่งสามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญได้ 3 ประการ ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบของชุดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัย ชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมีลักษณะเด่นคือการบูรณาการการเคลื่อนไหว การดูแลสุขภาพ และบริบทของชีวิตวิถีถัดไปเข้าด้วยกัน โดยมุ่งเน้นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ (Active Learning) และการเคลื่อนไหวที่เหมาะสมกับพัฒนาการตามวัยของเด็ก ชุดกิจกรรมดังกล่าวไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการพัฒนาทางกายเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมทักษะชีวิตที่จำเป็น เช่น การดูแลตนเอง การรักษาสุขอนามัย และการป้องกันตนเองด้านความปลอดภัย อีกทั้งสามารถนำไปปรับใช้ได้ทั้งในและนอกห้องเรียน ภายใต้ข้อจำกัดของบริบททางสังคมและสุขภาพที่เปลี่ยนแปลงไป

2. องค์ความรู้เชิงกระบวนการในการสร้างชุดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกาย งานวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการออกแบบกิจกรรม โดยคำนึงถึงลักษณะของชุมชน วัฒนธรรม และศักยภาพของครูปฐมวัย กระบวนการพัฒนาชุดกิจกรรมเน้นการมีส่วนร่วมของครูปฐมวัย ซึ่งช่วยให้ชุดกิจกรรมมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพจริง และสามารถนำไปใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. องค์ความรู้เกี่ยวกับลักษณะของกิจกรรมที่มีประสิทธิผลต่อการส่งเสริมสุขภาวะทางกายของเด็กปฐมวัย ธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยคือการเรียนรู้ผ่านการเล่น ควบคู่กับกิจกรรมการดูแลสุขอนามัยส่วนบุคคล เช่น การล้างมือ การดูแลร่างกาย และการเรียนรู้เรื่องโภชนาการที่เหมาะสม รวมถึงกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของเด็กและบริบทของชุมชน ยังช่วยสร้างความหมายในการเรียนรู้ และส่งเสริมการพัฒนาสุขภาวะทางกายอย่างยั่งยืน

สรุป

การพัฒนาศักยภาพของครูปฐมวัยด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายระดับปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไปสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทราเกิดประโยชน์กับเด็กปฐมวัยในพัฒนาการทางร่างกายที่สมวัยและแข็งแรง ได้ทำกิจกรรมการเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย และการเล่นอย่างเหมาะสมตามวัย พัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่-มัดเล็กแข็งแรง การทรงตัวและการประสานงานของร่างกายดีขึ้น ลดความเสี่ยงของภาวะอ้วน ขาดการเคลื่อนไหว หรือปัญหาสุขภาพในระยะยาว เด็กเรียนรู้การดูแลสุขภาพตนเองตั้งแต่วัยเด็ก มีนิสัยรักการออกกำลังกาย รู้จักการพักผ่อน การกินอาหารที่เหมาะสม และสุขอนามัยพื้นฐาน ปลูกฝังพฤติกรรมสุขภาพที่ดีอย่างต่อเนื่องในชีวิตประจำวัน เด็กมีความสุข สนุก และกล้าแสดงออก กิจกรรมที่ครูออกแบบอย่างสร้างสรรค์ช่วยให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่น เด็กเกิดความมั่นใจ กล้าเคลื่อนไหว กล้าลองสิ่งใหม่ ๆ และมีอารมณ์เชิงบวก อีกทั้งยังส่งเสริมพัฒนาการด้านสมองและการเรียนรู้การเคลื่อนไหวร่างกาย ช่วยกระตุ้นการทำงานของสมอง เด็กมีสมาธิดีขึ้น เรียนรู้ได้ดีขึ้น และพร้อมต่อการพัฒนาด้านสติปัญญาในอนาคต เด็กปรับตัวได้ดีในยุคชีวิตวิถีถัดไป ได้เรียนรู้กิจกรรมที่ผสมผสานเทคโนโลยีอย่างเหมาะสมกับวัย มีทักษะการปรับตัว การใช้ชีวิตอย่างปลอดภัย และรู้เท่าทันสิ่งแวดล้อมรอบตัว ลดความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาวะของเด็กในท้องถิ่น เด็กในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทราได้รับโอกาสในการพัฒนาสุขภาพอย่างมีคุณภาพและเท่าเทียม ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีได้ตั้งแต่ปฐมวัย สรุปแล้วการพัฒนาศักยภาพครูปฐมวัยด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกาย ช่วยให้เด็กปฐมวัยเติบโตอย่างแข็งแรง สมวัย มีความสุข พร้อมเรียนรู้ และมีรากฐานสุขภาพที่ดี เพื่อก้าวสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ระดับหน่วยงาน

1. ครูผู้สอนควรศึกษาชุดรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายระดับปฐมวัยให้เข้าใจอย่างละเอียด ทั้งในด้านวัตถุประสงค์ ขั้นตอน วิธีดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล ก่อนนำไปวางแผนจัดกิจกรรมให้กับเด็กปฐมวัย เพื่อให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุดและสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก
2. สถานศึกษาควรวางแผนบูรณาการชุดรูปแบบกิจกรรมดังกล่าวเข้ากับแผน การจัดการประสบการณ์ประจำวัน/ประจำสัปดาห์ โดยปรับให้เหมาะสมกับบริบทของเด็กแต่ละพื้นที่
3. ควรมีการนิเทศ ติดตาม และสะท้อนผลการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานให้เหมาะสมและตอบสนองต่อความต้องการของเด็ก
4. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกาย เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน

ระดับองค์กร (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดฉะเชิงเทรา)

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา ควรสนับสนุนการอบรมเชิงปฏิบัติ การให้ครูปฐมวัยในสังกัด เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวทางและขั้นตอนการใช้ชุดรูปแบบการจัดกิจกรรม
2. ควรจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เพียงพอ เช่น สื่อ อุปกรณ์ และพื้นที่ที่เหมาะสม เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายอย่างมีคุณภาพ
3. พัฒนาระบบติดตามและประเมินผลในภาพรวมขององค์กร เพื่อรวบรวมข้อมูลผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับเด็ก และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงหรือขยายผลในหน่วยงานอื่น ๆ
4. สนับสนุนการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหรือสถานศึกษาในสังกัด เพื่อแบ่งปันแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices)

ระดับนโยบาย

1. หน่วยงานที่กำหนดนโยบายด้านการศึกษาปฐมวัยควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดแนวทางหรือมาตรฐานการส่งเสริมสุขภาวะทางกายในเด็กปฐมวัยในระดับพื้นที่และระดับประเทศ
2. ควรกำหนดให้การส่งเสริมสุขภาวะทางกายเป็นนโยบายสำคัญที่บูรณาการอยู่ในแผนพัฒนาการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างชัดเจน
3. สนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรในระยะยาว เพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องและยั่งยืน
4. ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาต่อยอดรูปแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทที่หลากหลาย เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยโดยรวม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่ของเด็กปฐมวัยในแต่ละช่วงอายุ เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย
2. การศึกษาผลของการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายที่มีต่อความสามารถด้านอื่นของเด็กปฐมวัย ได้แก่ ความสามารถทางการคิด ความร่วมมือ ความเชื่อมั่นในตนเอง พฤติกรรมการช่วยเหลือ และความสามารถทางคณิตศาสตร์
3. การพัฒนาคู่มือชุดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางกายสำหรับผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่บ้านให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กุสุมาลี โปธิปัสสา. (2562). สภาวะการณ์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียนของศูนย์พัฒนาเด็ก ตำบลโนนสูง-น้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. วารสารโรงพยาบาลสกลนคร, 22(2), 25-37.

- จรรยาธศิริ ภางาม และคณะ. (2565). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเคลื่อนไหวเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย สำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิน, 19(2), 245-256.
- ณัฐนิชา มณีพฤษ, อินทิรา พรหมพันธุ์ และเพชร วงษ์วรรณ. (2567). การเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมสำหรับเด็กปฐมวัยด้วยการกิจกรรมปั้นมันดาลา ชุด “Mediclaytion”. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 8(4), 1-12.
- นิภาพร สิงห์โตไทย. (2561). บทบาทครูในการส่งเสริมสุขภาวะทางกายแก่เด็กวัยอนุบาลในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร เขตบางขุนเทียน. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา (OJED), 13(3), 121-130.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2556). รายงานประจำปี 2556 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กับเส้นทางการพัฒนาการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน. (2555). แนวทางการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน. กรุงเทพฯ: สสค.
- Cole, P. (2006). All children ready for school: Health and physical well-being. Indiana Institute on Disability and Community.
- DiClemente, C. C., & Prochaska, J. O. (1998). Toward a comprehensive, transtheoretical Model of change. Applied and Preventive Psychology, 7(1), 23-32.
- Heckman, J. J. (2012). Invest in early childhood development: Reduce deficits, strengthen the economy. The Heckman Equation.
- Minnesota Department of Education & Minnesota Department of Children, Youth, and Families. (2011). Minnesota early learning standards: Early Childhood Indicators of Progress (ECIPs). State of Minnesota.

การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4
ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2*
ACADEMIC ADMINISTRATION TOWARDS EXCELLENCY BASED
ON IDDHIPADA IV OF BUDDHALEELABANGKHAN EDUCATIONAL
NETWORK CENTER 9 UNDER NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

พลอยไพลิน กาญจนภักดิ์*

Ploypailin Kanjanapak*

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Thailand

*Corresponding author E-mail: 6703202085@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ 2) ศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 และ 3) นำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 15 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 5 รูป/คน และผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม จำนวน 7 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล การสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า:

การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาและพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน สถานศึกษายังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้าน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนซึ่งมีแนวโน้มต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับชาติ แนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศที่ได้จากการวิจัยประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดการเรียนรู้ 2) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน 3) ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ และ 4) ด้านคุณภาพผู้เรียน โดยบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการขับเคลื่อนการบริหารงานวิชาการอย่างเป็นระบบ ผลการประเมินแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่ามีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้พัฒนาสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ, ความเป็นเลิศ, อิทธิบาท 4, ศูนย์เครือข่ายการศึกษา

ABSTRACT

This article aimed to: 1) examine the current conditions of academic administration toward excellence; 2) explore guidelines for academic administration toward excellence based on the principles of the Four Bases of Success Iddhipada IV; and 3) propose and evaluate these guidelines in the Educational Network Center 9, Phutthaleela Bangkhan, under the Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 2. This study employed a qualitative research approach. Data were collected from 15 key informants, including school administrators, teachers, and educational personnel. Additionally, interviews were conducted with five experts in educational administration, and a focus group discussion was organized with seven qualified scholars. The research instruments included in-depth interview forms and focus group discussion guidelines. Data were analyzed using content analysis through data categorization, synthesis of key themes, and verification of data credibility.

The findings revealed that:

Academic administration plays a crucial role in improving educational quality and students' learning achievement. However, many educational institutions still face challenges as students' academic achievement tends to be lower than the national average. The proposed guidelines for academic administration toward excellence consist of four key components: learning management, participation of parents and communities, academic leadership, and student quality. These components are integrated with the principles of Iddhipada IV: Chanda, Viriya, Citta, and Vimamsa. The evaluation results by experts indicated that the guidelines were appropriate, feasible, and beneficial for practical

implementation. The application of these guidelines can enhance the effectiveness of academic administration and sustainably improve student quality.

Keywords: Administration, Excellence, Iddhippada IV, Educational Network Center

บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคน สังคม และประเทศ ช่วยเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ให้มีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 อีกทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทยจึงให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาในฐานะสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสมรรถนะสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ควบคู่กับการพัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อบริบทสังคมยุคใหม่ เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืนและทัดเทียมนานาชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

การบริหารงานวิชาการถือเป็นภารกิจที่มีความสำคัญที่สุดของสถานศึกษา เนื่องจากจุดมุ่งหมายหลักของการจัดตั้งสถานศึกษาคือการจัดการเรียนรู้ ส่วนงานอื่น ๆ เป็นงานสนับสนุนเพื่อเสริมประสิทธิภาพของงานวิชาการให้สูงขึ้น ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจ ให้ความสำคัญ และมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดแนวทางปฏิบัติ การประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง จึงนับว่าประสิทธิภาพในการดำเนินงานวิชาการเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จและคุณภาพของสถานศึกษาและผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

การประยุกต์ใช้หลักอภิปาบท 4 ในการบริหารงานวิชาการให้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ฉันทะ คือ ผู้บริหาร ครู และผู้เรียนมีความรักและแรงจูงใจในการทำงานและการเรียนรู้ 2) วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม ขยัน อดทน และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องของทุกฝ่าย 3) จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ รอบคอบ และมุ่งมั่นในกระบวนการบริหาร การจัดการเรียนรู้ และการเรียนของผู้เรียน และ 4) วิมังสา คือ การใช้ปัญญาวิเคราะห์ วางแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงานและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพและนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่สูงขึ้น

การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษามีความแตกต่างตามบริบทพื้นที่ โดยศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางซัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ซึ่งมีโรงเรียนในสังกัด 20 โรงเรียน พบว่าการบริหารงานวิชาการเป็นปัญหาหลัก สะท้อนจากผลการทดสอบระดับชาติ O-NET, RT และ NT ที่ต่ำกว่าระดับประเทศและปีที่ผ่านมา ดังนั้น การพัฒนาการบริหารงานวิชาการจึงเป็นภารกิจสำคัญที่ต้องอาศัยบทบาทผู้บริหาร ครู และความร่วมมือจากทุกฝ่าย เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์และก้าวสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ

จากความเป็นมาและความสำคัญองปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่องการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธิลลาบางชัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประณตศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 และผลการศึกษาคั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการทำงานร่วมกันองผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรในสถานศึกษารวมทั้ง ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดประสิทธิภพต่อการจัดการศึกษาองสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์องการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธิลลาบางชัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประณตศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธิลลาบางชัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประณตศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2
3. เพื่อนำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธิลลาบางชัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประณตศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยคั้งนี้มีระเบียบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในคั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัย ได้ศึกษาใน 3 ลักษณะ คือ ศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary Investigation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน ซึ่งมีผู้ให้การสัมภาษณ์ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 7 คน ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการ จำนวน 5 คน ครูผู้รับผิดชอบงานทะเบียนและวัดผล จำนวน 3 คน

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ตอบแบบประเมิน จำนวน 5 รูป/คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธิลลาบางชัน จำนวน 1 คน พระภิกษุผู้มีความรู้ด้านการบูรณาการหลักธรรม จำนวน 1 รูป ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้ากลุ่ม

บริหารงานวิชาการจากสถานศึกษานอกศูนย์เครือข่ายการศึกษา จำนวน 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) จำนวน 1 คน และศึกษานิเทศก์ที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป จำนวน 1 คน

ระยะที่ 3 นำเสนอและประเมินทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงประกอบด้วย ประธานศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น 1 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น จำนวน 1 คน รองผู้อำนวยการที่รับผิดชอบกลุ่มบริหารงานวิชาการ จำนวน 1 คน ศึกษานิเทศก์ ที่รับผิดชอบงานวัดและประเมินผล จำนวน 1 คน ครูผู้ปฏิบัติหัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการ จำนวน 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) จำนวน 1 คน พระภิกษุสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป จำนวน 1 รูป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการ เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับแนวการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2

ระยะที่ 3 นำเสนอและประเมินทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินการสนทนากลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการ เก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 15 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์การบริหารงานวิชาการของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 เก็บรวบรวมแบบประเมินแนวการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 สัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูป/คน

ระยะที่ 3 นำเสนอและประเมินทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 ใช้การสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน โดยใช้แบบประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการ วิเคราะห์โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาเรียบเรียงเป็นข้อสรุป

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 วิเคราะห์โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาเรียบเรียงและปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ระยะที่ 3 นำเสนอและประเมินทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 วิเคราะห์โดยนำความเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มมาจัดทำแนวทาง

ผลการวิจัย

การศึกษาศภาพการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

1. ด้านการจัดการเรียนรู้ สถานศึกษามีการวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการใช้สื่อ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางการศึกษาในการจัดการเรียนการสอนอย่างครอบคลุมทุกห้องเรียน พร้อมทั้งมีระบบการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน

2. ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน สถานศึกษาส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษา ผ่านกระบวนการวางแผน การพัฒนา และการจัดกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาและสร้างช่องทางการสื่อสารระหว่างครูกับผู้ปกครองอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

3. ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารงานวิชาการ โดยมีการกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายทางวิชาการอย่างชัดเจน มีระบบการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพครู การสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามศักยภาพ

4. ด้านคุณภาพผู้เรียน สถานศึกษามีการติดตามและประเมินผลการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะชีวิต รวมทั้งทักษะด้านภาษาและเทคโนโลยี ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ชัดเจน

แนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

1. ด้านการจัดการเรียนรู้ ผู้บริหาร ครู และผู้เรียนมีบทบาทร่วมกันในการขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้สู่ความเป็นเลิศ โดยผู้บริหารส่งเสริมแรงจูงใจ วางระบบนิเทศภายใน และสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา ครูออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะชีวิต และคุณธรรมของผู้เรียน ขณะที่ผู้เรียนมีการตั้งเป้าหมายในการเรียนรู้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ผ่านการติดตามและสะท้อนผลการเรียนรู้ร่วมกัน ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถประเมินและพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่

2. ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครองและชุมชนผ่านการประชุม การสร้างเครือข่าย และการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทางการศึกษา ครูออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทของชุมชน ขณะที่ผู้ปกครองและชุมชนสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งด้านกำลังใจและทรัพยากร ส่งผลให้เกิดความร่วมมือที่เอื้อต่อการพัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการ

3. ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาวิชาการ สร้างแรงบันดาลใจ และจัดระบบการนิเทศติดตามการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ครูพัฒนาตนเอง แสวงหานวัตกรรม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกระบวนการ PLC ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ในองค์กร และยกระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของครู

4. ด้านคุณภาพผู้เรียน ผู้บริหารและครูร่วมกันส่งเสริมแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยสนับสนุนให้ผู้เรียนตั้งเป้าหมายในการพัฒนาตนเอง พัฒนาทักษะทางวิชาการ ทักษะชีวิต และคุณธรรมจริยธรรม ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น Active Learning การเรียนรู้แบบโครงการ และ การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถประเมินและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และมีคุณภาพการเรียนรู้ที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ

การนำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารงานวิชาการ สู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2

ในการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องศักยภาพผู้เรียนและติดตามผล 2) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ 3) ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่สร้างแรงบันดาลใจและกำหนดระบบนิเทศ

ชัดเจน 4) ด้านคุณภาพผู้เรียนที่ได้รับการติดตามและพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นกลไกขับเคลื่อน ทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความคิดเห็นว่าแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมพบว่า มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

สภาพการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่า

1. ด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งคะแนน O-NET และ NT รวมถึงผลการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยสถานศึกษาจัดกิจกรรมที่พัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง การสอนอย่างเป็นระบบ การออกแบบกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย พร้อมการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และแนวคิด Active Learning ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประวิทย์ ทิพย์โพธิ์ เรื่อง รูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ที่พบว่าการบริหารงานวิชาการอย่างเป็นระบบช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนรู้อของผู้เรียน และเป็นการพัฒนาทักษะของผู้เรียนด้วย (ประวิทย์ ทิพย์โพธิ์, 2563) งานวิจัยครั้งนี้ได้ขยายมิติด้วยการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งช่วยเสริมแรงจูงใจและความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

2. ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ โดยช่วยสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และกำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษา ร่วมกันระหว่างสถานศึกษา ครอบครัว และชุมชน ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมความร่วมมือที่เข้มแข็งและยั่งยืน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด การบริหารแบบมีส่วนร่วม ที่เน้นบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วน

เสียในการพัฒนาการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฌญิณร์ตัน ทัพทวา เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนช่วยยกระดับคุณภาพผู้เรียน (ฌญิณร์ตัน ทัพทวา, 2568) งานวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นเพิ่มเติมว่าการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เป็นกรอบในการสร้างแรงจูงใจและความร่วมมือ สามารถทำให้การมีส่วนร่วมเกิดความต่อเนื่องและส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

3. ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน โดยผู้บริหารกำหนดวิสัยทัศน์ทางวิชาการอย่างชัดเจน ส่งเสริมการพัฒนาครู สนับสนุนการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา และสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการ PLC ส่งผลให้คุณภาพการจัดการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด ภาวะผู้นำทางวิชาการที่เน้นบทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาการเรียนการสอนและศักยภาพครู และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไชยา ภาวะบุตร เรื่องภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการบริหารงานสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร นครพนม และมุกดาหารที่พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา (ไชยา ภาวะบุตร, 2566) งานวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการบูรณาการหลัก อิทธิบาท 4 เข้ากับภาวะผู้นำทางวิชาการสามารถเสริมสร้างแรงจูงใจ ความมุ่งมั่น และการพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ด้านคุณภาพผู้เรียน พบว่า การบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพส่งผลให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะชีวิต และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อีกทั้งยังสามารถใช้ภาษาและเทคโนโลยีในการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด การพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม ซึ่งมุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรม ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิรุทธ์ น่วมรัมย์ เรื่องการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 ที่พบว่า การบริหารงานวิชาการมีความสัมพันธ์กับคุณภาพผู้เรียน (นิรุทธ์ น่วมรัมย์, 2565) งานวิจัยครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นว่าการนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้เป็นกลไกในการสร้างแรงจูงใจและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดความมุ่งมั่นในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

การศึกษาแนวการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธิสภาบางซัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ซึ่งสามารถอภิปรายผลแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ประกอบด้วย 4 ด้าน โดยบูรณาการกับหลักอิทธิบาท 4 พบว่า

1. ด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงบทบาทของผู้บริหาร ครู และผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ช่วยส่งเสริมแรงจูงใจในการเรียนรู้ การใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม และการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาศักยภาพและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประจักษ์ สระแก้ว เรื่องกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้เชิงรุกช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย (ประจักษ์ สระแก้ว, 2567) งานวิจัยนี้ได้บูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมแรงจูงใจและความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ของผู้เรียน ผลการศึกษาชี้ว่าแนวทางการบริหารดังกล่าวมีความเหมาะสม เป็นไปได้ และเกิดประโยชน์ในระดับมาก

2. ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน พบว่า ความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน ช่วยสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาทักษะและคุณลักษณะของผู้เรียนอย่างรอบด้าน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฅณิฎฐรัตน์ ทัพขวา เรื่องการมีส่วนร่วมของสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ที่พบว่าการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนช่วยยกระดับคุณภาพผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยงานวิจัยนี้เน้นการใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจและความร่วมมือในเครือข่ายการศึกษา (ฅณิฎฐรัตน์ ทัพขวา, 2558)

3. ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ พบว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการนิเทศ การจัดสรรทรัพยากร และการขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ซึ่งช่วยพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้และสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำทางวิชาการ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รุ่งโรจน์ สุวรรณบุตร เรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 ที่พบว่าการนิเทศและการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องช่วยยกระดับคุณภาพงานวิชาการของสถานศึกษา (รุ่งโรจน์ สุวรรณบุตร, 2567)

4. ด้านคุณภาพผู้เรียน พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย การใช้เทคโนโลยี และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะตามเป้าหมาย แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารคุณภาพการศึกษา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีศนา กล้าหาญ เรื่องรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ที่พบว่า การติดตามความก้าวหน้าและการเสริมแรงช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ปรีศนา กล้าหาญ, 2559)

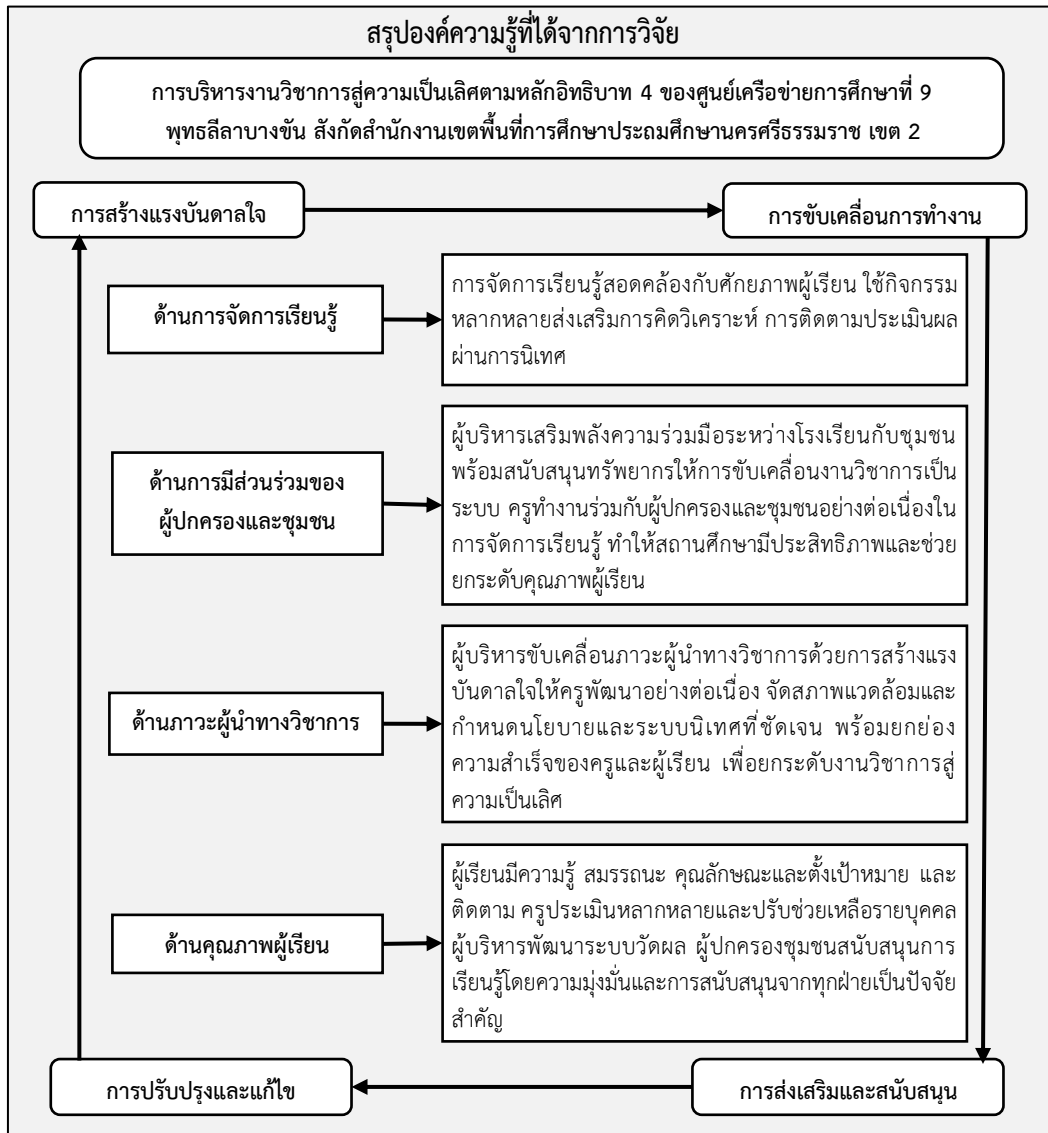
การนำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่า แนวทางดังกล่าวประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดการเรียนรู้ เน้นการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนรายบุคคลผ่านกิจกรรมที่หลากหลายและการนิเทศอย่างเป็นระบบ 2) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ผู้บริหารส่งเสริมความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนในการสนับสนุนทรัพยากรและการจัดการเรียนรู้ 3) ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ ผู้บริหาร สร้างแรงบันดาลใจและกำหนดทิศทางการพัฒนางานวิชาการอย่างชัดเจน และ 4) ด้านคุณภาพผู้เรียน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ สมรรถนะ และคุณลักษณะตามเป้าหมาย

การดำเนินงานดังกล่าวขับเคลื่อนด้วยหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และ วิมังสา ซึ่งช่วยสร้างแรงจูงใจ ความมุ่งมั่น และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การบริหารงาน วิชาการมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน โดยผลการประเมินพบว่าแนวทางดังกล่าว มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัย ของ ฉัตรนภัส แพทย์สิทธิ์ เรื่องการบริหารสถานศึกษาให้เป็นเลิศทางวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในศตวรรษที่ 21 ที่พบว่าการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการช่วยเสริมแรง จูงใจ พัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารและครู และยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ สถานศึกษาสามารถพัฒนาสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการได้อย่างชัดเจน (ฉัตรนภัส แพทย์สิทธิ์, 2566)

จากผลการวิจัยสังเคราะห์ได้ว่า การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศเกิดจากการบูรณาการ 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ภาวะผู้นำทางวิชาการ และคุณภาพผู้เรียน โดยมีหลักอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) เป็นแรงจูงใจภายในในการ ขับเคลื่อน ส่งผลให้การบริหารงานวิชาการมีประสิทธิภาพและยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน สู่ความเป็นเลิศ

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

สรุป

จากการศึกษาครั้งนี้สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 ในการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับศักยภาพผู้เรียน ใช้กิจกรรมหลากหลายส่งเสริมการ

คิดวิเคราะห์ การติดตามประเมินผลผ่านกรณีศึกษา 2) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ผู้บริหารใช้ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมพลังความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พร้อมสนับสนุนทรัพยากรให้การขับเคลื่อนงานวิชาการเป็นระบบ ครูทำงานร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนอย่างต่อเนื่องในการจัดการเรียนรู้ ทำให้โครงการมีประสิทธิภาพและช่วยยกระดับคุณภาพผู้เรียน

3) ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ ผู้บริหารขับเคลื่อนภาวะผู้นำทางวิชาการด้วยการสร้างแรงบันดาลใจให้ครูพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จัดสภาพแวดล้อมและกำหนดนโยบายและระบบนิเทศที่ชัดเจน พร้อมยกย่องความสำเร็จของครูและผู้เรียน เพื่อยกระดับงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ 4) ด้านคุณภาพ ผู้เรียนมีความรู้ สมรรถนะ คุณลักษณะและตั้งเป้าหมาย และติดตาม ครูประเมินหลากหลายและปรับเปลี่ยนสื่อรายบุคคล ผู้บริหารพัฒนาระบบวัดผล ผู้ปกครองชุมชนสนับสนุนการเรียนรู้โดยความมุ่งมั่นและการสนับสนุนจากทุกฝ่ายเป็นปัจจัยสำคัญ การนำหลักกฤษฎีกา 4 มาใช้ในการดำเนินงานการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ การสร้างแรงบันดาลใจ (ฉันทะ) การขับเคลื่อนการทำงาน (วิริยะ) การส่งเสริมและสนับสนุน (จิตตะ) และการปรับปรุงและพัฒนา (วิมังสา) ทำให้การดำเนินงานการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ของของศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลา บางชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น สามารถนำแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศไปกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ในด้านการเรียนให้สูงขึ้น
2. สถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ให้สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน
3. สถานศึกษาอื่น ๆ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบท เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินการตามแนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสู่ความสำเร็จเพื่อให้สถานศึกษามีการดำเนินงานการบริหารงานวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการพัฒนาการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.
- ฉัตรนภัส แพทย์สิทธิ์. (2566). การบริหารสถานศึกษาให้เป็นเลิศทางวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในศตวรรษที่ 21. วารสารพุทธพัฒนศาสตร์ศึกษา, 1(3), 121-134.
- ไชยา ภาวะบุตร. (2566). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร นครพนม และมุกดาหาร. วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 13(4), 58-75.
- ณภิญรัตน์ ทัพทวา. (2568). การมีส่วนร่วมของสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 38(2), 29-45.
- นิรุทธ์ น่วมรัมย์. (2565). การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 13(2), 1-11.
- ประจักษ์ สระแก้ว. (2567). กระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1. วารสารครุศาสตร์ปัญญาพัฒน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 2(2), 56-72.
- ประวีณ์ ทิพย์โพธิ์. (2563). รูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- ปริศนา กล้าหาญ. (2559). รูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- รุ่งโรจน์ สุวรรณบุตร. (2567). การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4
ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
นครศรีธรรมราช เขต 2*

THE GUIDELINES FOR STUDENT AFFAIRS MANAGEMENT
IN DIGITAL ERA BASED ON IDDHIPADA IV OF SANGWANWIT 7 SCHOOL
UNDER NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL
SERVICE AREA OFFICE 2

สิรินาท เพชรมาก*

Sirinart Phetmak*

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Thailand

*Corresponding author E-mail: sirinat19phetmak@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัล 2) ศึกษาแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 และ 3) นำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 15 คน ผู้เชี่ยวชาญในการบริหารงานกิจการนักเรียน 5 รูป/คน และการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 7 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัยและแบบประเมินการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า:

1. การศึกษาสภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลอย่างเป็นระบบช่วยเพิ่มความรวดเร็วและแม่นยำในการดูแลผู้เรียนและควรพัฒนาทักษะบุคลากรและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อยกระดับคุณภาพในยุคดิจิทัล โดยแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียน 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การวางแผน การดำเนินงาน การติดตามประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนา

2. แนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ (สร้างแรงบันดาลใจ) วิริยะ (ขับเคลื่อนการทำงาน) จิตตะ (ส่งเสริมสนับสนุน) และวิมังสา (ปรับปรุงพัฒนา) ช่วยเสริมแรงจูงใจ การมีส่วนร่วม และการใช้ข้อมูลพัฒนา ส่งผลให้การบริหารงานเป็นระบบ โปร่งใส และเอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน

3. การประเมินแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 มี 4 ขั้นตอน องค์ประกอบด้านดิจิทัล 4 องค์ประกอบ และบูรณาการโดยนำหลักอิทธิบาท 4 องค์ประกอบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่ามีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้พัฒนาสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การบริหารงานกิจการนักเรียน, ยุคดิจิทัล, หลักอิทธิบาท 4

ABSTRACT

The objectives of this research article are to: 1) study the current state of student affairs management in the digital era; 2) explore guidelines for student affairs management in the digital era based on the Iddhipada IV principle; and 3) present and evaluate these proposed guidelines. This study employed a qualitative research methodology. Data were collected through in-depth interviews with key informants, comprising 15 stakeholders and 5 student affairs management experts, along with a focus group discussion involving 7 qualified experts. Data analysis was conducted utilizing analytic induction and focus group evaluation forms.

The findings revealed that:

1. The state of student affairs management: A systematic approach in the digital era significantly enhances the speed and accuracy of student care. Furthermore, it is imperative to develop personnel skills and digital infrastructure to elevate management quality. The student affairs management guidelines consist of four operational steps: planning, implementation, monitoring and evaluation, and improvement.

2. The guidelines based on the Iddhipada IV principle: The integration of Chanda (inspiring aspiration), Viriya (driving effort), Citta (promoting and supporting focus), and Vimamsa (improving through investigation) effectively enhances motivation, stakeholder participation, and data-driven development. This integration results in a systematic and transparent management system that optimally supports student development.

3. The evaluation of the guidelines: The evaluation of the proposed framework-which integrates 4 management steps, 4 digital components, and the 4 elements of the Iddhipada IV principle-revealed that the qualified experts deemed the guidelines highly appropriate, feasible, and beneficial for the efficient and effective development of educational institutions.

Keywords: Student Affairs Administration, The Digital Era, Iddhipada IV

บทนำ

การศึกษานับเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งสถานการณ์โลกในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การพัฒนาด้าน การศึกษานั้นถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะพัฒนาเยาวชนของชาติให้เป็นการกำลังสำคัญและยังช่วยพัฒนา ให้เยาวชนของชาติมีศักยภาพ ใฝ่เรียนรู้ มีจิตสาธารณะ มีความรู้ ความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ใน สังคมได้อย่างมีความสุข พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 ว่าด้วยการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรง ชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและ พลโลก สถานศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะส่งเสริมพัฒนาความประพฤติ ระเบียบวินัย ความ รับผิดชอบต่อตนเอง และต่อสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550)

จากเหตุผลดังกล่าว งานกิจการนักเรียนจึงมีบทบาทสำคัญ ซึ่งสถานศึกษามีบทบาทหน้าที่ จัดระบบการบริหารงานกิจการนักเรียนอย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยให้ครูเข้าใจ เข้าถึงและ พัฒนาผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการวางแผนและการบริหารอย่างมีคุณภาพ เพื่อสร้างคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับสภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้มีความ สมบูรณ์พร้อมอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา มีความรู้ ความสามารถ คุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนทักษะการดำรงชีวิต ทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมในการสร้าง เสริมคุณภาพชีวิตของผู้เรียน โดยมีแนวทางในการบริหารงานกิจการนักเรียนแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ 1) ด้านการวางแผนงาน 2) ด้านการดำเนินงานกิจการนักเรียน 3) ด้านการติดตามและ ประเมินผล และ 4) ด้านการปรับปรุงและพัฒนางาน ซึ่งอาจมีความแตกต่างออกไปขึ้นอยู่กับ บริบทของโรงเรียนนั้น ๆ (วริยา สายสว่าง, 2566)

การบริหารจัดการโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นศูนย์กลาง ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน การตัดสินใจ และการบริหารทรัพยากร และเทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษา ทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอน การเข้าถึงองค์ความรู้ และการบริหารสถานศึกษาในทุกมิติ ได้แก่ งานวิชาการ ทรัพยากรบุคคล อาคารสถานที่ กิจกรรมนักเรียน และความสัมพันธ์กับชุมชน ดังนั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการจัดการความรู้ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล สนับสนุนการตัดสินใจและการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้งานต่าง ๆ ที่ต้องรับผิดชอบ สำเร็จลุล่วงด้วยดี (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2559)

การนำหลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งสถานศึกษามีบทบาทสำคัญ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะชีวิต คุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และความเจริญ ของประเทศ การจัดการศึกษาจึงมุ่งพัฒนาศักยภาพและทักษะชีวิตของผู้เรียน โดยการบริหารงาน กิจกรรมนักเรียนถือเป็นภารกิจสำคัญที่ผู้บริหาร ครู และบุคลากรต้องร่วมกันกำหนดนโยบายและ วางแผนพัฒนาสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ จึงได้นำเอาหลักพุทธธรรม คือ หลักอิทธิบาท 4 ประการ คือ 1) ฉันทะ คือ การสร้างแรงบันดาลใจ 2) วิริยะ คือ การขยันขันแข็งในการทำงาน 3) จิตตะ คือ การส่งเสริม และสนับสนุน 4) วิมังสา คือ การปรับปรุงและพัฒนา ซึ่งเครื่องมือที่ทำให้บรรลุถึงผลสัมฤทธิ์ในการ ปฏิบัติงาน การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานกิจกรรมนักเรียนให้เกิดประสิทธิภาพ

โรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 เป็นโรงเรียนขนาดกลางที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการส่งผลให้การดำเนินงานกิจกรรมนักเรียนยังไม่บรรลุผลเท่าที่ควร จึงมีความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางการบริหารงานกิจกรรมนักเรียนที่สอดคล้องกับบริบทดิจิทัล

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการบริหารงานกิจกรรมนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานกิจกรรมนักเรียนให้มี ประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานกิจกรรมนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานกิจกรรมนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของ โรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2
3. เพื่อนำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารงานกิจกรรมนักเรียนในยุคดิจิทัลตาม หลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีระเบียบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษา 3 ลักษณะ คือ ศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary Investigation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 จำนวน 1 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 จำนวน 1 คน ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่กลุ่มงานกิจการนักเรียน จำนวน 4 คน ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ครูประจำชั้น จำนวน 9 คน

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญในการทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 จำนวน 5 รูป/คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงโดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีดังนี้ ประธานศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลา บางชั้นจำนวน 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น จำนวน 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล จำนวน 1 คน พระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษา ระดับปริญญาโทขึ้นไป จำนวน 1 รูป ครูที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยี จำนวน 1 คน

ระยะที่ 3 นำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในขั้นตอนนี้ ได้แก่ ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยเป็นทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงโดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีดังนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 จำนวน 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีผลงานเด่นในการบริหารงานกิจการนักเรียน จำนวน 2 คน ผู้บริหารที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล จำนวน 1 คน พระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษา ระดับปริญญาโทขึ้นไป จำนวน 1 รูป ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่งานกิจการนักเรียนในเครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น จำนวน 1 คน ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่งานกิจการนักเรียนนอกศูนย์เครือข่ายการศึกษาที่ 9 พุทธลีลาบางชั้น จำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัล เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

ระยะที่ 2 ศึกษาศึกษาแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

ระยะที่ 3 นำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินการสนทนากลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์การบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูป/คน เกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

ระยะที่ 3 นำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 ใช้การสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน โดยใช้แบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัล วิเคราะห์โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาเรียบเรียงเป็นข้อสรุป

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 วิเคราะห์โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาเรียบเรียงและปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ระยะที่ 3 นำเสนอและประเมินการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 วิเคราะห์โดยนำความเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มมาจัดทำแนวทาง

ผลการวิจัย

สรุปผลการศึกษาสภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

1. ด้านการวางแผนการดำเนินงานกิจการนักเรียน สถานศึกษานำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการวางแผนงาน ช่วยเพิ่มความรวดเร็วและความแม่นยำในการตัดสินใจ แต่ยังมีข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลของบุคลากรและระบบติดตามข้อมูล จึงควรพัฒนาศักยภาพบุคลากรและปรับปรุงระบบข้อมูลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการวางแผนงาน

2. ด้านการดำเนินงานกิจการนักเรียน การดำเนินงานมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยใช้เครื่องมือดิจิทัลในการสื่อสาร แบ่งงาน และติดตามผล ทำให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความรวดเร็วและลดความซ้ำซ้อน อย่างไรก็ตามยังพบปัญหาความเสถียรของระบบและทักษะการวิเคราะห์ข้อมูลของบุคลากร จึงควรพัฒนาระบบและเสริมทักษะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน

3. ด้านการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน สถานศึกษานำระบบดิจิทัลมาใช้ติดตามพฤติกรรม การมาเรียน และความเสถียรของนักเรียน ทำให้การดูแลเป็นไปอย่างต่อเนื่องและตรงจุด อย่างไรก็ตามยังพบปัญหาด้านโครงสร้างการบริหารและทักษะการใช้เทคโนโลยีของครู จึงควรพัฒนาระบบและเสริมทักษะบุคลากรเพื่อให้การประเมินผลมีความครบถ้วนและแม่นยำยิ่งขึ้น

4. ด้านการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานกิจการนักเรียน การบริหารงานกิจการนักเรียนใช้ข้อมูลดิจิทัลในการปรับปรุงและพัฒนาอย่างเป็นระบบ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการวางแผนและการดูแลผู้เรียน อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดด้านทักษะเทคโนโลยีของบุคลากรและโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัล จึงควรพัฒนาศักยภาพและระบบดิจิทัลพื้นฐานเพื่อยกระดับคุณภาพการบริหารงาน

สรุปผลการศึกษาแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

1. ด้านการวางแผนการดำเนินงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารสร้างแรงบันดาลใจและการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงานออนไลน์ ขับเคลื่อนงานผ่านการสื่อสารดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนทรัพยากรและพัฒนาทักษะและการใช้ข้อมูลร่วมกันของบุคลากร (จิตตะ) และใช้ข้อมูลดิจิทัลวิเคราะห์ ประเมินผลเพื่อปรับปรุงแผนงานให้โปร่งใสและแม่นยำ

2. ด้านการดำเนินงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารสร้างแรงจูงใจให้เห็นคุณค่าการใช้เทคโนโลยีดูแลผู้เรียนรายบุคคล ขับเคลื่อนงานด้วยระบบดิจิทัลเพื่อการสื่อสาร ติดตามผล และการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการพัฒนาทักษะและทรัพยากรดิจิทัลให้การทำงานคล่องตัว และใช้ข้อมูลดิจิทัลในการประเมินและพัฒนาการดำเนินงานให้สอดคล้องกับเป้าหมายสถานศึกษา

3. ด้านการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารสร้างแรงจูงใจให้ใช้ระบบดิจิทัลติดตามผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ขับเคลื่อนการทำงานแบบมีส่วนร่วม สื่อสาร และรวบรวมข้อมูลข้อมูลอย่างเป็นระบบ สนับสนุนการพัฒนาทักษะและทรัพยากรดิจิทัลเพื่อความถูกต้องของข้อมูล และนำผลวิเคราะห์ไปปรับปรุงการดำเนินงานและการพัฒนาผู้เรียนอย่างยั่งยืน

4. ด้านการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารสร้างแรงจูงใจในการใช้ข้อมูลดิจิทัลพัฒนาผู้เรียน ขับเคลื่อนงานด้วยการสื่อสารดิจิทัลอย่างต่อเนื่องและโปร่งใส ส่งเสริมศักยภาพและการมีส่วนร่วมในการใช้ข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ และใช้ผลวิเคราะห์ปรับปรุงกระบวนการให้แม่นยำและโปร่งใส

สรุปผลการนำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2

แนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 มีองค์ประกอบดังนี้ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ของแนวทาง 3) แนวทางการดำเนินงาน 4) การติดตามและประเมินผล และ 5) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ซึ่งแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 มีขั้นตอนการบริหารงานกิจการนักเรียน 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ด้านการวางแผนงาน 2) ด้านการดำเนินงานกิจการนักเรียน 3) ด้านการติดตามและประเมินผล และ 4) ด้านการปรับปรุงและพัฒนา องค์ประกอบด้านดิจิทัล ประกอบด้วย 1) ด้านการใช้เครื่องมือดิจิทัล 2) ด้านการสื่อสารดิจิทัล 3) ด้านการสร้างดิจิทัล 4) ด้านการประเมินดิจิทัล และบูรณาการโดยนำหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย 1) การสร้างแรงบันดาลใจ (ฉันทะ) 2) การขับเคลื่อนการทำงาน (วิริยะ) 3) การส่งเสริมและสนับสนุน (จิตตะ) 4) การปรับปรุงพัฒนา (วิมังสา)

ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความคิดเห็นว่าแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของ โรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 โดยภาพรวมพบว่า มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลกับหลักอิทธิบาท 4 และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษาที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตาม หลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2 มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

สภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

ผลการศึกษาพบว่า การบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 ดำเนินงานอย่างเป็นระบบใน 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน การดำเนินงาน การติดตามและประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนา โดยมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลและข้อมูลสารสนเทศมาใช้สนับสนุนทุกกระบวนการ ส่งผลให้การจัดทำเอกสาร การสื่อสาร การติดตามข้อมูล และการตัดสินใจมีความรวดเร็ว โปร่งใส และตรวจสอบได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัลของครู ความเสถียรของระบบอินเทอร์เน็ต และความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน จึงมีความจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพบุคลากร พัฒนาระบบเทคนิค การสำรองข้อมูล และระบบรายงานที่เป็นเอกภาพ เพื่อยกระดับคุณภาพการบริหารงานในระยะยาว ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลเป็นฐานควบคู่กับสมรรถนะดิจิทัลของบุคลากร เพื่อให้การดำเนินงานมีความเชื่อมโยง เป็นระบบ และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้อย่างแม่นยำ ซึ่งเอื้อต่อการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษามูลฐานเชิงประจักษ์ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธิตาแก้ว แสงสุทธิ เรื่องแนวทางการจัดการกิจการนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวางแผนการจัดบุคลากร และการพัฒนาครูด้านงานกิจการนักเรียนอย่างเป็นระบบ (ธิตาแก้ว แสงสุทธิ, 2564) รวมถึงงานวิจัยของ จักรพงษ์ ตระการไทย เรื่องสภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญที่พบว่าการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและระบบฐานข้อมูลเป็นปัจจัยสำคัญต่อประสิทธิภาพการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษายุคดิจิทัล (จักรพงษ์ ตระการไทย, 2564) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกรียงไกร สมรูป เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ที่ระบุว่าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (เกรียงไกร สมรูป, 2565) และงานวิจัยของ ลลิตา นพรัตน์เขต เรื่องแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ที่พบว่าการบริหารงานกิจการนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและมีความเหมาะสมสูงดังนั้น การจัดอบรมพัฒนาทักษะดิจิทัล การพัฒนาระบบติดตามข้อมูลกลาง และการจัดทำคู่มือมาตรฐานการปฏิบัติงาน จึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพการบริหารงานกิจการนักเรียนให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในยุคดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (ลลิตา นพรัตน์เขต, 2567)

แนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2

ผลการศึกษานโยบายการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่า การบริหารงานกิจการนักเรียนมีความเป็นระบบ ครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ การวางแผน การดำเนินงาน การติดตามและประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนา โดยบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลควบคู่กับหลักอิทธิบาท 4 อย่างเหมาะสม ส่งผลให้การดำเนินงานมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเกิดการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ด้านการวางแผน พบว่าผู้บริหารให้ความสำคัญกับการสร้างแรงบันดาลใจและทัศนคติเชิงบวก ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผนผ่านเครื่องมือดิจิทัล ทำให้การวางแผนมีความรวดเร็ว เป็นระบบ และตรวจสอบได้ ด้านการดำเนินงาน พบว่าการใช้ข้อมูลดิจิทัลในการดูแลผู้เรียนรายบุคคลช่วยให้การสนับสนุนตรงตามความต้องการของผู้เรียนมากขึ้น ขณะที่การใช้ระบบออนไลน์ช่วยให้การสื่อสารและงานเอกสารมีความต่อเนื่องและโปร่งใส ด้านการติดตามและประเมินผล พบว่าระบบดิจิทัลช่วยเพิ่มความแม่นยำในการติดตามพฤติกรรม สุขภาพจิต และผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายบุคคล และเอื้อต่อการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องผ่านการสื่อสารออนไลน์ ส่วนด้านการปรับปรุงและพัฒนา พบว่าสถานศึกษานำข้อมูลดิจิทัลมาวิเคราะห์ปัญหา แนวโน้ม และจุดที่ควรพัฒนาอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การบริหารงานมีหลักฐานรองรับและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ สวภพ เทพภักติกุล เรื่องแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนตามแนวคิดการเสริมสร้างความยึดมั่นผูกพันระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 ที่ชี้ให้เห็นว่าการจัดบริการและสวัสดิการนักเรียนมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ (สวภพ เทพภักติกุล, 2559) และสอดคล้องกับศึกษาของ สุรพัชร เกตุรัตน์ เรื่องการบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ราชบุรี ที่พบว่าการบริหารกิจการนักเรียนที่มีการวางแผนชัดเจน กำหนดบทบาทหน้าที่ ตรวจสอบได้ และมีระบบประเมินผลที่มีหลักฐานรองรับ ช่วยยกระดับคุณภาพงานกิจการนักเรียน (สุรพัชร เกตุรัตน์, 2561) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทองแดง แสงวงบุญ ที่ศึกษาเรื่องการบริหารกิจการนักเรียนโรงเรียนปทุมราชวงศา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 และผดุงศักดิ์ ระภาณุสิทธิ์ การศึกษาแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ที่ระบุว่าการบริหารงานกิจการนักเรียนควรครอบคลุมงานวางแผน การดำเนินงาน การติดตามประเมินผล และการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงการมีส่วนร่วมตามแนวประชาธิปไตย (ทองแดง แสงวงบุญ, 2564; ผดุงศักดิ์ ระภาณุสิทธิ์, 2566) และสอดคล้องกับ อุไร เกตุกุล เรื่องการศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพวงอาหาร ที่เน้นว่าการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องใช้ข้อมูลเป็นฐาน ควบคู่กับการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน (อุไร เกตุกุล, 2566) อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จตุพร เกิดสติบ เรื่องแนวทางการประเมินการบริหารกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา

เพื่อให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบุรี ที่พบว่าการบริหารกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาควรเน้นการวางแผนร่วมกัน การกำหนดผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน การใช้ข้อมูลในการช่วยเหลือนักเรียนรายบุคคล และการประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นแนวทางที่มีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้พัฒนางานกิจการนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จตุพร เกิดสติบ, 2567)

การนำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2

ผลการศึกษาและการประเมินแนวทางพบว่า การบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 มีโครงสร้างการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน การดำเนินงาน การติดตามและประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนา โดยบูรณาการสมรรถนะดิจิทัลเข้ากับหลักอิทธิบาท 4 อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การบริหารงานมีความทันสมัย โปร่งใส ตรวจสอบได้ และขับเคลื่อนด้วยข้อมูลในด้านกระบวนการบริหาร พบว่ามีการใช้เครื่องมือดิจิทัลในการวางแผน สื่อสาร จัดเก็บ วิเคราะห์ และประเมินข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู และบุคลากร ผ่านการสร้างแรงบันดาลใจ (ฉันทะ) การขับเคลื่อนการทำงานอย่างต่อเนื่อง (วิริยะ) การส่งเสริมและสนับสนุนทรัพยากรและสมรรถนะดิจิทัล (จิตตะ) และการนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงพัฒนา (วิมังสา) ทำให้การดูแลผู้เรียนมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อบริบทผู้เรียนในยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม ผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิสะท้อนว่า แนวทางดังกล่าวมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากเป็นแนวทางที่เชื่อมโยงกระบวนการบริหาร สมรรถนะดิจิทัล และหลักพุทธธรรมเข้าด้วยกันอย่างเป็นเอกภาพ ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดดำรงค์ ภาทมนูณี (แคนศิลา) เรื่องรูปแบบการบริหารกิจการนักเรียนตามหลักพุทธธรรม โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 4 ที่ชี้ให้เห็นว่าการนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ช่วยให้การบริหารกิจการนักเรียนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น (พระปลัดดำรงค์ ภาทมนูณี (แคนศิลา), 2563) สอดคล้องกับงานวิจัยของ กัมปนาท อาทิตยตั้ง และคณะ เรื่องแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครสวรรค์ ที่พบว่าแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนที่พัฒนาจากปัจจัยสำคัญของงานกิจการนักเรียนมีความถูกต้อง เหมาะสมและเป็นไปได้ (กัมปนาท อาทิตยตั้ง และคณะ, 2565) รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัลยาณี รัตนบุตร เรื่องรูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา และวริยา สายสว่าง ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนตามวงจรคุณภาพเดมมิง (PDCA) สู่วิธีการเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาพสินธุ์ ที่ยืนยันว่ารูปแบบการบริหารที่มีระบบคุณภาพและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมีความเหมาะสมและสามารถ

นำไปใช้ได้จริง ใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการวางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบ และการปรับปรุง ซึ่งช่วยยกระดับทักษะดิจิทัลของครูและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานโดยรวม (กัลยาณี รัตนบุตร, 2564; วรียา สายสว่าง, 2566)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

สรุป

แนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนสังวาลย์วิท 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ในการบริหารงานกิจการนักเรียนของสถานศึกษามีกระบวนการบริหาร 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน การดำเนินงาน การติดตามและประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนา โดยมีการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและข้อมูลสารสนเทศเข้ามาใช้ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ส่งผลให้กระบวนการบริหารจัดการมีความรวดเร็ว โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และสนับสนุนการตัดสินใจเชิงบริหารบนฐานข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ที่ผสมสมรรถนะดิจิทัลของบุคลากรเข้ากับหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการสร้างแรงบันดาลใจ (ฉันทะ) การขับเคลื่อนการทำงาน (วิริยะ) การส่งเสริมและสนับสนุน (จิตตะ) และการปรับปรุงและพัฒนา (วิมังสา) แนวทางดังกล่าวช่วยให้การบริหารงานกิจการนักเรียนมีความต่อเนื่อง เป็นเอกภาพ และมีทิศทางที่ชัดเจน ส่งผลให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคลมีความแม่นยำ ลึกซึ้ง และครอบคลุมทั้งด้านพฤติกรรม อารมณ์ สังคม และการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. สถานศึกษาควรพัฒนาระบบดิจิทัลสำหรับกิจการนักเรียนเป็นศูนย์กลาง พร้อมกำหนดมาตรฐานและขั้นตอนการใช้งานที่ชัดเจน
2. สถานศึกษาควรส่งเสริมทักษะดิจิทัลของครูและบุคลากรผ่านการอบรมและคู่มือปฏิบัติ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการวางแผน ติดตาม และประเมินผล
3. สถานศึกษาควรใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสนับสนุนการสื่อสารและการประสานงานระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนอย่างต่อเนื่องและโปร่งใส

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลต่อพฤติกรรมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในระยะยาว
2. ควรมีการวิจัยการพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูและบุคลากรเพื่อสนับสนุนการบริหารงานกิจการนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนต่อการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารกิจการนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2559). แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.
- กัมปนาท อาทิตย์ตั้ง และคณะ. (2565). แนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครสวรรค์. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- กัลยาณี รัตนบุตร. (2564). รูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระดมศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- เกรียงไกร สมรูป. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระดมศึกษากระบี่. วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์, 7(3), 44-58.
- จตุพร เกิดสดับ. (2567). แนวทางการประเมินการบริหารกิจการนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบุรี. วารสาร มจร เพชรบุรีปริทรรศน์, 7(2), 173-185.
- จักรพงษ์ ตระการไทย. (2564). สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี อำนาจเจริญ. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ทองแดง แสงบุญ. (2564). การบริหารกิจการนักเรียนโรงเรียนปทุมราชวงศา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 5(1), 101-114.
- ธิดาแก้ว แสงสุทธิ. (2564). แนวทางการจัดการกิจการนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระดมศึกษาขอนแก่น เขต 5. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- ผดุงศักดิ์ ระภาณสิทธิ. (2566). แนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี. วารสารการบริหารจัดการและนวัตกรรมท้องถิ่น, 5(4), 39-56.
- พระปลัดดำรงค์ ภูทมนูนิ (แคนศิลา). (2563). รูปแบบการบริหารกิจการนักเรียนตามหลักพุทธธรรม โรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 4. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 9(2), 164-178.

- ลลิตา นพรัตน์เขต. (2567). แนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1. วารสารวิชาการ การจัดการภาครัฐและเอกชน, 6(1), 145-158.
- วริยา สายสว่าง. (2566). การพัฒนาแนวทางการบริหารกิจการนักเรียนตามวงจรคุณภาพ เดมมิ่ง (PDCA) สู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาภาคพหุ. ใน ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สวภพ เทพกลีกุล. (2559). แนวทางการบริหารกิจการนักเรียนตามแนวคิดการเสริมสร้างความยึด มั่นผูกพันระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10. ใน ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2550). แนวทางการกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตามกฎหมาย กระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษา พ.ศ. 2550. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุรพัชร เกตุรัตน์. (2561). การบริหารกิจการนักเรียนของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ราชบุรี. ใน การค้นคว้าอิสระหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อุไร เกตุกุล. (2566). การศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารงานกิจการนักเรียนในยุคดิจิทัลของ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร, มจร.อุบลปริทรรศน์, 8(3), 1045-1058.

แนวทางการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.
ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนนาบอน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช*
THE GUIDELINES FOR MANAGING THE MORAL SCHOOL PROJECT
ON IDDPADHIA IV OF NABON SCHOOL UNDER THE SECONDARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE NAKHON SI THAMMARAT

นิพนธ์ แดงเพชร*

Nipon Daengphet*

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Thailand

*Corresponding author E-mail: tonggo1256@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนนาบอน 2) ศึกษาแนวทางการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 3) นำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารโครงการดังกล่าว ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน 15 คน ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 รูป/คน และการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงอุปนัยและการประเมินผลการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า:

1. สภาพการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนนาบอนมีการสร้างการรับรู้และการยอมรับร่วมกันของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และชุมชน โดยพัฒนาครูแกนนำและนักเรียนแกนนำเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณธรรม
2. การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ดำเนินการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม และการบูรณาการกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน
3. แนวทางการบริหารโครงการประกอบด้วย 6 ขั้นตอนที่เชื่อมโยงกับหลักอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ (สร้างแรงบันดาลใจ) วิริยะ (ขับเคลื่อนการทำงาน) จิตตะ (ส่งเสริมสนับสนุน) และวิมังสา

(ปรับปรุงพัฒนา) ได้แก่ การสร้างการรับรู้และยอมรับ การสร้างแกนนำ การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ การกำหนดวิธีการบรรลุเป้าหมาย การลงมือปฏิบัติ และการจัดกลไกขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบ ผลการประเมินแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่ามีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และมีประโยชน์ต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารโครงการ, โครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ., หลักอิทธิบาท 4

ABSTRACT

The objectives of this academic article were to: 1) investigate the state of administration of the OBEC Moral School Project at Nabon School; 2) study administrative guidelines for the project based on the Iddhipada 4 principles; and 3) propose and evaluate these administrative guidelines. This study employed a qualitative research methodology. Data collection was conducted through in-depth interviews with 15 stakeholders and 5 key informants (monks and laypersons), as well as a focus group discussion with 7 qualified experts. Data were analyzed using inductive analysis and focus group evaluation.

The findings revealed that:

1. The administration of the OBEC Moral School Project at Nabon School is characterized by fostering mutual awareness and acceptance among administrators, teachers, parents, and the community. Core teacher and student leaders are developed as key mechanisms for driving moral initiatives.

2. The definition of moral identity involves a participatory process, with activities integrated to align with the school's context.

3. The proposed administrative guidelines consist of six steps systematically integrated with the Iddhipada 4 principles: Chanda (building inspiration), Viriya (driving work), Citta (providing support), and Vimamsa (improvement). These steps include: creating awareness and acceptance, building core leaders, defining moral identity, determining methods to achieve goals, implementation, and establishing systematic driving mechanisms. The evaluation results by qualified experts indicated that these guidelines are appropriate, feasible, and beneficial for the sustainable development of the Moral School.

Keywords: Project Management, The OBEC Moral School Project, Iddhipada 4

บทนำ

หน้าที่หลักในการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งนโยบายด้านการศึกษา จากพรรคการเมืองในประเทศไทย ทำให้สรุปได้ว่า ภาพอนาคตการศึกษาไทย สะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาไทยที่มุ่งใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มทุนทางสังคม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน พัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข และมีคุณธรรม ผ่านการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะสมกับศักยภาพผู้เรียน และบูรณาการสหวิทยาการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความต้องการของผู้เรียนและชุมชนท้องถิ่น ควบคู่กับการกระจายอำนาจทางการศึกษา และการปรับรูปแบบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในยุคดิจิทัล ซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญยิ่ง

สภาพสังคมโลกในยุคข้อมูลข่าวสารและโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คน เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่ทวีความรุนแรงขึ้น สังคมจึงมุ่งเน้นความเจริญทางวัตถุและประสิทธิภาพในการแข่งขันมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ อันนำไปสู่ความเสื่อมถอยด้าน คุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในสังคมไทย ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่ชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยยังประสบปัญหาคุณภาพคน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ ทักษะคนดี ตลอดจนการขาดจิตสำนึกในการเคารพสิทธิผู้อื่นและการยึดประโยชน์ ส่วนรวมเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ดังกล่าว ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ ได้น้อมนำพระราชกระแสรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ที่ว่า “ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง” มาเป็นวิสัยทัศน์ในการดำเนินงาน โดยมุ่งพัฒนาโรงเรียนให้ เป็นพื้นที่แห่งการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมความดี ทั้งภายในและ ภายนอกสถานศึกษา อันนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างยั่งยืน และสามารถ ขยายผลเป็นเครือข่ายโรงเรียนคุณธรรมในวงกว้าง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, 2560)

แนวทางการดำเนินงานของศูนย์โรงเรียนคุณธรรมมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพครูให้มีความรู้ ความสามารถในการออกแบบและจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการความรู้ควบคู่คุณธรรม และสามารถ พัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมแบบองค์รวม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม การคิดเชิงระบบ และโครงการคุณธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง ส่งเสริมให้ผู้เรียน เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรม เกิดความภาคภูมิใจในความดีที่ได้สร้างขึ้น ซึ่งช่วยลดพฤติกรรม ที่ไม่พึงประสงค์และเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงบวกในโรงเรียน อันนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ต้นแบบและความยั่งยืนของการพัฒนาคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย ในการขับเคลื่อนงานพัฒนา คุณธรรมของโรงเรียน มีกระบวนการบริหารงาน ดังนี้ 1) การวางแผนงานคุณธรรม 2) สร้างกลไก การลงมือปฏิบัติงาน 3) กำหนดการติดตามนิเทศงาน 4) มีการประเมินผลการปฏิบัติงาน ครบวงจร

บริหารงานประมาณหนึ่งปี แล้วนำผลจากการประเมินผลการปฏิบัติงานมาปรับปรุงแผนงานคุณธรรม ฉบับต่อ ๆ ไป การลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องให้เป็นปัจจุบันจะพัฒนาให้โรงเรียนเป็นโรงเรียน คุณธรรม สพฐ. ได้อย่างยั่งยืน (ปัทสวดี วีรภิตติ, 2560)

หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักแห่งการบริหารที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานอย่างมหาศาล อันสามารถที่จะให้งานนั้นบังเกิดผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งแนวทางการพัฒนาโครงการคุณธรรม ในโรงเรียนคุณธรรมให้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพ โรงเรียนนาบอนประสบกับปัญหาขาด คุณธรรมของนักเรียนในหลาย ๆ ด้าน ผู้วิจัยจึงใช้หลักธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งจะ ทำให้บรรลุถึงเป้าหมายที่มุ่งหวังไว้

ทั้งนี้หลักการสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของโรงเรียนนาบอน สำนักงานเขต พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขนาดนครศรีธรรมราช ได้มุ่งเน้นกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตาม แนวทางมูลนิธิยุวสถิรคุณ เพื่อมุ่งให้โรงเรียนประสบผลสำเร็จและเกิดความยั่งยืนในการพัฒนา คุณธรรมในโรงเรียน นักเรียนจะเติบโตไปพร้อมกับมีอุปนิสัยที่ดีงามติดตัวไปตลอด ดังพระราช ประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ที่ว่า “ช่วยกันสร้าง คนดีให้บ้านเมือง” ด้วยเหตุนี้โรงเรียนนาบอน จึงเข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรมและร่วมขยาย ผลไปสู่โรงเรียนโดยรอบ เพื่อมุ่งแก้ปัญหาพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนจากสภาพปัญหาที่ กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาแนวทางในการบริหารจัดการโรงเรียนคุณธรรม เพื่อ นำมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการโรงเรียนคุณธรรมของโรงเรียนนาบอน ผลการวิจัยที่ได้มา จะเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปเป็นแนวทางการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลัก อิทธิบาท 4 ของโรงเรียนนาบอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขนาดนครศรีธรรมราช โดยใช้การขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณธรรมของโรงเรียน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนนาบอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขนาดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนนาบอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขนาดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อนำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลัก อิทธิบาท 4 ของโรงเรียนนาบอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขนาดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการ ดำเนินการวิจัย ดังนี้

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษา 3 ลักษณะ คือ ศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary Investigation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน นานาบอนจำนวน 1 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียนนานาบอน จำนวน 1 คน ครูผู้รับผิดชอบงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. จำนวน 1 คน ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ครูประจำชั้น จำนวน 12 คน

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญในการการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนนานาบอน จำนวน 5 รูป/คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีดังนี้ ศึกษานิเทศก์ จำนวน 1 คน ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายกิจการนักเรียน จำนวน 1 คน พระสงฆ์ทางวิชาการ จำนวน 1 รูป ครู ผู้รับผิดชอบโครงการคุณธรรม สพฐ. จำนวน 1 คน

ระยะที่ 3 เพื่อนำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในขั้นตอนนี้ ได้แก่ ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยเป็นทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงโดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีดังนี้ ศึกษานิเทศก์ จำนวน 1 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนจำนวน 1 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่งานกิจการนักเรียนจำนวน 1 คน ครูผู้รับผิดชอบโครงการคุณธรรม สพฐ. จำนวน 1 คน ตัวแทนครูผู้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. จำนวน 1 คน พระสงฆ์ทางวิชาการ จำนวน 1 รูป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การใช้เครื่องมือในการวิจัยได้มีการหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (IOC) ในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 โดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 1 ในทุกข้อ

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนนานาบอน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับการบริหารงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนนานาบอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนนานาบอน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนนานาบอน สังกัดสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช

ระยะที่ 3 นำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนนาบอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินการสนทนากลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนนาบอน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน 15 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์การบริหารงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนนาบอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนนาบอน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูป/คนเกี่ยวกับแนวการบริหารงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนนาบอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช

ระยะที่ 3 นำเสนอและประเมินแนวการบริหารงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนนาบอน ใช้การสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน โดยใช้แบบประเมิน Rating scale แปลงค่าเป็น มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม วิเคราะห์โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาเรียบเรียงเป็นข้อสรุป

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนนาบอน ตามหลักอิทธิบาท 4 วิเคราะห์โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาเรียบเรียงและปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ระยะที่ 3 นำเสนอและประเมินการบริหารงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 วิเคราะห์โดยนำความเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มมาจัดทำแนวทาง

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนนาบอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช มีผลการวิจัย ดังนี้ ดังนี้

ผลการศึกษาสภาพการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนนาบอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช

1. การสร้างการรับรู้และการยอมรับของโรงเรียนดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการสื่อสารให้ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และบุคลากรเข้าใจเป้าหมายโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. มีการจัดตั้งคณะทำงาน มอบหมายหน้าที่ชัดเจน และวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนเพื่อกำหนดแนวทางที่เหมาะสม การใช้ช่องทางสื่อสารที่หลากหลาย การจัดอบรม และการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วม ช่วยสร้างการยอมรับร่วมกันและสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรม

2. การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำสะท้อนการดำเนินงานเชิงระบบ โดยผู้บริหารมีบทบาทในการคัดเลือกและสนับสนุนครูแกนนำอย่างใกล้ชิด ครูแกนนำทำหน้าที่พัฒนานักเรียนแกนนำให้เป็นผู้นำกิจกรรมด้านคุณธรรม การพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องและการสร้างแรงจูงใจช่วยเสริมพลังแกนนำ ส่งผลให้การขับเคลื่อนโครงการมีความต่อเนื่องและเกิดการมีส่วนร่วมในวงกว้าง

3. การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู และนักเรียน โดยอาศัยการวิเคราะห์ปัญหาจริงในบริบทโรงเรียน เพื่อกำหนดคุณลักษณะพึงประสงค์และพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก กระบวนการดังกล่าวช่วยให้การพัฒนาคุณธรรมมีทิศทางชัดเจนและนำไปสู่การปรับพฤติกรรมได้จริง

4. การกำหนดวิธีการบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ผ่านการวางแผนและบูรณาการกิจกรรมคุณธรรมทั้งในและนอกห้องเรียน แม้จะมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและระบบติดตามประเมินผล แต่การสร้างความเข้าใจร่วมและการปรับแนวทางตามบริบทช่วยให้การพัฒนาคุณธรรมเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

5. การลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายด้านคุณธรรมดำเนินการผ่านกิจกรรมและโครงการคุณธรรมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักเรียน ผู้บริหารมีบทบาทสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจ การเชิดชูผลงานและการมีส่วนร่วมของครู นักเรียน และผู้ปกครองช่วยเสริมความยั่งยืนของโครงการ ทั้งนี้ควรมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาการดำเนินงาน

6. การสร้างกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมเริ่มจากการจัดตั้งคณะทำงานและการกำหนดทิศทางที่ชัดเจน โดยเสริมบทบาทครูแกนนำและนักเรียนแกนนำในการขยายผลและกระตุ้นการมีส่วนร่วม ควบคู่กับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การนิเทศ และการสร้างเครือข่ายกับชุมชน การพัฒนากลไกให้ลดการพึ่งพาผู้บริหารและมีตัวชี้วัดที่ชัดเจน จะช่วยให้การขับเคลื่อนมีความเข้มแข็งและยั่งยืนในระยะยาว

ผลการศึกษาศึกษาแนวทางการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนนาบอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช

1. แนวทางการสร้างการรับรู้และการยอมรับของโรงเรียนสอดคล้องกับหลักอิทธิบาท 4 โดยเริ่มจากการสร้างฉันทะผ่านการสื่อสารให้ทุกฝ่ายเข้าใจและเห็นคุณค่าโครงการ ตามด้วยวิริยะ ในการจัดตั้งคณะกรรมการและแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานด้วยจิตตะ และการนำผลการวิเคราะห์ไปกำหนดแนวทางที่เหมาะสมด้วยวิมังสา ส่งผลให้การขับเคลื่อนโครงการมีทิศทางชัดเจนและมีประสิทธิภาพ

2. แนวทางการสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำสะท้อนการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 อย่างชัดเจน โดยผู้บริหารสร้างฉันทะและแรงบันดาลใจให้ครูอาสา ครูแกนนำใช้วิริยะในการพัฒนานักเรียนแกนนำ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตตะอย่างมุ่งมั่น และได้รับการติดตามประเมินด้วยวิมังสา ทำให้แกนนำสามารถกระตุ้นการมีส่วนร่วมและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในโรงเรียน

3. แนวทางการกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนตามหลักอิทธิบาท 4 เริ่มจากการสร้างฉันทะผ่านการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู และนักเรียน ใช้วิริยะในการค้นหาปัญหาและความต้องการที่แท้จริง ดำเนินงานด้วยจิตตะของครูและนักเรียนแกนนำ และใช้วิมังสาในการวิเคราะห์ เพื่อเลือกคุณธรรมและพฤติกรรมบ่งชี้ที่เหมาะสมกับบริบท ส่งผลให้การกำหนดคุณธรรมมีความชัดเจนและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้จริง

4. แนวทางการกำหนดวิธีการบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์บูรณาการหลักอิทธิบาท 4 โดยสร้างฉันทะให้ทุกภาคส่วนร่วมออกแบบแนวทาง ใช้วิริยะในการพัฒนาและดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ดำเนินงานด้วยจิตตะผ่านความร่วมมือของทุกฝ่าย และใช้วิมังสาในการประเมินและปรับปรุงแนวทาง ทำให้การปลูกฝังคุณธรรมมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทโรงเรียน

5. แนวทางการลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายด้านคุณธรรมดำเนินไปโดยบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เริ่มจากการสร้างฉันทะให้ครูและนักเรียนเห็นคุณค่ากิจกรรม ใช้วิริยะผลักดันกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ปฏิบัติงานด้วยจิตตะของผู้บริหารและครู และใช้วิมังสาในการประเมินผลและปรับปรุงการดำเนินงาน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรม

6. แนวทางการสร้างกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมเป็นการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 อย่างเป็นระบบ โดยสร้างฉันทะผ่านการจัดตั้งคณะกรรมการ ใช้วิริยะในการขับเคลื่อนงานอย่างต่อเนื่อง ดำเนินงานด้วยจิตตะผ่านการนิเทศ ติดตาม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และใช้วิมังสาในการสร้างเครือข่ายและพัฒนากลไกให้เข้มแข็ง ส่งผลให้การขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมเกิดผลลัพธ์ที่ชัดเจนและยั่งยืน

ผลการนำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนนาบอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช

การบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ดำเนินการผ่านกระบวนการ 6 ขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการสร้างการรับรู้และการยอมรับ เพื่อเป็นฐานของความร่วมมือ โดยมุ่งสื่อสารให้ครู

นักเรียน ผู้บริหาร และชุมชนเข้าใจความจำเป็นและประโยชน์ของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ต่อด้วยการสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้และขยายผลการดำเนินงานขั้นที่สามคือ การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ ของโรงเรียน อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็น เพื่อค้นหาคุณธรรมและ พฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่สอดคล้องกับบริบทโรงเรียน ทำให้คุณธรรมมีความหมายและสามารถ นำไปปฏิบัติได้จริง ขั้นที่สี่คือ การกำหนดวิธีการบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ โดยวางแผนแนวทางที่ เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความพร้อมของโรงเรียน เพื่อให้การดำเนินงานมีทิศทางและสามารถ ติดตามประเมินผลได้ขั้นที่ห้าคือ การลงมือปฏิบัติ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการ ผ่านการ ดำเนินกิจกรรมตามแผนและพฤติกรรมบ่งชี้ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อปลูกฝัง คุณธรรมในชีวิตจริงของผู้เรียนอย่างยั่งยืน และขั้นสุดท้ายคือ การสร้างกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียน คุณธรรม เพื่อรองรับการดำเนินงานให้เป็นระบบและต่อเนื่อง ประกอบด้วยโครงสร้างการบริหาร ทีมงาน ระบบติดตามประเมินผล และการสื่อสารภายในที่ชัดเจน

การบูรณาการหลัก อธิธำมา 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ในทุกขั้นตอนช่วย เสริมประสิทธิภาพการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนนาบอน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช โดยวัดจากร้อยละของผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าแนวทาง ดังกล่าวมีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และมีประโยชน์ต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอย่าง ยั่งยืน ไม่มีข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัย เรื่อง แนวการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอธิธำมา 4 ของโรงเรียนนาบอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช มีผลการ วิเคราะห์ข้อมูลที่ควรนำมาอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้ ดังนี้

1. สภาพการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนนาบอน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช พบว่า โรงเรียนมีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมตั้งแต่การสร้างการรับรู้และการยอมรับ การพัฒนาครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ การ กำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ การกำหนดวิธีการบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ การลงมือปฏิบัติ และการ สร้างกลไกการขับเคลื่อน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และ ชุมชน ส่งผลให้ทุกฝ่ายเกิดความเข้าใจร่วมกันและยอมรับโครงการในเชิงบวก การกำหนดคุณธรรม อัตลักษณ์ของโรงเรียนดำเนินการ จากการวิเคราะห์ปัญหาจริงและบริบทของโรงเรียน ทำให้คุณธรรม ที่เลือกมีความชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ไม่เป็นเพียงนโยบายเชิงสัญลักษณ์ ขณะเดียวกัน การกำหนดวิธีการบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ผ่านการบูรณาการกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน รวมถึงการใช้โครงการคุณธรรม ส่งผลให้การเรียนรู้ด้านคุณธรรมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็น ธรรมชาติ แม้จะมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและระบบติดตามประเมินผล แต่การปรับแนวทางให้

สอดคล้องกับสภาพจริงของโรงเรียนช่วยเสริมความยั่งยืนของการดำเนินงาน การสนับสนุนอย่างใกล้ชิดจากผู้บริหาร การพัฒนาบทบาทของแกนนำ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมพลังการขับเคลื่อนโครงการให้เกิดผลเป็นรูปธรรม นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนและการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สอดคล้องกับงานวิจัยของกนกวรรณ ชื่นใจจิตต์ เรื่องการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม ในอำเภอเมืองจังหวัดระยอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 ที่ชี้ให้เห็นถึงการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรมอยู่ในระดับมาก โดยเด่นด้านการสร้างการรับรู้และการยอมรับ ขณะที่ด้านการนิเทศติดตามผลต่ำสุด และพบว่าขนาดโรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการแตกต่างกัน (กนกวรรณ ชื่นใจจิตต์, 2561) รวมถึงงานวิจัยของ พงษ์พันธ์ ดิยะบุตร เรื่องการศึกษาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่พบว่าการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรมอยู่ในระดับมาก เด่นด้านบริบทและนโยบายของโรงเรียน ขณะที่ด้านครูมีการปฏิบัติต่ำสุด ปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับน้อย และเสนอให้พัฒนาโดยการวางแผนร่วมกัน การนิเทศติดตามต่อเนื่อง การบูรณาการโครงการ คุณธรรม และการสร้างกิจกรรมเสริมความสามัคคีนักเรียน (พงษ์พันธ์ ดิยะบุตร, 2562) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรภรณ์ บุญยงค์ เรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลำปาง ลำพูน ที่ระบุว่าสภาพการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีนโยบายและเป้าหมายชัดเจน แต่ขนาดโรงเรียนส่งผลต่อความแตกต่างด้านทรัพยากรและการมีส่วนร่วม จึงเสนอให้สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำจึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพการบริหารงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในยุคปัจจุบันอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (ภัทรภรณ์ บุญยงค์, 2566)

2. แนวทางการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนนาบอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช พบว่า การบริหารโครงการสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ในขั้นการสร้างการรับรู้และการยอมรับ ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการสร้างฉันทะผ่านการสื่อสารเชิงบวก การสร้างแรงบันดาลใจ และการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ขณะเดียวกันการสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำอาศัยการคัดเลือกผู้มีใจรักความดี ควบคู่กับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง การดูแลใกล้ชิด และการประเมินปรับปรุงบทบาทแกนนำอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้แกนนำสามารถทำหน้าที่ขับเคลื่อน กิจกรรมคุณธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์และวิธีการบรรลุคุณธรรม อัตลักษณ์ของโรงเรียนเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของครู นักเรียน และผู้บริหาร โดยใช้การวิเคราะห์ปัญหาจริงเป็นฐาน ทำให้คุณธรรมที่กำหนดมีความชัดเจน สอดคล้องกับบริบท และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง ขณะที่การลงมือปฏิบัติผ่านกิจกรรมและโครงการคุณธรรม

ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้การเป็นแบบอย่างและการสนับสนุนอย่างใกล้ชิดจากผู้บริหาร นอกจากนี้ การสร้างกลไกการขับเคลื่อนที่มีการกำหนดบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบ อย่างชัดเจน การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ และการประเมินปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ช่วยเสริมความเข้มแข็งของระบบบริหารโครงการ ทั้งนี้ การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในทุกขั้นของการบริหารโครงการ ช่วยให้การดำเนินงานเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่ทุกฝ่ายเห็นคุณค่า เกิดแรงจูงใจภายใน และมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ส่งผลให้โครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนนาบอนมีประสิทธิภาพและความยั่งยืนในระยะยาว ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหารถศรี อินธิสิทธิ์ (ติกขปญโญ) เรื่องการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ต้นแบบ: กรณีศึกษาโรงเรียนในจังหวัดสกลนคร ที่ชี้ให้เห็นว่าชี้ว่าความสำเร็จของโรงเรียนคุณธรรมเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การบูรณาการคุณธรรมสู่การเรียนรู้ การพัฒนาแกนนำ และการนิเทศติดตามอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงบวกเด่นชัด โรงเรียนมีประสิทธิภาพผลระดับมากที่สุด และชุมชนเกิดความสุข ความเข้มแข็งร่วมกัน (พระมหารถศรี อินธิสิทธิ์ (ติกขปญโญ), 2563) สอดคล้องกับการศึกษาของ ศรีรักษ์ เรื่องรัตน์ เรื่องแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่มาตรฐานตามโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12 ที่เสนอแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่โรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามพระราชบัญญัติ โดยเน้นการกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ และดำเนินงาน 6 ขั้นตอน พบว่าแนวทางมีความเหมาะสม เป็นไปได้ และควรปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละโรงเรียนและนโยบาย สพฐ. (ศรีรักษ์ เรื่องรัตน์, 2563) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระใบฎีกาสมพงษ์ กิตติญาโณ เรื่องแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามเกณฑ์โรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ที่ระบุว่า การบริหารสถานศึกษาตามเกณฑ์โรงเรียนคุณธรรม สพฐ. อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเด่นด้านการวางแผนงานคุณธรรม แต่ยังอ่อนด้านการติดตามนิเทศ จึงเสนอให้พัฒนาครูและผู้บริหารผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ สร้างแกนนำที่เข้มแข็ง และกำหนดยุทธศาสตร์การนิเทศให้ชัดเจนเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแนวทางการบริหารงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นแนวทางที่มีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้พัฒนางานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระใบฎีกาสมพงษ์ กิตติญาโณ, 2564)

3. การนำเสนอและประเมินแนวทางการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนนาบอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช ผลการศึกษาและการประเมินแนวทาง พบว่า การบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนนาบอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช ดำเนินงานตามหลักอิทธิบาท 4 ผ่านกระบวนการบริหาร 6 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างการรับรู้และการยอมรับ การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ การกำหนดวิธีการบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ การลงมือปฏิบัติ และการสร้างกลไกการขับเคลื่อน โดยทุกขั้นตอนมุ่งเน้นการมี

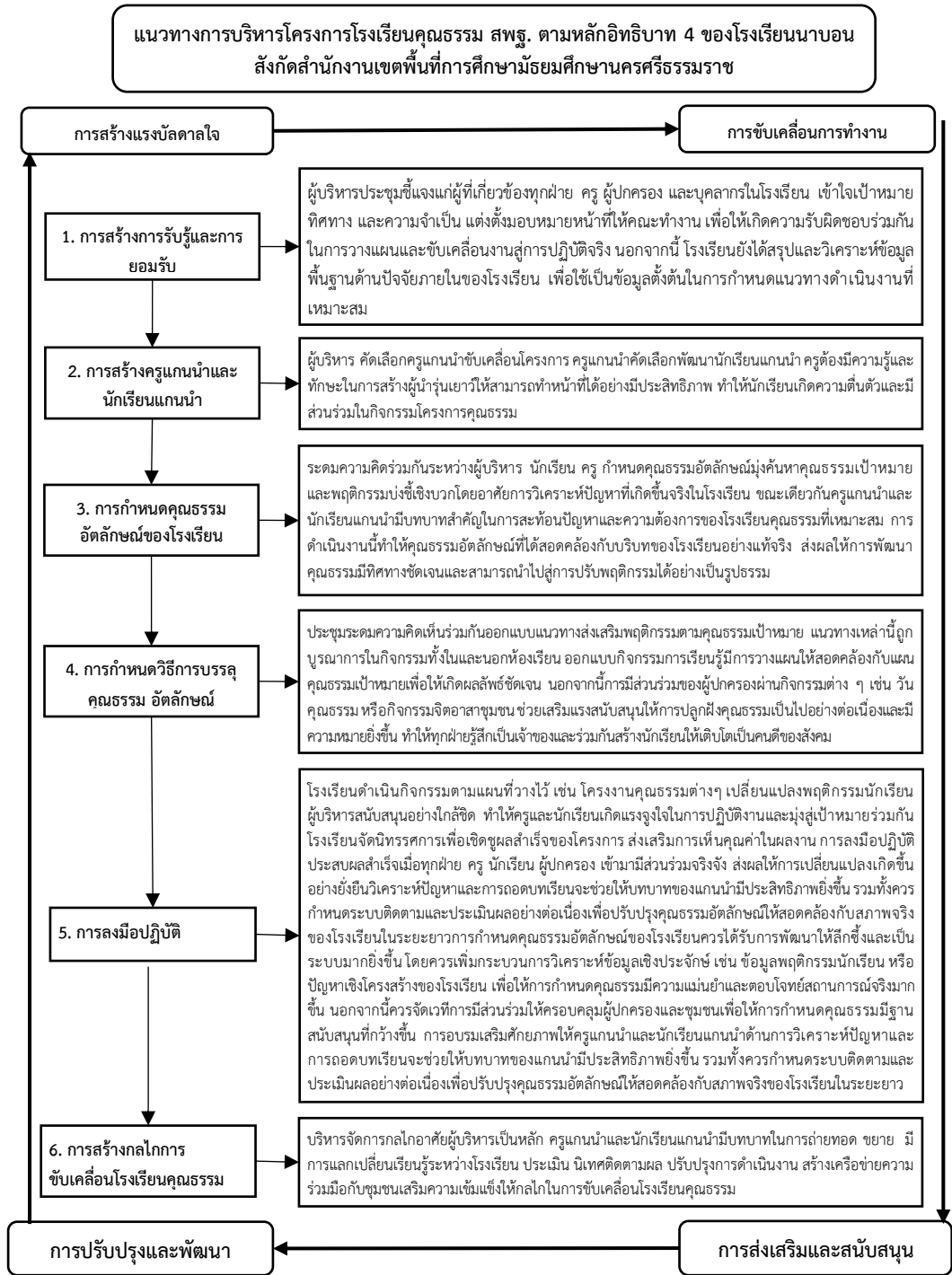

ส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 โดยรวม ผ่านการสร้างแรงบันดาลใจ (ฉันทะ) การขับเคลื่อนการทำงานอย่างต่อเนื่อง (วิริยะ) การส่งเสริมและสนับสนุนทรัพยากร (จิตตะ) และการนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงพัฒนา (วิมังสา) ทำให้การพัฒนาผู้เรียนมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อบริบทผู้เรียนในยุคปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้การบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ไม่เป็นเพียงการดำเนินงานเชิงนโยบาย แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา ร่วมกันที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน มีความเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดความ ยั่งยืนในการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียนและองค์กรสถานศึกษา ผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ สะท้อนว่า แนวทางดังกล่าวมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับ มาก ทั้งนี้เนื่องจากเป็นแนวทางที่เชื่อมโยงกระบวนการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. และหลักพุทธธรรมเข้าด้วยกันอย่างเป็นเอกภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญฐมล อนันต์ เรื่อง การประเมินโครงการคุณธรรมในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครสวรรค์ ที่ชี้ให้เห็นการพัฒนาโครงการต้อง ยึดหลักอิทธิบาท 4 ครอบคลุมบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลกระทบ โดยผู้บริหาร มีบทบาทสำคัญในการวางแผน สื่อสาร สร้างแรงจูงใจ และประเมินผลอย่างเป็นระบบ เพื่อขับเคลื่อน โรงเรียนสู่ความเป็นโรงเรียนคุณธรรมอย่างยั่งยืน (ญฐมล อนันต์, 2564) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Venkataraman ที่พบว่าการพัฒนาคุณธรรมควรเน้นผ่านหลักสูตรและบทเรียนศีลธรรม โดยใช้ วรรณกรรมและเรื่องเล่าทางคุณธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญ ครูมีบทบาทในการกำกับพฤติกรรมและ เสริมแรงเชิงบวก เพื่อปลูกฝังคุณธรรมในชีวิตจริงของนักเรียน (Venkataraman, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

สรุป

การบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนนาบอนดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้ง 6 ขั้นตอนของการบริหารโครงการ ตั้งแต่การสร้างการรับรู้ การพัฒนาแกนนำ การกำหนดวิธีการบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ การวางวิธีการบรรลุผล การลงมือปฏิบัติ และการสร้างกลไกขับเคลื่อน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมและการยอมรับโครงการในเชิงบวก คุณธรรมอัตลักษณ์ถูกกำหนดจากการวิเคราะห์ปัญหาและบริบทจริงของโรงเรียน ส่งผลให้สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมผ่านกิจกรรมและโครงการคุณธรรม แม้มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและระบบติดตามประเมินผล แต่การสนับสนุนจากผู้บริหาร การพัฒนาแกนนำ และความร่วมมือกับชุมชนช่วยเสริมความยั่งยืนของการดำเนินงาน ทั้งนี้ การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในทุกขั้นตอนของการบริหารโครงการ ช่วยสร้างแรงจูงใจภายใน ความมุ่งมั่น และการเรียน รู้ร่วมกัน ส่งผลให้โครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียน นาบอนมีประสิทธิภาพและความยั่งยืนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. นำผลวิจัยไปใช้ปรับปรุงแผนบริหารโครงการตามหลักอิทธิบาท 4 ในโรงเรียนนาบอนสามารถใช้ผลวิจัยเป็นแนวทางจัดทำแผนพัฒนาคุณธรรมและวัฒนธรรมโรงเรียนให้ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะการสร้างฉันทะของผู้ปฏิบัติงาน การเพิ่มจิตตะ การเสริมวิริยะ และการใช้วิมังสาเป็นกลไกการประเมินและพัฒนา

2. พัฒนารูปแบบการอบรมบุคลากรโดยยึดหลักอิทธิบาท 4 ผลวิจัยสามารถนำไปใช้จัดทำหลักสูตรอบรมเพื่อพัฒนาครู ผู้บริหาร และคณะทำงานให้มีความเข้าใจและสามารถประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ในการดำเนินโครงการคุณธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ใช้ผลวิจัยเป็นแนวทางสร้างระบบการมีส่วนร่วมในโรงเรียน โรงเรียนสามารถนำผลวิจัยไปพัฒนาระบบการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง เพื่อให้การดำเนินโครงการคุณธรรมเป็นกระบวนการที่เกิดความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่าย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการการวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) ระหว่างสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในเขตนครศรีธรรมราช

2. ควรทำการการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรมสู่ความยั่งยืนเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมอัตลักษณ์ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ชื่นใจจิตต์. (2561). การบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรมในอำเภอเมืองจังหวัดระยอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ณัฐมล อนันต์. (2564). การประเมินโครงการคุณธรรมในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครสวรรค์. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปัทมวดี วีรจิตติ และคณะ. (2560). คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม. นนทบุรี: สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- พงษ์พันธ์ ดิยะบุตร. (2562). การศึกษาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- พระใบฎีกาสมพงษ์ กิตติธนาโณ. (2564). แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามเกณฑ์โรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหารัทธิ อินธิสิทธิ์ (ตึกขปญโย). (2563). การบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ต้นแบบ: กรณีศึกษาโรงเรียนในจังหวัดสกลนคร. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชสกลนคร.
- ภทรภรณ์ บุญยงค์. (2566). การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลำปาง ลำพูน. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ศรียักษ์ เรืองรัตน์. (2563). แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่มาตรฐานตามโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564. เรียกใช้เมื่อ 18 สิงหาคม 2567, จาก <https://www.nesdc.go.th/the-national-economic-and-social-development-plan/the-twelfth-plan/>.pdf.
- Venkataraman, S. (2020). State of moral stories in school curriculum. International Journal of Academic Research Reflector, 9(5), 5-6.

การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องหน้าที่ของขงจื๊อกับพุทธปรัชญาเถรวาท *
THE STUDY OF CONCEPT OF CONFUCIAN DUTY AND ITS RELEVANCE
TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY

พระครูโอภาสสรวิฑูรณ์ (โหมดศิริ), ภูริทัต ศรีอร่าม*, พระมหาภูมิตพัฒน์ ญาณวฑูโฒ (คำมี)
PhrakhruOphassarathikhun (Modsir), Phurithat Sri-aram*, Phramaha Phumiphat Yanawuttho (Commee)

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Buddhasothorn Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

*Corresponding author E-mail: phurithat2007@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ในการเขียนขึ้นเพื่อ 1) ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องหน้าที่ของบุคคลที่ควรมีหน้าที่ต่อกันตามที่ขงจื๊อ และปรัชญาพุทธเถรวาทได้แสดงไว้ 2) ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติตามหน้าที่ของบุคคลที่ควรมีหน้าที่ต่อกันตามที่ขงจื๊อ และปรัชญาพุทธเถรวาทได้แสดงไว้ โดยบทความวิชาการนี้เขียนขึ้นโดยการทบทวนเอกสาร (documentary review) จากหนังสือและเอกสารที่มีความน่าเชื่อถือทางวิชาการ

ผลการศึกษาพบว่า:

ความสัมพันธ์ 5 ประการ แบ่งได้ 3 ระดับ คือ ข้อ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน ข้อ 2, 3, 4 เป็นความสัมพันธ์ของครอบครัว ข้อ 5 เป็นความสัมพันธ์ของสังคม ความสัมพันธ์เหล่านี้กำหนดหน้าที่ บทบาท และความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล และถือเป็นหลักจริยธรรมที่สำคัญยิ่งของครอบครัว ส่วนหน้าที่ในปรัชญาพุทธเถรวาท ได้เสนอหลักสัมพันธ์ภาพทางสังคมตามหน้าที่ของตน ซึ่งเรียกว่า ทิศ 6 เป็นหลักที่ตรัสสอนเกี่ยวกับหน้าที่ของมนุษย์ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของแต่ละคน คือ ทิศเบื้องหน้า มารดา-บิดา ทิศเบื้องขวา ครูอาจารย์ ทิศเบื้องหลัง บุตรภรรยา ทิศเบื้องซ้าย มิตรสหาย ทิศเบื้องล่าง คนรับใช้และคนงาน ทิศเบื้องบน สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ ทั้งขงจื๊อและพุทธปรัชญาเถรวาทต่างก็ให้ความสำคัญที่ตัวบุคคลมากกว่าวิธีการ แต่ทั้งคู่ก็ยังได้เสนอหลักปฏิบัติ ที่บุคคลจะต้องนำไปปฏิบัติต่อกัน ขงจื๊อมีเป้าหมายอยู่ในโลกนี้เป็นหลัก เพื่อตนเองและเพื่อสังคม ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาท มีเป้าหมายทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ในส่วนตนนั้นรวมไปถึงโลกหน้า ส่วนเพื่อสังคมเน้นโลกนี้เป็นหลัก

*Received January 2, 2026; Revised March 13, 2026; Accepted March 20, 2026

คำสำคัญ: แนวคิดเรื่องหน้าที่, ขงจื้อ, พุทธปรัชญาเถรวาท

ABSTRACT

This academic article aimed to 1. compare studies Confucius's duties and Theravada Buddhist philosophy. 2. compare studies Confucius's duties objective and Theravada Buddhist philosophy duties objective. This Article was written by the method of documentary research

The study found that:

Five types of relationships can be categorized into three levels: 1 The relationship between rulers and the people; 2, 3, and 4 Family relationships; and 5. Social relationships. These relationships define the duties, roles, and responsibilities of individuals and are considered crucial ethical principles of the family. In Theravada Buddhist philosophy, the principle of social relationships based on one's duties is proposed, known as the Six Directions (Dits 6). This principle teaches about the duties of humans towards those involved in each person's life: Front (mother-father), Right (teachers), Back (children-spouse), Left (friends), Below (servants-workers), and Above (monks-brahmins). Both Confucianism and Theravada Buddhism emphasize the individual over the method, but both offer principles of conduct that individuals must follow. Confucianism focuses primarily on this world, for oneself and society, while Theravada Buddhism encompasses both this world and the next, with the individual's goal including the afterlife and the societal goal primarily focused on this world.

Keywords: The concept of duty, Confucius, Theravada Buddhist philosophy

บทนำ

ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการเมือง สังคม เศรษฐกิจ ตั้งแต่ระดับเล็กจนถึงระดับใหญ่ ตั้งแต่ส่วนบุคคล ครอบครัว สังคมจนถึงระดับประเทศ เกิดขึ้นจากมนุษย์เป็นผู้สร้าง ทั้งขงจื้อและพุทธปรัชญาเถรวาทได้ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์มากกว่า มนุษย์เป็นผู้บันดาลความเจริญและความเสื่อม ตลอดจนความเป็นไปต่าง ๆ ของโลก มนุษย์จึงนับว่าเป็นศูนย์กลางแห่งความเป็นไปในโลกทุกอย่าง ด้วยเหตุนี้เองจึงจำเป็นต้องสร้างมนุษย์ให้เป็นคนดี จะได้นำแต่สิ่งที่ดีมาสู่ชีวิตและโลก เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ มนุษย์นั่นเองที่จะต้องเข้ามาแก้ไข ในจีนมีขงจื้อ ในอินเดียมีพระพุทธเจ้า ได้เสนอวิธีการแก้ปัญหาเหล่านี้เอาไว้

แนวความคิดหลักของขงจื้อมุ่งประเด็นไปยังมนุษย์และสังคม เพื่อความสงบสุขแก่บ้านเมือง ซึ่งกำลังอยู่ในภาวะไม่สงบในขณะนั้น ขงจื้อยึดมนุษย์เป็นแกนกลางในการดำเนินกิจกรรมทุกอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการเมือง การปกครอง ซึ่งขงจื้อให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง หลักการปกครองใช้คุณธรรมเป็นหลัก ผู้ปกครองจะต้องมีคุณธรรม 5 ประการ ซึ่งประกอบด้วย เมตตา ธรรมา จริยา ปัญญา และสัจจา เพราะถ้าผู้ปกครองมีคุณธรรมจะนำประชาชนไปในทางที่ถูกต้องดีงามแล้ว ประชาชนย่อมไม่กล้าออกนอกกรอบนอกทางในปรัชญาของท่านกล่าวถึงหน้าที่หลักสำคัญของนักปกครองที่จะต้องทำ เช่น รู้จักปรับปรุงแก้ไขตนเอง ยกย่องคนดีมีศีลธรรม ดูแลทุกข์สุขของเหล่าข้าราชการ รับใช้ประชาชนเป็นที่ตั้ง ให้ความผาสุกทุกมวลชน การที่จะเป็นเช่นนี้ได้ นั่น ทุกคนต้องทำหน้าที่ของตนเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากขงจื้อเสนอหน้าที่ของปัจเจกชนตามหลักสัมพันธภาพ 5 ประการ คือ ผู้ปกครองกับประชาชน บิดามารดากับบุตรธิดา สามีกับภรรยา พี่กับน้อง และเพื่อนกับเพื่อน (Bamh, Archie J., 1969) โดยกล่าวว่า กษัตริย์ต้องทำหน้าที่กษัตริย์ขุนนางต้องทำหน้าที่ขุนนาง พ่อต้องทำหน้าที่พ่อ ลูกต้องทำหน้าที่ลูก เมื่อปฏิบัติได้อย่างนี้ ความสุขในบ้านเมืองก็จะบังเกิดมี

หากเมื่อเราย้อนมาพิจารณาคุณค่าสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ เราก็จะพบข้อความหลายแห่ง ทั้งในคัมภีร์พระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถา ตลอดจนงานนิพนธ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งชวนให้ตีความได้ว่า การทำหน้าที่ก็ยึดหลักคุณธรรมเช่นเดียวกัน เช่น หลักทศพิธราชธรรม จักรวรรดิธรรม อปทานิยธรรม เป็นต้น (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักการปกครองเหล่านี้ ดูเหมือนจะให้ความสำคัญแก่ผู้ปกครองที่จะต้องถือเป็นหน้าที่หลัก โดยเฉพาะอปทานิยธรรม 7 ประการ ถือเป็นหน้าที่หลักสำหรับผู้บริหารที่จะทำหน้าที่ต่อประเทศชาติ และประชาชน คือ (1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ (2) พร้อมเพื่อกันประชุม พร้อมเพื่อกันเลิกประชุม (3) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติ ไม่ถอนสิ่งที่ได้บัญญัติไว้ (4) เคารพนับถือยกย่องบุคคลที่เป็นหลัก (5) ให้เกียรติและคุ้มครองสตรีมิให้ถูกข่มเหงรังแก (6) เคารพสักการะเจดีย์ ปูนียสถาน ปูนียวัตถุ อนุสาวรีย์ประจำชาติ (7) ให้ความคุ้มครองอารักขาโดยชอบธรรมแก่บรรพชิตผู้ทรงศีลทั้งหลาย

นอกจากนั้น ในส่วนของประชาชนผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน ในการปฏิบัติหน้าที่ ดังในสังคาลสูตรมาในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 266 หน้าที่ 212 ที่แสดงข้อปฏิบัติหรือหน้าที่ระหว่างบุคคลในสังคัมไว้ 6 ประการ คือ 1) มารดาบิดากับบุตรธิดา 2) อาจารย์กับศิษย์ 3) สามีกับภรรยา 4) ลูกจ้างกับนายจ้าง 5) เพื่อนกับเพื่อน 6) นักบวชกับผู้ครองเรือน เป็นหน้าที่ขั้นพื้นฐานที่บุคคลในสังคัม โดยเริ่มตั้งแต่หน่วยเล็กคือครอบครัว กระทั่งหน่วยใหญ่ที่เป็นองค์กรทางสังคัมอื่น ๆ จะต้องถือปฏิบัติ

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เรามองเห็นว่า ทั้งขงจื้อและพระพุทธเจ้า ได้ให้ความสำคัญที่มนุษย์เป็นหลัก โดยเสนอหน้าที่เป็นสำคัญ มนุษย์เราทุกคนต่างก็มีหน้าที่ที่ต้องทำด้วยกันทั้งนั้น เมื่อมนุษย์แต่ละคนรู้จักทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง เราก็จะมีชีวิตอย่างมีความหมาย สังคมก็จะ

สงบสุข แต่เมื่อใดก็ตามคนใดคนหนึ่งไม่ยอมทำหน้าที่ของตัวเอง เช่น นักการเมืองมีหน้าที่ต้องทำเพื่อประชาชน แต่กลับทำเพื่อตัวเอง ด้วยการทุจริต ฉ้อราษฎร์บังหลวง วิกฤติทางการเมืองก็ตามมาทันที พ่อแม่มีหน้าที่เลี้ยงดูบุตร แต่ทว่าพากันทอดทิ้งบุตร ปัญหาครอบครัวก็จะเกิดขึ้น สังคมก็จะมีปัญหา ซึ่งชวนให้ศึกษาในส่วนที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยเรื่องหน้าที่ในเชิงเปรียบเทียบ เพราะหากเราพิจารณาจากสภาพแวดล้อม ในจินยุคขงจื้อกับอินเดียในยุคพระพุทธเจ้าแล้ว จะเห็นได้ว่ามีสภาพต่างกัน แต่ทำไมหลักปรัชญาของท่านทั้งสองจึงสอดคล้องกันเช่นนั้น และที่ว่าสอดคล้องกันนั้น สอดคล้องกันโดยสิ้นเชิงหรือไม่ หรือว่ามีประเด็นใดบ้างที่แตกต่างกัน

แนวคิดเรื่องหน้าที่ของขงจื้อ

ขงจื้อเป็นนักปราชญ์ที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งใหญ่ต่อประวัติศาสตร์ของจีน โดยได้รับยกย่องว่าเป็นกษัตริย์ไร้บัลลังก์ ท่านเป็นนักปราชญ์รุ่นแรก ๆ ของโลก ที่มีชีวิตอยู่ในช่วงนักปราชญ์ร้อยสำนักในจีน หลักคำสอนของขงจื้อให้ความสำคัญที่มนุษย์เป็นหลัก เมื่อกกล่าวถึงมนุษย์ขงจื้อได้เสนอหลักสัมพันธภาพทางสังคมขึ้น ในหลักสัมพันธภาพสามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมตั้งแต่ระดับเล็กจนถึงระดับประเทศ สังคมประกอบขึ้นจากหน่วยย่อย คือปัจเจกแต่ละคนเป็นคนดี สังคมก็จะดีตามไปด้วย โดยมุ่งไปที่การปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ โดยอาศัยหน้าที่เป็นเกณฑ์

หน้าที่ หมายถึง การปฏิบัติต่อกันและกัน โดยขงจื้อถือเอาการกระทำที่ด้วยความรับผิดชอบ โดยให้คนปฏิบัติต่อกันของบุคคลในสังคม เช่น ทารกไม่พ้นจากอัครศิษย์หรืออุทกภัยเป็นความผิดของมารดา เด็กไม่ได้รับการสั่งสอนจากครูบาอาจารย์เป็นความผิดของบิดา เมื่อได้ศึกษาแล้วยังไร้วิชาความรู้ไร้สติปัญญา อีกทั้งไร้ปณิธาน เป็นความผิดของเจ้าตัว เมื่อรู้แจ้งและมีปณิธานแล้ว แต่ไม่อาจสร้างชื่อเสียงลือชา ราชการไม่รับตัวหรือส่งเสริม เป็นความผิดของราชการ และเมื่อราชการรับตัวไว้แล้ว แต่เจ้าแคว้นกลับไม่ช่วงใช้เป็นความผิดของเจ้าแคว้น (เจ้าหยุย, 2540)

จากประเด็นดังกล่าว จะเห็นได้ว่าแม้ขงจื้อไม่ได้พูดถึงความหมายโดยตรง แต่ได้ให้ความสำคัญเรื่องหน้าที่ของทุกคนว่ามีส่วนในการทำหน้าที่กันทั้งหมด ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะหรือตำแหน่งอะไร ดังจะเห็นได้จากที่ขงจื้อพูดถึงการกระทำหน้าที่ของตนว่า “ให้ฉันเป็นเจ้าหน้าที่ดูแลปศุสัตว์ ฉันก็ต้องดูแลมันให้อ้วนพีสมบูรณ์ ให้ฉันเป็นเจ้าหน้าที่บัญชี ฉันก็ต้องตรวจตราบัญชีมิให้ผิดพลาด” (เสถียร โปธินันทะ, 2522)

ขงจื้อ ผู้เคยเป็นทั้งครูและข้าราชการในราชสำนักปกครองเมืองเล็ก ๆ เป็นผู้เผยแพร่คำสอนทางจริยธรรมและการปฏิรูปการปกครองเพื่อความเป็นธรรมในสังคม ขงจื้อได้เสนอหลักการทำหน้าที่เพื่อความเป็นอยู่ร่วมกันในสังคม ในยุคที่เจ้าครองนครต่างแย่งชิงอำนาจทางการเมือง รัฐที่สมบูรณ์ในทัศนะของขงจื้อต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ โดยถือเอาข้อแรกเป็นสำคัญที่สุด คือ

1. ประชาชนต้องเชื่อถือผู้ปกครอง
2. มีกองกำลังทหารที่เพียงพอ
3. มีอาหารที่เพียงพอ

ขงจื้อเน้นหลักจริยธรรมในการทำหน้าที่ เช่น ความซื่อสัตย์ การทำความดี การทำตามหน้าที่ของแต่ละคน ในหลักสัมพันธภาพทั้ง 5 เป็นโครงสร้างทางสังคมที่ทุกคนมีส่วนร่วมคุณธรรม 5 ประการคือ เมตตา ธรรมา จริยา ปัญญา และสัจจา ซึ่งทั้ง 5 ประการนี้ ถือได้ว่า เป็นหัวใจคำสอน ของขงจื้อ ทั้งนี้เพราะว่าเป็นเครื่องกำหนดบทบาท หน้าที่ตามฐานะของแต่ละบุคคล กล่าวคือ พระเจ้าแผ่นดินพึงทรงไว้ซึ่งความเมตตาธรรม ขุนนางพึงซื่อสัตย์ภักดี บิดาพึงรักใคร่บุตร บุตรพึงกตัญญูต่อบิดา สามีภรรยาพึงให้เกียรติกันและกัน และมิตรสหายพึงมีสัจจะวาจาต่อกัน (อตุลย์ รัตนมันเกษม, 2541)

สังคมจีนในยุคของขงจื้อมีการแบ่งโครงสร้างทางสังคมออกเป็น 2 ระดับคือ

1. ขนชั้นสูง เป็นชนชั้นที่ประกอบด้วยชนชั้นเจ้าของที่ดิน นักปราชญ์ พ่อค้า ข้าราชการ ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในเขตเมืองเป็นอภิสิทธิ์ชนไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน อีกทั้งยังได้รับการลดหย่อนภาษี ถือว่าเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาสูง เป็นที่ยกย่องในสังคมเป็นผู้คุมอำนาจ และกลไกทางสังคมในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ดังนั้น ความเจริญหรือความล่มสลายของประเทศจึงขึ้นอยู่กับชนกลุ่มนี้

2. ขนชั้นต่ำ ประกอบด้วยชนชั้นชาวนา หรือชนชั้นกรรมาชีพเป็นหลัก มีชีวิตผูกพันอยู่กับการทำนา ทำไร่ ส่วนใหญ่มักจะอาศัยอยู่ห่างไกลความเจริญออกไป เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ บางครั้งจึงมักจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากชนกลุ่มแรก เช่น ต้องถูกเรียกเก็บภาษี ถูกเกณฑ์แรงงาน หรือถูกกีดกันแกล้งจากชนกลุ่มแรกที่เริ่มนุษยธรรม เป็นต้น (ศรีสุข ทวีธาประสิทธิ์, 2539)

ชนชั้นทั้ง 2 ระดับถึงจะมีสถานะที่แตกต่างกันในเรื่องความเป็นอยู่ แต่ก็อิงอาศัยกัน ชนกลุ่มแรกก็ต้องอาศัยกลุ่มหลัง ชนกลุ่มหลังก็ต้องอาศัยกลุ่มแรก ชาเรนซ์ เบอติน เดย์ ได้อูปมา ความสัมพันธ์ของชนทั้งสองระดับว่า คนชั้นต่ำนั้นเหมือนรากไม้ ส่วนคนชั้นสูงนั้นเหมือนกิ่งก้านสาขาของต้นไม้ รากไม้มีหน้าที่ดูดซึ่อาหารจากดินไปหล่อเลี้ยงลำต้น และกิ่งก้านสาขา (Charence Burton Day, 1962) จึงจะอยู่ร่วมกันในสังคมได้ ประเด็นที่สำคัญ คือ ทุกคนต้องมีหน้าที่ของตน นอกจากนี้ขงจื้อยังได้เสนอหลักสัมพันธภาพทั้ง 5 โดยขงจื้อให้ความสำคัญแก่หน้าที่ของแต่ละกลุ่ม โดยเสนอหลักจริยพันธะทางสังคมขึ้น เพื่อจัดระเบียบเป็นหน้าที่ให้ปฏิบัติต่อกัน 5 ประการคือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ซึ่งมีความสัมพันธ์ตามภาระหน้าที่เป็นหลัก
2. ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดเป็นหลัก
3. ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา มีความสัมพันธ์ตามหน้าที่ต่อกัน
4. ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง มีความสัมพันธ์ตามลำดับอาวุโสเป็นหลัก
5. ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน มีสัจจะเป็นหลัก

สังคมจีนในยุคนี้ มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจนในหลายด้านด้วยกัน ต่างคนต่างทำหน้าที่ของตน โดยขงจื้อสอนให้ปฏิบัติตามธรรมชาติ ให้ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายด้วยการทำตามหน้าที่ของตัวเองอย่างดีที่สุดจึงจะนำความสุขอันแท้จริงได้ ในคัมภีร์จาวีตซึ่งเป็นคัมภีร์เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีอันเก่าแก่ ได้พรรณนาถึงหน้าที่ของบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบุตรพึงทำหน้าที่

ต่อบิดามารดา ดังจะเห็นได้จากสำหรับทุกคนสิ่งทีถือว่าเป็นกฎ ในฤดูหนาวต้องดูแลที่นอนของบิดามารดาอบอุ่น และต้องทำให้เย็นในฤดูร้อน ในตอนค่ำต้องเตรียมที่นอนของท่านให้เรียบร้อย เมื่อถึงเวลาเช้า ต้องดูแลสุขภาพของท่าน และเมื่อร่วมเดินทางไม่ก่อความทะเลาะวิวาท

เมื่อนักปกครองต้องการทำภารกิจทั้ง 3 ประการให้ลุล่วง จะต้องเริ่มจากประชาชน คือ ต้องสร้างความเชื่อมั่น และความไว้วางใจในตัวผู้ปกครองก่อนเป็นอันดับแรก หลังจากนั้นจึงค่อยเริ่มพัฒนาด้านอื่น ๆ มีการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อย่างไรก็ตามภาระและหน้าที่ดังกล่าวเป็นเพียงภาระและหน้าที่ขั้นพื้นฐานเบื้องต้นเท่านั้น รัฐหรือผู้ปกครองจะต้องพัฒนาด้านอื่นควบคู่กันไปด้วย ในส่วนของขงจื้อเองก็มองปัญหานี้เช่นกัน เช่น ครั้งหนึ่งมีคนถามว่า ถ้าทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดีแล้ว ต่อไปจะทำอะไร ขงจื้อบอกว่าให้การศึกษาแก่เขา เป็นต้น

มนุษย์เราทุกคน นอกจากความอยู่ดีกินดีในชีวิตประจำวันแล้วสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือ การศึกษา เพราะรัฐจะมั่นคงย่อมอาศัยการศึกษาที่ดีของราษฎรเป็นรากฐาน การศึกษาเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้จากชีวิต ดังหลักที่ว่า รากฐานดีคืออิฐ รากฐานชีวิต คือการศึกษา

การศึกษาจึงเป็นหน้าที่หลักประการต่อมาที่ผู้ปกครองจะต้องคอยเอาใจใส่ดูแล ผู้ปกครองที่ฉลาดล้วนกล่อมเกล่าให้การศึกษาด้านคุณธรรม ไม่เน้นการลงโทษทัณฑ์ ถ้าหากประชาชนไม่มีอาหารที่จะกิน ผู้ปกครองนำอาหารมาให้ราษฎรจะอิ่มเพียงมือเดียว แต่ถ้าผู้ปกครองสอนวิธีทำมาหากินให้แก่ราษฎร ราษฎรย่อมมีชีวิตอยู่ได้ทั้งชีวิต เมื่อชีวิตความเป็นอยู่สุขสบาย การปกครองย่อมง่ายขึ้น

ขงจื้อได้ให้ความสำคัญแก่การศึกษาเช่นกัน ดังที่ครั้งหนึ่ง ขงจื้อเดินทางไปยังแคว้นหู่ยู่ โดยมีหรัญยูซัซรถไปส่ง ขงจื้อได้เห็นความหนาแน่นของราษฎรแคว้นหู่ยู่ จึงกล่าวว่า ประชาชนช่างหนาแน่นอะไรเช่นนี้

หรัญยู กล่าวว่ ประชาชนได้ทวีมากมาย ต่อไปเราจะทำอะไรให้กับพวกเขา

ขงจื้อตอบว่า ทำให้พวกเขาอิ่มคั่ง

หรัญยูถามว่า เมื่อทำให้เขามั่นคั่งแล้ว จะทำอะไรต่อไป

ขงจื้อ ตอบว่า ให้เขาได้รับการศึกษา

ขงจื้อ ยังกล่าวอีกว่า การไม่เรียนรู้ในจารีตขนบประเพณี ไม่อาจอยู่ในสังคมได้ ถ้าหากราษฎรไม่ได้รับการศึกษาที่ดีพอ ก็ไม่ต่างจากไม้ที่ยังไม่ได้แกะสลัก ย่อมใช้เป็นเครื่องมือประดับบ้านเรือนไม่ได้ ดังคัมภีร์หลี่จื๊อ กล่าวว่า หยกไม่สลักไม่เป็นเครื่องประดับ คนไม่ได้เรียน ไม่รู้ค่าความเป็นคน

ในส่วนของชีวิตส่วนตัวขงจื้อก็ได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาในชีวิตของตนเองเช่นกันดังที่บอกไว้ว่า สิบห้าปีตั้งใจ ปณิธานศึกษาเล่าเรียน สามสิบปีเข้าใจจรรยาประเพณี สี่สิบปีมีความรู้ไม่หลงมกมาย ห้าสิบปีรู้จักภาระหน้าที่ หกสิบปีรู้จักความคิดเห็นของคนอื่น เจ็ดสิบปีทำอะไรได้ตามใจโดยไม่ละเมิดจารีตประเพณี

จะเห็นได้ว่า ในชีวิตส่วนตัวของขงจื้อ ท่านได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษามาเป็นอันดับหนึ่ง และเมื่อก้าวในแง่ที่สัมพันธ์กับการเมือง ท่านก็ยังคงให้ความสำคัญในระดับต้น ๆ เพราะท่านเห็นว่า การศึกษาของประชาชนจะทำให้การปกครองบ้านเมืองง่ายยิ่งขึ้น การศึกษาทำให้ประชาชนแยกแยะผิดชอบชั่วดี อะไรควร ไม่ควร และช่วยให้ดำรงตนในสังคมได้ด้วยสติปัญญา ดังคำกล่าวของท่านที่ว่า “เมื่อคนอยู่ในสถานะสูงได้รับการศึกษาดีแล้ว เขาก็จะรักเพื่อนมนุษย์ และเมื่อคนที่มีสถานะต่ำได้รับการศึกษาดีแล้ว เขาก็จะปกครองง่ายขึ้น” ในทรรศนะของขงจื้อ การปกครองกับการศึกษาจึงต้องอาศัยซึ่งกันและกัน

แนวคิดเรื่องหน้าที่ของพุทธปรัชญาเถรวาท

มนุษย์เกิดมาทุกคนต่างคนต่างทำหน้าที่ของตนตามหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบในหลาย ๆ หน้าที่ เช่น เมื่ออยู่บ้านทำหน้าที่เป็นบิดา เป็นแม่ เมื่อออกไปทำงานทำหน้าที่เป็นหัวหน้าหรือบุตรน้อง ในหน้าที่หากใครไม่ทำตามหน้าที่ตน ย่อมที่จะก่อให้เกิดความวุ่นวายในสังคมที่ตนอยู่ เพราะคนเราต้องทำหน้าที่ 2 อย่างด้วยกัน คือ 1) หน้าที่เพื่อตนเอง 2) หน้าที่เพื่อสังคม ดังนั้นทุกคนควรทำหน้าที่ของตนให้ถึงพร้อม

คำว่า หน้าที่ เป็นคำนาม หมายถึง กิจที่จะต้องทำด้วยความรับผิดชอบ ซึ่งขยายความเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น กล่าวคือ หน้าที่ หมายถึง ภาระหรือความรับผิดชอบที่ต้องทำหรือควรกระทำ โดยเริ่มจากหน้าที่ต่อตัวเราเอง และเนื่องจากความเป็นสัตว์สังคมของมนุษย์จึงต้องติดต่อสื่อสารหรือปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จึงมีหน้าที่ต่อบุคคลรอบตัวที่ต้องเกี่ยวข้องด้วย หรือต่อสถาบันใดสถาบันหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงถือได้ว่า หน้าที่เป็นเรื่องของชีวิต หรือหน้าที่ก็คือชีวิตของมนุษย์ทุกคนก็ย่อมได้ (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2524, 2546)

มนุษย์เรานั้น เมื่อเกิดมาแล้วหากไม่รู้จักที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตน หรือปฏิบัติเพียงแต่ให้สามารถมีชีวิตอยู่ได้ไปวัน ๆ ก็คงจะหาความแตกต่างจากสัตว์เดรัจฉานได้ยาก เพราะสัตว์เดรัจฉานย่อมมีชีวิตอยู่เพียงเพื่อดำรงเผ่าพันธุ์ของตน แต่มนุษย์ในฐานะที่เป็นสัตว์ที่ยกว่าตนเป็นเผ่าพันธุ์ที่ประเสริฐกว่าสัตว์เดรัจฉาน จึงควรที่จะสร้างความแตกต่างหรือคุณค่าในตนเอง ไม่เพียงแต่เฉพาะความเจริญในด้านวัตถุเท่านั้น แต่ควรสร้างคุณค่าในตนให้เกิดขึ้นด้วยการ สร้างคุณงามความดีหรือคุณประโยชน์ในฐานะที่เป็นหนึ่งในสมาชิกของสังคม ประเทศชาติ หรือสังคมโลกให้มากที่สุดเท่าที่กำลังความสามารถที่มีอยู่ กล่าวคือ ปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมให้มากที่สุด

ในอีกแง่หนึ่ง หน้าที่ เป็นเครื่องหมายของคนดี เพราะหากบุคคลใดประพฤติปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบของตนด้วยดี ย่อมมีคุณภาพชีวิตที่ดี แวดล้อมไปด้วยการได้รับการยอมรับเคารพ นับถือจากผู้รอบข้าง กับทั้งเป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากละเลยหรือย่อหย่อนในหน้าที่ ก็ย่อมได้รับผลในทางกลับกัน เพราะฉะนั้น จึงอาจจะกล่าวได้ว่า หน้าที่เป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพหรือสมรรถภาพของบุคคลได้เป็นอย่างดีด้วยเพราะปฏิบัติตามหน้าที่หรือละเลย

ต่อหน้าที่นั่นเอง โดยสรุปแล้ว หน้าที่จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ทุก ๆ คน เพราะหน้าที่คือการสร้างคุณค่าในตนเองให้สมกับความเป็นมนุษย์ที่มีนัยยะว่า ผู้มีใจสูง

นับตั้งแต่โบราณมา โครงสร้างทางสังคมอินเดียมีการแบ่งโครงสร้างทางสังคมออกเป็น 3 ระดับ คือ นักรบ นักบวช และสามัญชน ซึ่งการแบ่งโครงสร้างทางสังคมเช่นนี้ เป็นเพียงการจัดกลุ่มทางสังคมแบบง่าย ๆ เท่านั้น ในช่วงนี้ยังไม่มีมีการแบ่งชนชั้นตามวรรณะ การแบ่งชนชั้นเป็นวรรณะเกิดขึ้นในช่วงที่อารยันเข้ามารุกดินแดนพวกดราวิเดียน และได้ครอบครองดินแดนของพวกดราวิเดียน พร้อมกันนั้นก็ตั้งข้อรังเกียจ แยกพวกดราวิเดียน ไปเป็นคนชั้นอีกต่างหาก (อิติมา พิทักษ์ไพวัน, 2533) ในที่สุดก็มีการแบ่งคนออก 4 ระดับ หรือเรียกว่า 4 วรรณะ ซึ่งมีมาก่อนพุทธปรัชญาเถรวาท หากแต่ได้รับอิทธิพลจากฮินดู

1. กษัตริย์ เป็นชนชั้นปกครอง ดำรงสถานะทางสังคมในฐานะเป็นผู้กุมอำนาจ และกลไกทางสังคมด้านต่าง ๆ มีหน้าที่ในการออกรบ

2. พราหมณ์ ได้แก่พวกนักบวช ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และให้การศึกษาแก่ประชาชน

3. แพศย์ ได้แก่ชนชั้นกลาง ซึ่งจะประกอบอาชีพกสิกรรม หรือไม่ก็ทำการค้าขาย ชนกลุ่มนี้เป็นผู้ที่กุมอำนาจทางด้านเศรษฐกิจ และมีอิทธิพลทางสังคมเช่นเดียวกัน

4. ศูทร ได้แก่ชนชั้นต่ำ ในความหมายหนึ่งก็คือ พวกดราวิเดียนที่พ่ายแพ้แก่อารยันนั่นเอง พวกชนกลุ่มนี้จะถูกนำมาเป็นทาส ใช้แรงงาน ไม่มีอำนาจทางสังคมแต่อย่างใด อาจกล่าวได้ว่า ในวรรณะที่ 4 นี้ เกิดขึ้นเพราะการกีดกันทางเชื้อชาติกันระหว่างเหล่าอารยันกับดราวิเดียน ซึ่งเคยพ่ายแพ้สงครามนั่นเอง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การแบ่งชนชั้นในลักษณะนี้ กลายเป็นบ่อเกิดของหน้าที่ที่ขึ้นมาตามชนชั้นของตน ซึ่งมีหน้าที่ต่างกัน ตามตำนานที่กล่าวว่า เนื่องจากคนแต่ละวรรณะมีแหล่งกำเนิดมาจากอวัยวะของพระพรหมต่างกันโดยถือว่า การแบ่งเช่นนี้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติหรือธรรมะ ในสังคมมนุษย์ย่อมมีกิจที่สำคัญ 3 ประการ เพื่อรักษาสังคมเอาไว้ คือ

1. ศาสนาและกฎระเบียบต่าง ๆ ในสังคม พราหมณ์เป็นผู้ดูแลในด้านนี้ รวมไปถึงหน้าที่ด้านการสอน การเรียน ให้คำปรึกษาแก่กษัตริย์ คานอำนาจให้กษัตริย์ประพฤติดีเที่ยงธรรม

2. การปกป้องรัฐและสังคมเป็นหน้าที่ของกษัตริย์ ซึ่งถือว่าเป็นวรรณะนักรบ นักปกครอง

3. สังคมต้องมีผลผลิตเพื่อสนองการกินการอยู่ใช้สอย เป็นหน้าที่ของวรรณะแพศย์ ซึ่งหมายถึงการทำสิกรรม การค้า

ในสังคมยังต้องมีแรงงานไว้ใช้เป็นผู้ให้บริการสนับสนุนคนใน 3 วรรณะข้างต้น ผู้ทำหน้าที่คือ ทาสและกรรมกร ที่เรียกว่า วรรณะศูทร (วิทยากร เชียงกูร, 2551)

ในช่วงชีวิตของคนหนึ่งคน นับตั้งแต่เกิดจนตาย ย่อมมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบมากมาย เช่น หน้าที่ในการดำรงชีพ หน้าที่ของบิดาแม่ต่อบุตร หน้าที่ของสามีต่อภรรยา หน้าที่ต่อเพื่อนและผู้ร่วมงาน หน้าที่ต่อนายจ้างหรือผู้บังคับบัญชา หน้าที่ต่อบุตรจ้างหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งหน้าที่ต่าง ๆ

เหล่านี้สามารถที่จะจัดแบ่งออกได้หลายแบบ ตามแต่ว่าจะใช้อะไรเป็นฐานในการจัดแบ่งหน้าที่ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) แห่งสวนโมกขพลาราม ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างชีวิต หน้าที่ และธรรมะไว้อย่างน่าสนใจว่า

ชีวิตใดที่ไม่ปฏิบัติธรรม ก็คือชีวิตที่ปราศจากการทำหน้าที่อย่างถูกต้อง ย่อมไม่อาจมีชีวิต อย่างเป็นสุขได้ ทุกชีวิตมีกิจหน้าที่ต้องกระทำหลายด้าน ตั้งต้นแต่ทำหน้าที่ทางร่างกาย ที่อวัยวะ ทุกส่วนต้องทำงานอย่างถูกต้อง หากบกพร่องไปที่ส่วนใดก็จะเกิดโรคร้ายไข้เจ็บขึ้น และหากอวัยวะ ส่วนใดไม่ทำหน้าที่ ผลก็คือร่างกายนั้นก็จะดำรงอยู่ไม่ได้ และต้องตายไปอย่างแน่นอน

คนเรานอกจากมีหน้าที่ต้องบริโภค บริหาร และพักผ่อนให้พอดีแก่ความต้องการของ ร่างกาย เพื่อให้ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์แล้ว ยังต้องรู้จักใช้ร่างกายนั้นให้เป็นประโยชน์ ปราศจาก โทษภัยในการอยู่ร่วมกัน ดังนั้น หน้าที่ประการต่อมาคือ หน้าที่ตามความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่ง สมมติบทบาทและสถานภาพของบุคคล เช่น เป็นบิดาแม่หรือบุตร เป็นอาจารย์หรือศิษย์ เป็น บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ เป็นผู้นำหรือผู้ตาม เป็นต้น ซึ่งหากดำเนินไปถูกต้อง ย่อมยังให้ชีวิตความ เป็นอยู่ตลอดจนจิตใจของบุคคลมีความราบรื่น กลมกลืนและเกื้อกูลกันด้วยดี

ส่วนหน้าที่ที่สำคัญกว่านั้น คือ หน้าที่ในการทำความเข้าใจชีวิต ฝึกฝนจิตใจให้หลุดพ้นจาก เพลิงกิเลสและเพลิงทุกข์ทั้งหลาย ไม่ยึดมั่นในตัวตนของตน ทำหน้าที่ของมนุษย์ให้สมบูรณ์ ย่อม เป็นหน้าที่อันสูงสุดซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวย้ำความสำคัญของการเจริญจิตตสิกขาและ ปัญญาสิกขาไว้เป็นอันมาก

เมื่อทุกคนเกิดมา เพื่อความสงบสุขของชีวิตและสังคมสิ่งหนึ่งที่จะขาดเสียมิได้คือหน้าที่ ในสังคม เรื่องหน้าที่ในทางพุทธปรัชญาได้เสนอหลักสัมพันธ์ภาพทางสังคม ก็มีการจัดลำดับขั้น และหน้าที่ทางสังคมที่พึงปฏิบัติต่อกันแบบเป็นไปทั้งสองฝ่าย ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ทิศ 6 มาในพระสูตรต้นตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 266 หน้าที่ 212 หลักทิศ 6 นี้เองคือกรอบศีลธรรมที่บุคคลในสังคมต้องยึดมั่น ตามฐานะที่ตนดำรงอยู่ ปฏิบัติ ต่อกัน ซึ่งจะได้อธิบายในข้อต่อไป หน้าที่ของคนในทั้ง 6 ประเภทนั้นเมื่อจัดเป็นกลุ่มสามารถจัดได้ 2 กลุ่ม คือ

1. หน้าที่ต้องทำเพื่อตนเอง
2. หน้าที่ต้องทำเพื่อผู้อื่น

ในหน้าที่ทั้ง 2 อย่าง หน้าที่ที่ต้องทำเพื่อตนเองเบื้องต้นต้องพยายามสร้างตนให้มีหลักฐาน ฐานะมั่นคง ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรม 4 ประการที่เรียกว่า ทิฐุธรรมมิกถลประโยชน์ อันเป็น หลักทำประโยชน์ที่คนต้องการในปัจจุบันให้สำเร็จ

พุทธปรัชญาได้เสนอหลักสัมพันธ์ภาพทางสังคมตามหน้าที่ทางสังคมที่พึงปฏิบัติต่อกัน ระหว่างบุคคลที่จะต้องเกี่ยวพันกันทางสังคมในฐานะต่าง ๆ ตามหน้าที่ของตน ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า ทิศ 6 เป็นหลักที่ตรัสสอนเกี่ยวกับหน้าที่ของมนุษย์ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของแต่ละ

คนโดยตรง โดยมีตัวของเราเองเป็นศูนย์กลาง แล้วเปรียบบุคคลรอบข้างทั้งหลายประหนึ่งทิศทั้ง 6 รอบตัวเรา ดังนี้

1. ทิศเบื้องหน้า หรือปรัถมิทิศ คือ ทิศตะวันออก ได้แก่ มารดาบิดา
2. ทิศเบื้องหลัง หรือปัจฉิมทิศ คือ ทิศตะวันตก ได้แก่ บุตรภรรยา
3. ทิศเบื้องขวา หรือทักษิณทิศ คือ ทิศใต้ ได้แก่ ครูอาจารย์
4. ทิศเบื้องซ้าย หรืออุตตรทิศ คือ ทิศเหนือ ได้แก่ มิตรสหาย
5. ทิศเบื้องล่าง หรือเหมฐิมทิศ คือทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน
6. ทิศเบื้องบน หรืออุปริมทิศ คือทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์

บุคคลมีหน้าที่ ด้วยการเอาตนเองเป็นเกณฑ์ ที่พึงปฏิบัติต่อบุคคลรอบข้าง เป็นการปฏิบัติหน้าที่ต่อกันแบบเป็นไปด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย ที่ปฏิบัติต่อกัน เพื่อเป็นการได้สิทธิ์ที่ตนสมควรได้เพราะทำหน้าที่ทางสังคม นั่นคือต้องการให้ “หน้าที่” และ “สิทธิ์” ของบุคคลในฐานะต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ที่ดีไปด้วยกัน ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป โดยได้ถูกจัดไว้เป็นคู่ ๆ ดังนี้คือ

1. บทบาทและหน้าที่ที่บิดามารดา มีความสัมพันธ์ต่อบุตรธิดา

หลักคำสอนทางพุทธปรัชญาเถรวาท ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับครอบครัว ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร มีความมุ่งหมาย 2 อย่าง คือ เลี้ยงดูบุตรให้เติบโตมีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง และให้การศึกษาฝึกฝนอบรมนิสัยใจคอให้ดีงาม สร้างความเจริญให้แก่เขาเหล่านั้นทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เพราะบุตรจะดีเลวอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับกรอบรมเลี้ยงดูจากบิดาแม่เป็นสำคัญ บิดาแม่ เป็นบุคคลที่ให้กำเนิด เป็นผู้ที่มีอุปการะคุณแก่บุตรเป็นคนแรก บิดาจึงมีความเกี่ยวข้องกับบุตรก่อนบุคคลอื่น ในสังคาลกสูตร ได้กล่าวถึงบทบาทของบิดาในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ซึ่งเป็นไปในลักษณะอนุเคราะห์เกื้อกูลบุตร โดยเป็นหน้าที่ที่บิดาจะต้องทำ ซึ่งมีอยู่ 5 ประการด้วยกัน คือ

1) ห้ามบุตรจากความชั่ว บิดาห้ามปรามหรือชี้โทษในทางที่ผิดที่ชั่วให้บุตรได้ทราบและห้ามมิให้กระทำความชั่วเหล่านั้น เช่น ชี้ให้เห็นโทษของอบายมุข 6 ประการ มาในพระสูตรตันตปิฎกที่ขนิทาย ปาฎิกวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 253 หน้าที่ 205 คือ ตัมน้ำเมา เทียวกลางคืน เทียวดูการละเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร ห้ามบุตรของตนมิให้ประพฤติ เพราะทางเหล่านี้เป็นทางแห่งความวิบัติ พาตนให้เป็นทุกข์ โดยชี้ให้เห็นโทษและคุณ

2) แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี นอกจากห้ามมิให้กระทำความชั่วแล้ว ต้องหมั่นพร่ำสอนให้กระทำความดี ตั้งอยู่ในความดีความชอบ เช่น สอนให้บุตรรู้จักประกอบกิจการงานที่เป็นประโยชน์ หมั่นชวนชวายเป็นการหาทรัพย์ รู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ แล้วไม่ให้เสื่อมไปโดยไม่จำเป็น ให้รู้จักประมาณในการใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงชีวิตตามฐานะกำลังทรัพย์ของตน ไม่ให้ฟุ่มเฟือยจนเกินไป หรือฝืดเคืองจนเกินไป สอนให้บุตรรู้จักเสียสละความสุขของตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรือประโยชน์ของชาติ

3) ให้ศึกษาศิลปวิทยา ตามสมควรแก่อายุและสติปัญญาของบุตร โดยในเบื้องต้นเมื่อก่อนบิดาก็สอนให้บุตรรู้จักกิริยามารยาทในการยืน การเดิน การนั่ง การนอน ตลอดจนการพูดจาให้เป็น

คนมีกิริยา มารยาทเรียบร้อยอ่อนน้อมถ่อมตน และพูดจาเป็นสัมมาคารวะ รู้จักศิลปะในการคบหาสมาคมกับคนดีมีศีลธรรม เมื่อบุตรมีอายุครบตามกฎหมาย จะต้องศึกษาเล่าเรียนแล้ว ก็ชวนขวายนหาที่ศึกษาให้ แล้วส่งเสริมให้มีการศึกษาดี ๆ ในวิชาการที่บุตรถนัดเพื่อเป็นวิชาเลี้ยงชีพต่อไป

4) หากผู้ครองที่สมควรให้ เมื่อบุตรเจริญเติบโตเป็นหนุ่มเป็นสาว ควรแก่การครองเรือนแล้วก็เลือกหาหรือช่วยพิจารณาผู้ครองที่มีความประพฤติดี ทำหน้าที่ของความเป็นสามีภรรยาด้วยความเหมาะสมกับชาติสกุล เพราะผู้ครองถือว่ามีความสำคัญสำหรับชีวิตของบุตร เพื่อที่บุตรจะได้อยู่ครองเรือนครองรักกันอย่างมีความสุขตลอดไป โดยที่บิดานั้นเป็นผู้สนับสนุนหรือชี้แนะหลักการครองคู่ให้บุตรรู้ว่าหน้าที่ของบุคคลที่อยู่ร่วมกันนั้นต้องทำอะไร ไม่ว่าจะเป็หน้าที่ของความเป็นสามี หน้าที่ของความเป็นภรรยา เมื่อถึงคราวมีบุตรต้องรู้จักหน้าที่ของบิดาแม่ และแนะนำให้บุตรรู้จักหลักธรรมในการครองเรือน โดยดูจากบิดาเป็นตัวอย่าง ดังเช่น ธนัญชัยเศรษฐีที่มอบโอวาท 10 ประการ ให้กับนางวิสาขาบุตรสาวที่กำลังจะเข้าสู่ตระกูลสามี มาในธัมมปัทมสูตรกถาแปล เล่ม 3 (คณะกรรมการแผนกตำรากรมการศึกษานานาชาติ, 2536)

5) มอบทรัพย์ให้ในสมัย เมื่อบุตรมีครอบครัวเป็นฝั่งเป็นฝาแล้ว ควรแบ่งทรัพย์มรดกให้เพื่อเป็นทุนในการประกอบกิจการให้มีฐานะมั่นคง การแบ่งทรัพย์ให้บุตรนั้น ควรทำเป็น 2 ระยะคือ ระยะที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น การแบ่งให้บุตรไปลงทุนประกอบอาชีพ ระยะที่สอง เมื่อบิดาแก่เฒ่าเห็นว่าใกล้ต่อความตายแล้ว ก็จัดแบ่งทรัพย์มรดกให้แก่บุตร ๆ ด้วยความเรียบร้อย อย่านำบุตรต้องมาฟ้องสิทธิ์ต่อมรดกเมื่อภายหลัง อันจะทำให้เสียชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล ว่าบุตรเข่นฆ่ากันเพราะแย่งชิงมรดกของตระกูล

เมื่อบิดามารดาได้สร้างอุปการคุณก่อนแล้ว บุตรธิดาก็ได้สร้างความสัมพันธ์ต่อบิดามารดาตามหน้าที่

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงวิธีที่บุตรจะบำรุงมารดาบิดาไว้ในสังคัลลสูตร มาในพระสุตตันตปิฎกที่ขนิภาย ปาฎิกวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 266 หน้า 212 ว่าคหบดีบุตร บุตรพึงบำรุงมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าโดยหน้าที่ 5 ประการ 1) ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ 2) จักทำกิจของท่าน 3) จักดำรงวงศ์ตระกูล 4) จักประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท 5) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศไปให้

1. การเลี้ยงดูมารดาบิดา ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ

บุตรมีหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องเลี้ยงดูมารดาบิดา เพราะท่านทั้งสองได้ทำนุบำรุงบุตรตั้งแต่เมื่อเริ่มรู้ว่าตั้งครรภ์ และเมื่อคลอดออกมาท่านทูลถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดูด้วยเลือดในอก ข้าวปลาและอาหาร เป็นต้น จนเติบโตใหญ่ มารดาบิดาต้องตรากตรำทำงานหนักเพื่ออนาคตของบุตร เมื่อถึงเวลาอันสมควรบุตรควรต้องมีหน้าที่ดูแลเอาใจใส่ท่านเป็นอย่างดี สมควรปฏิบัติต่อท่านทั้งทางร่างกายและจิตใจ ด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา

2. จักทำกิจของท่าน

กิจของท่าน หมายถึงกิจการต่าง ๆ ทั้งภายในบ้านและภายนอกบ้าน บุตรสามารถช่วยเหลือการทำงานต่าง ๆ ของมารดาบิดาที่เป็นงานบ้านได้ตั้งแต่ยังเด็ก ด้วยการช่วยทำงานบ้านต่าง ๆ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระให้ท่านที่ต้องประกอบอาชีพเลี้ยงดูบุตร เมื่อเติบโตช่วยเหลือการทำงานนอกบ้านด้วยการประกอบอาชีพของท่าน เช่น การค้าขาย การกสิกรรม หรือหัตถกรรม หรือเป็นหูเป็นตาแทนท่านเพื่อช่วยดูแลทรัพย์สินไว้ไม่ให้เสียหาย การช่วยเหลือมารดาบิดาทำการทำงานต่าง ๆ ควรทำด้วยความเต็มใจ มีกิริยาที่อ่อนน้อม ทั้งนี้นอกจากจะเป็นการแบ่งเบาภาระจากมารดาบิดาแล้ว ยังเป็นการฝึกฝนอาชีพไปในตัว และเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้มารดาบิดาอีกด้วย

3. จักดำรงวงศ์ตระกูล

การที่หญิงชายแต่งงานและเริ่มต้นมีชีวิตครอบครัว เพื่อหวังมีบุตรไว้สืบสกุล บุตรจึงมีหน้าที่ที่จะรักษาทรัพย์สมบัติ และชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลสืบต่อจากมารดาบิดา ด้วยความมุ่งมั่น มานะขยันขันแข็งที่จะประกอบอาชีพสุจริต

4. จักประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท

บุตรจักต้องมีความประพฤติปฏิบัติเป็นคนดี มีศีลธรรม มีความรู้ความสามารถและเหมาะสมที่จะดูแลทรัพย์ที่มารดาบิดามอบให้บุตรที่มีความประพฤติที่เหมาะสมย่อมทำให้มารดาบิดามีความสุขใจว่า การที่ท่านมอบทรัพย์ไว้ให้บุตรเพื่อเป็นทุนในการดำรงชีวิตนั้นย่อมไม่ถึงเหตุแห่งความเสื่อม

5. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศไปให้

เมื่อมารดาบิดาสิ้นชีวิตแล้ว หน้าที่ของบุตรต้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่าน โดยเริ่มตั้งแต่จัดงานบำเพ็ญกุศลศพ จนถึงการฌาปนกิจศพตามประเพณีทางศาสนาที่บุตรต้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลตามเวลาและวาระที่เหมาะสม เช่น จัดงานทำบุญครบรอบ 7 วัน 50 วัน 100 วัน พิธีการทำบุญอัฐิ พิธีทำบุญครบรอบวันตาย การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายจัดเป็นการสงเคราะห์ที่เรียกว่า ปุพพเปตลี ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่าจัดเป็นประโยชน์ที่ได้จากโภคทรัพย์

2. ความสัมพันธ์หน้าที่ระหว่างสามีภรรยา

นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกัน ทั้งสามีและภรรยาควรรู้จักบทบาทของตนที่พึงปฏิบัติต่อกันอย่างไร ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในสังกาสกสูตร ที่ขนิณกาย ปาฎิกวรรค ดังนี้ (มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1) หน้าที่ของสามี คือ ต้องทำหน้าที่ที่พึงทำต่อภรรยา ดังนี้ คือ

- (1) ยกย่องให้เกียรติในฐานะที่เป็นภรรยา
- (2) ไม่แสดงอาการดูหมิ่นเหยียดหยามภรรยา
- (3) ไม่เกี่ยวข้องกับหญิงอื่นในทางประเวณี
- (4) มอบความเป็นใหญ่ภายในบ้านให้แก่ภรรยา
- (5) หาเครื่องแต่งตัวมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส

2) หน้าที่ภรรยา คือ ต้องทำหน้าที่ที่พึงทำ เป็นการอนุเคราะห์สามี ดังนี้ คือ

- (1) จัดการงานภายในบ้านในฐานะที่ตนเป็นแม่บ้านให้สะอาดเรียบร้อย
- (2) สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี
- (3) ไม่ประพฤติดนนอกใจสามีอันเกี่ยวข้องกับชายอื่นหรือหึงหวงจนเกินเหตุ
- (4) รักษาทรัพย์สมบัติที่สามีมามาได้ด้วยดี
- (5) มีความขยัน ซ่างจัด ซ่างทำ เอาภาระงานทุกอย่างภายในบ้าน

คุณธรรมเหล่านี้ ย่อมนำวิถีชีวิตของสามีภรรยาให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และส่งผลให้สังคมในครอบครัวมีความสุขไปด้วยเช่นกัน และเป็นหน้าที่ระหว่างสามีภรรยาที่จะต้องปฏิบัติต่อกัน เป็นคุณธรรมที่สามีภรรยาพึงปรับเปลี่ยนคุณธรรมให้สอดคล้องกับพฤติกรรม คือปรับเปลี่ยน วิถีชีวิตให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้มีความสมัครสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งนี้เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อความมั่นคงของครอบครัว ถ้าหากคนหนึ่งคนใดไม่สามารถจะปรับตนเองให้มีความสุขเหมาะสมได้ ครอบครัวย่อมจะประสบปัญหาต่าง ๆ ขึ้นได้

3. ความสัมพันธ์หน้าที่ระหว่างครูอาจารย์ มีหน้าที่ ต่อศิษย์

1) หน้าที่ครูต่อศิษย์

ครู อาจารย์ อยู่ในฐานะเป็นที่พึ่งพาอาศัยของศิษย์ที่ต้องการความรู้เพื่อพัฒนาชีวิตของตนเองให้ก้าวหน้า ท่านจึงเปรียบครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ เป็นเหมือนทิศเบื้องขวา ท่านเป็นผู้ที่คอยเฟื่องโทษ คอยสั่งสอน ตักเตือนในสิ่งที่ถูกที่ควร ให้ความรู้และแสดงความประพฤติที่ดีงามให้กับศิษย์ได้นำไปใช้ดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องดีงาม เช่น ท่านแนะนำในสิ่งที่ดี ให้ตั้งใจเรียน บอกความรู้ทุกอย่างที่มี ยกย่องให้ปรากฏแก่คนทั่วไป อีกทั้งท่านคอยเป็นที่ปรึกษาให้ในยามที่ศิษย์มีปัญหา เป็นต้น มาในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 266 หน้าที่ 212 ซึ่งหน้าที่เหล่านี้ ย่อมสะท้อนให้เห็นบทบาทสำคัญของ “ครู” ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ที่เป็นศิษย์ด้วยการ

- (1) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง หมายถึง สอนให้เข้าใจทั้งโดยอรรถและพยัญชนะ
- (2) สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง หมายถึง ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์อย่างเต็มกำลังสามารถ ไปปิดบัง อำพรางในวิชาความรู้
- (3) ยกย่องให้ปรากฏในหมู่คณะ หมายถึง เมื่อศิษย์มีความรู้ความสามารถที่ดี มีคุณงามความดี ก็ต้องกล่าวยกย่องศิษย์ต่อหมู่ชนตามโอกาสอันควร
- (4) สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ หมายถึง สั่งสอน อบรมให้รู้จักเลี้ยงตัว รักษาตน ในอันที่จะดำเนินชีวิตต่อไปด้วยดี รับรองความรู้ความประพฤติให้เป็นที่ยอมรับในการไปประกอบอาชีพ

2) หน้าที่ของศิษย์ต่อครู อาจารย์

ฝ่ายศิษย์มีหน้าที่เมื่อได้รับการปฏิบัติจากครูอาจารย์แล้ว ศิษย์พึงทำหน้าที่ของตนศิษย์พึงบำรุงอาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา โดยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1) ลูกขี้เียนรับ 2) เข้าไปคอยรับใช้ 3) เชื้อฟุ้งไม่ดูหมิ่นดูแคลน 4) ดูแลปรนนิบัติในยามเจ็บป่วย 5) เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

4. ความสัมพันธ์หน้าที่ระหว่างมิตรสหาย

- 1) กุลบุตรพึงบำรุงมิตรสหายโดยหน้าที่ 5 ประการคือ (1) การให้ (การแบ่งปันสิ่งของให้) (2) กล่าววาจาเป็นที่รัก (3) ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ (4) วางตนสม่ำเสมอ (5) ไม่พูดจาหลอกลวงกัน
- 2) มิตรสหายหน้าที่ 5 ประการนี้แล ย่อมทำด้วยหน้าที่ 5 ประการ คือ (1) ป้องกันมิตรผู้ประมาทแล้ว (2) ป้องกันทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว (3) เมื่อมีภัยก็เป็นที่พักพิงกันได้ (4) ไม่ละทิ้งในยามอันตราย (5) นับถือตลอดถึงวงศ์ตระกูลของมิตร

5. ความสัมพันธ์หน้าที่ระหว่างเจ้านายกับลูกจ้าง

- 1) นายพึงบำรุงทาส กรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องล่างโดยหน้าที่ 5 ประการ คือ (1) จัดการงานให้ตามสมควรแก่กำลัง (2) ให้อาหารและค่าจ้าง (3) ดูแลรักษายามเจ็บไข้ (4) ให้อาหารมีรสแปลก (5) ให้อภัยตามโอกาส
- 2) ทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องล่าง นายบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้แล ย่อมทำหน้าที่ต่อเจ้านาย 5 ประการ คือ (1) ตื่นขึ้นทำงานก่อนนาย (2) เลิกงานเข้านอนทีหลังนาย (3) ถือเอาแต่ของทีนายให้ (4) ทำงานให้ดีขึ้น (5) นำคุณของนายไปสรรเสริญ

6. ความสัมพันธ์หน้าที่ระหว่างสมณพราหมณ์

- 1) กุลบุตรพึงทำหน้าที่ต่อสมณพราหมณ์โดยหน้าที่ 5 ประการ คือ (1) จะทำอะไรก็ทำด้วยเมตตา (2) จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา (3) จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา (4) เปิดประตูต้อนรับ (5) ถวายปัจจัยเครื่องยังชีพ
- 2) สมณพราหมณ์พึงทำหน้าที่ต่อกุลบุตรบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้แล (1) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว (2) ให้ตั้งอยู่ในความดี (3) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม (4) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง (5) อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง (6) บอกทางสวรรค์ให้

เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องหน้าที่ของขงจื้อกับพุทธปรัชญาเถรวาท

จากการที่ได้ศึกษาเรื่องหน้าที่ที่ทำให้ทราบในทัศนะของขงจื้อกับพุทธปรัชญาเถรวาท ในบทนี้ ต้องการจะศึกษาเปรียบเทียบหน้าที่ของทั้งสองว่ามีนัยที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร โดยต้องการศึกษาในประเด็นเปรียบเทียบหลักสัมพันธ์ภาพของขงจื้อกับหลักทศ 6 ของพุทธปรัชญาเถรวาท ในประเด็นความเหมือนและความต่างดังต่อไปนี้

1. เปรียบเทียบประเด็นเรื่องความหมายของหน้าที่

ขงจื้อกับพุทธปรัชญาเถรวาทพบว่าหน้าที่เป็นกิจที่พึงกระทำต่อกันระหว่างคนกับคนด้วยกัน สามารถวิเคราะห์ได้ว่า

- 1) ความเหมือนกัน ความหมายของผู้นำทั้งสองได้ให้ความหมายไว้อย่างครอบคลุมจึงสามารถตีความได้อย่างกว้างขวาง พอสรุปได้ว่าหน้าที่ คือ บทบาทที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อกันตามแต่ละบทบาท โดยขงจื้อสามารถนิยามได้จากการปฏิบัติตามหลักสัมพันธ์ภาพทั้ง 5 ส่วนพุทธปรัชญาสามารถนิยามได้จากหลักทศ 6

2) ความแตกต่างกัน ทั้งขงจื้อและพุทธปรัชญาเถรวาทไม่มีความต่างในประเด็นของความหมายหากไปแตกต่างกันอยู่ที่วิธีการ

2. เปรียบเทียบประเด็นเรื่องบ่อเกิดของหน้าที่

บ่อเกิดของหน้าที่ในทัศนะของขงจื้อกับพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่าทั้งสองได้ให้ทัศนะที่เหมือนกันและต่างกันของบ่อเกิดของหน้าที่ เกิดจากความสัมพันธ์เป็นเครื่องกำหนดบทบาทตามฐานะหน้าที่ตามของแต่ละบุคคล จากการแบ่งชนชั้นทางสังคมทุกคนจึงทำหน้าที่ตามฐานะของตนสามารถวิเคราะห์ได้ว่า

1) ความเหมือนกัน ทั้งขงจื้อและพุทธปรัชญาเถรวาทให้ทัศนะว่า บ่อเกิดของหน้าที่ เกิดจากโครงสร้างทางสังคมเป็นหลัก เนื่องมาจากบริบทของสังคมจะต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ทุกคนทำหน้าที่ตามฐานะของตน ในแต่ละฐานะหน้าที่ก็จะแตกต่างกันออกไป

2) ความแตกต่างกัน ทั้งขงจื้อและพุทธปรัชญาเถรวาท บ่อเกิดของหน้าที่เกิดจากการแบ่งชนชั้นในสังคม เพื่อกระทำหน้าที่ โดยขงจื้อแบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับสูงเป็นชนชั้นที่ประกอบด้วยชนชั้นเจ้าของที่ดิน นักปราชญ์ พ่อค้า ข้าราชการ ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในเขตเมือง เป็นอภิสิทธิ์ชน ไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน อีกทั้งยังได้รับการลดหย่อนภาษี ถือว่าเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาสูง เป็นที่ยกย่องในสังคมเป็นผู้คุมอำนาจ และกลไกทางสังคมในหลาย ๆ ด้าน และระดับต่ำประกอบด้วยชนชั้นชาวนา หรือชนชั้นกรรมมาชีพเป็นหลัก มีชีวิตผูกพันอยู่กับการทำนา ทำไร่ ส่วนใหญ่มักจะอาศัยอยู่ห่างไกลความเจริญออกไป เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ เป็นคนที่รักประเทศมากเนื่องมาจากการใช้พื้นที่ในการทำมาหากินเป็นหลัก ต่างจากกลุ่มพ่อค้าที่มีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ๆ เนื่องจากการย้ายที่อยู่เข้าหาชุมชน กลุ่มที่ 2 บางครั้งจึงมักจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนกลุ่มแรก

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทเกิดจากการแบ่งภาระของคนตามหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกัน

3. เปรียบเทียบประเด็นเรื่องประเภทของหน้าที่

ขงจื้อมีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน ในแต่ละประเภทจะต้องทำหน้าที่อย่าง เช่น กษัตริย์ทำหน้าที่กษัตริย์ ขุนนางทำหน้าที่ขุนนาง ประชาชนทำหน้าที่ประชาชน ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทได้เสนอหน้าที่ต่อตนเองและหน้าที่ต่อสังคม สามารถวิเคราะห์ได้ว่า

1) ความเหมือนกัน ในประเภทของหน้าที่ทั้งสองได้แบ่งเอาไว้อย่างครอบคลุม โดยกษัตริย์ทำหน้าที่กษัตริย์ ขุนนางทำหน้าที่ขุนนาง ประชาชนทำหน้าที่ประชาชน ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทได้เสนอหน้าที่ต่อตนเองและหน้าที่ต่อสังคม

2) ความแตกต่างกัน ขงจื้อได้กล่าวถึงหน้าที่ของรัฐไว้ในคัมภีร์ลุนอู่ (The Analects) ว่า รัฐมีหน้าที่พื้นฐานในการบริหารประเทศ 3 ประการคือ (1) สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (2) สร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และ (3) สร้างความเชื่อมั่น หรือความไว้วางใจให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน ภารกิจนี้แม้จะมีเพียง 3 ประการ แต่เข้าไปในรายละเอียดเชิงปฏิบัติแล้ว จะเห็นได้

ว่า เป็นเรื่องทั้งหมดของการเมืองการปกครอง การจะวัดการเมืองการปกครองว่า ประสบความสำเร็จหรือไม่ จึงขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการนี้

ในทรรศนะของขงจื้อให้ความสำคัญที่ประชาชนเป็นหลัก ดังนั้น หน้าที่ของรัฐหรือผู้ปกครอง จึงอยู่ที่การทำให้อยู่ดีกินดี มีความปลอดภัย และถ้าจะลำดับความสำคัญ ขงจื้อบอกว่า ประชาชนต้องมาก่อน พุทธศาสนาเถรวาทหน้าที่ของคนในทั้ง 6 ประเภทนั้นเมื่อจัดเป็นกลุ่มสามารถจัดได้ 2 กลุ่ม คือ 1) หน้าที่ต้องทำเพื่อตนเอง 2) หน้าที่ต้องทำเพื่อผู้อื่น ในหน้าที่ทั้ง 2 อย่าง หน้าที่ที่ต้องทำเพื่อตนเอง เบื้องต้นต้องพยายามสร้างตนให้มีหลักฐาน ฐานะมั่นคง ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรม 4 ประการที่เรียกว่า ทิฐฐธรรมมิกัตถประโยชน์ อันเป็นหลักทำประโยชน์ที่คนต้องการในปัจจุบันให้สำเร็จ

4. เปรียบเทียบประเด็นเรื่องขอบเขตของหน้าที่

ขงจื้อได้ให้ขอบเขตอยู่ที่บุคคลทั้ง 5 คือ (1) รัฐบาลกับประชาชน (2) บิดามารดากับบุตรธิดา (3) สามีกับภรรยา (4) พี่กับน้อง (5) เพื่อนกับเพื่อน ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทให้ขอบเขตอยู่ที่ บิดามารดากับบุตรธิดา ครูอาจารย์กับศิษย์ เพื่อนกับเพื่อน เจ้านายกับลูกจ้าง นักบวชกับศาสนิกสามารถวิเคราะห์ได้ว่า

1) ความเหมือนกัน หลักปรัชญาขงจื้อ ที่กล่าวถึงขอบเขตเรื่องหน้าที่ ขงจื้อได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลทั้ง 5 ชุุดด้วยกัน คือ (1) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน (2) ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา (3) ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา (4) ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง (5) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ภายใต้อันสัมพันธ์ภาพทั้ง 5 นี้เองที่เป็นตัวกำหนดหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกัน

พุทธปรัชญาได้เสนอหลักสัมพันธ์ภาพทางสังคมตามหน้าที่ทางสังคมที่พึงปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคลที่จะต้องเกี่ยวพันกันทางสังคมในฐานะต่าง ๆ ตามหน้าที่ของตน ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า ทิศ 6 เป็นหลักที่ตรัสสอนเกี่ยวกับหน้าที่ของมนุษย์ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของแต่ละคนโดยตรง โดยมีตัวของเราเองเป็นศูนย์กลาง แล้วเปรียบบุคคลรอบข้างทั้งหลายประหนึ่งทิศทั้ง 6 รอบตัวเรา ดังนี้

ทิศเบื้องหน้า หรือปฐติมทิศ คือ ทิศตะวันออก ได้แก่ มารดาบิดา

ทิศเบื้องขวา หรือทักษิณทิศ คือ ทิศใต้ ได้แก่ ครูอาจารย์

ทิศเบื้องหลัง หรือปัจฉิมทิศ คือ ทิศตะวันตก ได้แก่ บุตรภรรยา

ทิศเบื้องซ้าย หรืออุตตรทิศ คือ ทิศเหนือ ได้แก่ มิตรสหาย

ทิศเบื้องล่าง หรือเหมฐิมทิศ คือทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน

ทิศเบื้องบน หรืออุปริมทิศ คือทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์

ทั้งขงจื้อและพุทธปรัชญาเถรวาทต่างก็ได้เสนอหลักธรรมที่ควรประพฤติของแต่ละประเภทด้วยกันทั้งคู่ และให้ความสำคัญทั้งคู่ให้คือตัวเราและคนอื่นคือผู้รับ

2) ความแตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบประเด็นเรื่องขอบเขตของหน้าที่ ของขงจื้อกับพุทธปรัชญาเถรวาทพบว่ามี ความต่างกัน ในประเภทของจำนวน ขงจื้อนำไปใช้ในหลักสัมพันธ์ภาพทั้ง 5 โดยซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าขงจื้อจัดขอบเขตเรื่องหน้าที่ไว้เพื่อจัดระเบียบให้ปฏิบัติต่อกัน 5 ประการคือ

- (1) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน มีความสัมพันธ์ตามภาระหน้าที่เป็นหลัก
- (2) ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดเป็นหลัก
- (3) ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา มีความสัมพันธ์ตามหน้าที่ต่อกัน
- (4) ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง มีความสัมพันธ์ตามลำดับอาวุโสเป็นหลัก
- (5) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน มีสัจจะเป็นหลัก

หลักความสัมพันธ์ทั้ง 5 ประการนี้ สามารถสรุปได้ 3 ระดับคือ ข้อ 1 เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน ข้อ 2, 3, 4 เป็นความสัมพันธ์ของครอบครัว ข้อ 5 เป็นความสัมพันธ์ของสังคม ความสัมพันธ์เหล่านี้ คือตัวกำหนดหน้าที่ บทบาท และความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล โดยปริยาย และยังเป็นหลักทางจริยธรรมที่สำคัญยิ่ง เกี่ยวกับครอบครัว โดยขงจื้อได้วางแนวทาง ในการปฏิบัติดังนี้

1. กษัตริย์พึงปฏิบัติต่อขุนนาง และประชาชนด้วยความเมตตา ขุนนาง และประชาชนพึงปฏิบัติ ต่อกษัตริย์ด้วยความซื่อสัตย์ จงรักภักดี
2. บิดามารดาพึงปฏิบัติต่อบุตรธิดาด้วยความเมตตา บุตรธิดาพึงมีความกตัญญูเป็นเครื่องตอบแทน
3. สามีภรรยา พึงมีความซื่อสัตย์ และจริงใจต่อกัน
4. วงศาคณาญาติพี่น้อง พึงสมัคสมาน ประองดองรักใคร่ต่อกัน
5. มิตรสหายพึงมีความจริงใจต่อกัน

ถ้าหากสังคมประกอบด้วยความสัมพันธ์ทั้ง 5 ประการนี้ สังคมในครอบครัวย่อมสันติ เมื่อสังคมในครอบครัวสงบ ก็ยังผลให้รัฐมีความสันติสุขไปด้วย

ส่วนพุทธได้เสนอเรื่องทิศทั้ง 6 รอบตัวเรา ดังนี้

ทิศเบื้องหน้า หรือปूरตถิมทิศ คือ ทิศตะวันออก ได้แก่ มารดาบิดา มีความสัมพันธ์ทางสาย เลือดเป็นหลัก

ทิศเบื้องขวา หรือทักษิณทิศ คือ ทิศใต้ ได้แก่ ครูอาจารย์ มีความสัมพันธ์ตามภาระหน้าที่เป็นหลัก

ทิศเบื้องหลัง หรือปัจฉิมทิศ คือ ทิศตะวันตก ได้แก่ บุตรภรรยา มีความสัมพันธ์ตามหน้าที่ต่อกัน
ทิศเบื้องซ้าย หรืออุตตรทิศ คือ ทิศเหนือ ได้แก่ มิตรสหาย มีความจริงใจต่อกัน

ทิศเบื้องล่าง หรือเหมฐิมทิศ คือทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน มีความเกื้อกูลต่อกัน

ทิศเบื้องบน หรืออุปริมทิศ คือทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ มีความสัมพันธ์ตามภาระหน้าที่เป็นหลัก

ทั้งสองมีความต่างกันในเรื่องจำนวน โดยขงจื้อมี 5 พุทธปรัชญาเถรวาทมี 6 ความต่างมี 2 ข้อ คือ พุทธปรัชญาเถรวาทมีทิศเบื้องล่าง หรือเหตุภูมิทิศ คือทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน และทิศเบื้องบน หรืออุปริมทิศ คือทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ ส่วนขงจื้อไม่มี ทั้ง 2 อย่างนี้ หากแต่มีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนเข้ามา

5. เปรียบเทียบประเด็นเรื่องคุณค่าหน้าที่

เปรียบเทียบประเด็นเรื่องคุณค่าของหน้าที่ ของขงจื้อกับพุทธปรัชญาเถรวาทพบว่าคุณค่า จะเกิดประโยชน์ก็ต่อเมื่อทุกคนได้ทำหน้าที่ของตนเรียบร้อยแล้ว แต่สามารถวิเคราะห์ได้ว่าทั้งสอง ได้สะท้อนแนวคิดบางประการที่นำไปสู่การประยุกต์ในชีวิตประจำวันของตนได้ใน 2 ประการ คือ

1) การทำหน้าที่ต่างตอบแทนกันเพื่อคืนสิทธิที่คนอื่นควรได้รับ โดยเรื่อง “หน้าที่” กับ “สิทธิ” จะต้องดำเนินควบคู่กันไป มิใช่กระทำอย่างหนึ่งคือเรียกร้องสิทธิ์แต่ละเลยอีกอย่างหนึ่ง หน้าที่ของตนควรทำหน้าที่ ควรทำต่อผู้อื่นก่อนเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ หน้าที่อันดี ที่ปฏิบัติต่อกันในสังคมและในขณะเดียวกันพึงได้รับสิทธิที่ตนควรได้ตอบแทน หน้าที่ที่ทำต่อกันนั้นถูกคาดหวังให้เป็นหน้าที่เพื่อหน้าที่ ที่ควรทำต่อกัน

2) การทำหน้าที่ให้เป็นไปทั้งสองฝ่าย หลักความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้ความสัมพันธ์ เป็นคู่ ๆ ตามหน้าที่ ดังที่กล่าวมาแล้ว ตามฐานะและบทบาท จะต้องเป็นความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ทั้งขงจื้อและพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นปัญหาว่า สัมพันธภาพที่เป็นไปฝ่ายเดียวย่อมเสียความ สมดุลระหว่างกัน ย่อมก่อให้เกิดปัญหาให้เสียมิตรภาพที่ดีต่อกัน ก่อให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้ง ระหว่างกัน นำไปสู่การขาดมิตรภาพและเสียความสัมพันธ์ระหว่างกัน

6. เปรียบเทียบประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ของหน้าที่

เปรียบเทียบประเด็นเรื่องเกณฑ์ตัดสินของหน้าที่ ของขงจื้อกับพุทธปรัชญาเถรวาทพบว่า ทั้งสองไม่ได้ให้ความหมายไว้อย่างชัดเจน สามารถวิเคราะห์ได้ว่า

1) ความเหมือนกัน คนที่ปฏิบัติตามหน้าที่ย่อมก่อให้เกิดคุณค่าในหลาย ๆ ด้าน ที่เกิด ประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ทั้งขงจื้อและพุทธปรัชญาเถรวาทต่างก็เสนอแนวทางหรือวิธีการ ปฏิบัติของตนเป็นเกณฑ์ตัดสิน เรื่องหน้าที่

2) ความแตกต่างกัน ทั้งขงจื้อและพุทธปรัชญาเถรวาทในความต่างของเกณฑ์ตัดสิน เรื่อง หน้าที่นั้น มีความต่างเพียงบริบทของสังคมเท่านั้น

สรุป

การศึกษาแนวคิดเรื่องหน้าที่ของขงจื้อกับแนวคิดเรื่องหน้าที่ของพุทธปรัชญาเถรวาทได้ข้อ ค้นพบผลของการศึกษาตามประเด็นที่ตั้งไว้ 2 ประเด็นด้วยกันดังนี้ 1) ศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง หน้าที่ของบุคคลที่ควรมีหน้าที่ต่อกันตามที่ขงจื้อ และปรัชญาพุทธเถรวาทได้แสดงไว้ 2) ศึกษา เปรียบเทียบเรื่องจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติตามหน้าที่ของบุคคลที่ควรมีหน้าที่ต่อกันตามที่ขงจื้อ และปรัชญาพุทธเถรวาทได้แสดงไว้

1. เปรียบเทียบหน้าที่ตามคำสอนของขงจื้อกับหน้าที่ของพุทธปรัชญาเถรวาท

ขงจื้อได้แบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน ในหลายด้านด้วยกัน ต่างคนต่างทำหน้าที่ของตน ในแต่ละความสัมพันธ์มีการทำหน้าที่ทางศีลธรรม จากบุคคลที่เกี่ยวข้องไปในลักษณะต่าง ๆ กัน ดังจะพบว่า คุณธรรมทั้งหลายที่ขงจื้อสั่งสอน ไม่ว่าจะเป็นความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ความกตัญญูต่อบิดามารดา ความสมานฉันท์ต่อพี่น้อง ความมีวาจาจริงใจน่าเชื่อถือต่อเพื่อน เหล่านี้เป็นการสั่งสอนที่เกี่ยวกับพันธะหน้าที่ทางศีลธรรมที่บุคคลพึงกระทำต่อผู้อื่นที่อยู่ในความสัมพันธ์แบบใดแบบหนึ่งกับตนทั้งสิ้น เรียกว่าหลักสัมพันธ์ภาพทั้ง 5 โดยขงจื้อให้ความสำคัญแก่หน้าที่ของแต่ละกลุ่ม โดยเสนอหลักจริยพันธะทางสังคมขึ้น เพื่อจัดระเบียบเป็นหน้าที่ให้ปฏิบัติต่อกัน 5 ประการ คือ ข้อ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน ข้อ 2, 3, 4, เป็นความสัมพันธ์ของครอบครัว ข้อ 5 เป็นความสัมพันธ์ของสังคม ความสัมพันธ์เหล่านี้กำหนดหน้าที่ บทบาท และความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล และถือเป็นหลักจริยธรรมที่สำคัญยิ่งของครอบครัว

พุทธปรัชญาได้เสนอหลักสัมพันธ์ภาพทางสังคมตามหน้าที่ทางสังคมที่พึงปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคลที่จะต้องเกี่ยวพันกันทางสังคมในฐานะต่าง ๆ ตามหน้าที่ของตน ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ทิศ 6 เป็นหลักที่ตรัสสอนเกี่ยวกับหน้าที่ของมนุษย์ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของแต่ละคนโดยตรง โดยมีตัวของเราเองเป็นศูนย์กลาง คือ ทิศเบื้องหน้า มารดา-บิดา ทิศเบื้องขวา ครูอาจารย์ ทิศเบื้องหลัง บุตรภรรยา ทิศเบื้องซ้าย มิตรสหาย ทิศเบื้องล่าง คนรับใช้และคนงาน ทิศเบื้องบน สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์

2. เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องจุดมุ่งหมายหรือผลของการปฏิบัติตามหน้าที่ของขงจื้อกับพุทธปรัชญาเถรวาท

สรุปเป็นประเด็นการศึกษาดังนี้

1) ทั้งขงจื้อและพุทธปรัชญาเถรวาทต่างก็ให้ความสำคัญที่ตัวบุคคลมากกว่าวิธีการ แต่ทั้งคู่ก็ยังได้เสนอหลักปฏิบัติ ที่บุคคลจะต้องนำไปปฏิบัติต่อกัน

2) ทั้งขงจื้อมีเป้าหมายอยู่ในโลกนี้เป็นหลัก เพื่อตนเอง และเพื่อสังคม ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาท มีเป้าหมายทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ในส่วนตนนั้นรวมไปถึงโลกหน้า ส่วนเพื่อสังคมนั้นเน้นโลกนี้เป็นหลัก

ทั้งขงจื้อและพุทธปรัชญาเถรวาท ถือว่า เศรษฐกิจ การเมือง สังคม จะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะแยกจากกันได้และถือว่า คุณธรรมเป็นรากฐานทุกอย่าง หากปราศจากคุณธรรมแล้วทุกอย่างเป็นไปได้เพื่อความทุกข์ของมนุษย์ เหตุนี้เองคนแต่ละคนจึงต้องทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

งานศึกษานี้สามารถใช้เป็นฐานสำหรับ 1) การพัฒนาจริยธรรมทางสังคม 2) การศึกษาปรัชญาเปรียบเทียบตะวันออก 3) การพัฒนาหลักสูตรจริยศาสตร์หรือพุทธปรัชญา และ 4) การวิจัยต่อยอดเชิงเปรียบเทียบกับลัทธิเต๋า ฮินดู หรือจริยศาสตร์ตะวันตก

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการแผนกตำรามหาวิทยาลัย. (2536). ธรรมนูญกฎเกณฑ์ฉบับใหม่ เล่ม 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- เจ้าทุกข์. (2540). ฉางต่วนจิง : คัมภีร์แห่งการยืดหยุ่น พลิกแพลง ประยุกต์. อธิคม สวัสดิญาณ แปล. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- จิตติมา พิทักษ์ไพบวัน. (2533). ประวัติศาสตร์ยุคโบราณ (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2524. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิทยากร เชียงกูร. (2551). ปรัชญาการเมือง เศรษฐกิจและสังคม. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- ศรีสุข ทวีธาประสิทธิ์. (2539). ลักษณะสังคมจีนยุคเก่า. ใน ศรีสุรางค์ พุนทรัพย์ (บก.), อารยธรรมตะวันออก (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสถียร โปธินันทะ. (2522). เมธีตะวันออก. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.
- อดุลย์ รัตนมันเกษม. (2541). วาทะฮ่องเต้. กรุงเทพฯ: สามัคคีสาร.
- Bamh, Archie J. (1969). The Heart to Confucius. New York: John Weatherhill, Inc.
- Charence Burton Day. (1962). Philosophers of China. New York: Philosophical Library, Inc.

รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้
ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมอง
และการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย*
MODEL FOR DEVELOPING COMPETENCIES IN ORGANIZING LEARNING
EXPERIENCES FOR MODEL EARLY CHILDHOOD TEACHERS
IN THE DIGITAL ERA, TO DEVELOP EXECUTIVE FUNCTIONS LIVE LIFE
SUCCESSFULLY IN THE NEXT ERA OF LIFE OF EARLY CHILDHOOD
CHILDREN

พจนีย์ เชื้อบัณฑิต*, สุรสา จันทนา

Podjane Chuebundit*, Surasa Janthana

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, ประเทศไทย

Rajabhat Rajanagarindra University, Thailand

*Corresponding author Email: Podjane.cha@ru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของ ครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัล และ 2) ส่งเสริมทักษะสมองและทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัย พร้อมทั้งศึกษาประสิทธิภาพของรูปแบบดังกล่าวในบริบทสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 20 คน ได้แก่ครูปฐมวัยที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 20 คน โดยการได้มาด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบประเมิน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูล ได้แก่ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

ผลการวิจัยพบว่า:

1. รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูปฐมวัยต้นแบบที่พัฒนามีความเหมาะสมอยู่ในระดับสูง ขึ้น โดยประกอบด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ (1) กระบวนการพัฒนา ดังนั้น 4 ขั้นตอน ได้แก่ การประเมินความต้องการจำเป็นในการวางแผน การดำเนินการ และการประเมินผล (2) วิธีการ

*Received December 25, 2025; Revised March 17, 2026; Accepted March 22, 2026

พัฒนากรณีศึกษาการแก้ปัญหาเป็นฐาน และการเรียนรู้จากการปฏิบัติในห้องเรียน และ (3) การพัฒนาสมรรถนะครู 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ

2. การศึกษาประสิทธิภาพของรูปแบบพบว่า มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความ เป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ในระดับทิมาก โดยมีค่าเฉลี่ยความเป็นไปได้เท่ากับ 4.53 และค่าเฉลี่ย ความเป็นประโยชน์เท่ากับ 4.63

ผลการวิจัยยืนยันว่ารูปแบบนี้สามารถยกระดับสมรรถนะวิชาชีพครูได้อย่างเป็นรูปธรรม ส่งเสริมให้ครูปฐมวัยสามารถปรับบทบาทสู่การเป็นผู้ออกแบบการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่สอดคล้อง กับบริบทของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ซึ่งส่งผลเชิงบวกต่อคุณภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัยในสังกัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาสมรรถนะครู, ครูปฐมวัยต้นแบบ, ยุคดิจิทัล, ทักษะสมอง, องค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่น

ABSTRACT

The objectives of this research are to 1) develop a model for developing competencies in organizing learning experiences for students. A role model early childhood teacher in the digital age and 2) promoting brain skills and life skills of early childhood children. and study the effectiveness of the said model in the context of educational institutions under local administrative organizations. Chachoengsao Province The sample total was 20 people, including early childhood teachers who teach in educational institutions and child development centers under the Bang Nam Priao District Local Administrative Organization. Chachoengsao Province, a total of 20 people, obtained by means of random sampling using the method of purposive sampling. The tool used is an evaluation model. Statistics used in data analysis include percentages, averages, and standard deviations. The research results found that

The research results found that:

1. The developed model of competency development for early childhood teachers has a higher level of appropriateness. It consists of 3 important elements: (1) the development process, therefore, 4 steps, including the assessment of needs in planning, implementation, and evaluation; (2) the method of developing case studies for problem-solving as a basis and learning from classroom practice, and (3) developing teachers' competencies in four areas: knowledge, skills, characteristics, and professional expertise.

2. A study of the efficiency of the model found that is appropriate possibility and the usefulness in use is at a very good level The mean feasibility is 4.53 and the mean usefulness is 4.63.

The results of the research confirm that this model can concretely raise the level of professional competence of teachers. Encourage early childhood teachers to adjust their role to being designers of learning experiences. that is consistent with the context of educational institutions in the digital age This has a positive effect on the quality of early childhood development in local administrative organizations in an efficient and sustainable manner.

Keywords: Teacher competency development, Model early childhood teachers, Digital age, Executive Functions, Local government organizations

บทนำ

ในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนระบบการศึกษา การพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของรูปแบบการทำงาน การติดต่อสื่อสาร และ ในบริบทของประเทศไทยการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลได้ส่งผลให้ระบบการศึกษาต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563)

สถานการณ์ดังกล่าวยิ่งมีความชัดเจนมากขึ้นจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2562 และได้ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาทั่วโลกอย่างกว้างขวาง โดยองค์การยูเนสโกได้รายงานว่ามี การปิดสถานศึกษาทั่วโลกในช่วงการระบาดของโรค ส่งผลกระทบต่อผู้เรียนมากกว่าพันล้านคน และทำให้ประเทศต่าง ๆ จำเป็นต้องปรับรูปแบบการจัดการศึกษาไปสู่การเรียนรู้ทางไกลและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการเรียนการสอน สำหรับประเทศไทย รัฐบาลได้กำหนดมาตรการเลื่อนการเปิดภาคเรียนและมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคมเพื่อลดการแพร่ระบาดของโรค ส่งผลให้สถานศึกษาจำเป็นต้องปรับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เป็นการเรียนออนไลน์ ห้องเรียนเสมือนจริงและการเรียนผ่านสื่อโทรทัศน์ เช่น โครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563)

อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์หรือการเรียนทางไกลในช่วงสถานการณ์ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายและข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา อันเกิดจากความแตกต่างด้านการเข้าถึงอุปกรณ์ดิจิทัล โครงสร้างพื้นฐาน

ด้านอินเทอร์เน็ต รวมถึงการสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาได้อย่างเท่าเทียม (UNICEF, 2021; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) ปัญหาดังกล่าวมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นในระดับการศึกษาปฐมวัย เนื่องจากเด็กในช่วงวัยนี้ยังต้องการการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด และจำเป็นต้องได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับพัฒนาการตามช่วงวัย

การศึกษาปฐมวัยถือเป็นช่วงวัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่มีสมองของเด็กมีการเจริญเติบโตและพัฒนาอย่างรวดเร็วที่สุด การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมในช่วงวัยดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการเรียนรู้ในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น (Heckman, 2011; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) ดังนั้น การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศในระยะยาว

ครูปฐมวัยจึงเป็นบุคลากรสำคัญที่มีบทบาทโดยตรงต่อการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย เนื่องจากครูเป็นผู้มีหน้าที่ในการออกแบบและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย รวมทั้งสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ผ่านการเล่น การสำรวจ และการลงมือปฏิบัติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ในบริบทของสังคมดิจิทัล ครูปฐมวัยจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีสมรรถนะที่เหมาะสมในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับกระบวนการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยได้อย่างเหมาะสมหลายประเทศจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิชาชีพครู ผ่านกรอบสมรรถนะ (Competency Framework) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะของครูให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (OECD, 2018; ครูสภา, 2561) เมื่อพิจารณาในบริบทของครูปฐมวัย สมรรถนะในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้หมายถึงความสามารถของครูในการออกแบบและดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก การเรียนรู้ผ่านการเล่น และการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 (Darling-Hammond et al., 2017) โดยเฉพาะในยุคชีวิตวิถีถัดไป (Next Normal) เด็กปฐมวัยจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ ทักษะชีวิต และทักษะสมองเพื่อชีวิตที่สำเร็จ หรือ Executive Functions (EF) ซึ่งเป็นกระบวนการทำงานของสมองส่วนหน้าที่เกี่ยวข้องกับการคิดวิเคราะห์ การวางแผน การควบคุมอารมณ์ การแก้ไขปัญหา และการมุ่งสู่เป้าหมายในชีวิต (Center on the Developing Child, 2011)

ทักษะสมอง EF ถือเป็นพื้นฐานสำคัญของความสำเร็จในการเรียนรู้และการดำรงชีวิตของมนุษย์ เนื่องจากช่วยให้เด็กสามารถควบคุมตนเอง มีสมาธิในการเรียนรู้ สามารถคิดวิเคราะห์วางแผน และแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Diamond, 2013) ในประเทศไทย หน่วยงานด้านการพัฒนาเด็ก เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมทักษะสมอง EF ในเด็กปฐมวัย เนื่องจากเป็นทักษะพื้นฐานที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของ

เด็กให้สามารถเรียนรู้และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคต (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ, 2561) การส่งเสริมทักษะสมอง EF ในเด็กปฐมวัยจึงจำเป็นต้องอาศัยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยครูปฐมวัยต้องมีสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิด การควบคุมตนเอง และการแก้ไขปัญหาของเด็กผ่านการเล่น และการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง หากครูขาดความรู้ ความเข้าใจ หรือใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสม อาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางสมอง พฤติกรรม และการเรียนรู้ของเด็กในระยะยาว

จากสภาพปัญหาและความจำเป็นดังกล่าว ครูปฐมวัยจึงควรได้รับการพัฒนาให้มีสมรรถนะในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของยุคดิจิทัล เพื่อส่งเสริมทักษะสมองเพื่อชีวิตที่สำเร็จของเด็กปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไป ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการพัฒนารูปแบบสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัล เพื่อพัฒนาศักยภาพของครูในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก และส่งเสริมการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตและปรับตัวได้อย่างเหมาะสมในสังคมยุคดิจิทัล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมอง และการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการกำหนดขอบข่ายของการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างและพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมอง และการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา แนวทางการพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมอง และการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
2. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เพื่อสำรวจความคิดเห็น และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมอง และการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไป

3. นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา แล้วนำไป (Try Out) โดยการสัมภาษณ์ครูปฐมวัยที่เป็นแบบอย่างที่ดี จำนวน 3 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ระดับปฐมวัย วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ทั้งโดยรวมและรายด้าน มีค่าที่ผ่านเกณฑ์อยู่ระหว่าง 0.66-1.00 และปรับแบบประเมินในบางข้อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและการประเมิน

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาศมรรณะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมอง และการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา

1. ยกร่างรูปแบบการพัฒนาศมรรณะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมอง และการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 มายกร่างเป็นรูปแบบการพัฒนารูปแบบการพัฒนาศมรรณะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมอง และการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไป ประกอบด้วย 1) คู่มือการพัฒนาศมรรณะครูปฐมวัยต้นแบบ 2) แนวทางการพัฒนาศมรรณะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมอง 3) แบบประเมินตามคู่มือการพัฒนาศมรรณะครูปฐมวัยต้นแบบ

2. การตรวจสอบร่างรูปแบบการพัฒนารูปแบบการพัฒนาศมรรณะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมอง และการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือการพัฒนาศมรรณะครูปฐมวัยต้นแบบ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) และบันทึกความคิดเห็นเพิ่มเติม (Open Form) แล้วนำไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีความรู้และเกี่ยวข้องกับด้านการศึกษาปฐมวัย เกี่ยวกับการพัฒนาศมรรณะครูปฐมวัยต้นแบบ และผู้เชี่ยวชาญทางด้านทักษะสมอง และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ประเมินคุณภาพเนื้อหาของรูปแบบการพัฒนาศมรรณะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมอง และการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไป โดยรวมจากผู้เชี่ยวชาญ อยู่ในระดับมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนารูปแบบการพัฒนาศมรรณะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมอง และการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไปโดยใช้แบบประเมินสมรรณะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมอง และการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไป

1. ผู้วิจัยประสานขอความร่วมมือสถานศึกษาและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอบางน้ำเปรี้ยว เพื่อขออาสาสมัครวิจัย

2. ชี้แจงหลักการและเหตุผลของการวิจัย การพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมอง และการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไป

3. ดำเนินการทดลองโดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบ (One-Group Pretest-Posttest Design) ดำเนินการทดลอง 3 ระยะคือ ก่อนการทดลอง ระหว่างการทดลอง และหลังการทดลอง

4. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

5. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ครูปฐมวัยที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทราจำนวน 5 แห่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดคลอง 18 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสุเหร่าคลอง 18 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมัสยิดยามีอุลคอยรอด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดพุทธอุดมวิหาร และโรงเรียนอนุบาลองค์การบริหารส่วนตำบลหมอนทอง สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูปฐมวัยที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 20 คน ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดคลอง 18 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสุเหร่าคลอง 18 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมัสยิดยามีอุลคอยรอด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดพุทธอุดมวิหาร และโรงเรียนอนุบาลองค์การบริหารส่วนตำบลหมอนทอง โดยการได้มาด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ครูปฐมวัยที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. แบบประเมินสมรรถนะของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย

2. แบบประเมินรูปแบบการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมอง และการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย มีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัล เพื่อพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จในยุคชีวิตวิถี

ถัดไปของเด็กปฐมวัย สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับสูง โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นตรงกันว่า รูปแบบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับบริบทการจัดการศึกษาปฐมวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จของเด็กปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไปได้ จากผลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ พบว่า รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะของครูปฐมวัยด้านความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ
2. การวางแผนการพัฒนาสมรรถนะ โดยบูรณาการทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติให้สอดคล้องกับการจัดประสบการณ์เรียนรู้ในยุคดิจิทัล
3. การดำเนินการพัฒนาสมรรถนะ โดยเน้นการใช้นวัตกรรม การจัดประสบการณ์เรียนรู้เชิงรุก และการส่งเสริมเจตคติ ภาวะผู้นำ และการสื่อสารเชิงบวก
4. การประเมินผลการพัฒนาสมรรถนะ เพื่อนำผลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบที่ 2 วิธีการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลผลการวิจัยพบว่า วิธีการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบ ในยุคดิจิทัล เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยยกระดับความรู้ ทักษะ เจตคติ และความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพของครูให้สามารถออกแบบและจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะสมอง และทักษะการใช้ชีวิตของเด็กปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมประกอบด้วย 6 วิธีการ ได้แก่

วิธีการที่ 1 การบรรยาย ช่วยสร้างความรู้พื้นฐาน กรอบแนวคิด และความเข้าใจเชิงทฤษฎี ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์เรียนรู้ในยุคดิจิทัล

วิธีการที่ 2 การใช้กรณีศึกษาส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ และการเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติจริง

วิธีการที่ 3 การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ช่วยพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ด้วยตนเอง

วิธีการที่ 4 การมอบหมายงาน เอื้อต่อการพัฒนาทักษะการวางแผน การคิดสร้างสรรค์ และการประยุกต์ใช้ความรู้เชิงปฏิบัติ

วิธีการที่ 5 การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง ช่วยเสริมสร้างความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ จากประสบการณ์ตรง และการบูรณาการทักษะสมอง ทักษะชีวิต และเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม

วิธีการที่ 6 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการพัฒนานวัตกรรมการจัดประสบการณ์เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบที่ 3 สมรรถนะครูปฐมวัยต้นแบบในการจัดประสบการณ์เรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะครูปฐมวัยต้นแบบในการจัดประสบการณ์เรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย เป็นสมรรถนะเชิงวิชาชีพที่มีบทบาทสำคัญต่อคุณภาพและประสิทธิผลของการจัดประสบการณ์เรียนรู้ในบริบทยุคดิจิทัล โดยสมรรถนะดังกล่าวสะท้อนถึงความพร้อมของครูในการปรับบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้ออกแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิด การลงมือปฏิบัติ และการเรียนรู้ที่มีความหมายของเด็กปฐมวัย ทั้งนี้ สมรรถนะครูปฐมวัยต้นแบบประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านคุณลักษณะ และด้านความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ

ด้านความรู้ พบว่า ครูปฐมวัยต้นแบบมีความรู้และความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะสมองและทักษะการใช้ชีวิตของเด็กปฐมวัยในยุคดิจิทัล สามารถอธิบาย และเชื่อมโยงองค์ความรู้ดังกล่าวกับการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก บริบทชุมชน และความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคชีวิตวิถีถัดไป ตลอดจนตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมทักษะสมองในฐานะรากฐานของการเรียนรู้ การปรับตัว และการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพของเด็กปฐมวัย

ด้านทักษะ พบว่า ครูปฐมวัยต้นแบบมีทักษะเชิงปฏิบัติในการวางแผน ออกแบบ และจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตของเด็กปฐมวัยอย่างเป็นระบบ สามารถเลือกใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้สื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาและเด็ก นอกจากนี้ ครูยังมีทักษะในการประเมินพัฒนาการเด็กตามสภาพจริง การสะท้อนผลการจัดประสบการณ์เรียนรู้ และการทำงานร่วมกับผู้บริหาร เพื่อนครู และผู้ปกครอง เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ด้านคุณลักษณะ พบว่า ครูปฐมวัยต้นแบบมีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการจัดประสบการณ์เรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตของเด็กปฐมวัย ได้แก่ เจตคติเชิงบวกต่อการพัฒนาเด็ก ความตระหนักในบทบาทและความรับผิดชอบในวิชาชีพ ความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ความเปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลง และการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับเด็ก ผู้ปกครอง และเพื่อนร่วมงาน ซึ่งส่งผลให้บรรยากาศการเรียนรู้เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของเด็กปฐมวัยอย่างรอบด้าน

ด้านความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ ผลการวิจัยพบว่า ครูปฐมวัยต้นแบบมีการพัฒนาตนเองสู่ความเป็นผู้เชี่ยวชาญอย่างต่อเนื่อง ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายครูและผู้เชี่ยวชาญ การนำองค์ความรู้ และประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดประสบการณ์เรียนรู้ตลอดจนการทำหน้าที่เป็นผู้นำทางวิชาการในการถ่ายทอด แนะนำ ชี้แนะ และบริหารจัดการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตของเด็กปฐมวัย นอกจากนี้ ครูยังมีบทบาทในการร่วมวางแผนและดำเนินกิจกรรมพัฒนาครูในระดับสถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้มีคุณภาพ มีความต่อเนื่อง และเกิดความยั่งยืนในระบบการศึกษาปฐมวัยของจังหวัดฉะเชิงเทรา

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัล เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัล เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา มีประสิทธิภาพในการนำไปใช้ในบริบทของสถานศึกษาปฐมวัยในระดับสูง ทั้งในมิติของความเหมาะสมและความสอดคล้องกับสภาพจริงของการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ผลการประเมินจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 20 คน พบว่า รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดังกล่าวมีระดับความเป็นไปได้ในการนำไปใช้โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด และมีระดับความเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน ผลการประเมินดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องทั้งในเชิงแนวคิด ทฤษฎี และเชิงปฏิบัติ สามารถตอบสนองต่อบริบทการจัดการศึกษาปฐมวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดังกล่าวยังเอื้อต่อการยกระดับสมรรถนะเชิงวิชาชีพของครูปฐมวัยต้นแบบในการออกแบบและจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตของเด็กปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไปอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้การจัดประสบการณ์เรียนรู้มีคุณภาพ มีความต่อเนื่อง และมีแนวโน้มก่อให้เกิดความยั่งยืนในระบบการจัดการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน จังหวัดฉะเชิงเทรา

อภิปรายผล

จากการศึกษา “รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย” ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา

ผู้วิจัยพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลมีความเหมาะสมอยู่ในระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดุษฎี อินทรประเสริฐ และคณะ ที่ได้ศึกษาเรื่องสมรรถนะครูต้นแบบในการส่งเสริมทักษะทางสมอง (Executive Functions) ของเด็กปฐมวัย ได้กล่าวถึง สมรรถนะด้านความรู้ของครูต้นแบบสะท้อนจากความสามารถทางารรู้คิดของครูเกี่ยวกับการส่งเสริมทักษะทางสมอง ให้แก่เด็กปฐมวัย ซึ่งประกอบด้วย 1) ครูจดจำทักษะทางสมองได้ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเด็นย่อย คือ การจดจำความหมายและองค์ประกอบของทักษะทางสมอง การจดจำวิธีการพัฒนาทักษะทางสมอง และการจดจำประโยชน์ของทักษะทางสมอง 2) ครูรู้และเข้าใจทักษะทางสมอง ประกอบด้วย 2 ประเด็นย่อย ได้แก่ ความเข้าใจในวิธีพัฒนาทักษะทางสมอง และความเข้าใจในการวัดและประเมินผลทักษะทางสมองของเด็ก 3) ครูใช้ทักษะทางสมองเป็นประกอบด้วย 2 ประเด็นย่อย ได้แก่ คิดประยุกต์ใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะทางสมอง และคิดเชื่อมโยงทักษะทางสมองกับเนื้อหาที่สอน (ดุษฎี อินทรประเสริฐ และคณะ, 2563) และสุวิมล ว่องวานิช ที่เน้นว่าสมรรถนะครูต้องแสดงออกผ่านการกระทำจริงในสถานการณ์การทำงาน และสามารถประเมินได้จากพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ การตัดสินใจเชิงวิชาชีพ และผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยผลการวิจัยพบว่า ครูปฐมวัยต้นแบบสามารถเชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎีกับการออกแบบและจัดประสบการณ์เรียนรู้ ใช้ทักษะเชิงปฏิบัติในการเลือกวิธีการ สื่อ และเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม มีคุณลักษณะเชิงบวกต่อการพัฒนาเด็ก และพัฒนาตนเองสู่ความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างต่อเนื่อง การที่รูปแบบประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ กระบวนการพัฒนา วิธีการพัฒนา และสมรรถนะครูปฐมวัยต้นแบบ สะท้อนแนวคิดการพัฒนารูปแบบเชิงระบบ (สุวิมล ว่องวานิช, 2558) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน ที่เสนอว่าการพัฒนาครูที่มีประสิทธิผลจำเป็นต้องเป็นกระบวนการเชิงระบบที่มีความเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การวิเคราะห์บริบท (Context Analysis) การออกแบบกระบวนการพัฒนา (Design) การดำเนินการพัฒนา (Implementation) ไปจนถึงการประเมินผลและการนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Evaluation and Continuous Improvement) โดยเฉพาะกระบวนการพัฒนาสมรรถนะ 4 ขั้นตอน ที่เริ่มจากการประเมินความต้องการจำเป็น การวางแผน การดำเนินการ และการประเมินผล (ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, (2557) สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาครูโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ของ สุวิมล ว่องวานิช ซึ่งเน้นการใช้ผลการประเมินเป็นฐานในการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างเป็นระบบและยั่งยืนผลการวิจัยที่พบว่า วิธีการพัฒนาสมรรถนะทั้ง 6 วิธี มีส่วนสำคัญต่อการยกระดับความรู้ ทักษะ (สุวิมล ว่องวานิช, 2556) และเจตคติของครูปฐมวัย สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ ทิศนา ขัมมณี ซึ่งระบุว่าการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ ลงมือปฏิบัติ และสะท้อนผลการเรียนรู้ด้วยตนเองการใช้
 กรณีศึกษาการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน และการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง (ทีศนา แชมมณี,
 2560) สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ของ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์
 ที่ชี้ว่าการพัฒนาทักษะการคิดและการแก้ปัญหาต้องเกิดจากสถานการณ์จริงและบริบทการทำงาน
 จริงของครูขณะเดียวกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC)
 (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2558) สอดคล้องกับแนวคิดของ วิจารย์ พานิช ที่มองว่าการพัฒนาครูอย่าง
 ยั่งยืนต้องอาศัยการเรียนรู้ร่วมกัน การสะท้อนคิด และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในองค์กร
 ด้านสมรรถนะครูปฐมวัยต้นแบบ ผลการวิจัยที่พบว่าสมรรถนะครูปฐมวัยต้นแบบประกอบด้วย
 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ (วิจารย์ พานิช, 2555)
 สอดคล้องกับกรอบสมรรถนะครูของ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ซึ่งเน้นบทบาทครูในฐานะ
 ผู้ออกแบบ การเรียนรู้และผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาการเน้นการพัฒนาทักษะสมองและ
 ทักษะการใช้ชีวิตของเด็กปฐมวัย (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2561) สอดคล้องกับแนวคิดการ
 พัฒนา Executive Functions และทักษะชีวิตของ ประสาท เนืองเฉลิม ซึ่งชี้ว่าทักษะการคิด การ
 กำกับตนเอง และการปรับตัว เป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเด็กไทยในบริบท
 สังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วผลการวิจัยด้านความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพที่พบว่าครูปฐมวัย
 ต้นแบบสามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำทางวิชาการ (ประสาท เนืองเฉลิม, 2562) สอดคล้องกับแนวคิด
 ครูผู้นำของ รังสรรค์ มณีเลิศ (2559) ที่เสนอว่าการยกระดับคุณภาพการศึกษา ต้องเริ่มจากครู
 ที่สามารถขยายผลองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ดีสู่เพื่อนร่วมวิชาชีพ (รังสรรค์ มณีเลิศ, 2559)

2. เพื่อหาประสิทธิภาพรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครู
 ปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไป
 ของเด็กปฐมวัย สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา

จากผลการหาประสิทธิภาพของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์
 เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุค
 ชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทราผลการวิจัย
 พบว่า รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุค
 ดิจิทัลที่พัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพในการนำไปใช้ในบริบทของสถานศึกษาปฐมวัยสังกัดองค์การ
 ปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับสูง ทั้งในมิติของความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็น
 ประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยมีค่าเฉลี่ยระดับความเป็นไปได้
 เท่ากับ 4.53 และระดับความเป็นประโยชน์เท่ากับ 4.63 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการวิจัย
 ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองต่อสภาพจริงของการจัดการศึกษา
 ปฐมวัยในบริบทท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อพิจารณาเชิงทฤษฎี ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ สุวิมล ว่องวาณิช ที่เสนอว่าการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบหรือโครงการทางการศึกษา ควรพิจารณาทั้งมิติของความเหมาะสมความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้ในบริบทจริง มิใช่เพียงการวัดผลสัมฤทธิ์เชิงปริมาณเท่านั้น ค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุดที่ปรากฏในผลการวิจัยสะท้อนว่ารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดังกล่าวมีความพร้อมในการนำไปใช้จริง และสามารถก่อให้เกิดผลเชิงพัฒนาต่อครูและระบบการจัดการเรียนรู้ปฐมวัยได้อย่างเป็นรูปธรรม (สุวิมล ว่องวาณิช, 2558) และนอกจากนี้ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ ที่ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการพัฒนาครูที่มีประสิทธิภาพต้องเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบระหว่างการออกแบบเชิงแนวคิดกับการนำไปใช้ในสถานการณ์จริง หากรูปแบบใดสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทของสถานศึกษา ย่อมสะท้อนถึงความสมเหตุสมผลของโครงสร้าง กระบวนการ และกิจกรรมการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพการทำงานของครู ผลการประเมินในระดับมากที่สุดจึงเป็นข้อยืนยันเชิงประจักษ์ว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับบริบทการจัดการศึกษาปฐมวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะเฉพาะด้านทรัพยากร บุคลากร และภารกิจเชิงพื้นที่ในมิติของการยกระดับสมรรถนะเชิงวิชาชีพของครูปฐมวัยต้นแบบ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดังกล่าวเอื้อต่อการพัฒนาความสามารถของครูในการออกแบบและจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะสมองและทักษะการใช้ชีวิตของเด็กปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไปอย่างเป็นรูปธรรม (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2557) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมคิด เลิศไพฑูรย์ และสุวิมล ว่องวาณิช ที่ระบุว่าสมรรถนะครูมิได้เป็นเพียงการมีความรู้หรือทักษะแยกส่วน แต่เป็นการบูรณาการความรู้ ทักษะ คุณลักษณะและความสามารถเชิงวิชาชีพที่แสดงออกผ่านการปฏิบัติงานจริงในบริบทการทำงาน (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2556; สุวิมล ว่องวาณิช, 2558)

ผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบในระดับมากที่สุด ยังสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดังกล่าวไม่เพียงส่งผลต่อครูปฐมวัยในฐานะผู้รับการพัฒนาเท่านั้น แต่ยังส่งผลเชิงระบบต่อคุณภาพการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ที่เน้นว่าการพัฒนาครูในยุคดิจิทัลต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพของการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะในระดับปฐมวัยที่การพัฒนาทักษะสมองและทักษะชีวิตถือเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตยิ่งไปกว่านั้น ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นแนวโน้มของความยั่งยืนของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะ เนื่องจากรูปแบบดังกล่าวส่งเสริมให้ครูปฐมวัยเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ที่มุ่งเน้นการพัฒนาครูในลักษณะของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนในระดับพื้นที่ โดยสรุปผลการวิจัยรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลที่พัฒนาขึ้น

มีประสิทธิภาพสูงในการนำไปใช้จริง มีความสอดคล้องทั้งในเชิงแนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติ และสามารถตอบสนองต่อบริบทการจัดการศึกษาปฐมวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม ผลการวิจัยจึงมีนัยสำคัญทั้งในเชิงวิชาการเชิงนโยบาย และเชิงปฏิบัติในการพัฒนาครูปฐมวัยและยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยในยุคชีวิตวิถีถัดไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562; สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย ได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่มีนัยสำคัญทั้งในเชิงแนวคิด ทฤษฎี และการประยุกต์ใช้ในบริบทการจัดการศึกษาปฐมวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ได้ดังนี้

1. การพัฒนาสมรรถนะครูปฐมวัยในยุคดิจิทัล จำเป็นต้องเป็นรูปแบบเชิงระบบแบบบูรณาการที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาสมรรถนะครูปฐมวัยต้นแบบไม่สามารถดำเนินการแบบกิจกรรมแยกส่วนหรือการอบรมระยะสั้นได้ หากแต่ต้องเป็น รูปแบบเชิงระบบ (System-based Model) ที่บูรณาการอย่างเป็นองค์รวมระหว่าง 1) กระบวนการพัฒนา 2) วิธีการพัฒนา และ 3) สมรรถนะครูที่พึงประสงค์ รูปแบบดังกล่าวทำให้การพัฒนาครูมีความต่อเนื่อง เชื่อมโยง และสามารถนำไปใช้จริงในบริบทการทำงาน ซึ่งเป็นการต่อยอดแนวคิดสมรรถนะครูของสมคิด เลิศไพฑูรย์ และสุวิมล ว่องวานิช ไปสู่กรอบปฏิบัติที่ชัดเจนในบริบทการศึกษาปฐมวัยยุคดิจิทัล

2. การพัฒนาสมรรถนะครูปฐมวัยที่มีประสิทธิผลต้องขับเคลื่อนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์และวงจรการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ว่า วงจรการพัฒนาสมรรถนะ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การประเมินความต้องการจำเป็น 2) การวางแผน 3) การดำเนินการ 4) การประเมินและปรับปรุง เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การพัฒนาครูมีความสอดคล้องกับสภาพจริงของพื้นที่ และสามารถยกระดับสมรรถนะได้อย่างยั่งยืนองค์ความรู้นี้สะท้อนให้เห็นว่า การใช้ข้อมูลจากการประเมินเป็นฐาน (Evidence-based Development) ไม่เพียงช่วยให้การพัฒนาครูมีทิศทางที่ชัดเจน แต่ยังทำให้ครูเกิดการเรียนรู้เชิงสะท้อน (Reflective Practice) ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาวิชาชีพครูในระยะยาว

3. วิธีการพัฒนาสมรรถนะที่หลากหลายและเน้นประสบการณ์จริง เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมของครูองค์ความรู้ใหม่ จากการวิจัยพบว่า การบูรณาการวิธีการพัฒนาสมรรถนะทั้ง 6 วิธี ได้แก่ 1) การบรรยาย 2) กรณีศึกษา 3) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน 4) การมอบหมายงาน 5) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง และ 6) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสมรรถนะของครูจากระดับการรับรู้ไปสู่ระดับการปฏิบัติจริง โดยเฉพาะการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง การสะท้อนผล และการทำงานร่วมกันในชุมชนการเรียนรู้

ทางวิชาชีพ เป็นกลไกที่ทำให้ครูสามารถพัฒนาทักษะการคิด การตัดสินใจเชิงวิชาชีพ และการออกแบบประสบการณ์เรียนรู้ที่มีความหมายต่อเด็กปฐมวัยได้อย่างแท้จริง

4. สมรรถนะครูปฐมวัยต้นแบบในยุคชีวิตวิถีถัดไปมีลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงทักษะสมอง ทักษะชีวิต และภาวะผู้นำทางวิชาการ องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญคือ การระบุชัดเจนว่า สมรรถนะครูปฐมวัยต้นแบบในยุคชีวิตวิถีถัดไป มิได้จำกัดอยู่เพียงความรู้หรือทักษะการสอน ในด้านความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพซึ่งแสดงออกผ่านการปฏิบัติงานจริง การเป็น ผู้นำทางวิชาการ และการขยายผลการเรียนรู้สู่เพื่อนครูในระบบองค์ความรู้ที่ช่วยยกระดับบทบาท ของครูปฐมวัยจากผู้จัดกิจกรรมไปสู่ผู้ออกแบบการเรียนรู้และผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถส่งผล ต่อคุณภาพผู้เรียนและระบบการศึกษาปฐมวัยในระดับพื้นที่

5. รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพสามารถเป็นกลไกเชิงนโยบาย ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เชิงนโยบายว่า รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูที่มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ในระดับสูง สามารถนำไปใช้เป็นตัวแบบเชิงนโยบาย (Policy Model) สำหรับการพัฒนาครูปฐมวัยในสังกัดองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นได้รูปแบบดังกล่าวเอื้อต่อการสร้างความต่อเนื่อง ความยั่งยืน และการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาปฐมวัยในระดับพื้นที่ โดยสอดคล้องกับทิศทางการปฏิรูปการศึกษาในยุคดิจิทัลและยุค ชีวิตวิถีถัดไป

สรุป

จากการศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัย ต้นแบบ ในยุคดิจิทัล เพื่อพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็ก ปฐมวัย ผลการวิจัยชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะที่พัฒนาขึ้นมีความ เหมาะสมในระดับสูง ทั้งในเชิงโครงสร้าง กระบวนการ และศักยภาพในการนำไปใช้ในบริบทจริง ของการจัดการศึกษาปฐมวัย รูปแบบดังกล่าวตั้งอยู่บนฐานคิดของสมรรถนะครูในฐานะความ สามารถเชิงบูรณาการ ซึ่งผสานองค์ความรู้เชิงทฤษฎี ทักษะเชิงปฏิบัติ คุณลักษณะทางวิชาชีพ และ ความเชี่ยวชาญเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ และสะท้อนออกผ่านการปฏิบัติงานจริง ในสถานการณ์ การทำงาน ส่งผลให้ครูสามารถปรับบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้ออกแบบประสบการณ์ เรียนรู้ที่มีคุณค่าและสอดคล้องกับบริบทสังคมดิจิทัลและยุคชีวิตวิถีถัดไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โครงสร้างของรูปแบบที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ได้แก่กระบวนการ พัฒนา วิธีการพัฒนา และสมรรถนะครูปฐมวัยต้นแบบ สะท้อนกรอบการพัฒนาครูเชิงระบบที่มีความ เชื่อมโยงอย่างเป็นพลวัต ตั้งแต่การวิเคราะห์บริบทและความต้องการจำเป็น การออกแบบและวางแผนการพัฒนา การดำเนินการพัฒนา ไปจนถึงการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกระบวนการพัฒนาสมรรถนะ 4 ขั้นตอน ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน

การพัฒนาครู บนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ ส่งผลให้การพัฒนามีทิศทางที่ชัดเจน สามารถตรวจสอบได้ และเอื้อต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับสถานศึกษาและระดับพื้นที่

ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่า วิธีการพัฒนาสมรรถนะที่ใช้มีลักษณะหลากหลาย ครอบคลุมทั้งมิติด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ และสอดคล้องกับธรรมชาติของการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ โดยเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น การคิดวิเคราะห์เชิงลึก และการสะท้อนผลการเรียนรู้ร่วมกัน วิธีการดังกล่าวไม่เพียงช่วยยกระดับสมรรถนะเชิงวิชาชีพของครูในระดับรายบุคคลเท่านั้น หากยังส่งเสริมสนับสนุนในรูปแบบของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งทำหน้าที่เป็นฐานรองรับการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การพัฒนานวัตกรรมการจัดประสบการณ์เรียนรู้ และการขยายผลแนวปฏิบัติที่ดีอย่างต่อเนื่อง

ในด้านสมรรถนะครูปฐมวัยต้นแบบ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า สมรรถนะทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ เป็นโครงสร้างสมรรถนะที่มีความสอดคล้องและเสริมพลังซึ่งกันและกัน ครูที่มีสมรรถนะดังกล่าวสามารถออกแบบและจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะสมองและทักษะการใช้ชีวิตของเด็กปฐมวัยได้อย่างเป็นระบบ เหมาะสมกับพัฒนาการเด็ก และเอื้อต่อการเรียนรู้ที่มีความหมาย อันเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตในบริบทสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

สำหรับผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ พบว่า รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะ มีระดับความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ในระดับสูงมาก สะท้อนถึงความสมเหตุสมผลของโครงสร้างและกระบวนการพัฒนาที่ออกแบบขึ้น รวมถึงความสอดคล้องกับบริบทการจัดการศึกษาปฐมวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยดังกล่าวยืนยันว่า รูปแบบไม่เพียงสามารถยกระดับสมรรถนะเชิงวิชาชีพของครูปฐมวัยต้นแบบได้อย่างเป็นรูปธรรม หากยังส่งผลเชิงระบบต่อคุณภาพการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของเด็กปฐมวัย และมีศักยภาพในการขยายผลสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาปฐมวัยในระดับพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยสรุปรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบในยุคดิจิทัลที่พัฒนาขึ้น เป็นรูปแบบที่มีความสมบูรณ์ทั้งในเชิงแนวคิดและการปฏิบัติ มีความพร้อมในการนำไปใช้จริง และมีนัยสำคัญเชิงวิชาการ เชิงนโยบาย และเชิงปฏิบัติในการยกระดับคุณภาพครูปฐมวัยและการจัดการศึกษาปฐมวัยเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคชีวิตวิถีถัดไปอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานด้านการศึกษาศึกษาปฐมวัยควรนำรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะที่พัฒนาขึ้นไปใช้เป็นกรอบเชิงนโยบายในการพัฒนาครู โดยเน้นสมรรถนะเชิงบูรณาการเพื่อรองรับบริบทสังคมดิจิทัลและยุคชีวิตวิถีถัดไป

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาปฐมวัยควรประยุกต์ใช้กระบวนการพัฒนาสมรรถนะ 4 ขั้นตอนในการบริหารจัดการพัฒนาครู เพื่อให้การพัฒนาที่มีความเป็นระบบ ใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นฐาน และเกิดความต่อเนื่อง

3. ควรส่งเสริมการใช้วิธีการพัฒนาครูที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อยกระดับสมรรถนะเชิงวิชาชีพและสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาคุณภาพการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาและรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของครูปฐมวัยต้นแบบ ในยุคดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จได้ในยุคชีวิตวิถีถัดไปของเด็กปฐมวัย ให้กับผู้บริหารสถานศึกษา และศึกษานิเทศ เพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นระบบที่ยั่งยืน

2. ควรมีการศึกษาผลการจัดกิจกรรมที่มีต่อความสามารถด้านอื่น ๆ เช่น ความสามารถทางการใช้ทักษะชีวิต ความสามารถพัฒนาการทางด้านสติปัญญา เป็นต้น

3. ควรมีการศึกษาและพัฒนาคุณลักษณะของผู้บริหารในสถานศึกษาระดับปฐมวัยเพื่อส่งเสริมการจัดประสบการณ์ที่เน้นพัฒนาทักษะสมองและการใช้ชีวิตให้สำเร็จสำหรับเด็กปฐมวัย

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2562). แนวทางการจัดการศึกษาปฐมวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: กองส่งเสริมและพัฒนาการจัดการศึกษาท้องถิ่น.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2564). คู่มือการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: กองส่งเสริมและพัฒนาการจัดการศึกษาท้องถิ่น.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ 2563. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). แนวทางการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาปฐมวัย. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2564). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). นโยบายและจุดเน้นการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2558). การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ดุขฎี อินทรประเสริฐ และคณะ. (2563). สมรรถนะครุต้นแบบในการส่งเสริมทักษะทางสมอง (Executive Functions) ของเด็กปฐมวัย. วารสารสำนักงาน ป.ป.ส., 36(3), 48-56.
- ทีศนา แคมมณี. (2560). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ประสาธ เนืองเฉลิม. (2562). การพัฒนาทักษะสมองและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ไพฑูริย์ สีนลาร์ตน์. (2557). การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา: แนวคิด กระบวนการ และการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลาร์ตน์. (2557). การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รังสรรค์ มณีเลิศ. (2559). ครูผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง: PLC ในการทำงาน. กรุงเทพฯ: เอส.เค. นอลเลจ.
- สมคิด เลิศไพฑูริย์. (2556). สมรรถนะครูและการพัฒนาวิชาชีพครู. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมคิด เลิศไพฑูริย์. (2556). สมรรถนะครู: แนวคิด การพัฒนา และการประเมินผล. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). แนวทางการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อรองรับการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) สำหรับการศึกษาปฐมวัย. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2561). รายละเอียดองค์ประกอบมาตรฐานความรู้วิชาชีพครูฐานสมรรถนะ. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2563). นโยบายการจัดการศึกษาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2564). รายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาปฐมวัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). การพัฒนาครูไทยในยุคดิจิทัล. กรุงเทพฯ: פרקหวานกราฟฟิค.

- สุวิมล ว่องวานิช. (2556). การประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2558). การประเมินผลการศึกษา: แนวคิด หลักการ และการประยุกต์ใช้ (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Center on the Developing Child at Harvard University. (2011). Building the brain’s “air traffic control” system: How early experiences shape the development of executive function. Harvard University.
- Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2017). Effective teacher professional development. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute.
- Heckman, J. J. (2011). The economics of inequality: The value of early childhood education. American Educator.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2018). The future of education and skills: Education 2030. Paris: OECD Publishing.
- UNICEF. (2021). Early childhood development: For every child, early moments matter. New York: UNICEF.

การประเมินโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะ
การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21
ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
นครศรีธรรมราช เขต 1*

THE EVALUATION OF A TEACHER TRAINING PROGRAM TO ENHANCE
DIGITAL TECHNOLOGY SKILLS FOR 21 ST CENTURY LEARNING AT
BANTUADTHONG SCHOOL UNDER NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

ภัสสกว วรงค์ศิริพิงศ์, อนนต์ย ประสาน*, เบญจพร ชนงกุล
Phatsakao Vongsasipong, Anotai Prasan*, Benchaporn Chanakul
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ประเทศไทย
Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand
*Corresponding author E-mail: anotai_pra@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการ 1) ด้านปฏิกิริยา 2) ด้านความรู้ 3) ด้านพฤติกรรม 4) ด้านผลลัพธ์ของโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนโรงเรียนบ้านทวดทอง จำนวน 70 คน ผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ จำนวน 8 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคอร์ท แบบทดสอบ และแบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สถิติทดสอบ t-test และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า:

1. ผลการประเมินด้านปฏิกิริยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านวิทยากร

2. ผลการประเมินด้านการเรียนรู้ ผู้เข้ารับการอบรมมีคะแนนการทำแบบทดสอบหลังอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการประเมินด้านพฤติกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านกระทำให้ตนเป็นแบบอย่างให้แก่นักเรียนในการเลือกใช้แหล่งข้อมูลสารสนเทศที่มีความน่าเชื่อถือ

4. ผลการประเมินด้านผลลัพธ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนรู้อุทิศศตวรรษที่ 21 และนักเรียนให้ความสนใจและกระตือรือร้นในการเรียนเพิ่มมากขึ้น ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า นักเรียนได้รับการเรียนรู้ที่หลากหลาย ครูมีความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น ผู้บริหารสถานศึกษามีข้อมูลสารสนเทศที่ชัดเจน และทำให้สถานศึกษาเป็นองค์กรที่มีมาตรฐาน

คำสำคัญ: การประเมินโครงการฝึกอบรมครู, ทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล, การจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21

ABSTRACT

This study aimed to evaluate the teacher training program designed to enhance digital technology skills for 21st-century learning management at Bantuaadthong School, Under Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 1. The evaluation employed Kirkpatrick's Model to assess the program in four aspects: 1) reaction evaluation, 2) learning evaluation, 3) behavior evaluation, and 4) results evaluation. The target group consisted of 70 administrators and teachers from Bantuaadthong School, while eight individuals served as key informants for qualitative data. The research instruments included questionnaires, tests, and interview forms. Data were analyzed using mean, standard deviation, t-test, and content analysis.

The research findings were as follow:

1. Overall, the results of the reaction-level evaluation were at the highest level. When considered by aspect, the instructor aspect achieved the highest mean score.

2. The results of the learning-level evaluation indicated that the participants' post-training test scores were significantly higher than their pre-training scores at the .05 level of statistical significance.

3. Overall, the results of the behavior-level evaluation were at the highest level. When considered by item, the statement “Participants acted as role models for students in selecting reliable information sources” received the highest mean score.

4. Overall, the results of the results-level evaluation were at the highest level. When considered by item, the highest mean scores were for learning new knowledge to be applied to 21st-century learning management and increased student interest and engagement in learning. In addition, the qualitative data analysis revealed that students experienced more diverse learning opportunities, teachers enhanced their technological competencies, administrators obtained clearer informational support, and schools developed into more standardized organizations.

Keywords: Evaluation of Teacher Training Programs, Digital Technology Skills, 21st Century Learning Management

บทนำ

การศึกษาไทยในปัจจุบันเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยียุคดิจิทัล ทำให้ต้องปรับตัวและแสวงหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนาความคิด วิสัยทัศน์ แก้ปัญหาและก้าวทันโลก เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของผู้คนอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และจะเกิดขึ้นต่อไปอีกในอนาคต ที่เห็นได้ชัดคือในภาคเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ เพิ่มคุณภาพและลดต้นทุนการผลิตสินค้า ทำให้สามารถสร้างตลาดและมูลค่าให้กับสินค้านั้นได้อย่างมหาศาล ส่วนด้านการศึกษา ได้เข้ามามีบทบาททำให้ต้องปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษา โดยนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อไปสู่การศึกษายุคดิจิทัล (แผนปฏิบัติการดิจิทัลเพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2564) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาดิจิทัลของกระทรวงศึกษาธิการดังต่อไปนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเน้นผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้และมีใจใฝ่เรียนรู้ตลอดเวลา มีการออกแบบระบบการเรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนบทบาทครู การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษาและการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างความตื่นตัวให้คนไทยตระหนักถึงบทบาท ความรับผิดชอบ และการวางตำแหน่งของประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์และประชาคมโลก การวางพื้นฐานระบบรองรับการเรียนรู้โดยใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์มและการสร้างระบบการศึกษา เพื่อเป็นเลิศทางวิชาการระดับนานาชาติ การพัฒนาทักษะดิจิทัล ทักษะการคัดกรองความรู้ องค์ความรู้การใช้

เทคโนโลยีผสมผสานกับคุณค่าของครูไปพร้อมกัน การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพที่ประชาชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรและใช้ประโยชน์จากระบบการเรียนรู้ และพัฒนาดตนเองผ่านเทคโนโลยี การเรียนรู้สมัยใหม่ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2574) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาภายใต้สังคมแห่งปัญญา (Wisdom-Based Society) สังคมแห่งการเรียนรู้ (Lifelong Learning Society) และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เพื่อให้สามารถแสวงหาความรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งประเทศไทยต้องเผชิญกับความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ 21

แนวคิดเกี่ยวกับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้กำหนดกรอบแนวคิดของ P21 สำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้รับการพัฒนาโดยได้รับความร่วมมือจากครูผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา และผู้นำทาง ธุรกิจ เพื่อกำหนดและแสดงทักษะและความรู้ที่ผู้เรียนต้องการในชีวิตการทำงานและการเป็นพลเมืองรวมทั้งระบบสนับสนุนที่จำเป็น สำหรับผลการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไว้ประกอบด้วย 1) วิชาแกนและเนื้อหาสำหรับศตวรรษที่ 21 (Core subject and 21st Century Themes) 2) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม 3) ทักษะด้านสารสนเทศสื่อ และเทคโนโลยี (Information Media and Technology Skills) และ 4) ทักษะชีวิตและอาชีพ (Life and Career Skills) ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน การสร้างสรรค์นวัตกรรม และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ (Partnership for 21st Century Learning, 2019)

ครู ควรมีความรู้ความสามารถให้ทันกับเทคโนโลยีในสมัยใหม่ เพื่อนำมาประยุกต์โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสื่อกลางในการเรียนการสอน เพื่อให้ครูกับนักเรียน มีความเข้าใจตรงกัน และเพื่อให้นักเรียนสามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ ไปปรับใช้กับชีวิตประจำวันโดยการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสำหรับครูในศตวรรษที่ 21 นั้น มีด้วยกันหลายประการ โดยอาจสรุปได้คือ ประการแรก ครูควรมีสมรรถนะด้านการใช้เทคโนโลยีพื้นฐาน สามารถใช้คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์สารสนเทศพื้นฐานในการปฏิบัติงาน จัดเก็บ สํารอง รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ และสามารถต่อคอมพิวเตอร์เข้ากับอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น เครื่องพิมพ์ หน่วยเก็บข้อมูลสำรองได้ ประการต่อมาคือ ครูควรมีสมรรถนะด้านการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน สามารถบูรณาการเทคโนโลยีกับกิจกรรมในชั้นเรียนเพื่อสร้างบรรยากาศทางการเรียนที่สนับสนุนการคิดวิเคราะห์และการคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สูงสุด ประการที่สาม ครูควรมีสมรรถนะด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ข้อมูลสารสนเทศอย่างมีจริยธรรม ไม่ละเมิดผลงานของผู้อื่น และประการสุดท้าย ควรมีสมรรถนะด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาวิชาชีพและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์ผลงานของตน และสามารถใช้ในการติดต่อสื่อสารทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น เพื่อนร่วมงาน ผู้ปกครองและชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

โรงเรียนบ้านทวดทอง เป็นโรงเรียนมาตรฐานสากล ที่ให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยี ดิจิทัลของครู ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากครูเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ให้สอดคล้องกับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 หากครูขาดความรู้ ความมั่นใจหรือทักษะในการใช้ เทคโนโลยี การจัดการเรียนรู้ย่อมไม่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัลได้อย่าง เต็มประสิทธิภาพ และแม้โรงเรียนจะให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของครู แต่ยังไม่ปรากฏ ข้อจำกัดทั้งด้านทรัพยากร สมรรถนะครู วัฒนธรรมองค์กร ระบบสนับสนุนเชิงนโยบาย และกลไก การประเมินผลอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ยังไม่สามารถยืนยันได้อย่างชัดเจนว่าการให้ความสำคัญ ดังกล่าว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมของครู และส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในศตวรรษ ที่ 21 อย่างแท้จริง

ผู้วิจัยจึงได้ทำการประเมินโครงการฝึกอบรมครู เพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยี ดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยใช้การประเมินของ โด널ด์ แอล เคิร์ก แพทริก (Donald L. Kirkpatrick) เป็นรูปแบบซึ่งมีลักษณะการประเมินที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของ การฝึกอบรมโดยเป็นรูปแบบการประเมินที่พัฒนาขึ้น เพื่อใช้กับการประเมินผลการฝึกอบรม โดยเฉพาะและจะมุ่งเน้นผลการประเมิน กล่าวคือ มุ่งเน้นไปที่ผลสัมฤทธิ์ของการฝึกอบรมเป็นหลัก ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบการประเมินแบบอื่น ๆ ที่มีลักษณะการประเมินในลักษณะกว้างเพื่อให้ ครอบคลุมทั้งระบบของโครงการ อีกทั้งยังเป็นรูปแบบการประเมินที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับ โครงการในลักษณะใดก็ได้ ทั้งในแบบของการฝึกอบรม การสัมมนา การประชุมปฏิบัติการอื่น ๆ และการใช้รูปแบบการประเมินนี้ก็เพื่อให้ทราบถึงการดำเนินงานตามโครงการ ข้อบกพร่อง จุดเด่น จุดด้อย ปัญหาอุปสรรคของโครงการ และผลของการประเมินโครงการจะเป็นประโยชน์แก่โรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานการศึกษาอื่นในการปรับปรุงการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพของครูและ นักเรียนให้มีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายที่กำหนด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินด้านปฏิกิริยาของผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้ เทคโนโลยีดิจิทัล ในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1
2. เพื่อประเมินด้านการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการ ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1
3. เพื่อประเมินด้านพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการ ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1

4. เพื่อประเมินด้านผลลัพธ์ของผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การประเมินโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดในการประเมินโครงการ โดยใช้รูปแบบการประเมินของ โด널ด์ แอล เคิร์กแพททริก (Donald L. Kirkpatrick)

กลุ่มเป้าหมาย ในการประเมินโครงการครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 4 คน และครูผู้สอนของโรงเรียนบ้านทวดทอง จำนวน 66 คน

ผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ใช้ในการประเมินโครงการครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 8 คน กำหนดโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งจะประกอบไปด้วยตัวแทนผู้บริหารสถานศึกษาฝ่ายวิชาการ จำนวน 1 คน และครู ซึ่งเป็นหัวหน้าสายชั้นและมีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ จำนวน 7 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ประเมินโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 ใช้เครื่องมือทั้งหมด 5 ฉบับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การประเมินด้านปฏิกิริยา (Reaction) ที่เกี่ยวข้องกับโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 เครื่องมือที่ใช้ คือ

แบบสอบถามความคิดเห็นครูผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งแบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้แก่ เพศ อายุ และระดับการศึกษา

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรม การประเมินปฏิกิริยาของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้แก่ ประเมินความเหมาะสมของกระบวนการภูมิหลัง พฤติกรรมทั่วไปในการรับและการใช้สื่อเทคโนโลยี วิทยากร เนื้อหาและระยะเวลา สถานที่ และความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการฝึกอบรม แบบสอบถามความคิดเห็นต่อวิทยากร/เทคนิคการฝึกอบรม เนื้อหาการฝึกอบรม ความเหมาะสมของรายละเอียดโครงการ กำหนดการ เอกสารประกอบการอบรม การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ และสถานที่ สภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดกระตุ้นให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การประเมินด้านการเรียนรู้ (Learning) ของผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบทดสอบ

ความรู้และทักษะก่อน-หลังการอบรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบ T-test (Dependence) แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 10 ข้อ

การประเมินด้านพฤติกรรม (Behavior) ของผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบประเมินพฤติกรรมตนเอง ที่แสดงถึงพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปหลังการอบรม

การประเมินด้านผลลัพธ์ (Result) ของโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 เครื่องมือที่ใช้ คือ

แบบสอบถามความคิดเห็น ซึ่งแบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 รายการประเมินความคิดเห็นในผลลัพธ์โครงการ

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อนำผลไปพัฒนาและปรับปรุงโครงการ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาโครง การพัฒนาการจัดการกิจกรรมการอบรมครูให้มีประสิทธิภาพ ตอบสนองความต้องการของครู และส่งผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างยั่งยืน ตามการประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีของเคิร์กแพททริค

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับหลักการและวิธีการประเมินโครงการ แนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ ตามทฤษฎีของโดนัลด์ แอล เคิร์กแพททริค นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหา ความถูกต้อง ความชัดเจนของข้อคำถาม นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ผลที่ได้คือมีค่า IOC ระหว่าง 0.67-1.00

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดโครงการอบรม ทำการวิเคราะห์ ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

2. การวิเคราะห์การทดสอบความรู้ และทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ก่อนและหลังการอบรมของครู ด้วยแบบทดสอบจะใช้ค่าสถิติ t-test (Dependent)

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแบบสอบถามพฤติกรรมที่แสดงถึงการนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรม ไปใช้ประโยชน์ในจัดการเรียนการสอน ด้วยการประเมินพฤติกรรมของตนเอง ทำการวิเคราะห์ ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

4. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อผลลัพธ์ของโครงการอบรม ทำการวิเคราะห์ ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

5. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับผลลัพธ์ของโครงการและประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการที่มีต่อโรงเรียน ครู และนักเรียน โดยการสัมภาษณ์ครู ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอแบบพรรณนาความ

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการประเมินโดยผู้บริหารสถานศึกษาและครูเกี่ยวกับการดำเนินงานตามโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรีศรีธรรมราช เขต 1 มีผลการวิจัยดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นเพื่อประเมินด้านปฏิบัติการของโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรีศรีธรรมราช เขต 1

ด้านปฏิบัติการ	μ	σ	ระดับ
1. ภูมิหลัง พฤติกรรมทั่วไปในการรับและการใช้สื่อเทคโนโลยีของผู้เข้าร่วมอบรม	4.45	0.54	มาก
2. กระบวนการในการฝึกอบรม เช่น ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ	4.77	0.42	มากที่สุด
3. ความสามารถวิทยากร	4.81	0.38	มากที่สุด
4. เนื้อหาและระยะเวลาในการฝึกอบรม	4.67	0.47	มากที่สุด
5. สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกในการฝึกอบรม	4.71	0.45	มากที่สุด
6. ความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการฝึกอบรมของผู้เข้ารับการอบรม	4.73	0.44	มากที่สุด
รวม	4.63	0.46	มากที่สุด

ผลการประเมินด้านปฏิบัติการ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ข้อที่ 3 ความสามารถวิทยากร รองลงมา คือ ข้อที่ 6 ความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการฝึกอบรมของผู้เข้ารับการอบรม และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก คือ ข้อที่ 1 ภูมิหลัง พฤติกรรมทั่วไปในการรับและการใช้สื่อเทคโนโลยีของผู้เข้าร่วมอบรม

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่า t-test เปรียบเทียบความรู้ก่อนและหลังเข้าร่วมฝึกอบรมโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นศรีธรรมราช เขต 1

Test	N	μ	σ	t - test
คะแนน Pre - test	70	6.74	1.13	30.04
คะแนน Post - test	70	9.36	0.74	

ผลการประเมินด้านการเรียนรู้ พบว่า คะแนนเฉลี่ยก่อนเข้าร่วมฝึกอบรมโดยรวม อยู่ที่ 6.74 และคะแนนเฉลี่ยหลังเข้าร่วมฝึกอบรมอยู่ที่ 9.36 ซึ่งค่า t-test พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเข้าร่วมฝึกอบรมสูงกว่าคะแนนก่อนเข้าร่วมฝึกอบรม โดยมีค่า t อยู่ที่ 30.04 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมฝึกอบรมโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นศรีธรรมราช เขต 1

ด้านพฤติกรรม	μ	σ	ระดับ
1. ท่านได้มีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวคิดการใช้สื่อเทคโนโลยีหลังการอบรม	4.46	0.50	มาก
2. ท่านเปิดรับแนวคิดในการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อไปประยุกต์กับนักเรียน	4.54	0.50	มากที่สุด
3. ท่านนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมอบรมไปจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการให้กับนักเรียนที่ประจำชั้นหรือในรายวิชาที่สอน	4.60	0.49	มากที่สุด
4. ท่านมุ่งหวังให้มีการส่งเสริมแนวคิดการใช้สื่อเทคโนโลยีกับนักเรียนอย่างต่อเนื่อง	4.71	0.46	มากที่สุด
5. ท่านออกแบบการจัดการเรียนการสอนโดยให้นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการค้นหาข้อมูลสารสนเทศ	4.41	0.52	มาก
6. ท่านสร้างการตระหนักรู้ให้กับนักเรียนในการเลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสม	4.54	0.53	มากที่สุด
7. ท่านจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการให้กับนักเรียน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยในการใช้สื่อเทคโนโลยีเป็นหลัก	4.61	0.49	มากที่สุด
8. ท่านแนะนำวิธีการแก้ปัญหาในการใช้สื่อเทคโนโลยีให้กับนักเรียน	4.59	0.50	มากที่สุด
9. ท่านกระทำตนเป็นแบบอย่างให้แก่ นักเรียนในการเลือกใช้แหล่งข้อมูลสารสนเทศที่มีความน่าเชื่อถือ	4.73	0.45	มากที่สุด

ด้านพฤติกรรม	μ	σ	ระดับ
10. ท่านสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนักเรียนให้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในการใช้สื่อเทคโนโลยีให้มากขึ้น	4.63	0.49	มากที่สุด
รวม	4.58	0.49	มากที่สุด

ผลการประเมินด้านพฤติกรรม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ข้อที่ 9 ท่านกระทำตนเป็นแบบอย่างให้นักเรียนในการเลือกใช้แหล่งข้อมูลสารสนเทศที่มีความน่าเชื่อถือ รองลงมา คือ ข้อที่ 4 ท่านมุ่งหวังให้มีการส่งเสริมแนวคิดการใช้สื่อเทคโนโลยีกับนักเรียนอย่างต่อเนื่อง และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด อยู่ในระดับมาก คือ ข้อที่ 5 ท่านออกแบบการจัดการเรียนการสอนโดยให้นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการค้นหาข้อมูลสารสนเทศ

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการประเมินด้านผลลัพธ์ของผู้เข้าร่วมอบรมโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

ด้านผลลัพธ์	μ	σ	ระดับ
1. ท่านได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	4.74	0.47	มากที่สุด
2. ท่านสามารถนำความรู้จากการอบรมมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียน	4.63	0.54	มากที่สุด
3. ท่านมีเทคนิค ความรู้ใหม่ ๆ ในการเลือกใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อนำมาจัดการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจมากขึ้น	4.59	0.50	มากที่สุด
4. ท่านสามารถนำความรู้เกี่ยวกับสื่อเทคโนโลยีมาบูรณาการในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้	4.64	0.51	มากที่สุด
5. ท่านสามารถนำความรู้เกี่ยวกับสื่อเทคโนโลยีมาจัดทำงานวิจัยเพื่อแก้ปัญหาในชั้นเรียน	4.60	0.49	มากที่สุด
6. ท่านสามารถนำความรู้เกี่ยวกับสื่อเทคโนโลยีมาพัฒนานวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอน	4.63	0.49	มากที่สุด
7. การจัดการเรียนรู้มีความยืดหยุ่นและตอบสนองความแตกต่างระหว่างผู้เรียนมากขึ้น	4.57	0.53	มากที่สุด
8. นักเรียนให้ความสนใจและกระตือรือร้นในการเรียนเพิ่มมากขึ้น	4.74	0.47	มากที่สุด
9. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในการรู้เท่าทันสื่อเทคโนโลยี	4.61	0.55	มากที่สุด

ด้านผลลัพธ์	μ	σ	ระดับ
10. นักเรียนสามารถใช้เทคโนโลยีทำกิจกรรมการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง	4.64	0.54	มากที่สุด
รวม	4.64	0.51	มากที่สุด

ผลการประเมินด้านผลลัพธ์ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ข้อที่ 1 ท่านได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และข้อที่ 8 นักเรียนให้ความสนใจและกระตือรือร้นในการเรียนเพิ่มมากขึ้น รองลงมาคือ ข้อที่ 4 ท่านสามารถนำความรู้เกี่ยวกับสื่อเทคโนโลยีมาบูรณาการในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และข้อที่ 10 นักเรียนสามารถใช้เทคโนโลยีทำกิจกรรมการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ข้อที่ 7 การจัดการเรียนรู้มีความยืดหยุ่นและตอบสนองความแตกต่างระหว่างผู้เรียนมากขึ้น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ ด้านผลลัพธ์ในภาพรวมของโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทองในครั้งนี้ สามารถสรุปได้ คือ

การฝึกอบรมตามโครงการนี้ ทำให้การพัฒนาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ ส่งผลเชิงบวกอย่างชัดเจน นักเรียนได้รับการเรียนรู้จากสื่อที่หลากหลายและทันสมัย เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น สนุกกับการเรียนมากขึ้น และมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองสามารถทบทวนบทเรียนเมื่อใดก็ได้ มีทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การนำเสนอ และรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยลดและแก้ปัญหาการขาดเรียน เพราะสื่อการสอนมีความน่าสนใจทำให้อยากมาโรงเรียนและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น

ครูมีพัฒนาการด้านความรู้และทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน สามารถผลิตสื่อคุณภาพสูงใช้โปรแกรมต่าง ๆ ได้อย่างคล่องแคล่ว และนำไปใช้พัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ดีขึ้น ทำงานได้รวดเร็วขึ้น ท้นเวลา รวมทั้งพัฒนาผลงานวิจัย และนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาและยกระดับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูยังสามารถติดตามข้อมูลผู้เรียน กลุ่มเสี่ยง และแก้ปัญหาได้ตรงจุดมากขึ้น

ผู้บริหารสถานศึกษา มีข้อมูลและแนวทางที่ชัดเจนในการวางแผนพัฒนาโรงเรียน สามารถใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ ติดตามงาน และจัดทำสารสนเทศได้อย่างเป็นระบบ สถานศึกษามีความทันสมัย ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของยุคดิจิทัล ภาพลักษณ์ดีขึ้น ได้รับความเชื่อมั่นจากผู้ปกครองและชุมชน และช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยรวม ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนและประสิทธิภาพของครูและผู้บริหาร จนทำให้สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานและคุณภาพตามความต้องการของศตวรรษที่ 21

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญที่ค้นพบจากการศึกษา ตามวัตถุประสงค์กรอบแนวคิด และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ มาอภิปรายดังนี้

1. ผลการประเมินด้านปฏิภริยาของผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องมาจากโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 เป็นโครงการอบรมที่มีกระบวนการพัฒนาความรู้ และพฤติกรรมครู เพื่อให้ครูนำความรู้ไปจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับนักเรียน วิทยากรมีความเชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตรการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ทำให้สามารถถ่ายทอดความรู้ และทักษะต่าง ๆ ได้ เป็นอย่างดี สามารถอธิบายเนื้อหาได้อย่างสมบูรณ์ และสามารถตอบข้อซักถามได้ชัดเจน ซึ่งเนื้อหาของหลักสูตรและกิจกรรมที่นำมาใช้ในการอบรม และพัฒนาครู มีเนื้อหาที่ครอบคลุม เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และนโยบายการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อ และเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุพัชร คุรุตาประภา ได้ศึกษาการประเมินโครงการฝึกอบรมหลักสูตรปฐมนิเทศข้าราชการ พนักงานราชการ และพนักงานส่วนท้องถิ่น ก่อนเริ่มปฏิบัติงาน ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้รูปแบบการประเมินของ โด널ด์ แอล เคิร์กแพทริค (Donald L. Kirkpatrick) พบว่า ผลการประเมินด้านปฏิภริยา มีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (จารุพัชร คุรุตาประภา, 2566) และสอดคล้องกับ Gegenfurtner et al. ศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมและการถ่ายทอดการเรียนรู้ (training transfer) พบว่า ผลการประเมินด้านปฏิภริยาในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ถึงคุณค่าและประโยชน์ของการฝึกอบรม ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมมีทัศนคติเชิงบวกต่อการนำความรู้ไปใช้ในการทำงาน (Gegenfurtner et al., 2020)

2. ผลการประเมินด้านความรู้ของผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 พบว่า โดยภาพรวมผู้เข้าร่วมฝึกอบรมมีคะแนนเฉลี่ย หลังอบรมสูงกว่าคะแนนก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จะเห็นได้ว่าผู้เข้าร่วมฝึกอบรม มีความรู้ความเข้าใจที่เพิ่มขึ้น และผู้เข้าร่วมฝึกอบรมพร้อมที่จะพัฒนากระบวนการสอนให้ทันสมัยยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวัญจิรา หวังจิตต์ ได้ศึกษาการประเมินโครงการการฝึกอบรมหลักสูตรการทำวิจัยสู่การประยุกต์ใช้ในการทำงานด้านสาธารณสุขสำหรับบุคลากรศูนย์อนามัยที่ 5 ราชบุรี โดยใช้รูปแบบการประเมินของ โด널ด์ แอล เคิร์กแพทริค (Donald L. Kirkpatrick) พบว่า ด้านการเรียนรู้มีคะแนนหลังการอบรมมีคะแนนเฉลี่ยมากกว่า

ก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (ขวัญจิรา หวังจิตต์, 2564) และสอดคล้องกับ Salas et al. ศึกษาการประเมินประสิทธิผลของการฝึกอบรมในองค์กร พบว่า การประเมินด้านการเรียนรู้ (Learning Level) ซึ่งให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมมีความรู้ ทักษะ และความเข้าใจเพิ่มขึ้นหลังการฝึกอบรมอย่างชัดเจน โดยผลการทดสอบหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และศึกษาการประเมินประสิทธิผลของการฝึกอบรมในองค์กร พบว่า การประเมินด้านการเรียนรู้ (Learning Level) ซึ่งให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมมีความรู้ ทักษะ และความเข้าใจเพิ่มขึ้นหลังการฝึกอบรมอย่างชัดเจน โดยผลการทดสอบหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (Salas et al., (2020)

3. การประเมินด้านพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารและครูผู้สอน ได้รับการอบรมทั้งหมด 70 คน มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยการนำความรู้ โดยครูสามารถกระทำตนเป็นแบบอย่างให้แก่นักเรียนในการเลือกใช้แหล่งข้อมูลสารสนเทศที่มีความน่าเชื่อถือ อีกทั้งครูยังมุ่งหวังให้มีการส่งเสริมแนวคิดการใช้สื่อเทคโนโลยีกับนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีการพัฒนาออกแบบการจัดการเรียนการสอนโดยให้นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการค้นหาข้อมูลสารสนเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชุตินนทน์ บุญมุสิก ได้ศึกษาการประเมินโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการให้นักเรียนรู้เท่าทันสื่อเทคโนโลยีและมีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านสันยุง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยใช้รูปแบบการประเมินของ โด널ด์ แอล เคิร์กแพทริก (Donald L. Kirkpatrick) พบว่า ผลการประเมินด้านพฤติกรรม มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด (ชุตินนทน์ บุญมุสิก, 2565) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Korthagen and Nuijten ได้ศึกษาการประเมินโครงการพัฒนาครูโดยใช้กรอบแนวคิดของ Kirkpatrick พบว่า ผลการประเมินด้านพฤติกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยครูสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และการทำงานในบริบทจริงของโรงเรียน (Korthagen and Nuijten, 2021)

4. การประเมินด้านผลลัพธ์ของโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องมาจากครูได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งทำให้นักเรียนมีความสนใจและกระตือรือร้นในการเรียนเพิ่มมากขึ้น ครูยังสามารถนำความรู้เกี่ยวกับสื่อเทคโนโลยีมาบูรณาการในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้ นักเรียนยังสามารถใช้เทคโนโลยีทำกิจกรรมการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิเศษ ปิ่นพิทักษ์ ได้ศึกษาการประเมินโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

ด้านเทคโนโลยี สำหรับการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในสถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยใช้รูปแบบการประเมินของ โด널ด์ แอล เคิร์กแพทริก (Donald L. Kirkpatrick) พบว่า ด้านผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับสถานที่ปฏิบัติงานของผู้เข้ารับการอบรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (วิเศษ ปิ่นพิทักษ์, 2565) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Trust and Whalen ได้ศึกษาการพัฒนาวิชาชีพครูด้านการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในช่วงการแพร่ระบาดของ COVID-19 พบว่า ด้านผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการฝึกอบรมครูด้านเทคโนโลยีส่งผลให้โรงเรียนสามารถปรับระบบการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาในภาพรวม (Trust and Whalen, 2020)

สรุป

การประเมินโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 จากการประเมินทำให้ทราบว่า รูปแบบการพัฒนาที่ได้ผลดีที่สุดไม่ใช่การบรรยายแบบเดิม แต่เป็นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ทำให้เกิดผลดีต่อทุกฝ่ายในสถานศึกษาอย่างชัดเจน นักเรียนได้รับการเรียนรู้ ที่หลากหลายและทันสมัย เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น สนุกกับการเรียนมากขึ้น และมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถทบทวนบทเรียนเมื่อใดก็ได้ มีทักษะการคิดวิเคราะห์การแก้ปัญหา การนำเสนอ และรู้เท่าทัน สื่อมากขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยลดและแก้ปัญหาการขาดเรียน เพราะสื่อการสอนมีความน่าสนใจ ทำให้อยากมาโรงเรียนและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น ครูมีความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เพื่อให้โครงการนี้เกิดความยั่งยืนและพัฒนาต่อไปได้อย่างก้าวกระโดด ผู้สนใจสามารถนำไปต่อยอดได้ใน 3 มิติ ได้แก่ การพัฒนาต่อยอดจากการใช้เทคโนโลยีทั่วไปสู่การใช้ AI เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมผลการเรียนรู้และออกแบบการสอนที่ตอบโจทย์รายบุคคล (Personalized Learning) การบูรณาการเรื่องจริยธรรมดิจิทัล และความปลอดภัยทางไซเบอร์เข้าไปในทุกรายวิชา เพื่อให้ครูเป็นต้นแบบที่ดีแก่เด็ก การฝึกให้ครูใช้ข้อมูล (Data) จากแพลตฟอร์มดิจิทัลมาใช้วางแผนการสอนในเทอมต่อไป มากกว่าการใช้เพียงความรู้สึกหรือสถิติคะแนนสอบแบบเดิม การประเมินโครงการชี้ให้เห็นว่า เทคโนโลยีเป็นเพียงเครื่องมือ แต่ครูคือหัวใจของการขับเคลื่อนความสำเร็จไม่ได้วัดที่จำนวนแอปพลิเคชันที่ครูใช้ แต่สะท้อนผ่านความสามารถของครูในการใช้เทคโนโลยีเหล่านั้นเพื่อจุดประกายความคิดและเตรียมความพร้อมให้เด็กไทยสามารถเติบโตได้อย่างมั่นคงในศตวรรษที่ 21 เป็นการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการใช้คอมพิวเตอร์พื้นฐาน แต่รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอุบัติใหม่ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ ความเป็นจริงเสมือน และแพลตฟอร์มการเรียนรู้แบบไฮบริด โดยมุ่งหวังให้ครูเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

(Learning Facilitator) เพื่อสร้างทักษะ 4Cs (การคิดวิเคราะห์, การสื่อสาร, การร่วมมือ และความคิดสร้างสรรค์) ให้แก่ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ครูที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบโครงการ ควรวางแผนการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา โดยใช้ข้อมูลด้านภูมิหลังของครูจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับความรู้ ความพร้อมด้านเทคโนโลยี รวมถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำให้การใช้สื่อดิจิทัลเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ในด้านพฤติกรรมการใช้สื่อเทคโนโลยี ควรนำผลการศึกษามาใช้ เพื่อช่วยให้ผู้พัฒนาหลักสูตรและครูผู้สอน

2. ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำรูปแบบการฝึกอบรมดังกล่าวไปพัฒนาต่อและขยายผลให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายอื่นในสถานศึกษา ควรใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย ไม่เพียงเฉพาะการทำข้อสอบเท่านั้น แต่รวมถึงการประเมินการปฏิบัติงานจริง ผลงานที่ผู้เข้าร่วมสร้างขึ้นและการสะท้อนคิด ซึ่งจะช่วยให้การประเมินผลมีความเที่ยงตรงและสะท้อนศักยภาพที่แท้จริงของผู้เข้าร่วมได้มากยิ่งขึ้น และควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนปรับกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น โดยการพัฒนาและใช้สื่อการสอนที่มีความหลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง และเพื่อให้สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

3. สถานศึกษาสามารถใช้ผลการศึกษานี้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนพัฒนานโยบายด้านเทคโนโลยี ทั้งในด้านการจัดหาอุปกรณ์ สื่อ หรือระบบสนับสนุนการเรียนรู้ ตลอดจนการวางแผนพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้เหมาะสมกับบริบทจริงของโรงเรียน จะช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การใช้เทคโนโลยีในการศึกษาเกิดประโยชน์สูงสุดต่อทั้งนักเรียน ครู และสถานศึกษาโดยรวม และสถานศึกษาควรมีการจัดอบรมเกี่ยวกับการออกแบบการจัดการเรียนการสอน โดยให้ครูได้เรียนรู้การออกแบบการจัดการเรียนการสอน โดยการนำความรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเข้าไปบูรณาการในการออกแบบการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาระประเมินโครงการฝึกอบรมครูด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 และการขยายผลสู่เครือข่ายสถานศึกษา ของโรงเรียนบ้านทวดทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

2. ควรทำการศึกษาวิจัย การศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียนสำหรับศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

3. ควรทำการศึกษาวิจัย การศึกษาผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ต่อผลลัพธ์ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). แผนปฏิบัติการดิจิทัลเพื่อการศึกษา. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- ขวัญธิดา หวังจิตต์. (2564). การประเมินโครงการ การฝึกอบรมหลักสูตรการทำวิจัยสู่การประยุกต์ใช้ในการทำงานด้านสาธารณสุขสำหรับบุคลากรศูนย์อนามัยที่ 5 ราชบุรี. ราชบุรี: ศูนย์อนามัยที่ 5.
- จารุพัชร คุรุตาประภา. (2566). การประเมินผลโครงการฝึกอบรมหลักสูตรปฐมนิเทศข้าราชการ พนักงาน และพนักงานส่วนท้องถิ่น ก่อนเริ่มปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ชุติมณฑน์ บุญมุสิก. (2565). การประเมินโครงการฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการให้นักเรียนรู้เท่าทันสื่อเทคโนโลยีและมีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนบ้านสันตยง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1. ใน การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
- วิเศษ ปิ่นพิทักษ์. (2565). การประเมินโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาด้านเทคโนโลยีสำหรับการจัดการเรียนการสอนออนไลน์. เพชรบูรณ์: โรงเรียนเพชรพิทยาคม.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2574. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- Gegenfurtner, A., Knogler, M., & Schwab, S. (2020). Transfer interest: Measuring interest in training content and interest in training transfer. *Human Resource Development International*, 23(2), 146-167.
- Kirkpatrick, D. L. (1994). *Evaluating training programs: The four levels*. Berrett-Koehler Publishers.
- Korthagen, F. A. J., & Nuijten, E. (2022). *The power of reflection in teacher education and professional development: Strategies for in-depth teacher learning*. Routledge.
- Partnership for 21st Century Learning. (2019). *Framework for 21st century learning definitions*. Battelle for Kids. <http://www.battelleforkids.org>

- Salas, E., Tannenbaum, S. I., Kraiger, K., & Smith-Jentsch, K. A. (2020). Training and development in organizations. In S. Zedeck (Ed.), *APA handbook of industrial and organizational psychology* (2nd ed). American Psychological Association.
- Trust, T., & Whalen, J. (2020). Should teachers be trained in emergency remote teaching? Lessons learned from the COVID-19 pandemic. *Journal of Technology and Teacher Education*, 28(2), 189-199.

วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1*
THE ORGANIZATIONAL CULTURE AFFECTING EFFECTIVENESS OF
PERSONAL ADMINISTRATION IN SCHOOLS UNDER THE NAKHON
SITHAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

ภูมิพัฒน์ เฮงศิริ*, อโนทัย ประสาน, เบญจพร ชนกุล
Pumipat Hengsirir*, Anotai Prasan, Benchapom Chanakul
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ประเทศไทย
Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand
*Corresponding author E-mail: Pumipat.mhee@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวัฒนธรรมองค์กร 2) ศึกษาประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล 3) ศึกษาวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล และ 4) ศึกษาแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กร ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 293 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson) ค่าการถดถอยเชิงพหุคูณ (Regression) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า:

- วัฒนธรรมองค์กรของสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก พบว่า วัฒนธรรมแบบมุ่งผลสำเร็จ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา วัฒนธรรมเน้นการปรับตัว และวัฒนธรรมแบบราชการ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด
- ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก พบว่า ด้านวินัย/การรักษาวินัย/การให้พ้นจากงาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ด้านการดำรงรักษาและด้านประเมินผลการปฏิบัติงานและการเลื่อนเงินเดือน และด้านการพัฒนาบุคลากร มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

*Received January 21, 2025; Revised March 3, 2026; Accepted March 19, 2026

3. วัฒนธรรมองค์กร ด้านวัฒนธรรมเน้นการปรับตัว ด้านวัฒนธรรมแบบราชการ และ ด้านวัฒนธรรมแบบเครือญาติ ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา

4. สถานศึกษาควรมุ่งสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตร ส่งเสริมความร่วมมือ การสื่อสารอย่างเปิดใจ พร้อมปลูกฝังค่านิยมร่วม เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ การทำงานเป็นทีม ควบคู่กับการพัฒนาครูให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกิจกรรม PLC ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ตัดสินใจ ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งความสุข การยกย่องเชิดชูเกียรติ การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อสร้างแรงจูงใจและเพิ่มประสิทธิผลในการบริหารงานบุคคลอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: วัฒนธรรมองค์กร, ประสิทธิภาพ, การบริหารงานบุคคล

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) to study the organizational culture of educational institutions, 2) to examine the effectiveness of personnel administration, 3) to investigate the organizational culture affecting the effectiveness of personnel administration, and 4) to explore guidelines for developing organizational culture that influences the effectiveness of personnel administration in educational institutions under the Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 1. The sample consisted of 293 school administrators and teachers. The research instruments included questionnaires and interviews. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation, correlation coefficient, multiple regression analysis, and content analysis.

The research findings revealed that:

1. The overall organizational culture of educational institutions was at a high level. When considering each aspect, it was found that the achievement-oriented culture had the highest mean, followed by adaptive culture, clan culture, and bureaucratic culture.

2. The overall effectiveness of personnel administration in educational institutions was also at a high level. When considered by aspects, the highest mean was found in discipline/disciplinary maintenance/termination from service, followed by personnel retention, performance evaluation and salary increment, recruitment and appointment, manpower planning and position allocation, and personnel development.

3. Adaptive culture, bureaucratic culture, and clan culture significantly affected the effectiveness of personnel administration in educational institutions under the Nakhon Si Thammarat Primary Educational Service Area Office 1.

4. Educational institutions should focus on creating a friendly working atmosphere, promoting collaboration, and encouraging open communication among administrators, teachers, and personnel. Shared values should be fostered alongside teacher development through Professional Learning Community (PLC) activities. Furthermore, institutions should cultivate a culture of happiness, recognize and honor outstanding personnel, and promote good role models to enhance motivation and sustainably improve the effectiveness of personnel administration.

Keywords: Organizational Culture, Effectiveness, Personnel Management

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศโดยยึดแนวคิดการพัฒนาแบบบูรณาการที่มีคนเป็นศูนย์กลาง เชื่อมโยงการพัฒนาในทุกมิติ ได้แก่ คน สังคม การศึกษา เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับ ควบคู่กับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยมองว่าการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาคนอย่างเป็นระบบ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและพัฒนาคุณภาพคนไทยให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) ดังนั้น การบริหารสถานศึกษาในบริบทดังกล่าวจึงเป็นความท้าทายของผู้บริหารสถานศึกษาในการยกระดับประสิทธิภาพและประสิทธิผลการจัดการศึกษา เพื่อผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมไทย (ปิยวรรณ ดวงใส, 2565) ด้วยเหตุนี้การศึกษาจึงเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคนและประเทศ โดยคุณภาพของคนเป็นปัจจัยหลักต่อความสำเร็จของการพัฒนา อย่างไรก็ตามระบบการศึกษาไทยยังประสบปัญหาด้านคุณภาพท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ แม้ว่าสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจะมุ่งส่งเสริมให้ประชากรวัยเรียนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตร พร้อมทั้งพัฒนาระบบบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมก็ตาม ด้วยเหตุนี้ สถานศึกษาและครูจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นคนดี คนเก่ง และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้ ครูจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งด้านความรู้ ความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ ทักษะคิด การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการปฏิบัติงานอย่างมีความสุข เพื่อให้สามารถยกระดับคุณภาพผู้เรียนและตอบสนองต่อมาตรฐานการศึกษาในระดับสากลได้ (นพมาศ ยามกระโทก และคณะ, 2565) ดังนั้น นอกจากการพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรแล้ว ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมขององค์กร โดยเฉพาะวัฒนธรรมองค์กร จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีบทบาทต่อพฤติกรรมการทำงานและประสิทธิผลของการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา

วัฒนธรรมองค์กรเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ช่วยกำหนดทิศทางการปฏิบัติงานของบุคลากรควบคู่กับกฎระเบียบขององค์กร โดยสะท้อนจากค่านิยม ความเชื่อ และประเพณีที่บุคลากรร่วมกันสร้างและยึดถือจนเป็นรากฐานของพฤติกรรมและระบบการจัดการองค์กร การมีวัฒนธรรมองค์กรที่ดีจะช่วยให้การทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่งเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และปลูกฝังทัศนคติที่เหมาะสมต่อองค์กรผ่านแบบอย่างของบุคลากรที่ประสบความสำเร็จ (ปริณาทิน ยิกุสังข์, 2565) อีกทั้งความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษานั้นขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการบริหารงานบุคคลเป็นสำคัญ ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เข้าใจธรรมชาติของคน งาน และบริบทของสถานศึกษา โดยเฉพาะวัฒนธรรมองค์กรซึ่งเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของบุคลากร ช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และสะท้อนกระบวนการคิด การตัดสินใจ และการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ของสถานศึกษา หากผู้บริหารสถานศึกษามีความเข้าใจวัฒนธรรมองค์กรจะสามารถบริหารงานบุคคลได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (ธนาพนธ์ ตาจันทร์, 2562) ทั้งนี้ การบริหารงานบุคคลที่มีประสิทธิผลต้องอาศัยการจัดสรรบุคลากรให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ สร้างขวัญและกำลังใจ ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากบุคลากรเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าสูงสุดขององค์กร โดยประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลเกิดจากความร่วมมือของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาในการขับเคลื่อนงานให้บรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้ วัฒนธรรม องค์กรมีอิทธิพลโดยตรงต่อการปฏิบัติงานและการตัดสินใจด้านการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถพัฒนาและปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรในทางที่เหมาะสมย่อมส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลอย่างชัดเจน (ชนิตา จิตตรุทธะ, 2560)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 มีโรงเรียนในสังกัดจำนวน 107 โรงเรียน จากการวิเคราะห์สถานภาพตามแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2567-2569 โดยการระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการส่งเสริมและพัฒนาความรู้ ทักษะตามสมรรถนะ และมีกรยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ที่มีผลงานเชิงประจักษ์ อย่างไรก็ตามยังมีประเด็นที่ควรพัฒนา ได้แก่ ความก้าวหน้าในการเลื่อนตำแหน่งและวิทยฐานะที่อยู่ในอัตราต่ำ การขาดทักษะด้านการสร้างนวัตกรรม การเกลี้ยอัตรากำลังครูที่ยังไม่สามารถดำเนินการได้ การใช้หลักเกณฑ์การเลื่อนขั้นเงินเดือนที่ยังขาดความเป็นธรรมบางประการ รวมถึงรูปแบบการบริหารที่ยังไม่เป็นรูปธรรม ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการมีความซ้ำซ้อน ขาดการบูรณาการ การกำกับติดตาม และรายงานผลยังไม่เป็นระบบและต่อเนื่อง ตลอดจนการจัดการความรู้และการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ยังมีจำกัด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1, 2567) จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงศึกษาวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1

เขต 1 เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบายและแนวทางการบริหารสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานและภารกิจทางการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมองค์กรของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1
3. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1
4. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มีรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ซึ่งจะประกอบด้วยวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method)

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 101 คน ครูผู้สอน 1,118 คน จำนวนทั้งสิ้น 1,219 คน ทั้งหมด 109 โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ปีการศึกษา 2567

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 30 คน ครู จำนวน 263 คน รวมกลุ่มตัวอย่างจำนวน 293 คน ซึ่งได้จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (1970) โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น จากนั้นทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

ผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมองค์กรและการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 11 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จากโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดใหญ่พิเศษ ที่มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป หรือมีผลงานวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา จำนวน 6 คน และครูผู้สอนที่รับผิดชอบเป็นหัวหน้าฝ่ายบุคคลจากโรงเรียนขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ จำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถาม (Questionnaires) โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะเป็นการถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) วัฒนธรรมแบบมุ่งผลสำเร็จ 2) วัฒนธรรมเน้นการปรับตัว 3) วัฒนธรรมแบบราชการ และ 4) วัฒนธรรมแบบเครือข่าย มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบบลิเคิร์ต (Likert Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 1 แบ่งเป็น 6 ด้านประกอบด้วย 1) การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง 2) การพัฒนาบุคลากร 3) การวางแผนอัตรากำลังและการจัดสรรตำแหน่ง 4) วินัย/การรักษาวินัย/การให้พ้นจากงาน 5) การดำรงรักษา และ 6) การประเมินผลการปฏิบัติงานและการเลื่อนเงินเดือน ที่มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนววิธีแบบ Likert (1967)

2. แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ได้กำหนดประเด็นข้อความแบบปลายเปิด (Open-Ended) แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ-นามสกุล ตำแหน่ง สถานศึกษาที่สังกัด และประสบการณ์การปฏิบัติงาน และวันเดือนปีที่ทำการสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open ended Questionnaire)

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

ศึกษาค้นคว้าเอกสาร หลักฐาน ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษา และประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาต่อมานำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหา ความถูกต้อง ความชัดเจนของข้อความนำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ผลที่ได้คือมีค่า IOC ระหว่าง 0.67-1.00 นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยไปทดลองใช้ (Try Out) 30 คน จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.97

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การหาค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อนำเสนอข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง เช่น เพศ อายุ ตำแหน่ง และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน
2. วิเคราะห์ระดับวัฒนธรรมองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษา และระดับประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม
3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร
4. วิเคราะห์อิทธิพลของวัฒนธรรมองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธี Stepwise Method เพื่อคัดเลือกตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
5. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงประเด็น ผ่านกระบวนการจัดหมวดหมู่ข้อมูล การสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ และการตีความหมายของข้อมูล
6. เชื่อมโยง สังเคราะห์ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพร่วมกับผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Triangulation) โดยนำประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงคุณภาพมาอธิบาย สนับสนุน ขยายความผลการวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อให้ผลการวิจัยมีความสมบูรณ์ ลึกซึ้ง สะท้อนบริบทของการบริหารสถานศึกษาได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้นำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ประกอบตาราง และการอธิบายเชิงเหตุผล

ผลการวิจัย

จากศึกษาเกี่ยวกับ วัฒนธรรมองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 มีผลการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผลของวัฒนธรรมองค์กร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยรวมและรายด้าน

วัฒนธรรมองค์กร	\bar{X}	S.D.	ระดับ
วัฒนธรรมแบบมุ่งผลสำเร็จ	4.19	0.68	มาก
วัฒนธรรมเน้นการปรับตัว	4.16	0.70	มาก
วัฒนธรรมแบบราชการ	4.04	0.61	มาก
วัฒนธรรมแบบเครือข่าย	4.10	0.62	มาก
รวม	4.12	0.53	มาก

การแปลผลของวัฒนธรรมองค์กร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแยก เป็นรายด้าน พบว่า วัฒนธรรมแบบมุ่งผลสำเร็จ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาด้านวัฒนธรรมเน้นการปรับตัว วัฒนธรรมแบบเครือข่าย และ วัฒนธรรมแบบราชการ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลผลของประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยรวมและรายด้าน

ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1. การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง	4.07	0.58	มาก
2. การพัฒนาบุคลากร	4.02	0.53	มาก
3. การวางแผนอัตรากำลังและการจัดสรรตำแหน่ง	4.06	0.54	มาก
4. วินัย/การรักษาวินัย/การให้พ้นจากงาน	4.10	0.58	มาก
5. การดำรงรักษา	4.09	0.59	มาก
6. การประเมินผลการปฏิบัติงานและการเลื่อนเงินเดือน	4.09	0.58	มาก
รวม	4.07	0.54	มาก

การแปลผลของประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 พบว่า โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแยก เป็นรายด้าน พบว่า ด้านวินัย/การรักษาวินัย/การให้พ้นจากงาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ด้านการดำรงรักษาและด้านประเมินผลการปฏิบัติงานและการเลื่อนเงินเดือน ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ด้านการวางแผนอัตรากำลังและการจัดสรรตำแหน่ง และด้านการพัฒนาบุคลากร มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบเพียร์สันของวัฒนธรรมองค์กร ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1

วัฒนธรรมองค์กร	ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา							ระดับ
	การสรรหา และบรรจุ แต่งตั้ง	การพัฒนา บุคลากร	การวางแผน อัตรากำลัง และการ จัดสรร ตำแหน่ง	วินัย/การรักษา วินัย/การให้พ้น จากงาน	การอ้าง รักษา	การประเมินผล การปฏิบัติงาน และการเลื่อน เงินเดือน	ประสิทธิผล การบริหาร งานบุคคล ของ สถานศึกษา	
	(Y ₁)	(Y ₂)	(Y ₃)	(Y ₄)	(Y ₅)	(Y ₆)	(Y _{tot})	
วัฒนธรรมแบบมุ่งผลสำเร็จ (X ₁)	.484**	.734**	.431**	.482**	.486**	.463**	.533**	ปานกลาง
วัฒนธรรมเน้นการปรับตัว (X ₂)	.516**	.621**	.513**	.488**	.516**	.523**	.551**	ปานกลาง
วัฒนธรรมแบบราชการ (X ₃)	.848**	.825**	.813**	.836**	.845**	.825**	.868**	สูง
วัฒนธรรมแบบเครือข่าย (X ₄)	.963**	.785**	.805**	.798**	.818**	.818**	.868**	สูง
วัฒนธรรมองค์กร (X_{tot})	.849**	.905**	.775**	.788**	.807**	.796**	.855**	สูง

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบเพียร์สันของวัฒนธรรมองค์กร ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง ($r_{xy}=.855$) มีความสัมพันธ์ในทิศทางบวก เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับสูง 2 ด้าน และระดับปานกลาง 2 ด้าน ด้านที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระดับสูง ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมแบบราชการ ($r_{xy}=.868^{**}$) และด้านวัฒนธรรมแบบเครือข่าย ($r_{xy}=.868^{**}$) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมแบบมุ่งผลสำเร็จ ($r_{xy}=.533^{**}$) วัฒนธรรมเน้นการปรับตัว ($r_{xy}=.551^{**}$)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณ ของวัฒนธรรมองค์กร ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1

ตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการ	b	St. Error	β	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	.546	.099		5.499	.001
วัฒนธรรมเน้นการปรับตัว (X ₂)	.077	.022	.100	3.475	.001
วัฒนธรรมแบบราชการ (X ₃)	.402	.039	.452	10.231	.001
วัฒนธรรมแบบเครือข่าย (X ₄)	.389	.039	.441	9.873	.001

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยรวม (Y_{tot}) คือ ด้านวัฒนธรรมเน้นการปรับตัว (X_2) ด้านวัฒนธรรมแบบราชการ (X_3) และด้านวัฒนธรรมแบบเครือข่าย (X_4) โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนาย (R^2) เท่ากับ 0.830 หมายความว่า วัฒนธรรมองค์กรด้านวัฒนธรรมเน้นการปรับตัว (X_2) ด้านวัฒนธรรมแบบราชการ (X_3) และด้านวัฒนธรรมแบบเครือข่าย (X_4) สามารถทำนาย ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา โดยรวมได้ร้อยละ 83.00 ประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแก้แล้ว เท่ากับ 0.829 หรือร้อยละ 82.90 ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนาย เท่ากับ 0.22428 หรือ ร้อยละ 22.43 แสดงว่าวัฒนธรรมองค์กรด้านวัฒนธรรมเน้นการปรับตัว (X_2) ด้านวัฒนธรรมแบบราชการ (X_3) และด้านวัฒนธรรมแบบเครือข่าย (X_4) ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามารถสร้างเป็นสมการถดถอยในรูปคะแนนดิบและในรูปคะแนน มาตรฐาน ได้ ดังนี้

สมการถดถอยในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y}_{tot} = .546 + .402(X_3) + .389(X_4) + .077(X_2)$$

สมการถดถอยในรูปคะแนน มาตรฐาน

$$\hat{Z}_{tot} = .452(X_3) + .441(X_4) + .100(X_2)$$

สามารถพยากรณ์ผลการดำเนินงานประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา ได้ ร้อยละ 83.00

แนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 1 พบว่า

1. ด้านวัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งผลสำเร็จนั้น ควรกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายที่ชัดเจน วัดผลได้ และสื่อสารอย่างทั่วถึง เพื่อให้บุคลากรเข้าใจทิศทางเดียวกัน สร้างวัฒนธรรมการทำงานเป็นทีม ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ควบคุมกับระบบประเมินผลที่โปร่งใส ยุติธรรม และสร้างแรงจูงใจ พร้อมปลูกฝังความรัก ความสามัคคี ความรับผิดชอบ และความสมดุลในการทำงาน เพื่อให้บุคลากรมีความสุขและเกิดประสิทธิผลในการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา
2. ด้านวัฒนธรรมองค์กรแบบเน้นการปรับตัวนั้น ควรเริ่มจากผู้นำที่เปิดใจรับฟัง สร้างการสื่อสารสองทาง โปร่งใส และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับ พร้อมสร้างบรรยากาศเรียนรู้ร่วมกันและระบบพี่เลี้ยง (Mentoring) สนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ การปรับใช้เทคโนโลยี และทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ควบคู่กับการสร้างค่านิยมร่วม แรงบันดาลใจ และสุขภาวะของบุคลากร ทำให้บุคลากรปรับตัวได้ดี เพิ่มความมุ่งมั่นและประสิทธิผลในการบริหารงานบุคคลและคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน
3. ด้านวัฒนธรรมองค์กรแบบราชการนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรผสมผสานระเบียบวินัยแบบราชการกับการสร้างขวัญกำลังใจ เช่น การยกย่องเชิดชู การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสื่อสารสองทาง เพื่อสร้างความเข้าใจร่วม ความไว้วางใจในองค์กร นอกจากนี้ควรปลูกฝังค่านิยม

ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ การทำงานเป็นทีมและจิตสำนึกความเป็นข้าราชการที่ดี ผ่านกิจกรรมร่วม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยให้บุคลากรมีความภาคภูมิใจ ทุ่มเทต่อหน้าที่ และทำให้การบริหารงานบุคคลมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

4. ด้านวัฒนธรรมองค์กรแบบเครือญาตินั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรปฏิบัติตนให้เสมือนเป็นผู้นำครอบครัว ดูแล ให้คำปรึกษา ให้กำลังใจบุคลากรทุกคนอย่างเท่าเทียม พร้อมสร้างบรรยากาศอบอุ่นผ่านการสื่อสารเปิดเผย กิจกรรมสานสัมพันธ์ และให้ความช่วยเหลือทั้งในงานและนอกรงาน จนทำให้เกิดความไว้วางใจ ความร่วมมือ ความผูกพัน ซึ่งจะส่งผลให้การบริหารงานบุคคลมีประสิทธิภาพที่สูงขึ้น

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราชเขต 1 นำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมองค์กร สังกัดสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายด้าน พบว่า วัฒนธรรมแบบมุ่งผลสำเร็จ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด และวัฒนธรรมแบบราชการ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด โดยผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษามีการบริหารที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา มีภาวะผู้นำและสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จร่วมกัน อีกทั้งมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับนโยบายและบริบทที่เปลี่ยนแปลงได้ดี บรรยากาศภายในองค์กรมีความสามัคคี เอื้อให้เกิดการทำงานเป็นทีมและการสื่อสารที่ดี ส่วนวัฒนธรรมแบบราชการมีระดับต่ำที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงการลดความยึดติดกับระเบียบแบบแผนเดิม และปรับปรุงการบริหารที่ยืดหยุ่นและทันสมัยมากขึ้น ส่งผลให้การดำเนินงานโดยรวมมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุกัญญา ลำสัน ที่ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครพนม ซึ่งผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมองค์กร โดยรวมอยู่ในระดับมาก (สุกัญญา ลำสัน, 2565) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุตาภัทร เข้มวงษ์ ที่ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการทำงานของครูต่างชาติในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติวัฒนธรรมองค์กรในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยวัฒนธรรม องค์กรที่ปฏิบัติมากที่สุด คือ ด้านความหลากหลาย (สุตาภัทร เข้มวงษ์, 2565)

2. ประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวินัย การรักษาวินัย และการให้พ้นจากงานมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด สืบเนื่องมาจากสถานศึกษาส่วน

ใหญ่ดำเนินการบริหารงานบุคคลตามกฎหมาย ระเบียบ และแนวปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะด้านวินัยซึ่งมีขั้นตอนที่ชัดเจนและสามารถตรวจสอบได้ ส่งผลให้บุคลากร มีความตระหนักและปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของระเบียบอย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันการที่ด้านการ อำนวยการรักษาบุคลากรและด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก สะท้อนบทบาทของ ผู้บริหารสถานศึกษาในการสร้างแรงจูงใจ บรรยากาศการทำงานที่ดี และการใช้ระบบประเมิน ที่เป็นธรรมและโปร่งใส อย่างไรก็ตาม แม้ด้านการพัฒนาบุคลากรจะอยู่ในระดับมาก แต่มีค่าเฉลี่ย ต่ำสุด อาจสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณ เวลา และโอกาสในการเข้าถึงการพัฒนาวิชาชีพ ของครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติมในเชิงนโยบายและ การบริหารจัดการ สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นพมาศ ยามกระโทก และคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัย เรื่องความสุขในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการ ปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา เขต 1 ในกรุงเทพฯ มหานคร ซึ่งสรุป ได้ว่า ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนมัธยม เขต 1 ในเขต กรุงเทพมหานคร รายด้านรวมคะแนนเฉลี่ยระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรทาง การศึกษาของโรงเรียนมัธยม เขต 1 ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (นพมาศ ยามกระโทก และคณะ, 2565) อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนเทพ ทิฆัมพรธีรวงศ์ ที่ได้ศึกษา วิจัยเรื่อง วัฒนธรรมองค์กรของสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของครู สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ระดับประสิทธิผล การปฏิบัติงานของครู โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (ธนเทพ ทิฆัมพรธีรวงศ์, 2567)

3. วัฒนธรรมองค์กรด้านวัฒนธรรมเน้นการปรับตัว วัฒนธรรมแบบราชการ และวัฒนธรรม แบบเครือญาติ ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสถานศึกษาส่วนใหญ่ มีพื้นฐานการบริหารตามระบบราชการที่มีระเบียบแบบแผนชัดเจน กำหนดบทบาทหน้าที่ ความ รับผิดชอบ และลำดับชั้นการบังคับบัญชาอย่างเป็นระบบ ทำให้บุคลากรปฏิบัติงานตามกรอบ นโยบายและระเบียบของหน่วยงานต้นสังกัดอย่างเคร่งครัด ส่งผลให้การบริหารงานบุคคลทั้งด้าน การวางแผน การพัฒนา และการประเมินผลบุคลากรดำเนินไปอย่างมีระบบและเกิดประสิทธิผล ขณะเดียวกัน วัฒนธรรมแบบเครือญาติมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ในระดับสูงเช่นกัน ซึ่งอาจ สะท้อนลักษณะความสัมพันธ์ภายในสถานศึกษาที่ให้ความสำคัญกับความสามัคคี ความผูกพัน และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่บุคลากร อันเป็นลักษณะของสังคมไทย โดยเฉพาะบริบทของ ภาคใต้ที่มีความใกล้ชิดของชุมชน ส่งผลให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตร ลดความขัดแย้ง ในองค์กร และสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการพัฒนางานของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง สำหรับวัฒนธรรมแบบมุ่งผลสำเร็จและวัฒนธรรมเน้นการปรับตัวที่มีความสัมพันธ์ในระดับปาน กลาง อาจสะท้อนว่าสถานศึกษายังอยู่ในกระบวนการพัฒนาการบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ และยังมี ข้อจำกัดในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบททางการศึกษา อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์

ในระดับปานกลางแสดงให้เห็นแนวโน้มการพัฒนาในทิศทางที่ดี หากมีการส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะใหม่ และเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น โดยสรุป ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเฉพาะวัฒนธรรมแบบราชการและวัฒนธรรมแบบเครือข่าย ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการดำเนินงานในสถานศึกษา หากสามารถผสมผสานกับวัฒนธรรมที่มุ่งผลสำเร็จและการปรับตัวได้อย่างสมดุล จะช่วยยกระดับประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สถานศึกษาได้อย่างยั่งยืน ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปริณาทิ ยิกุสังข์ ที่ศึกษาวัฒนธรรมองค์กรและความผูกพันต่อองค์กรที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครูประถมศึกษา อำเภอกระบุรี สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ พบว่า วัฒนธรรมแบบปรับตัว วัฒนธรรมแบบมุ่งผลสำเร็จ วัฒนธรรมแบบเครือข่าย และ วัฒนธรรมแบบราชการ ล้วนส่งผลเชิงบวกต่อความสุขในการทำงานและความผูกพันต่อองค์กร (ปริณาทิ ยิกุสังข์, 2565) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ หรรษพร ศรีสระ ที่ศึกษา วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการของโรงเรียนขยายโอกาส ในสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาานครศรีธรรมราช เขต 4 ซึ่งพบว่าวัฒนธรรม องค์กรมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับประสิทธิผลการบริหารจัดการของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่มุ่งความสำเร็จและวัฒนธรรมแบบราชการที่สามารถร่วมกัน พยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 (หรรษพร ศรีสระ, 2567)

4. แนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา ควรมุ่งบูรณาการวัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งผลสำเร็จที่มีวิสัยทัศน์และเป้าหมายชัดเจน วัตถุประสงค์ ควบคู่กับวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการปรับตัวผ่านภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกัน และการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม พร้อมผสมผสานวัฒนธรรมแบบราชการที่ยึดระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความเป็นธรรม เข้ากับวัฒนธรรมแบบเครือข่ายที่เน้นความเอาใจใส่ ความไว้วางใจ และความผูกพัน เพื่อเสริมขวัญกำลังใจและยกระดับประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา อย่างยั่งยืน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกัญญา ลำสัน ที่ศึกษาเรื่องวัฒนธรรม องค์กรที่ส่งผลต่อการทำงานของครูต่างชาติในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเสนอแนะแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการ บริหารโรงเรียนไว้ 6 ด้าน ได้แก่ การสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร การมีเป้าหมายและ วิสัยทัศน์ร่วมกัน การมุ่งคุณภาพผ่านการนิเทศและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง การจัดการบุคลากร ตามความถนัด การยอมรับและเห็นคุณค่าของบุคคล และการยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม ความ โปร่งใส และความเป็นธรรมในองค์กร (สุกัญญา ลำสัน, 2565) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัย ของ หรรษพร ศรีสระ ที่ศึกษาวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการ บริหารจัดการของ โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 4 ซึ่งพบว่า แนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรประกอบด้วย การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การพัฒนาบุคลากร การทำงาน

เป็นทีม การมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบ การยึดมั่นคุณธรรมจริยธรรม การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และการสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อคุณภาพและประสิทธิผลของการบริหารจัดการสถานศึกษา (หรรษาพร ศรีสระ, 2567)

สรุป

วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมองค์กรของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะวัฒนธรรมแบบมุ่งผลสำเร็จ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ วัฒนธรรมเน้นการปรับตัว วัฒนธรรมแบบเครือข่าย และวัฒนธรรมแบบราชการ ตามลำดับ สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษามุ่งส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง การมีส่วนร่วมและการดำเนินงานตามระบบระเบียบอย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านวินัยและการรักษาวินัยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนด้านการพัฒนาบุคลากรมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งด้านการกำกับดูแลและการบริหารจัดการบุคลากรตามหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมองค์กรกับประสิทธิผลการบริหารงานบุคคล พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง โดยวัฒนธรรมแบบราชการและวัฒนธรรมแบบเครือข่าย มีความสัมพันธ์สูงสุด ขณะที่วัฒนธรรมแบบมุ่งผลสำเร็จและวัฒนธรรมเน้นการปรับตัว มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์การถดถอยพบว่าวัฒนธรรมเน้นการปรับตัว วัฒนธรรมแบบราชการ และวัฒนธรรมแบบเครือข่าย สามารถพยากรณ์ประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาได้ถึงร้อยละ 83 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสถานศึกษาควรมุ่งกำหนดทิศทางการที่ชัดเจน สร้างการมีส่วนร่วม ความไว้วางใจ และบรรยากาศการทำงานที่อบอุ่นควบคู่กับระบบระเบียบที่เป็นธรรม เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรของสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็น สนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ พร้อมดูแลขวัญกำลังใจ ความผูกพันในองค์กร เพื่อให้บุคลากรมีความสุข มีความทุ่มเท จนนำไปสู่ประสิทธิผลในการบริหารงานบุคคลและคุณภาพการศึกษาที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. สถานศึกษาควรพัฒนาวัฒนธรรมแบบราชการให้มีความเข้มแข็ง โดยยึดหลักความรับผิดชอบต่อ โปร่งใส มีวินัย ปฏิบัติงานตามระเบียบกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด ควบคู่กับการสร้าง

บรรยากาศการทำงานที่ร่วมมือ เปิดกว้าง เพื่อให้การบริหารงานบุคคลเป็นระบบ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และนำไปสู่ประสิทธิผลที่มั่นคงและยั่งยืน

2. สถานศึกษาควรส่งเสริม วัฒนธรรมองค์กรแบบเครือญาติ ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยสร้างบรรยากาศการทำงานที่อบอุ่น เสมือนครอบครัวเดียวกัน ส่งเสริมความสามัคคี การมีส่วนร่วม และการสื่อสารอย่างเปิดเผยระหว่างผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทุกระดับ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล และความผูกพันต่อองค์กร ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิผลในการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

3. สถานศึกษาควรส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรด้านการปรับตัว ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยการสร้างบรรยากาศการทำงานที่เปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลง สนับสนุนให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีความยืดหยุ่นทางความคิด กล้าแสดงออกในแนวทางใหม่ ๆ พร้อมเรียนรู้เทคโนโลยี เพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุงการบริหารงานบุคคลให้สอดคล้องกับบริบทการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะช่วยให้การบริหารงานบุคคลของสถานศึกษามีประสิทธิผลสูงขึ้น และยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างวัฒนธรรมองค์กร การมีส่วนร่วมของครู และประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1”

2. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของวัฒนธรรมองค์กรต่อความผูกพันองค์กรของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1”

3. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”

เอกสารอ้างอิง

- ชนิดา จิตตรุทธะ. (2560). วัฒนธรรมองค์กรปัจจัยสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนเทพ ทิฆัมพรธีรวงศ์. (2567). วัฒนธรรมองค์กรของสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผล การปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2. วารสารวิชาการศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, 11(2), 42–55.
- ธนาพนธ์ ตาขัน. (2562). ปัจจัยวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงาน บุคคลในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 23. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

- นพมาศ ยามกระโทก และคณะ. (2565). ความสุขในการทำงานส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา เขต 1 ในเขตกรุงเทพมหานคร. *Journal of Modern Learning Development*, 7(9), 341-356.
- ปริณาทิ ยิกุสังข์. (2565). วัฒนธรรมองค์กรและความผูกพันองค์กรที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครู ประถมศึกษาอำเภอกระบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.*
- ปิยวรรณ ดั่งวงใส. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมองค์กรกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(2), 1399-1414.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1. (2567). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2565-2570). นครศรีธรรมราช: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1.*
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.*
- สุกัญญา ลำสัน. (2565). วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา นครพนม. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.*
- สุตาภัทร เข้มวงศ์. (2565). วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการทำงานของครูต่างชาติในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 8(3), 1387-1403.
- หรรษพร ศรีสระ. (2567). วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการของโรงเรียนขยายโอกาส ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 4. *Journal of Buddhist Education and Research JBER*, 10(4), 212-226.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607- 610.
- Likert, R. (1961). *New Pattern of Management*. New York: McGraw-Hill.

การประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์ สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช*

THE EVALUATION OF THE PROJECT ON ENHANCING STUDENTS' CAPACITY IN SUPPLEMENTARY LEARNING THROUGH ONLINE LEARNING PLATFORMS FOR STUDENTS IN THE SPECIAL PROGRAM FOR PROMOTING EXCELLENCE IN SCIENCE, MATHEMATICS, AND TECHNOLOGY (SMTP) AT THASALAPRASITSUKSA SCHOOL UNDER THE NAKHON SI THAMMARAT SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

บดินทร์ สินเจริญ, เบญจพร ชนะกุล*, อโนทัย ประสาน

Bordin Sinjaroen, Benchaporn Chanakul*, Anotai Prasan

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ประเทศไทย

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

*Corresponding author E-mail: Benchaporn_cha@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์ สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช โดยประเมินใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาวะแวดล้อม ด้านกระบวนการดำเนินงาน และด้านผลผลิต กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน รวมจำนวน 78 คน และผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

*Received January 23, 2026; Revised March 5, 2026; Accepted March 18, 2026

ผลการวิจัยพบว่า:

1. ด้านสภาวะแวดล้อม ผลการประเมินโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.87$) โดยเฉพาะข้อ วัตถุประสงค์ของโครงการ และ ความสอดคล้องกับนโยบายต่าง ๆ ทั้งนี้ ข้อมูลเชิงคุณภาพสะท้อนว่าโครงการมีความเหมาะสมและจำเป็น สอดคล้องกับนโยบายการศึกษา ช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลาเรียน และตอบสนองความต้องการของผู้เรียน

2. ด้านกระบวนการดำเนินงาน ผลการประเมินโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.78$) โดยเฉพาะข้อ การวางแผนการดำเนินงาน และ การติดตามและการประเมินผล ทั้งนี้ ข้อมูลเชิงคุณภาพสะท้อนว่าโครงการมีการวางแผน ดำเนินงาน และติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ต้องปรับปรุงและพัฒนา เพื่อให้กระบวนการดำเนินงานเกิดผลสูงสุด

3. ด้านผลผลิต ผลการประเมินโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.74$) โดยเฉพาะข้อ ความพึงพอใจต่อการใช้แพลตฟอร์มการจัดการเรียนรู้ด้วยระบบออนไลน์ ทั้งนี้ ข้อมูลเชิงคุณภาพสะท้อนว่า นักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ดีขึ้น มีความพึงพอใจต่อแพลตฟอร์มออนไลน์ และมีความเข้าใจเนื้อหาและทักษะที่สอดคล้องกับเป้าหมายของโครงการ

คำสำคัญ: การประเมินโครงการ, การจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์, ห้องเรียนพิเศษ

ABSTRACT

This research aimed to evaluate the project on Enhancing Students' Capacity in Supplementary Learning through Online Learning Platforms for students in the Special Program for Promoting Excellence in Science, Mathematics, and Technology (SMTP) at Thasalaprasitsuksa School, under the Nakhon Si Thammarat Secondary Educational Service Area Office. The evaluation covered three dimensions: context, process, and outcome. The sample consisted of 78 participants, including school administrators, teachers, and students. In addition, 7 key informants provided qualitative data. The research instruments were questionnaires and interviews. Quantitative data were analyzed using percentage, mean, and standard deviation, while qualitative data were analyzed through content analysis.

The findings revealed that:

1. Context dimension: The overall evaluation was at the highest level ($\bar{X}=4.87$), particularly in the items related to project objectives and alignment with policies. Qualitative data indicated that the project was appropriate and necessary, consistent with educational policies, reduced limitations on classroom learning time, and responded to students' needs.

2. Process dimension: The overall evaluation was at the highest level (\bar{x} =4.78), especially in the items concerning implementation planning and monitoring and evaluation. Qualitative findings reflected that the project was effectively planned, implemented, and monitored using technology to track students' learning progress. However, continuous improvement and development are required to maximize the effectiveness of the implementation process.

3. Outcome dimension: The overall evaluation was at the highest level (\bar{x} =4.74), particularly in the item of satisfaction with the use of the online learning management platform. Qualitative data revealed that students demonstrated improved learning behaviors, expressed satisfaction with the online platform, and showed better understanding of content and skills aligned with the project objectives.

Keywords: Project Evaluation, Online Supplementary Learning Management, Special Program Classrooms

บทนำ

ในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและสามารถเข้าถึงได้ทุกที่ตลอดเวลา สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) (ราชกิจจานุเบกษา, 2565) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะดิจิทัลและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน การนำระบบออนไลน์มาใช้ในการจัดการเรียนรู้จึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนรู้แบบวิถีใหม่ เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในสังคมและเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลให้การเรียนรู้ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทำให้โรงเรียนและสถาบันการศึกษาหลายแห่งต้องปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้แบบดั้งเดิมมาใช้ในการเรียนออนไลน์หรือการเรียนรู้ทางไกลมากขึ้น การจัดการเรียนรู้แบบวิถีใหม่เน้นความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร และการเรียนรู้ที่ไม่ถูกจำกัดด้วยเวลาและสถานที่ แนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ซึ่งเป็นการรวมการสอนแบบดั้งเดิมเข้ากับการเรียนรู้ออนไลน์ ได้รับความนิยมมากขึ้นในฐานะที่เป็นแนวทางการสอนที่มีประสิทธิภาพ โมเดลนี้ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมของนักเรียน แต่ยังส่งเสริมความเข้าใจในเนื้อหาที่ซับซ้อน โดยการสร้างปฏิสัมพันธ์และการตอบรับในหลากหลายรูปแบบ

(Garrison & Kanuka, 2004) เมื่อสถาบันการศึกษาเริ่มนำโมเดลนี้มาใช้ ความสำคัญของการบูรณาการทรัพยากรออนไลน์จึงชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษาซึ่งได้รับการอนุมัติให้มีการจัดตั้งโครงการห้องเรียนพิเศษตามแนวทางดังกล่าวในชื่อโครงการห้องเรียนพิเศษส่งเสริมอัจฉริยภาพด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี (SMTP) และดำเนินการขับเคลื่อนโครงการโดยใช้รูปแบบการบริหารจัดการแบบ “TS SMTP Blended Model” ซึ่งเป็นโมเดลที่ประกอบด้วย 8 กระบวนการ ประกอบด้วย 1) Activity Inspired 2) In Class Learning 3) Online Lecture & Tutorial 4) Hand-On Laboratory 5) Onsite Experience 6) PBL & STEM 7) Co-Working Space Area และ 8) Quality Control ซึ่ง TS SMTP Blended Model เป็นโมเดลที่พัฒนานักเรียนโครงการห้องเรียนพิเศษส่งเสริมอัจฉริยภาพด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี (SMTP) อย่างมีเป้าหมายพัฒนาให้นักเรียนในโครงการมีความสามารถในการอ่าน เขียน คิดคำนวณ คิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ คิดแก้ปัญหา และสามารถสร้างนวัตกรรม ตลอดจนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี มีความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี

โครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์ สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช เป็น 1 ใน 8 กระบวนการของ “TS SMTP Blended Model” ซึ่งเป็นรูปแบบกิจกรรมการนำระบบออนไลน์มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เสริมวิชาวิทยาศาสตร์ ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างไม่จำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนในโครงการห้องเรียนพิเศษวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี (SMTP) ซึ่งมีความต้องการในการเรียนรู้ที่สูงและต้องการเข้าถึงเนื้อหาที่หลากหลาย การนำระบบออนไลน์มาใช้จะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่เข้มข้นและตอบโจทย์ความต้องการของนักเรียนกลุ่มนี้ได้อย่างลงตัว สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตัวเอง โดยมีครูเป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำดูแล และอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน โครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์ จึงมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นและส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์ สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี (SMTP) โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช โดยการประเมินโครงการครั้งนี้ จะมีการประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินซีโป (CPO's Evaluation Model) ซึ่งเป็นรูปแบบการประเมินที่ได้รับความนิยมและยอมรับอย่างแพร่หลาย โดยจะทำการประเมินโครงการใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาวะแวดล้อม (Context) ด้านกระบวนการ (Process) และด้านผลผลิต (Outcome) ของโครงการ ซึ่งการประเมินซีโป (CPO's Evaluation Model) เป็นกระบวนการของการบรรยาย การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำ

ข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสม และนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์ สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี (SMTP) โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินด้านสถานะแวดล้อมของโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช
2. เพื่อประเมินด้านกระบวนการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช
3. เพื่อประเมินด้านผลผลิตของโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยประเมินโครงการ (Evaluation Research) โดยใช้รูปแบบการประเมิน CPO's Evaluation Model ประเมินใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสถานะแวดล้อม (Context) ด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process) และด้านผลผลิต (Output) การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัย

ประชากร ที่ใช้ในศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 92 คน ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน 2) ครูผู้ดำเนินโครงการ จำนวน 5 คน 3) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา ปีการศึกษา 2567 จำนวน 84 คน

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 78 คน ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน 2) ครูผู้ดำเนินโครงการ จำนวน 5 คน 3) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา ปีการศึกษา 2567 จำนวน 70 คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างของผู้บริหารสถานศึกษาและครูได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) และกลุ่มตัวอย่างของ

นักเรียนกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) คัดเลือกโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

ผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ จำนวน 7 คน ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน 2) ครูผู้ดำเนินโครงการ จำนวน 3 คน 3) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา ปีการศึกษา 2567 จำนวน 3 คน ซึ่งเป็นหัวหน้าห้องของแต่ละระดับชั้น โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยมีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (check list) ประกอบด้วย สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน วุฒิต่างการศึกษา ประสบการณ์

ตอนที่ 2 การประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์ สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี (SMTP) โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ด้านสภาวะแวดล้อม (Context) 2) ด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process) และ 3) ด้านผลผลิต (Outcome)

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open End)

2. แบบสัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ที่มีการกำหนดข้อคำถามไว้ล่วงหน้าเพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ด้านสภาวะแวดล้อม (Context) 2) ด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process) และ 3) ด้านผลผลิต (Outcome)

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

ศึกษาค้นคว้าเอกสาร งานวิจัย และตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์ สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี (SMTP) โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช รวมถึงรูปแบบการประเมินโครงการ โดยใช้รูปแบบการประเมินซีโป (CPO's Evaluation Model) ที่ เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556) ได้พัฒนาไว้เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างขอบเขตและประเด็นในการประเมิน นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความ

สอดคล้องของเนื้อหา ความถูกต้อง ความชัดเจนของข้อความ นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบเครื่องมือ ความถูกต้องและความเที่ยงตรงของเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ และความชัดเจนของข้อความแล้วนำผลมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยใช้เกณฑ์การเลือกข้อที่มีดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.67-1.00 นำเครื่องมือที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจพิจารณาแล้ว ทำการปรับปรุงแก้ไขตาม ข้อเสนอแนะ เสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อปรับปรุงแก้ไขเป็นเครื่องมือที่สมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้สถิติแจกแจงความถี่และหาร้อยละ (Percentage)
2. วิเคราะห์การประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์ สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี (SMTP) โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช จากแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ วิเคราะห์โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
3. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ และคำถามปลายเปิด โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สรุปประเด็นสำคัญ และนำเสนอโดยพรรณานำเนื้อหา (Content Description)

ผลการวิจัย

จากการประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์ สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช มีผลการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 1 ภาพรวมผลการประเมินด้านสภาวะแวดล้อม (Context)

ด้านที่ 1 ด้านสภาวะแวดล้อม (Context)	ผู้บริหาร	ครู	นักเรียน	ภาพรวมของผู้ประเมิน		
	(n=3)	(n=5)	(n=70)	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. ความสอดคล้องกับนโยบายต่าง ๆ	5.00	4.96	-	4.98	0.16	มากที่สุด
2. ความต้องการจำเป็นของโครงการ	5.00	4.93	4.67	4.70	0.52	มากที่สุด
3. ความเป็นไปได้ของโครงการ	5.00	4.83	-	4.89	0.31	มากที่สุด
4. วัตถุประสงค์ของโครงการ	5.00	5.00	-	5.00	0.00	มากที่สุด
5. ความพร้อมและทรัพยากรของโครงการ	5.00	4.75	4.75	4.76	0.44	มากที่สุด
โดยรวม	5.00	4.89	4.71	4.87	0.47	มากที่สุด

ผลการประเมินด้านสภาวะแวดล้อม (Context) พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.87$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ วัตถุประสงค์ของโครงการ ($\bar{X}=5.00$) รองลงมาคือ ความสอดคล้องกับนโยบายต่าง ๆ ($\bar{X}=4.98$) และความต้องการจำเป็นของโครงการ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X}=4.70$)

จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ ด้านสภาวะแวดล้อม (Context) สรุปได้ว่า โรงเรียนมีบริบทและความพร้อมสูง โครงการมีความเหมาะสมและจำเป็น สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลาเรียน และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในการทบทวนความรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการดำเนินงานและการประสบความสำเร็จของโครงการนี้

ตารางที่ 2 ภาพรวมผลการประเมินด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process)

ด้านที่ 2 ด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process)	ผู้บริหาร	ครู	นักเรียน	ภาพรวมของผู้ประเมิน		
	(n = 3)	(n = 5)	(n = 70)	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. การวางแผนการดำเนินงาน (P)	-	4.97	-	4.97	0.18	มากที่สุด
2. การดำเนินการจัดกิจกรรม (D)	-	4.83	4.76	4.77	0.44	มากที่สุด
3. การติดตามและการประเมินผล (C)	-	4.91	-	4.91	0.28	มากที่สุด
4. การปรับปรุงและพัฒนา (A)	-	4.64	-	4.64	0.49	มากที่สุด
โดยรวม	-	4.84	4.76	4.78	0.43	มากที่สุด

ผลการประเมินด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process) พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.78$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การวางแผนการดำเนินงาน (P) ($\bar{X}=4.97$) รองลงมาคือ การติดตามและการประเมินผล (C) ($\bar{X}=4.91$) และ การปรับปรุงและพัฒนา (A) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X}=4.64$)

จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ ด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process) สรุปได้ว่า กระบวนการดำเนินโครงการเป็นระบบตามวงจรคุณภาพ PDCA มีการวางแผนและดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้เทคโนโลยีติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนรายบุคคล แต่ยังคงต้องปรับปรุงและพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาข้อจำกัดด้านการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและการเข้าเรียนไม่สม่ำเสมอของผู้เรียนบางกลุ่ม เพื่อให้กระบวนการดำเนินงานของโครงการเกิดผลสูงสุดกับนักเรียนทุกคน

ตารางที่ 3 ภาพรวมผลการประเมินด้านผลผลิต (Outcome)

ด้านที่ 3 ด้านผลผลิต (Outcome)	ผู้บริหาร	ครู	นักเรียน	ภาพรวมของผู้ประเมิน		
	(n = 3)	(n = 5)	(n = 70)	\bar{x}	S.D.	แปลผล
1. ผลลัพธ์ที่เกิดจากการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์	-	-	4.70	4.70	0.50	มากที่สุด
2. พฤติกรรมของนักเรียน	-	4.66	-	4.66	0.48	มากที่สุด
3. ความพึงพอใจต่อการใช้แพลตฟอร์มการจัดการเรียนรู้ด้วยระบบออนไลน์	-	4.73	4.77	4.77	0.43	มากที่สุด
4. ความพึงพอใจโดยภาพรวมต่อโครงการ	5.00	5.00	4.73	4.76	0.49	มากที่สุด
โดยรวม	5.00	4.80	4.73	4.74	0.47	มากที่สุด

ผลของการประเมินด้านผลผลิต (Outcome) พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.74$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ความพึงพอใจต่อการใช้แพลตฟอร์มการจัดการเรียนรู้ด้วยระบบออนไลน์ ($\bar{x}=4.77$) รองลงมาคือ ความพึงพอใจโดยภาพรวมต่อโครงการ ($\bar{x}=4.76$) และพฤติกรรมของนักเรียน มีค่าเฉลี่ย ต่ำที่สุด ($\bar{x}=4.66$)

จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ ด้านผลผลิต (Outcome) สรุปได้ว่า นักเรียนและครุมีความพึงพอใจต่อแพลตฟอร์มออนไลน์ ส่งผลให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ดีขึ้น มีความเข้าใจเนื้อหาและทักษะที่สอดคล้องกับเป้าหมายของโครงการ

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์ สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช โดยใช้รูปแบบการประเมินซีโป (CPO's Evaluation Model) สามารถนำมาอภิปรายผลตามองค์ประกอบหลัก ได้ดังนี้

1. ด้านสภาวะแวดล้อม (Context) พบว่า ผลการประเมินด้านสภาวะแวดล้อม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะประเด็นข้อ วัตถุประสงค์ของโครงการ และความสอดคล้องกับนโยบายต่าง ๆ ที่ได้รับคะแนนสูงเป็นพิเศษ ความสำเร็จในด้านนี้เกิดจากการที่โครงการนี้ได้รับการออกแบบและเริ่มต้นภายใต้สภาวะแวดล้อมที่มีความพร้อมที่สูงและมีทิศทางที่ชัดเจน การที่โครงการมีความเหมาะสมด้านบริบทสูงมากนั้นเกิดจากการกำหนดโครงการมีฐาน

คิดที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) ในบริบทของโรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษาอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี (SMTP) ฐานคิดดังกล่าวเป็นไปตามแนวนโยบายระดับชาติในการจัดการเรียนรู้แบบวิถีใหม่ (New Normal) และเป้าหมายการพัฒนา ทักษะดิจิทัล ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 รวมถึงการใช้รูปแบบการบริหารจัดการแบบ "TS SMTP Blended Model" ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าอย่างชัดเจน ดังนั้นการที่ผู้บริหารและครูมีความเห็นพ้องต้องกันในระดับสูงว่า วัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจน และสอดคล้องกับวิสัยทัศน์/พันธกิจของโรงเรียน จึงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิมล ทัยอ่อน ที่ได้ศึกษาเรื่องการประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนบ้านพารา ซึ่งมีผลในด้านสภาวะแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด มีความสอดคล้องกับหลักการและเหตุผลของโครงการ สามารถดำเนินงานได้จริงและมีแนวโน้มบรรลุเป้าหมาย วัตถุประสงค์สอดคล้องกับปัญหาของนักเรียน อีกทั้งผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองมีความร่วมมือกัน และได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนอย่างเหมาะสม จึงควรส่งเสริมสนับสนุน และดำเนินโครงการนี้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (สุวิมล ทัยอ่อน, 2565) และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิธิวดี บุรณ์เจริญ ที่ได้ศึกษาเรื่องการประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 37 จังหวัดกระบี่ ซึ่งผลในด้านสภาวะแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยใช้รูปแบบการประเมินซีโป (CPO's Evaluation Model) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า หากโครงการใดได้รับการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน และมีการเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรอย่างรอบด้าน จะเป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่การดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จ (นิธิวดี บุรณ์เจริญ, 2566)

2. ด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process) ผลการประเมินด้านกระบวนการดำเนินงานพบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในขั้นตอน การวางแผนการดำเนินงาน (P) และการติดตามและการประเมินผล (C) ความสำเร็จในมิติของกระบวนการดำเนินงานนี้ เกิดจากการที่คณะครูนำวงจรคุณภาพ PDCA มาใช้ในการจัดการกิจกรรมอย่างเป็นระบบ โดยให้ความสำคัญกับการวางแผนที่รัดกุมก่อนการดำเนินการจริง จุดเด่นที่สำคัญที่สุด คือการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการติดตามผล ผ่านระบบโปรแกรมหลังบ้าน (Back-office) ของแพลตฟอร์ม Learn Anywhere ซึ่งทำหน้าที่เป็นเครื่องมือให้ครูสามารถ ตรวจสอบความก้าวหน้าและการเข้าเรียนของนักเรียนได้แบบรายบุคคลและเป็นปัจจุบัน (Real-time) ระบบนี้ทำให้การกำกับติดตามเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และแตกต่างจากการเรียนรู้ออนไลน์ที่อาจเป็นการปล่อยให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองเพียงอย่างเดียว ผลลัพธ์นี้จึงสอดคล้องกับแนวคิด การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ของ Graham ที่ระบุว่า การผสมผสานการเรียนรู้แบบออนไลน์กับการติดตามผลอย่างเข้มข้นจะช่วยปรับปรุงการสอนและเพิ่มความยืดหยุ่น (Graham, 2006) โดยโครงการนี้ใช้รูปแบบที่จัดอยู่ในประเภท Web-Facilitated หรือ Hybrid ของ Allen & Seaman ที่ใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการจัดการเรียนรู้และการติดตามผลอย่างใกล้ชิด ผลการประเมิน ด้านกระบวนการ

ดำเนินงานที่ได้ค่าเฉลี่ยสูงในระดับมากที่สุดนี้ (Allen & Seaman, 2009) สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตินิภา เหล็กกล้า และคณะ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการอาหารกลางวัน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 โดยใช้รูปแบบซีโป (CPO'S Evaluation Model) ที่พบว่าด้านกระบวนการมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อมีการวางแผนและติดตามผลที่ชัดเจน (จิตินิภา เหล็กกล้า และคณะ, 2567) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภิญโญ วงษ์ทอง ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการเรียนรู้ออนไลน์บนฐานวิถีชีวิตใหม่ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายที่เน้นย้ำว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ที่มีขั้นตอน การกำกับติดตามที่ชัดเจน ย่อมส่งผลให้พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนมีพัฒนาการที่ดี (ภิญโญ วงษ์ทอง, 2564)

3. ด้านผลผลิต (Outcome) ผลการประเมินด้านผลผลิตของโครงการ พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะข้อความพึงพอใจต่อการใช้แพลตฟอร์มการจัดการเรียนรู้ด้วยระบบออนไลน์ และความพึงพอใจโดยภาพรวมต่อโครงการ การที่ผลผลิตของโครงการบรรลุเป้าหมายและได้รับความพึงพอใจอยู่ในระดับสูง มีความสัมพันธ์กับคุณภาพของการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และความเหมาะสมของสื่อที่ใช้ เมื่อแพลตฟอร์มมีความเสถียร ใช้งานง่าย และเอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะส่งผลให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจและมีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถทบทวนเนื้อหาได้ด้วยตนเอง ยังส่งเสริมการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองและความรับผิดชอบต่อการเรียน ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ สุขชะอม และคณะ ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการลัษมอองประลองปัญญา โรงเรียนวัดปลักปลา โดยใช้รูปแบบการประเมินซีโป (CPO'S Evaluation Model) ที่พบว่าด้านผลผลิตมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของการออกแบบและการดำเนินโครงการที่มีคุณภาพ ทำให้นำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการในทุกด้าน (จารุวรรณ สุขชะอม และคณะ, 2568) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วาสนา บุญชิต ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวการเรียนรู้แบบผสมผสานวิชาการเขียนโปรแกรมภาษาซี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่กล่าวว่านักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบผสมผสาน นักเรียนจะได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ และทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นและมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด (วาสนา บุญชิต, 2564) และได้รับการยืนยันจากงานวิจัยต่างประเทศของ Amin ได้ทำการศึกษากการตรวจสอบประสิทธิภาพของการเรียนรู้แบบผสมผสานในการรับรองด้านการบริหารโครงการ: กรณีศึกษาจากบาห์เรน ที่พบว่าวิธีการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) มีประสิทธิภาพ และได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากผู้เรียนในด้านความพึงพอใจ (Amin, 2024)

สรุป

การประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์ สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราช โดยใช้รูปแบบการประเมินซีโป (CPO's Evaluation Model) ชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์เกิดจากความสอดคล้องเชิงระบบระหว่างบริบทที่เหมาะสม กระบวนการดำเนินงานที่มีคุณภาพ และผลลัพธ์ที่ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน ไม่ใช่เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงลำพัง ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า โครงการนี้ออกแบบโครงการบนพื้นฐานของการวิเคราะห์ความจำเป็นอย่างแท้จริง ควบคู่กับการบริหารจัดการที่มีระบบติดตาม และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เป็นกลไกหลักที่ทำให้การจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์มีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง และทัศนคติของผู้เรียน

ในเชิงนโยบายและการบริหาร สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์ในลักษณะ “การออกแบบเชิงระบบ” โดยเน้นความสอดคล้องระหว่างเป้าหมาย บริบท ทรัพยากร และกลไกการติดตาม มากกว่าการมุ่งเน้นเฉพาะผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระยะสั้น ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาโครงการในอนาคตมีความยั่งยืนและสามารถขยายผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิจัยด้านสภาวะแวดล้อม ผู้บริหารและครูควรส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงการจัดการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์เข้ากับกระบวนการวัดและประเมินผลในชั้นเรียนปกติ เพื่อให้ นักเรียนเห็นความสำคัญของโครงการที่มีต่อการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างเป็นรูปธรรม
2. จากผลการวิจัยด้านกระบวนการดำเนินงาน ผู้บริหารและครูควรพัฒนากลไกการปรับปรุงและพัฒนา ที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินโครงการให้มีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อให้คณะทำงานสามารถรับทราบปัญหาและดำเนินการแก้ไขสถานการณ์ได้ทันทั่วถึง สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ใช้งานระบบ
3. จากผลการวิจัยด้านผลผลิต ผู้บริหารและครูควรส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน ควรเสริมแรงจูงใจ มาใช้เพื่อกระตุ้นความรับผิดชอบและทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ควรปรับปรุงหน้าจอแสดงผลของฝั่งนักเรียน ให้เห็นแถบความก้าวหน้าของตนเองที่ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อให้ นักเรียนสามารถวางแผนและติดตามผลการเรียนของตนเองได้สะดวกตามความต้องการ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัย เรื่อง การประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพด้านวิชาการ สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี ของโรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาโครงการอื่น ๆ ของห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี ต่อไป
2. ควรทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาโมเดลการดำเนินงานโครงการห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี ของโรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบและแนวทางดำเนินงานที่เป็นระบบ สามารถใช้เป็นต้นแบบในการบริหารจัดการและขยายผลไปยังบริบทอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ควรทำการวิจัยเชิงปริมาณ เรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระหว่างกลุ่มนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์กับกลุ่มนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ ของโรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา เพื่อยืนยันประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้เสริมผ่านระบบออนไลน์ในเชิงสถิติอย่างชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ สุขช่อม และคณะ. (2568). การประเมินโครงการลัษมมองประลองปัญญา โรงเรียนวัดปลักปลา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(3), 794-818.
- จิตินิภา เหล็กกล้า และคณะ. (2567). การประเมินโครงการอาหารกลางวัน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 โดยใช้รูปแบบซีโป (CPO'S Evaluation Model). วารสาร มจร อุบลประิทรศน์, 9(3), 517-525.
- นิริวดี บุรณ์เจริญ. (2566). การประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 37 จังหวัดกระบี่ สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. วารสาร มจร.อุบลประิทรศน์, 9(2), 913-925
- ภิญโญ วงษ์ทอง. (2564). การจัดการเรียนรู้ออนไลน์บนฐานวิถีชีวิตใหม่ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย. วารสารรัชต์ภาคย์, 15(43), 101-117.
- เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. (2556). การประเมินโครงการ: แนวคิดและแนวปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2562). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562. เล่ม 136 ตอนพิเศษ 16 ก, หน้า 7-8.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570). เล่ม 139 ตอนพิเศษ 252 ง, หน้า 121-131.

- วาสนา บุญชิต. (2564). การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวการเรียนรู้แบบผสมผสาน วิชาการเขียนโปรแกรมภาษาซี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. วารสารวิชาการ หลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 13(36), 41-50.
- สุวิมล ทัยอ่อน. (2565). การประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนบ้านพารา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
- Allen, I. E., & Seaman, J. (2009). Learning on Demand: Online Education in the United States, 2009. The Sloan Consortium.
- Amin, Y. (2024). Investigating the effectiveness of blended learning in project management certifications: A case study from Bahrain. *Current Trends in Engineering and Science*, 4(3), 1061.
- Garrison, D. R., & Kanuka, H. (2004). Blended learning: Uncovering its transformative potential in higher education. *The Internet and Higher Education*, 7(2), 95-105.
- Graham, C. R. (2006). Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. In C. J. Bonk & C. R. Graham (Eds.), *The handbook of blended learning: Global perspectives, local designs*. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 608.

การพัฒนาทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษาของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน
ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์*

DEVELOPING CONCEPTUAL THINKING SKILLS IN SOCIAL STUDIES
OF ELEVENTH GRADE STUDENTS USING LEARNING PROCESS BASED ON
5 STEPS MODEL AND CONCEPTUAL THINKING SKILL EXERCISES

นพวรรณ กอนโด*, พิชชาติ แก้วพวง

Noppawan Kondo*, Pichart Kaewpuang

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ประเทศไทย

Phranakhon Rajabhat University, Thailand

*Corresponding author E-mail: vazeelah180846@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนาแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษา โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 70/70 2) เปรียบเทียบทักษะ การคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษาของนักเรียนก่อนและหลังเรียน และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอนร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลองกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนมัธยมวัดหนองจอก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่มเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบฝึกเสริมทักษะ แบบวัดทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ และแบบประเมินความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การหาค่าประสิทธิภาพ (E_1/E_2) และการทดสอบค่าที่

ผลการวิจัยพบว่า:

1. ค่าประสิทธิภาพของแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ (E_1/E_2) เท่ากับ 74.33/75.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์เป้าหมายที่ตั้งไว้คือ 70/70

2. ทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอนร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: ทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษา, กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน, แบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์

ABSTRACT

The objectives of this research were: (1) to develop conceptual thinking skill exercises in social studies based on the 5 STEPs learning model to achieve the 70/70 efficiency criterion; (2) to compare the conceptual thinking skills in social studies of eleventh-grade students before and after learning; and (3) to examine students' satisfaction toward the learning process based on the 5 STEPs model combined with conceptual thinking skill exercises. This study employed a quasi-experimental research design. The sample consisted of 30 eleventh-grade students from class 5/4 in the first semester of the 2025 academic year at Wat Nong Chok Secondary School under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2, selected by cluster random sampling. The research instruments included lesson plans, conceptual thinking skill exercises, a conceptual thinking skill test, and a student satisfaction questionnaire. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation, efficiency (E_1/E_2), and t-test.

The research findings revealed that:

1. The efficiency of the conceptual thinking skills exercises (E_1/E_2) was 74.33/75.00, which met the predetermined criterion of 70/70.

2. The conceptual thinking skills in social studies of eleventh grade students who learned learning process based on 5 STEPs model and the conceptual thinking skills exercises in were significantly higher after instruction than before instruction at the .05 level.

3. The overall level of student satisfaction toward learning process based on 5 STEPs model and conceptual thinking skills exercises with the supplementary exercises was at the highest level.

Keywords: Conceptual thinking skills in social studies, Learning process based on 5 steps model, Conceptual thinking skill exercises

บทนำ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ให้ความสำคัญกับบทบาทของการศึกษาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน โดยเฉพาะในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี การจัดการศึกษาในปัจจุบันจึงมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม พร้อมสมรรถนะรอบด้าน สามารถใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดเชิงวิพากษ์ และคิดสร้างสรรค์ เพื่อแก้ไขปัญหาและปรับตัวต่อสถานการณ์ที่ซับซ้อน เป้าหมายสำคัญคือการสร้างผู้เรียนที่มีความรู้และคุณธรรม สามารถใช้ความคิดอย่างมีประสิทธิภาพ เรียนรู้ตลอดชีวิต ประยุกต์ความรู้แก้ไขปัญหา และสร้างนวัตกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและเศรษฐกิจในยุคดิจิทัล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) โดยการคิดเชิงมโนทัศน์ (conceptual thinking) มีบทบาทสำคัญต่อเป้าหมายดังกล่าวเพราะช่วยให้ผู้เรียนจัดระเบียบความรู้และความคิดให้อยู่ในรูปของความคิดรวบยอด สามารถจำแนก จัดหมวดหมู่ และเข้าใจวัตถุ สิ่งของ หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดกับเหตุการณ์จริง เชื่อมโยงความรู้หลายมิติ และสร้างความเข้าใจเชิงลึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ปิยธิดา ศิลารัตน์ และพิชาติ แก้วพวง, 2567) การคิดเชิงมโนทัศน์จึงสอดคล้องกับวิชาสังคมศึกษา ซึ่งเป็นสหวิทยาการที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม รวมถึงปรากฏการณ์ทางสังคม โดยบูรณาการองค์ความรู้จากหลายสาขา เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศาสนา มนุษยวิทยา และสังคมวิทยา (อิทธิเดช น้อยไม้, 2564) นอกจากนี้วิชาสังคมศึกษายังมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจบุคคล ชุมชน ระบบสังคม และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ในบริบทของเวลาและสถานที่ที่แตกต่างกัน เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก (National Council for the Social Studies, 2023) ดังนั้นมโนทัศน์สังคมศึกษาจึงเป็นแนวคิดสรุปที่ผู้เรียนอาศัยข้อเท็จจริงที่รับรู้มาและนำมาพิจารณาเพื่อหาความหมายหรือความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่โดยใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ แยกแยะ จนเข้าใจ และสามารถสรุปเป็นมโนทัศน์สังคมศึกษาได้ (พิชาติ แก้วพวง, 2568)

จากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินี้ขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ย้อนหลัง 3 ปี ของโรงเรียนมัธยมวัดหนองจอก พบว่า ปีการศึกษา 2565 มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 38.05 ปีการศึกษา 2566 ร้อยละ 31.75 และปีการศึกษา 2567 ร้อยละ 46.76 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์เป้าหมายของโรงเรียนที่กำหนดไว้ร้อยละ 50 นอกจากนี้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับสถานศึกษา ปีการศึกษา 2567 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 พบว่า จากจำนวนนักเรียนทั้งหมด 460 คน มีนักเรียนที่มีผลการเรียนระดับ 3 ขึ้นไปเพียงร้อยละ 53.91 ซึ่งยังไม่เป็นไปตามเกณฑ์เป้าหมายของโรงเรียนที่กำหนดไว้ร้อยละ 60 (โรงเรียน

มัธยมวัดหนองจอก, 2567) ประกอบกับผลการสังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2568 พบว่านักเรียนยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับมโนทัศน์ทางสังคมศึกษา ไม่สามารถสรุปสาระสำคัญหรืออธิบายเนื้อหาได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังขาดทักษะในการเชื่อมโยงแนวคิดกับสถานการณ์จริง ส่งผลให้ไม่สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่พบว่านักเรียนมักเรียนรู้โดยการจดจำเนื้อหา แต่ยังไม่สามารถเข้าใจภาพรวมของมโนทัศน์ได้อย่างแท้จริง (จินดารัตน์ ม่วงศรี, 2568) เช่นเดียวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่สะท้อนว่า แม้จะสามารถจดจำเนื้อหาได้ แต่ไม่สามารถสรุปหรือเชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงได้ (ณิชนันท์ ทับอุไร, 2568) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนยังขาดทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์อย่างชัดเจน

กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน (5 STEPs) หรือบันได 5 ขั้น เป็นแนวทางการสอนโดยใช้วิธีการสืบสอบหรือวิธีสอนแบบโครงงาน ปัจจุบันประเทศไทยได้ปรับกระบวนการทัศน์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อันเป็นบันไดให้นักเรียนพัฒนาไปสู่คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจและมีความสามารถในการพัฒนาผู้เรียนตามโมเดล 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 การเรียนรู้เพื่อตั้งคำถาม ขั้นที่ 2 การเรียนรู้เพื่อแสวงหาสารสนเทศ ขั้นที่ 3 การเรียนรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้ ขั้นที่ 4 การเรียนรู้เพื่อการสื่อสาร (ขั้นที่ 5 การเรียนรู้เพื่อตอบแทนสังคม ซึ่งกระบวนการนี้ยังเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมาตรฐานสากล (world-class standard school) ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ, 2555; พิชาติ แก้วพวง, 2563) กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอนเป็นแนวทางการสอนที่เน้นการตั้งคำถาม ค้นคว้าข้อมูล วิเคราะห์ และสังเคราะห์เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่เข้าใจอย่างลึกซึ้ง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงและสังคมได้อย่างเหมาะสม จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ากระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอนสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเชื่อมโยงความรู้อย่างมีเหตุผล (พิรุณมัย ยิงนอก, 2564) ในขณะเดียวกันแบบฝึกเสริมทักษะก็มีบทบาทสำคัญในฐานะเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะเฉพาะด้านอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ทำให้เกิดความชำนาญและเข้าใจเนื้อหาได้อย่างลึกซึ้ง (เนตรยา ยิ่งยอด, 2567) ซึ่งสอดคล้องกับแบบฝึกเสริมทักษะสามารถช่วยให้นักเรียนฝึกฝนทักษะเฉพาะด้านอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ทำให้เกิดความชำนาญและความเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและพัฒนาทักษะการประยุกต์ใช้ความรู้ของผู้เรียน (จันจิรา สราธรรม, 2566)

จากความสำคัญและปัญหาการขาดทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ทางสังคมศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนาทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ทางสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตในสังคม ตามแผนการศึกษา

แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) และเป้าหมายของการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษา โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 70/70
2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังเรียนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอนร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (The Single Group Pretest Posttest Design) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 1 แบบแผนการทดลอง

กลุ่มทดลอง	การทดสอบก่อนเรียน	ทดลอง	การทดสอบหลังเรียน
E	T ₁	X	T ₁ T ₂

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการทดลอง

E = กลุ่มทดลอง

T₁ = การทดสอบวัดทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษา

T₂ = ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์

X = กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมัธยมวัดหนองจอก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 11 ห้อง จำนวน 440 คน

กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยสุ่มเลือก 1 ห้องเรียนจากทั้งหมด 11 ห้อง ด้วยวิธีจับฉลาก ได้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/4 โรงเรียนมัธยม

วัดหนองจอก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาคกลาง กรุงเทพมหานคร เขต 2 ภาคเรียน
ที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 30 คน เป็นกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ แบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์และแผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (สาระเศรษฐศาสตร์) โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 3 แผน ซึ่งมีลำดับการสร้างตามขั้นตอน ดังนี้

1.1 แบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ศาสนา และวัฒนธรรม มีลำดับขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

1) ศึกษาหนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ กำหนดเนื้อหา รูปแบบ และกระบวนการจัดกิจกรรมในแบบฝึกให้เหมาะสมกับระดับชั้นและจุดประสงค์ของการวิจัย

2) จัดทำแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยกำหนดเนื้อหาออกเป็น 3 เรื่อง ได้แก่

- เรื่องที่ 1 การเงินและสถาบันการเงิน

- เรื่องที่ 2 การคลัง

- เรื่องที่ 3 นโยบายการเงิน นโยบายการคลังกับการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ

3) นำแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ที่พัฒนาขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา ความเหมาะสมของกิจกรรม และความชัดเจนของกระบวนการเรียนรู้ จากนั้นดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

4) นำแบบฝึกเสริมทักษะที่ได้รับการปรับปรุงแล้วเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พิจารณาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ความสอดคล้องกับแบบฝึกเสริมทักษะ และความเหมาะสมของกิจกรรมตามหลักวิชาการ

จากนั้นบันทึกผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละข้อ เพื่อนำข้อมูลไปคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแต่ละข้อ โดยกำหนดเกณฑ์การยอมรับค่าดัชนีตั้งแต่ 0.50-1.00 และดำเนินการปรับปรุงข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

5) ดำเนินการทดลองใช้แบบฝึกเสริมทักษะเพื่อหาค่าประสิทธิภาพ (E_1/E_2) ตามเกณฑ์ 70/70 ดังนี้

- E_1 หมายถึง ค่าประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5
ขั้นตอนร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์

- 70 ตัวแรก หมายถึง ค่าประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล
5 ขั้นตอน ซึ่งคำนวณจากคะแนนรวมของกิจกรรมในแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์

- E₂ หมายถึง ค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์การเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอนร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์

- 70 ตัวที่สอง หมายถึง ค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์การเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ซึ่งคำนวณจากคะแนนแบบทดสอบหลังเรียน

โดยมีขั้นตอนการทดลองใช้เพื่อหาค่าประสิทธิภาพของแบบฝึกเสริมทักษะ ดังนี้

(1) การทดสอบประสิทธิภาพแบบเดี่ยว (1:1)

ทดลองใช้แบบฝึกกับนักเรียนรายบุคคล จำนวน 3 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เพื่อสังเกตการเข้าใจในเนื้อหา รูปแบบกิจกรรม และคำสั่งต่าง ๆ หากพบข้อบกพร่อง จะทำการปรับปรุงทันที

(2) การทดสอบประสิทธิภาพแบบกลุ่มย่อย (1:10)

ทดลองใช้กับนักเรียนจำนวน 9 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เพื่อดูความเหมาะสมของแบบฝึกในภาพรวม รับฟังข้อเสนอแนะ และปรับปรุงเพิ่มเติมก่อนนำไปใช้ในวงกว้าง

(3) การทดสอบประสิทธิภาพแบบภาคสนาม (1:100)

ทดลองใช้แบบฝึกกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมัธยมวัดหนองจอก จำนวน 30 คน เพื่อประเมินประสิทธิภาพของแบบฝึกในสภาพแวดล้อมจริงและเก็บข้อมูลการใช้งานเพื่อการพัฒนาเพิ่มเติมซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เพื่อหาค่าประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 70/70

6) เมื่อได้ค่าประสิทธิภาพของแบบฝึกเสริมทักษะ (E_1/E_2) และปรับปรุงแบบฝึกให้มีความสมบูรณ์เรียบร้อยแล้ว จึงจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์และนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

1.2 แผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา (สาระเศรษฐศาสตร์) โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 3 แผน ซึ่งมีลำดับการสร้างตามขั้นตอน ดังนี้

1) ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในสาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ ซึ่งกำหนดไว้ในหลักสูตรดังกล่าว

2) ศึกษาหนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ โดยอ้างอิงแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ 2551 ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

(1) ขั้นการเรียนรู้เพื่อตั้งคำถาม (Learning to Question)

(2) ขั้นการเรียนรู้เพื่อแสวงหาสารสนเทศ (Learning to Search)

- (3) ชั้นการเรียนรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้ (Learning to Construct)
 - (4) ชั้นการเรียนรู้เพื่อการสื่อสาร (Learning to Communicate)
 - (5) ชั้นการเรียนรู้เพื่อตอบแทนสังคม (Learning to Service)
- 3) ดำเนินการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอนร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้
- (1) วิเคราะห์เนื้อหาและแนวทางการใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอนร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
 - (2) จัดทำกำหนดการสอน โดยกำหนดระยะเวลาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568
 - (3) เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ตามลำดับขั้นของโมเดล 5 ขั้นตอน แบบฝึกเสริมทักษะที่สอดคล้องกับกิจกรรมในแต่ละขั้น สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล
 - (4) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ตามลำดับขั้นของโมเดล 5 ขั้นตอน แบบฝึกเสริมทักษะ สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล จากนั้นจึงดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ
 - (5) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแล้วเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านพิจารณา เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา ความถูกต้องของข้อมูล ความชัดเจนของภาษา การใช้คำ และสื่อประกอบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวัยของผู้เรียน โดยใช้วิธีการประเมินค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์ของรายการประเมินแต่ละข้อ ด้วยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Item-Objective Congruency) ซึ่งกำหนดเกณฑ์ไว้ระหว่าง 0.50-1.00 ผลการวิเคราะห์พบว่าค่าความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1 ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญมีข้อเสนอแนะให้ปรับสำนวนภาษาให้กระชับ ชัดเจน และสื่อความหมายได้เหมาะสมยิ่งขึ้น
 - (6) ผู้วิจัยปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นสุ่มแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 1 แผน ได้แก่ แผนที่ 1 เรื่อง การเงินและสถาบันการเงิน ทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/3 โรงเรียนมัธยมวัดหนองจอก ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อดูความเหมาะสมของเวลาและกิจกรรม พบว่าใช้เวลาในบางขั้นตอนเกินกว่าที่กำหนด โดยเฉพาะขั้นสืบค้นข้อมูล และบางกลุ่มยังไม่เข้าใจการเชื่อมโยงมโนทัศน์ได้ชัดเจน
 - (7) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ได้แก้ไขและปรับปรุงเรียบร้อยแล้วจัดทำให้สมบูรณ์และนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบวัดทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษา เป็นแบบวัดปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ และแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ ซึ่งมีลำดับการสร้างตามขั้นตอน ดังนี้

2.1 แบบวัดทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษา เป็นแบบวัดปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ โดยมีขั้นตอนการสร้างเป็นลำดับ ดังนี้

1) ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เพื่อให้เข้าใจหลักการจุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหา สาระการเรียนรู้แกนกลาง ตัวชี้วัด แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และแนวทางการวัดผลและประเมินผล

2) วิเคราะห์เนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยพิจารณาจากความสำคัญและความครอบคลุมของจุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำข้อคำถามที่สอดคล้องกับสาระสำคัญของบทเรียนและเป้าหมายทางการเรียนรู้

3) สร้างแบบวัดทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งเป็นแบบวัดปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก 20 ข้อ (ข้อสอบสำรอง 20 ข้อ) รวมเป็น 40 ข้อ

4) นำแบบวัดทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษาที่สร้างขึ้นได้นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สาระสำคัญ และจุดประสงค์การเรียนรู้ รวมถึงความถูกต้องของเนื้อหา จากนั้นดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

5) นำแบบวัดทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษาที่ปรับปรุงแล้วนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านพิจารณาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องทางเนื้อหาและความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ แล้วดำเนินการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งค่าที่ได้ควรมีค่าไม่ต่ำกว่า 0.50 จึงถือว่ายอมรับได้ โดยผลการตรวจสอบพบว่าแบบวัดมีค่าความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญมีข้อเสนอแนะให้ปรับสำนวนภาษาของข้อคำถามและตัวเลือกให้กระชับ ชัดเจน และเป็นมโนทัศน์ที่ไม่คลุมเครือ

6) นำแบบวัดที่ได้รับการปรับปรุงไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมัธยมวัดหนองจอก ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 คน เพื่อวิเคราะห์หาค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่น โดยผลการวิเคราะห์พบว่าค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.10-0.80 ค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.20-0.90 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92

7) คัดเลือกข้อสอบที่มีค่าความยากง่ายและค่าอำนาจจำแนกที่อยู่ในเกณฑ์เหลือเพียง 20 ข้อ จากแบบวัดทั้งหมด 40 ข้อ แล้วนำแบบวัดที่ผ่านการคัดเลือกนี้ไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

2.2 แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ เป็นแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยมีขั้นตอนการสร้างเป็นลำดับ ดังนี้

1) ศึกษาหนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ เพื่อนำมาวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ โดยประเมินความพึงพอใจผ่านแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

2) นำแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ที่พัฒนาขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องทางเนื้อหาและรูปแบบ จากนั้นดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

3) นำแบบประเมินที่ได้รับการปรับปรุงแล้วเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พิจารณาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมตามหลักวิชาการ จากนั้นบันทึกผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละข้อ เพื่อนำข้อมูลไปคำนวณหา ค่าดัชนีความสอดคล้องของแต่ละข้อ โดยกำหนดเกณฑ์การยอมรับค่าดัชนีตั้งแต่ 0.50-1.00 และดำเนินการปรับปรุงข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

4) นำแบบประเมินความพึงพอใจที่ได้รับการปรับปรุงสมบูรณ์ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมัธยมวัดหนองจอก จำนวน 30 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างหลักในการวิจัย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยใช้วิธีคำนวณสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.76

5) นำแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ ที่แก้ไขสมบูรณ์ จัดพิมพ์เป็นฉบับแล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

การทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ปฐมนิเทศนักเรียนเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ จากนั้นดำเนินการทดสอบก่อนเรียน (Pretest) โดยใช้แบบวัดทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษา

2. ดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ จำนวน 3 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง รวมเวลา 6 ชั่วโมง

3) เมื่อดำเนินการจัดการเรียนรู้ครบทุกแผนแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Posttest) โดยใช้แบบวัดทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษา และประเมินความพึงพอใจของนักเรียนโดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. วิเคราะห์ประสิทธิภาพของแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษา โดยใช้สูตร (E_1/E_2)
2. เปรียบเทียบทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษาของนักเรียนก่อนและหลังเรียน โดยใช้สถิติการทดสอบค่าที (t-test for Dependent Samples)
3. วิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียน โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

1. สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความเชื่อมั่น
3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การทดสอบค่าที กรณีกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระจากกัน (t-test for Dependent Samples)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ ผู้วิจัยขอเสนอออกเป็น 3 ตอน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการหาประสิทธิภาพของแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษา

ตารางที่ 2 ผลการหาประสิทธิภาพของแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษา

ขั้นตอนการหาประสิทธิภาพของแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์	ค่าประสิทธิภาพของแบบฝึก (E_1/E_2)
1. ขั้นการทดลองหนึ่งต่อหนึ่ง	53.22 / 53.33
2. ขั้นการทดลองกลุ่มย่อย	66.67 / 67.22
3. ขั้นการทดลองภาคสนาม	74.33 / 75.00

ค่าประสิทธิภาพแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ (E_1/E_2) ขั้นการทดลองหนึ่งต่อหนึ่งเท่ากับ 53.22/53.33 ขั้นการทดลองกลุ่มย่อย เท่ากับ 66.67/67.22 และขั้นการทดลองภาคสนาม เท่ากับ 74.33/75.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์เป้าหมายที่ตั้งไว้คือ 70/70

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษาระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน
 ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
 ปีที่ 5 ก่อนและหลังเรียนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบ
 ฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์

กลุ่มตัวอย่าง	\bar{X}	S.D.	t	df.	Sig
ก่อนเรียน	11.27	3.45	17.396*	29	0.000
หลังเรียน	15.27	3.14			

ค่าเฉลี่ยของทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษา ก่อนเรียนมีค่าเท่ากับ 11.27 และ
 ค่าเฉลี่ยของทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษา หลังเรียนมีค่าเท่ากับ 15.27 เมื่อเปรียบเทียบ
 ด้วยสถิติทดสอบค่าที พบว่าทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่
 5 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริม
 ทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ
 เรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์

ตารางที่ 4 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ
 เรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์

ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. เนื้อหาของแบบฝึกเสริมทักษะมีความเหมาะสมกับระดับความรู้ของ นักเรียน	4.80	0.41	มากที่สุด
2. กิจกรรมการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอนช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความ สนใจในการเรียนรู้	4.67	0.48	มากที่สุด
3. แบบฝึกเสริมทักษะช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาสังคมศึกษาได้ชัดเจนขึ้น	4.63	0.61	มากที่สุด
4. กระบวนการเรียนรู้ทั้ง 5 ขั้นตอนช่วยส่งเสริมการคิดเชิงมโนทัศน์ของ นักเรียน	4.87	0.35	มากที่สุด
5. ลำดับขั้นตอนของกิจกรรมมีความเป็นระบบและเชื่อมโยงกันอย่างเหมาะสม	4.60	0.67	มากที่สุด
6. แบบฝึกเสริมทักษะมีความน่าสนใจ ใช้งานง่าย และเหมาะสมกับผู้เรียน ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5	4.87	0.35	มากที่สุด
7. การเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความ รู้กับสถานการณ์จริงได้	4.63	0.49	มากที่สุด

ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมนทัศน์	\bar{X}	S.D.	แปลผล
8. การใช้แบบฝึกเสริมทักษะร่วมกับโมเดล 5 ขั้นตอน ส่งผลให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น	4.73	0.45	มากที่สุด
9. การจัดกิจกรรมตามโมเดล 5 ขั้นตอน สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ของรายวิชา	4.43	0.63	มาก
10. การประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอนสามารถวัดทักษะการคิดเชิงมนทัศน์ของนักเรียนได้ครอบคลุมและเหมาะสม	4.83	0.38	มากที่สุด
รวม	4.71	0.28	มากที่สุด

ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมนทัศน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.71$, S.D.=0.28) ซึ่งข้อที่มีความพึงพอใจมากที่สุดคือ ข้อที่ 4 กระบวนการเรียนรู้ทั้ง 5 ขั้นตอน ช่วยส่งเสริมการคิดเชิงมนทัศน์ของนักเรียน และข้อที่ 6 แบบฝึกเสริมทักษะมีความน่าสนใจ ใช้งานง่าย และเหมาะสมกับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 ($\bar{X}= 4.87$, S.D.=0.35) รองลงมาคือ ข้อที่ 10 การประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอนสามารถวัดทักษะการคิดเชิงมนทัศน์ของนักเรียนได้ครอบคลุมและเหมาะสม ($\bar{X}=4.83$, S.D.=0.28) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ 9 การจัดกิจกรรมตามโมเดล 5 ขั้นตอน สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ของรายวิชา ($\bar{X}=4.43$, S.D.=0.63)

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการคิดเชิงมนทัศน์สังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมนทัศน์ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการหาประสิทธิภาพของแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมนทัศน์สังคมศึกษา ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ค่าประสิทธิภาพของแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมนทัศน์ (E_1/E_2) ในขั้นการทดลองหนึ่งต่อหนึ่ง เท่ากับ 53.22/53.33 ขั้นการทดลองกลุ่มย่อย เท่ากับ 66.67/67.22 และขั้นการทดลองภาคสนาม เท่ากับ 74.33/75.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์เป้าหมายที่กำหนดไว้คือ 70/70 ผลการวิจัยดังกล่าวอาจเนื่องมาจากการออกแบบแบบฝึกเสริมทักษะที่มีลำดับขั้นตอนชัดเจนตามโมเดล 5 ขั้นตอน ซึ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การกระตุ้นความสนใจ การแสวงหาความรู้ การสร้างองค์ความรู้ การสื่อสาร และการประยุกต์ใช้ความรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งแบบฝึกยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในแต่ละขั้นตอน จึงช่วยพัฒนาทักษะการคิด

เชิงมนทัศน์และทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น นอกจากนี้ การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพไว้ที่ 70/70 เนื่องจากเป็นการจัดการเรียนรู้ด้านทักษะและเป็นครั้งแรกที่ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทักษะการคิดเชิงมนทัศน์ในวิชาสังคมศึกษา จึงเหมาะสมกับระดับความสามารถของผู้เรียน ส่งผลให้ค่าประสิทธิภาพที่ได้เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ ซัยยงค์ พรหมวงศ์ ที่กล่าวว่า การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ (E_1/E_2) สามารถพิจารณาได้ตามลักษณะเนื้อหา โดยเนื้อหาที่เป็นทักษะหรือเจตคติสามารถกำหนดเกณฑ์ต่ำกว่า 80/80 ได้ตามความเหมาะสม (ซัยยงค์ พรหมวงศ์, 2556) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จันจิรา สราธรรม ที่ศึกษาเรื่องการใช้แบบฝึกทักษะทางการเรียนเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา ภูมิศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสตรีศึกษา จังหวัดมหาสารคาม พบว่า แบบฝึกทักษะที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนให้สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (จันจิรา สราธรรม, 2566)

2. ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดเชิงมนทัศน์สังคมศึกษาระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน แม้ว่าการวิจัยครั้งนี้จะเป็นการทดลองแบบกลุ่มเดียว (One-group pretest-posttest design) ซึ่งอาจมีตัวแปรแทรกซ้อนที่ไม่สามารถควบคุมได้อย่างสมบูรณ์ เช่น ความรู้เดิมของผู้เรียน หรือปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อผลลัพธ์ของการวิจัย อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมนทัศน์ มีทักษะการคิดเชิงมนทัศน์ทางสังคมศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้ แสดงว่าการใช้กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิดด้วยตนเอง ผู้เรียนสามารถสร้างมนทัศน์ใหม่จากการเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมและสถานการณ์ใหม่ จนเกิดความเข้าใจในภาพรวมของเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น และสอดคล้องกับผลการวิจัย พิรุณมัย ยิงนอก ที่ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิเคราะห์โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD เรื่องทรัพยากรธรรมชาติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 60 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะนี้ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาทางภูมิศาสตร์มากขึ้น สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเชื่อมโยงความรู้ได้อย่างมีเหตุผล อีกทั้งยังช่วยพัฒนาทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม การสื่อสาร และการแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอนร่วมกับเทคนิค STAD จึงทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้มาก

ขึ้น เนื่องจากผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติจริง ผูกตั้งคำถาม แสวงหาความรู้ วิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งผลให้เกิดความเข้าใจเชิงลึกและเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย นอกจากนี้ ผู้เรียนยังได้ฝึกทักษะทางสังคม การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่ม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีและมีความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างชัดเจน (พีรุฒิ ยิงนอก, 2564)

3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมนทัศน์ ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความรู้สึกชื่นชอบและเห็นประโยชน์จากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตัวอย่างสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจมากที่สุดข้อที่ 10 แบบประเมินความพึงพอใจสามารถวัดได้ครอบคลุมและเหมาะสมทั้งนี้อาจเนื่องมาจากแบบประเมินมีลักษณะชัดเจน เข้าใจง่าย และสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม จึงทำให้นักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นและสะท้อนความรู้สึกของตนเองได้อย่างตรงไปตรงมา รองลงมาคือข้อที่ 3 แบบฝึกเสริมทักษะช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจนขึ้น และข้อที่ 4 กระบวนการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมการคิดเชิงมนทัศน์ของนักเรียน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดแต่ยังอยู่ในระดับมากที่สุดคือ ข้อที่ 9 การจัดกิจกรรมตามโมเดล 5 ขั้นตอน สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ของรายวิชา ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอนร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมนทัศน์ สามารถส่งเสริมความพึงพอใจของผู้เรียนได้ในระดับสูง เนื่องจากผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ลงมือปฏิบัติจริง และแสดงออกทางความคิดของตนเอง ส่งผลให้เกิดความสนุกสนาน มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ และเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ จันจิรา สราธรรม ที่ศึกษาเรื่องการใช้แบบฝึกทักษะทางการเรียนเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา ภูมิศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสตรีศึกษา จังหวัดมหาสารคาม และพีรุฒิ ยิงนอก การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิเคราะห์โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ด้วยเทคนิค STAD เรื่องทรัพยากรธรณีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่พบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและใช้แบบฝึกทักษะร่วมกับกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน สามารถส่งเสริมความพึงพอใจและทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ในระดับสูง (จันจิรา สราธรรม, 2566; พีรุฒิ ยิงนอก, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการคิดเชิงมนทัศน์สังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมนทัศน์ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้านการจัดการเรียนรู้เชิงมนทัศน์ในรายวิชาสังคมศึกษา ซึ่งแตกต่าง

จากการจัดการเรียนรู้แบบเดิมที่มุ่งถ่ายทอดเนื้อหาเป็นลำดับข้อเท็จจริง องค์ความรู้ใหม่นี้แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สามารถเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านสถานการณ์จริง และสร้างความเข้าใจด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ องค์ความรู้ใหม่นี้เป็น การบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอนร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะที่ออกแบบ เฉพาะรายวิชาเศรษฐศาสตร์ โดยมีลักษณะเด่น คือ การพาผู้เรียนเคลื่อนจากเหตุการณ์ในชีวิตจริง ไปสู่การสร้างมโนทัศน์เชิงระบบ และต่อยอดสู่การสื่อสารและการใช้ความรู้เพื่อสังคมต่างจากรูปแบบ 5 ขั้นตอนทั่วไปที่เน้นลำดับกิจกรรมเชิงกระบวนการ รูปแบบนี้เน้นการแปลงข้อมูลให้เป็น โครงสร้างความคิด ผ่านการจำแนก จัดหมวดหมู่ และเชื่อมโยงแนวคิดในลักษณะแผนผังมโนทัศน์ จึงทำให้ผู้เรียนไม่เพียงเข้าใจเนื้อหา แต่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจได้อย่างมีเหตุผล และเป็นระบบ ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ที่แสดงถึง ความสัมพันธ์ของกระบวนการ เรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์ที่มีต่อทักษะการคิดเชิง มโนทัศน์สังคมศึกษา ดังนี้

กระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริม
ทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์

ขั้นที่ 1 การเรียนรู้เพื่อตั้งคำถาม

- 1.1 วิเคราะห์สถานการณ์จากแบบฝึก
- 1.2 ตั้งคำถามเชิงมโนทัศน์จากสิ่งที่สังเกต
- 1.3 คาดคะเนคำตอบเบื้องต้นและบันทึกลงในแบบฝึก

ขั้นที่ 2 การเรียนรู้เพื่อแสวงหาสารสนเทศ

- 2.1 ใช้แบบฝึกในการรวบรวมข้อมูลและตอบคำถามที่ตั้งไว้

ขั้นที่ 3 การเรียนรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้

- 3.1 ประมวลข้อมูลจากแบบฝึกและแหล่งเรียนรู้
- 3.2 วิเคราะห์และเชื่อมโยงแนวคิดที่ได้

ขั้นที่ 4 การเรียนรู้เพื่อการสื่อสาร

- 4.1 ใช้แบบฝึกเสริมทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์เพื่อช่วยในการสรุปและนำเสนอความรู้

ขั้นที่ 5 การเรียนรู้เพื่อตอบสนองสังคม

- 5.1 เผยแพร่แบบฝึกหรือผลงานผ่าน Google Sites ของห้องเรียน
- 5.2 เผยแพร่องค์ความรู้สู่ชุมชน

ทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษา

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ของกระบวนการเรียนรู้ตามโมเดล 5 ขั้นตอน ร่วมกับแบบฝึกเสริมทักษะ การคิดเชิงมโนทัศน์ ที่มีต่อทักษะการคิดเชิงมโนทัศน์สังคมศึกษา

ขั้นที่ 1 การเรียนรู้เพื่อตั้งคำถาม (Learning to Question)

ผู้เรียนเริ่มต้นจาก สถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่ใกล้ตัวซึ่งปรากฏอยู่ในแบบฝึก เช่น ราคาสินค้าที่สูงขึ้น หรือบทบาทของธนาคารกลาง สถานการณ์เหล่านี้ทำหน้าที่เป็นแรงกระตุ้นเชิงมนทัศน์ให้ผู้เรียนตั้งคำถามในลักษณะ What-Why-How ผ่านช่องคำถามในแบบฝึก ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงการแสดงความสงสัย แต่ทำหน้าที่เป็นโครงนำการเรียนรู้ของทั้งกระบวนการ ขั้นนี้จึงเปลี่ยนบทบาทผู้เรียนจากผู้รับคำอธิบาย มาเป็นผู้กำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการคำตอบเชิงระบบด้วยตนเอง

ขั้นที่ 2 การเรียนรู้เพื่อแสวงหาสารสนเทศ (Learning to Search)

ผู้เรียนสืบค้นข้อมูลจากหลายแหล่งตามคำชี้แจงในแบบฝึกขั้นที่ 2 แล้วนำมาจำแนกเป็นกลุ่มแนวคิดหลัก เช่น หน้าที่ของเงิน สถาบันการเงิน นโยบายรัฐ เงินเฟ้อ และหนี้สาธารณะ การจำแนกนี้ไม่ใช่เพียงการจัดหมวดหมู่ข้อมูล แต่เป็นการคลี่โครงสร้างของระบบให้ผู้เรียนมองเห็นว่าปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจหนึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยที่สัมพันธ์กันอย่างไร ขั้นนี้ทำให้ข้อมูลที่กระจัดกระจายเริ่มมีรูปทรงทางความคิดอย่างเป็นระบบ

ขั้นที่ 3 การเรียนรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้ (Learning to Construct)

ผู้เรียนเชื่อมโยงและจัดหมวดหมู่ข้อมูลจากแบบฝึกขั้นที่ 2 เพื่อนำมาสร้างแผนผังมโนทัศน์ลงในแบบฝึกขั้นที่ 3 เช่น แผนผังระบบการเงิน หรือความสัมพันธ์ระหว่างเงินเฟ้อกับนโยบายรัฐ แผนผังเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นโครงร่างความคิดที่แสดงความเชื่อมโยงเชิงเหตุและผลอย่างเป็นระบบ ขั้นนี้จึงเป็นหัวใจของการก่อรูปองค์ความรู้ เพราะผู้เรียนไม่ได้เพียงรู้ว่าอะไรคืออะไร แต่เข้าใจว่าสิ่งต่าง ๆ เชื่อมโยงกันอย่างไร

ขั้นที่ 4 การเรียนรู้เพื่อการสื่อสาร (Learning to Communicate)

ผู้เรียนนำมโนทัศน์ที่สร้างขึ้นมานำเสนอและอภิปรายต่อเพื่อนร่วมชั้น พร้อมรับการสะท้อนความคิดเห็นจากหลายมุมมอง โดยใช้แบบฝึกขั้นที่ 4 เป็นเครื่องมือในการสรุป ประเมิน และสะท้อนความคิด การสื่อสารในขั้นนี้จึงไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดข้อมูล แต่เป็นกระบวนการ ตรวจสอบและขัดเกลาความคิด ทำให้โครงสร้างมโนทัศน์มีความชัดเจนและมั่นคงยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 5 การเรียนรู้เพื่อตอบแทนสังคม (Learning to Service)

ผู้เรียนนำมโนทัศน์ที่ได้ไปถ่ายทอดสู่สังคมผ่านสื่อที่ตนสามารถสร้างได้จริง เช่น อินโฟกราฟิก คลิปวิดีโอ หรือแผ่นพับความรู้ และเผยแพร่ผ่านทางของโรงเรียนและชุมชน โดยมีแบบฝึกขั้นที่ 5 ทำหน้าที่เป็นแผนงานและเกณฑ์ชี้้นำการดำเนินงาน ขั้นนี้ทำให้ความรู้ไม่หยุดอยู่ในห้องเรียน แต่เปลี่ยนเป็นทุนทางปัญญาที่สร้างคุณค่าให้สังคม พร้อมหล่อหลอมผู้เรียนให้เห็นบทบาทของตนในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. งานวิจัยได้ข้อค้นพบว่า ชั้นที่ 1 Learning to Question การตั้งคำถาม เป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยกระตุ้นความสนใจและเปิดกรอบความคิดของผู้เรียน ทำให้นักเรียนเริ่มคิดจากปัญหาและเชื่อมโยงเนื้อหา กับสถานการณ์จริงได้ ดังนั้นครูควรออกแบบคำถามเชิงมนทัศน์ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิด วิเคราะห์ และอธิบายเหตุผลมากกว่าคำถามที่เน้นคำตอบถูกหรือผิดเพียงอย่างเดียว

2. งานวิจัยได้ข้อค้นพบว่า ชั้นที่ 3 Learning to Construct การสร้างองค์ความรู้ มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาความเข้าใจเชิงลึกของนักเรียน เนื่องจากเป็นขั้นที่นักเรียนได้เชื่อมโยงความรู้เดิมกับข้อมูลใหม่และสรุปเป็นมนทัศน์อย่างเป็นระบบ ดังนั้นครูควรส่งเสริมให้นักเรียนใช้ผังมนทัศน์ การอภิปรายกลุ่ม หรือการเปรียบเทียบแนวคิด เพื่อช่วยให้นักเรียนสร้างความเข้าใจที่เป็นโครงสร้าง

3. งานวิจัยได้ข้อค้นพบว่า ชั้นที่ 5 Learning to Service การนำไปใช้ เป็นขั้นตอนที่ทำให้ นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้การเรียนรู้มีความหมายและเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม ดังนั้นครูควรออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงบทเรียนกับบริบทของชุมชนและสังคม เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าของความรู้และสามารถนำไปใช้ได้จริง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ โมเดล 5 ขั้นตอนร่วมกับเทคนิคการสอนอื่น ๆ เช่น การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) การใช้สื่อดิจิทัล หรือการเรียนรู้แบบโครงการ (Project-based Learning) เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงมนทัศน์ในมิติที่หลากหลาย

2. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังนักเรียนในระดับชั้นอื่น หรือโรงเรียนที่มีบริบทแตกต่างกัน เพื่อศึกษาความเหมาะสมและความยั่งยืนของรูปแบบการเรียนรู้

3. ควรศึกษาผลระยะยาวของการจัดการเรียนรู้ด้วยโมเดล 5 ขั้นตอนต่อสมรรถนะผู้เรียนด้านอื่น เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการใช้ทักษะชีวิต เพื่อให้เห็นผลกระทบเชิงพฤติกรรมอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

จันจิรา สราธรรม. (2566). การใช้แบบฝึกทักษะทางการเรียนเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภูมิศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสตรีศึกษา จังหวัดมหาสารคาม. วารสารการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน, 1(6), 35.

- จินดารัตน์ ม่วงศรี. (19 สิงหาคม 2568). มุมมองของครูต่อปัญหาการขาดความเข้าใจเชิงมนทัศน์
ของนักเรียน (นางสาวนพวรรณ กอนโต, ผู้สัมภาษณ์)
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2556). การทดสอบประสิทธิภาพสื่อหรือชุดการสอน. วารสารศิลปการ
ศึกษาศาสตร์วิจัย, 5(1), 7-20.
- ณิชนันท์ ทับอูไร. (19 สิงหาคม 2568). ประสบการณ์ของผู้เรียนต่อความยากในการคิดเชิงมน
ทัศน์ (นางสาวนพวรรณ กอนโต, ผู้สัมภาษณ์)
- เนตรยา ยิ่งยอด. (2567). แบบฝึกทักษะกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนรายวิชาสังคมศึกษา.
วารสารการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน, 2(1), 2-6.
- ปิยธิดา ศิลารัตน์ และพิชาติ แก้วพวง. (2567). การพัฒนาทักษะการคิดเชิงมนทัศน์สังคมศึกษา
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการใช้การเรียนรู้แบบเกมเป็นฐานร่วมกับเทคนิคอินโฟ
กราฟิก. วารสารวิจัยและนวัตกรรมทางการศึกษา, 4(1), 26-41.
- พิชาติ แก้วพวง. (2568). ภาษาอังกฤษสำหรับครูสังคมศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิชาติ แก้วพวง. (2563). ศาสตร์การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พีรุฒม์ ยิ่งนอก. (2564). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิเคราะห์โดยการจัดกิจกรรม
การเรียนรู้ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ด้วย
เทคนิค STAD เรื่องทรัพยากรธรณีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. ใน วิทยานิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- โรงเรียนมัธยมวัดหนองจอก. (2567). รายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self-
Assessment Report: SAR) ปีการศึกษา 2567. เรียกใช้เมื่อ 19 สิงหาคม 2568, จาก
<https://drive.google.com/file/d/11yQcL33tBxJGSfkmUURTOHk53NqwpFzV/view>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). แนวทางการจัดการ
เรียนการสอนในโรงเรียนมาตรฐานสากล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพฯ:
พริกหวานกราฟฟิค.
- อิทธิเดช น้อยไม้. (2564). การพัฒนาทักษะการทักษะการคิดเชิงมนทัศน์ในวิชาสังคมศึกษาเพื่อ
ผู้เรียนแห่งศตวรรษที่ 21. วารสารครุศาสตร์, 49(3), 2-8.
- National Council for the Social Studies (NCSS). (2023). New definition of social studies
approved Retrieved August 19, 2025, from [https://www.socialstudies.org/
media-information/definition-social-studies-nov2023](https://www.socialstudies.org/media-information/definition-social-studies-nov2023)

การตีความชีวิตและความตายของผู้สูงอายุที่ทำงานหลังเกษียณ:

การวิเคราะห์ผ่านพุทธปรัชญาและปรัชญาอสังคมาภวิทยา*

THE INTERPRETATION OF LIFE AND DEATH FROM THE PERSPECTIVE
OF ELDERLY PEOPLE WHO CONTINUE TO WORK AFTER RETIREMENT:
AN ANALYSIS THROUGH BUDDHIST PHILOSOPHY AND NON-ESSENTIALISM

นครินทร์ กลั่นบุศย์, อิศรา ศิรมณีรัตน์*

Nakarin Klanbut, Issara Siramaneerat*

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ประเทศไทย

Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Thailand

*Corresponding author E-mail: issara_s@mutt.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชีวิตและความตายในมุมมองของผู้สูงอายุที่ยังทำงานหลังเกษียณ โดยใช้แนวคิดทางปรัชญาเป็นกรอบในการวิเคราะห์และตีความ โดยเฉพาะแนวคิด อสังคมาภวิทยา (Non-essentialism) และพุทธปรัชญา ซึ่งเน้นหลักความไม่เที่ยง (อนิจจัง) และการหลุดพ้นจากการยึดติด ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้สูงอายุที่ยังทำงานหลังเกษียณในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล จำนวน 7 คน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ควบคู่กับการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า:

ทัศนะการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุสะท้อนถึงการมองว่า การทำงานคือคุณค่าและความภูมิใจ ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงการหารายได้ แต่ยังเป็นการยืนยันตัวตน การสร้างความหมายในชีวิต และเป็นหนทางในการพึ่งพาตนเอง รวมถึงการไม่เป็นการต่อครอบครัว ทัศนะต่อความตายและโลกหน้าของผู้สูงอายุส่วนใหญ่แสดงออกถึงความสงบและการปล่อยวาง โดยมองว่าความตายเป็นเรื่องธรรมดาและเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ พวกเขาไม่ยึดติดหรือคาดหวังผลตอบแทนที่แน่นอนจากโลกหน้า แต่ให้ความสำคัญกับการทำความดีและสะสมบุญในชีวิตปัจจุบัน

การอภิปรายเชิงปรัชญา สรุปได้ว่า มุมมองเหล่านี้สอดคล้องกับปรัชญาอสารัตถนิยม (Non-essentialism) ที่เห็นว่าเป็นแนวคิดทางปรัชญาที่ปฏิเสธความเชื่อว่า สิ่งต่าง ๆ มีแก่นแท้ (essence) ที่ตายตัวและเปลี่ยนแปลงไม่ได้ กล่าวคือทุกอย่างลื่นไหล เปลี่ยนแปลงได้ และถูกสร้างขึ้นจากบริบททางสังคมวัฒนธรรมของมนุษย์ และยังเป็นไปในทางเดียวกับหลักธรรมในพุทธปรัชญาอย่างชัดเจน โดยไม่วิตกกังวลกับสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ในอนาคต ทักษะของผู้สูงอายุเหล่านี้จึงเป็นการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาอสารัตถนิยมและพุทธปรัชญาอย่างเป็นรูปธรรมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของชีวิตในช่วงบั้นปลาย

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุที่ทำงานหลังเกษียณ, ชีวิตและความตาย, พุทธปรัชญา, อสารัตถนิยม, คุณค่าในชีวิต

ABSTRACT

This qualitative research aims to study life and death from the perspective of elderly individuals who continue to work after retirement, utilizing philosophical concepts as a framework for analysis and interpretation, specifically the concepts of Non-essentialism and Buddhist Philosophy, which emphasize the principles of impermanence and freedom from attachment. The researcher selected 7 elderly individuals who continue to work after retirement in the Bangkok Metropolitan Region, using Purposive Sampling and collecting data through In-depth Interviews, along with a review of relevant documents.

The study findings reveal that:

The life view of the elderly reflects the notion that work constitutes value and pride. Work is not merely a source of income, but also serves as self-affirmation, meaning-making, and a path toward self-reliance, preventing them from becoming a burden on their families. The perspectives of the elderly regarding death and the afterlife predominantly express calmness and letting go (non-attachment), viewing death as an inevitable part of life that should not be feared. They do not cling to or expect definitive rewards from the afterlife but focus on doing good deeds and accumulating merit in the present life.

These perspectives are consistent with the philosophical doctrine of non-essentialism, which rejects the belief that entities possess a fixed and immutable essence. Instead, it posits that all phenomena are fluid, subject to change, and socially and culturally constructed within human contexts. Moreover, this viewpoint clearly aligns with key principles in Buddhist philosophy particularly the concepts of Anatta (non-self/non-attachment to identity), Anicca (acceptance of

uncertainty and change), and Dukkha (viewing death as a natural occurrence). These principles enable the elderly to live peacefully and happily in the present, without worrying about things they cannot control in the future. Thus, the perspectives of these elderly individuals represent a concrete application of Non-essentialism and Buddhist Philosophy in managing the changes encountered during the latter stages of life.

Keywords: Working After Retirement, Life and Death, Buddhist Philosophy, Non-essentialism, Meaning of Life

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางการแพทย์และการรณรงค์ด้านสุขภาพ ทำให้ประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น โดยเฉพาะในประเทศที่มีระบบการดูแลสุขภาพที่ดีและการเข้าถึงเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ทันสมัย ซึ่งช่วยให้การรักษาโรคต่าง ๆ เช่น โรคหัวใจ เบาหวาน และโรคมะเร็งมีประสิทธิภาพมากขึ้น การพัฒนาด้านการป้องกันโรค เช่น วัคซีนและการตรวจสุขภาพที่ครอบคลุม รวมถึงการส่งเสริมโภชนาการและการออกกำลังกายที่ดี ทำให้เกิดการเติบโตของประชากรสูงอายุ โดยเฉพาะในประเทศไทยที่กำลังเข้าสู่สังคมสูงอายุ ซึ่งจะมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปถึงร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมดในปี 2580 และในปี 2590 จำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยจะเพิ่มขึ้นเป็น 22.3 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 34.2 ของประชากรทั้งหมด ขณะที่ประชากรเด็กลดลงเหลือเพียงร้อยละ 11.3 การเปลี่ยนแปลงนี้จะส่งผลกระทบต่อการวางแผนด้านสวัสดิการสังคม การให้บริการสุขภาพ และการดูแลผู้สูงอายุ ในอนาคต (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2565; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563; กุสวาที เมลืองนนท์ และคณะ, 2566)

การอยู่ตามลำพังของผู้สูงอายุถือเป็นปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญในด้านสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ เพราะอาจนำไปสู่ภาวะเหงาและซึมเศร้าที่เป็นปัจจัยเสี่ยงในการเกิดโรคต่าง ๆ เช่น โรคหัวใจ โรคเบาหวาน และภาวะสมองเสื่อม โดยผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่คนเดียวมักขาดการสนับสนุนทางสังคมที่จำเป็นในการรับมือกับความเครียดและปัญหาสุขภาพ การขาดการดูแลจากคนใกล้ชิดยังส่งผลกระทบต่อความสามารถในการดูแลสุขภาพของตนเอง เช่น การทานยา การตรวจสุขภาพตามนัด หรือการปฏิบัติตามคำแนะนำจากแพทย์ นอกจากนี้ยังทำให้ขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ส่งผลให้รู้สึกโดดเดี่ยวและขาดการเชื่อมโยงกับสังคม การแก้ไขปัญหาจึงจำเป็นต้องมีการสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน และการสร้างเครือข่ายการดูแลที่มีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเผชิญกับความท้าทายในช่วงวัยนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2563; กระทรวงสาธารณสุข, 2564; ศูนย์วิจัยสังคมสูงวัย, 2563; มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2565, 2566)

ในด้านปรัชญา ความหมายของชีวิตและความตายเป็นประเด็นที่มนุษย์ให้ความสนใจมาอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถอธิบายผ่านแนวคิดทางปรัชญาตะวันตกกลุ่มปรัชญาอสารัตถนิยม (Non-essentialism) ที่เห็นว่ามนุษย์และสรรพสิ่งไม่ได้มีความหมายที่ถูกกำหนดแน่นอนตายตัว หากแต่ความหมายดังกล่าวอาจถูกปรับเปลี่ยนตามบริบทของชีวิตมนุษย์และสังคม ดังตัวอย่างเช่น “ลัทธิอนิฮิลิซึม” (Nihilism) ของ Friedrich Nietzsche ซึ่งมองว่าชีวิตไม่มีความหมายแท้จริง (Nietzsche, 1974) “ลัทธิอัตถิภาวนิยม” (Existentialism) ของ Jean-Paul Sartre ที่เน้นว่ามนุษย์สามารถสร้างความหมายให้กับชีวิตได้ด้วยตนเอง (Sartre, 2007) และ “ลัทธิอภิปริศนาความไร้เหตุผล” (Absurdism) ของ Albert Camus ที่อธิบายถึงความขัดแย้งระหว่างความพยายามแสวงหาความหมายของมนุษย์ในโลกที่โหดร้ายและทำลายความหมายของการมีชีวิต (Camus, 1991)

อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้มิได้จำกัดอยู่เพียงกรอบคิดแบบตะวันตกเท่านั้น แต่ยังบูรณาการแนวคิดเชิงพุทธปรัชญาเข้ามาใช้ร่วมกัน โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง “ความไม่เที่ยง” (impermanence) และ “การไม่ยึดติด” ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดอสารัตถนิยม (non-essentialism) ที่มองว่าไม่มีแก่นสารหรือความหมายที่ตายตัวในสิ่งทั้งปวง การเชื่อมโยงระหว่างสองกรอบแนวคิดนี้ช่วยให้เกิดมุมมองที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ขณะที่ปรัชญาตะวันตกมุ่งอธิบาย “วิกฤตของความหมาย” และการต่อสู้ของมนุษย์ในการสร้างความหมายชีวิต พุทธปรัชญากลับเสนอแนวทาง “การปล่อยวางความยึดติดในความหมาย” ซึ่งเป็นอีกวิธีหนึ่งในการทำความเข้าใจและรับมือกับชีวิตและความตาย

การบูรณาการกรอบแนวคิดทั้งสองแนวทางนี้จึงช่วยให้สามารถวิเคราะห์ประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่ยังทำงานได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น กล่าวคือ กลุ่มปรัชญาอสารัตถนิยม (Non-essentialism) ดังเช่น แนวคิดลัทธิอนิฮิลิซึม (Nihilism) ช่วยตั้งคำถามถึงภาวะความว่างเปล่าที่อาจเกิดขึ้นในชีวิต ลัทธิอัตถิภาวนิยม (Existentialism) อธิบายการสร้างความหมายด้วยตนเองภายใต้ข้อจำกัดของชีวิต และลัทธิอภิปริศนาความไร้เหตุผล (Absurdism) สะท้อนความตึงเครียดระหว่างความพยายามแสวงหาความหมายกับความไร้สาระของโลก ขณะที่พุทธปรัชญาช่วยอธิบายการยอมรับความไม่เที่ยงและการปล่อยวางจากความยึดติดในความหมายดังกล่าว การผสมผสานกรอบแนวคิดนี้จึงทำให้การศึกษาสามารถอธิบายทั้ง “การแสวงหาความหมาย” และ “การปล่อยวางความหมาย” ในชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างสมดุลและรอบด้าน

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและทำความเข้าใจความหมายของชีวิตและความตายในมุมมองของผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานหลังเกษียณ โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ “กระบวนการสร้างความหมายของชีวิต” (meaning-making) และการรับมือกับความตายภายใต้บริบทของการดำรงบทบาททางสังคมผ่านการทำงาน ทั้งนี้ การศึกษาจะใช้กรอบแนวคิดกลุ่มปรัชญาอสารัตถนิยม (Non-essentialism) ดังเช่น ได้แก่ แนวคิด “ลัทธิอนิฮิลิซึม” (Nihilism) ของ Friedrich Nietzsche “ลัทธิอัตถิภาวนิยม” (Existentialism) ของ Jean-Paul Sartre และ “ลัทธิอภิปริศนาความไร้เหตุผล” (Absurdism) ของ Albert Camus บูรณาการเข้ากับแนวคิดทางพุทธปรัชญาเพื่ออธิบายประสบการณ์เชิงลึกของผู้สูงอายุในช่วงปลายชีวิตอย่างรอบด้าน

การเลือกศึกษาผู้สูงอายุที่ยังทำงานหลังเกษียณมีนัยสำคัญ เนื่องจากกลุ่มนี้มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากผู้สูงอายุทั่วไป กล่าวคือ ยังคงมีบทบาททางสังคม ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง และความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่ผลักดันให้ดำรงชีวิตผ่านการทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานรับจ้างทำความสะอาดซึ่งมักเผชิญข้อจำกัดทั้งด้านสุขภาพและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ บริบทดังกล่าวส่งผลให้การรับรู้ความหมายของชีวิตและการเผชิญความตายมีความเข้มข้นและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงการต่อรองระหว่างภาวะไร้ความหมาย การสร้างความหมายด้วยตนเอง และความขัดแย้งเชิงอัตถิภาวะในชีวิตประจำวัน ดังนั้น กลุ่มผู้สูงอายุที่ยังทำงานจึงเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญในการทำความเข้าใจความหมายของการดำรงชีวิตและความตายในมิติที่ลึกซึ้งและหลากหลายยิ่งขึ้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความหมายของชีวิต (Meaning of Life) หมายถึง การรับรู้ การตีความ และการให้คุณค่าต่อการดำรงอยู่ของตนเองของผู้สูงอายุ ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ชีวิต บทบาททางสังคม และบริบทแวดล้อม โดยอาจสะท้อนทั้งมุมมองที่เห็นว่าชีวิตมีหรือไม่มี ความหมายในตัวเองตามแนวคิดของกลุ่มปรัชญาอสังกรัตถนิยม (Non-essentialism) ได้แก่ ลัทธิ nihilism (Nihilism) ซึ่งมองว่าชีวิตไร้ความหมายโดยพื้นฐาน ลัทธิอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ที่เน้นการสร้าง ความหมายผ่านการเลือกและการกระทำของปัจเจกบุคคล และลัทธิอภิปริศนาความไร้เหตุผล (Absurdism) ซึ่งอธิบายการดำรงอยู่ท่ามกลางความขัดแย้งระหว่างความต้องการความหมายของมนุษย์กับโลกที่ไร้ความหมายรวมถึงการยอมรับความไม่เที่ยงและการปล่อยวางตามแนวคิดพุทธปรัชญา

ความหมายของความตาย (Meaning of Death) หมายถึง การรับรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติของผู้สูงอายุที่มีต่อความตายในฐานะส่วนหนึ่งของชีวิต ซึ่งครอบคลุมทั้งการยอมรับ การเตรียมความพร้อม และการให้ความหมายต่อความสิ้นสุดของชีวิต โดยกลุ่มปรัชญาอสังกรัตถนิยม (Non-essentialism) ได้แก่ ลัทธิ nihilism (Nihilism) มองความตายในฐานะสิ่งที่ไร้ความหมาย ดังนั้นมนุษย์จึงควรสร้างความหมายต่อความตายด้วยตัวเอง สอดคล้องกับลัทธิอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ที่มองความตายว่าทำให้มนุษย์ให้ความหมายกับเวลาที่เหลืออยู่ของชีวิตมากขึ้น มนุษย์ควรตระหนักในผลลัพธ์ของการดำรงอยู่ที่มนุษย์ต้องเผชิญขณะมีชีวิต และลัทธิอภิปริศนาความไร้เหตุผล (Absurdism) เห็นว่าชีวิตมนุษย์ล้วนทนทุกข์และตายไปโดยที่โลกไม่สนใจเราเลย มนุษย์จึงควรเป็นขอบต่อโลกที่ไร้เหตุผลนี้ด้วยการเลือกใช้ชีวิตอย่างมีความหมายแทน หรือการเป็นกระบวนกรตามธรรมชาติที่สอดคล้องกับหลักความไม่เที่ยงและการไม่ยึดติดในพุทธปรัชญา ซึ่งสะท้อนวิธีที่ผู้สูงอายุทำความเข้าใจและรับมือกับช่วงสุดท้ายของชีวิตอย่างมีนัยสำคัญ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้กำหนดขอบเขตเชิงเนื้อหาโดยมุ่งสำรวจชีวิตและทัศนคติของผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานหลังเกษียณ โดยเน้นการทำความเข้าใจความหมายของชีวิตและความตายในบริบทสังคมร่วมสมัยผ่านกรอบแนวคิดเชิงปรัชญาอรรถนิยม (non-essentialism) ซึ่งมองว่าความหมายและคุณค่าของชีวิตมิได้มีลักษณะตายตัว หากแต่ถูกสร้างขึ้นจากประสบการณ์และการตีความของมนุษย์เอง ควบคู่กับการประยุกต์ใช้แนวคิดทางพุทธปรัชญาที่อธิบายความไม่เที่ยง(impermanence) และการปล่อยวางจากความยึดติด เพื่อช่วยให้เข้าใจมุมมองเกี่ยวกับชีวิตและความตายในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในช่วงปลายชีวิตที่ผู้สูงอายุอาจเผชิญกับคำถามเชิงอัตถิภาวะมากขึ้น

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 7 คน ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และยังคงทำงานหลังเกษียณในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปทุมธานี และจังหวัดใกล้เคียง การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกอย่างชัดเจน ได้แก่ 1) เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป 2) ยังคงประกอบอาชีพหลังเกษียณอย่างต่อเนื่อง เช่น งานบริการทำความสะอาด งานค้าขาย หรือเกษตรกรรม 3) มีความสามารถในการสื่อสารและให้ข้อมูลได้อย่างชัดเจน 4) มีสภาพจิตใจปกติและยินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ และ 5) มีประสบการณ์การทำงานหลังเกษียณไม่น้อยกว่า 1 ปี เพื่อให้สามารถสะท้อนประสบการณ์ชีวิตได้อย่างมีความหมาย

ลักษณะทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล (Demographic Characteristics of Key Informants)

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 7 คน เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป โดยมีอายุเฉลี่ย 78.5 ปี ประกอบด้วยเพศชาย 3 คน และเพศหญิง 4 คน ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา (6 ใน 7 คน) และมีเพียง 1 คนที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในด้านเศรษฐกิติ ผู้ให้ข้อมูลทุกคนยังคงพึ่งพารายได้จากสวัสดิการของรัฐ เช่น เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เบี้ยผู้พิการ และบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ควบคู่กับรายได้จากการทำงานหลังเกษียณ โดยลักษณะงานมีความหลากหลาย เช่น งานแม่บ้าน งานค้าขาย งานรับจ้างทั่วไป และงานเกษตรกรรม ในด้านโครงสร้างครอบครัว ผู้ให้ข้อมูลมีทั้งผู้ที่อาศัยอยู่กับครอบครัว และผู้ที่อาศัยอยู่ตามลำพัง ซึ่งสะท้อนบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน สำหรับด้านสุขภาพ พบว่าผู้ให้ข้อมูลบางส่วนมีโรคประจำตัว เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวาน และไขมันในเลือดสูง อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่ยังสามารถช่วยเหลือตนเองและดำรงชีวิตประจำวันได้ นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพในระดับ พื้นฐาน เช่น การควบคุมอาหาร การออกกำลังกายเบื้องต้น และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญ ซึ่งสะท้อนมิติทางสังคมและจิตใจที่มีบทบาทต่อการดำรงชีวิตในวัยสูงอายุ

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาชีวิตและทัศนคติต่อความตายของผู้สูงอายุที่ยังทำงานหลังเกษียณ ประกอบด้วย

1) การค้นคว้างานเอกสาร (Documentary Research) เช่น งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ แนวทางเชิงปรัชญาอสารัตถนิยม (non-essentialism) แนวทางเชิงปรัชญาพุทธปรัชญา และงานวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุและความตาย

2) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้สูงอายุที่ยังทำงานหลังเกษียณ โดยใช้เครื่องมือสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง พร้อมข้อมูลภูมิหลังของผู้สูงอายุ เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา แหล่งที่มาของรายได้ในแต่ละเดือน และสถานภาพสมรส การดำเนินชีวิตประจำวัน รวมถึงทัศนคติเกี่ยวกับชีวิตและความตาย

3. การพิทักษ์สิทธิ

การวิจัยนี้ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน วิทยาลัยเทคโนโลยีการแพทย์และสาธารณสุขกาญจนาภิเษก (หมายเลขการอนุมัติ KMPHT-68010002 ออกเมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2568 ระยะเวลาในการอนุมัติการศึกษานี้กำหนดไว้เป็นระยะเวลา 1 ปี

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในส่วนของ การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Thematic Analysis) โดยเริ่มจากการถอดเทปคำสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ (verbatim transcription) จากนั้นดำเนินการอ่านทบทวนข้อมูลหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจภาพรวม ก่อนทำการเข้ารหัสข้อมูล (coding) โดยการกำหนดรหัสเริ่มต้นจากประเด็นสำคัญที่ปรากฏในข้อมูล และจัดกลุ่มรหัสที่มีความสัมพันธ์กันเป็นหมวดหมู่ (categories) และพัฒนาเป็นประเด็นหลัก (themes) ที่สะท้อนความหมายของชีวิตและความตายในมุมมองของผู้ให้ข้อมูล กระบวนการวิเคราะห์ดังกล่าวมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลผ่านการเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างผู้ให้ข้อมูล (data triangulation) และการตีความภายใต้กรอบแนวคิดเชิงปรัชญา เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่มีความน่าเชื่อถือและลึกซึ้งในเชิงอธิบาย

ผลการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชีวิตและความตายในมุมมองของผู้สูงอายุที่ยังทำงานหลังเกษียณ โดยใช้มิติทัศน์ทางปรัชญาเป็นกรอบในการวิเคราะห์และตีความ โดยเฉพาะแนวคิด อสารัตถนิยม (Non-essentialism) และพุทธปรัชญา ซึ่งมีผลการศึกษา ดังนี้

1. ภาพสะท้อนชีวิตรายบุคคลของผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 7 คนในการศึกษาครั้งนี้ เป็นผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานหลังเกษียณภายใต้บริบทของชีวิตที่มีข้อจำกัดทั้งด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ และโครงสร้างครอบครัว โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในภาคแรงงานนอกระบบ เช่น แม่บ้าน พนักงานทำความสะอาด งานรับจ้างทั่วไป ค้าขายขนาดเล็ก และเกษตรกรรม ซึ่งเป็นงานที่ใช้แรงงานและมีรายได้ไม่แน่นอน สะท้อนถึงความจำเป็นในการทำงานเพื่อยังชีพมากกว่าการทำงานเพื่อความสมัครใจ ในด้านบริบทชีวิต ผู้ให้ข้อมูลบางรายอาศัยอยู่กับครอบครัวหลายรุ่นและยังคงมีบทบาทในการสนับสนุนสมาชิกในครัวเรือน ขณะที่บางรายอาศัยอยู่เพียงลำพังภายหลังการสูญเสียคู่ชีวิตหรือการแยกครอบครัวของบุตรหลาน สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อมุมมองต่อชีวิต ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง และการรับมือกับความโดดเดี่ยวในช่วงวัยสูงอายุ

ด้านสุขภาพ ผู้ให้ข้อมูลส่วนหนึ่งมีโรคเรื้อรัง เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวาน หรือปัญหาข้อเข่าเสื่อม แต่ยังคงทำงานและดำรงชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง โดยมีการดูแลสุขภาพในระดับพื้นฐาน เช่น การควบคุมอาหาร การเคลื่อนไหวร่างกาย และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา โดยเฉพาะการทำบุญ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการยึดเหนี่ยวจิตใจ บริบทดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผู้สูงอายุในกลุ่มนี้ดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางความไม่มั่นคงและข้อจำกัดหลายด้าน แต่ยังคงพยายามรักษาบทบาทและคุณค่าในชีวิตผ่านการทำงานและความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดแยกตามบุคคลดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์ P1: หญิงอายุ 62 ปี อาศัยอยู่กับลูกสาวและหลาน ทำงานเป็นแม่บ้านมานานกว่า 30 ปี แม้จะมีปัญหาไขมันในเลือดสูงและอาการปวดเข่าเล็กน้อย แต่ยังคงทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระครอบครัว ชีวิตประจำวันของเธอเรียบง่าย เน้นการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์และการทำบุญเป็นหลัก สำหรับเธอ การมีงานทำไม่เพียงหมายถึงรายได้ แต่ยังเป็นเครื่องยืนยันว่าตนเองยัง “มีคุณค่า” และไม่เป็นภาระของลูกหลาน

ผู้ให้สัมภาษณ์ P2: หญิงอายุ 65 ปี อาศัยอยู่เพียงลำพังภายหลังการสูญเสียคู่ชีวิต และลูกได้แยกครอบครัวไปแล้ว เธอยังคงทำงานแม่บ้านและรับจ้างทั่วไป พร้อมทั้งดูแลสุขภาพด้วยการปั่นจักรยานทุกวัน แม้จะมีความดันโลหิตสูงเล็กน้อย ชีวิตของเธอสะท้อนความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเอง โดยมองว่าการทำงานคือสิ่งที่ทำให้ชีวิตยัง “เดินต่อไปได้” ท่ามกลางความโดดเดี่ยว

ผู้ให้สัมภาษณ์ P3: ชายอายุ 67 ปี อาศัยอยู่กับลูกสาวและหลาน ทำงานขายของชำที่บ้าน แม้จะมีโรคประจำตัว ได้แก่ เบาหวานและความดันโลหิตสูง แต่ยังคงพยายามดูแลสุขภาพด้วยการควบคุมอาหารและออกกำลังกายเบื้องต้น เขามองว่าการทำงานช่วยให้ชีวิตมี “จังหวะ” และทำให้ยังรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและชุมชน

ผู้ให้สัมภาษณ์ P4: ชายอายุ 70 ปี อาศัยอยู่กับภรรยา ประกอบอาชีพค้าขายในตลาดนัด มีปัญหาสุขภาพเกี่ยวกับกระดูกและข้อ แต่ยังคงทำงานเพื่อหารายได้เสริม ชีวิตของเขาสะท้อนความพยายามในการรักษาความมั่นคงทางเศรษฐกิจในช่วงปลายชีวิต เขาให้ความสำคัญกับการเข้าถึงบริการสุขภาพ และมองว่าการทำงานช่วยให้ยัง “ยืนหยัดได้” ในสังคม

ผู้ให้สัมภาษณ์ P5: หญิงอายุ 61 ปี อาศัยอยู่กับสามีและบุตรชาย ทำงานรับจ้างทั่วไปและทำสวน มีสุขภาพแข็งแรงและไม่มีโรคประจำตัว เธอมีวิถีชีวิตที่กระฉับกระเฉงและให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพผ่านการเคลื่อนไหวร่างกายและการเลือกอาหาร สำหรับเธอ การทำงานไม่เพียงเป็นรายได้ แต่ยังเป็น “ความภาคภูมิใจ” ที่ยังสามารถพึ่งพาตนเองได้

ผู้ให้สัมภาษณ์ P6: มีโรคประจำตัว ชีวิตของเขาเกี่ยวพันกับธรรมชาติและวัฏจักรของการทำงานในไร่ นา เขามองว่าชีวิตเป็นเรื่องของการ “ดำเนินไปตามสภาพ” มากกว่าการวางแผนระยะยาว และสะท้อนความเรียบง่ายในการมองชีวิตและอนาคต

ผู้ให้สัมภาษณ์ P7: หญิงอายุ 78 ปี อาศัยอยู่เพียงลำพังและยังคงทำงานด้านเกษตรกรรม แม้จะอยู่ในวัยสูงอายุแต่ยังสามารถช่วยเหลือตนเองได้ดี เธอให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพ

ในระดับพื้นฐานและมีมุมมองต่อชีวิตในลักษณะของการยอมรับความเป็นไปตามธรรมชาติ โดยเฉพาะในเรื่องของความแก่และความตาย ซึ่งเรามองว่าเป็นสิ่งที่ “หลีกเลี่ยงไม่ได้” และควรเผชิญอย่างสงบ

เมื่อพิจารณาในเชิงความหมายของชีวิต ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่สะท้อนมุมมองที่เห็นว่าการทำงานไม่ใช่เพียงแหล่งรายได้ แต่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความรู้สึกรับคุณค่าในตนเอง การคงอยู่ของบทบาททางสังคม และการไม่เป็นภาระต่อผู้อื่น ขณะเดียวกัน ยังปรากฏมุมมองที่หลากหลายต่อชีวิตและความตาย ตั้งแต่การพยายามสร้างความหมายให้ชีวิต การดำรงอยู่ตามสภาพของชีวิต ไปจนถึงการยอมรับความไม่เที่ยงและความตายอย่างสงบ โดยสรุป ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้ง 7 รายสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุที่ยังทำงานภายใต้เงื่อนไขของความไม่แน่นอน แต่ยังคงแสวงหาและต่อรองความหมายของชีวิตผ่านการทำงาน ความสัมพันธ์ และการยอมรับความเป็นจริงของชีวิตในช่วงปลายวัย ซึ่งเป็นบริบทสำคัญในการทำความเข้าใจมิติของชีวิตและความตายในเชิงลึกต่อไป

2. ความหมายของชีวิตและความตายในผู้สูงอายุที่ทำงานหลังเกษียณ

ความหมายของชีวิต (Meaning of Life) ของผู้สูงอายุที่ทำงานหลังเกษียณ ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุที่ยังทำงานหลังเกษียณมีการตีความ “ความหมายของชีวิต” ผ่านหลายมิติสำคัญ ได้แก่ มิติของการทำงาน มิติของความพึ่งพาตนเอง และมิติของการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย โดยแต่ละมิติมีความเชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตและบริบททางสังคมของผู้ให้ข้อมูล

1) มิติการทำงาน: แหล่งของคุณค่าและความภาคภูมิใจในชีวิต

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนอย่างชัดเจนว่าการทำงานในช่วงวัยสูงอายุไม่ได้มีความหมายจำกัดอยู่เพียงการสร้างรายได้เพื่อการดำรงชีพเท่านั้น หากแต่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างคุณค่าในตนเองและความภาคภูมิใจในชีวิตที่ช่วยให้พวกเขาทราบว่าตนเองยังคงมีบทบาท มีศักยภาพ และมีความหมายต่อครอบครัวและสังคมโดยรอบ การทำงานจึงเป็นเสมือนพื้นที่ที่ทำให้ผู้สูงอายุยังสามารถแสดงออกถึงความสามารถ ความรับผิดชอบ และประสบการณ์ชีวิตที่สั่งสมมา

“ทำงานเพื่อเลี้ยงตัวเองค่ะ ลูกก็ช่วยตัวเองแล้วค่ะ” (P1, หญิง, 62 ปี)

คำกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพึ่งพาตนเอง (self-reliance) ซึ่งเชื่อมโยงโดยตรงกับความรู้สึกมีศักดิ์ศรีในชีวิต (dignity) ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้มองตนเองในฐานะผู้พึ่งพิง แต่เป็น “ผู้ให้” ที่ยังสามารถดูแลตนเองและลดภาระของครอบครัวได้

“ผมทำงานที่มหาวิทยาลัยมา 30 ปีแล้วครับ...เราต้องทำงานให้ดีที่สุด” (P4, ชาย, 70 ปี)

กรณีนี้สะท้อนมิติของ “ความผูกพันกับบทบาทการทำงาน” (work identity) ซึ่งไม่ได้สิ้นสุดลงตามอายุเกษียณ แต่ยังคงดำรงอยู่ในฐานะส่วนหนึ่งของตัวตน การทำงานจึงไม่ใช่เพียงหน้าที่ แต่เป็นความต่อเนื่องของอัตลักษณ์ชีวิตที่สร้างความภาคภูมิใจและความหมาย

“วันนี้เราไม่เป็นคนชั่วต่อคนอื่น” (P7, หญิง, 78 ปี)

คำกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าการทำงานยังเชื่อมโยงกับคุณค่าทางศีลธรรม (moral value) โดยผู้ให้ข้อมูลมองว่าการทำงานสุจริตและการไม่เอาเปรียบผู้อื่นเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความหมายในเชิงจริยธรรม ไม่ใช่เพียงในเชิงเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลายรายยังสะท้อนว่าการทำงานช่วยลดความรู้สึกว่างเปล่าและไร้คุณค่าที่อาจเกิดขึ้นหลังการเกษียณ การมีงานทำทำให้ชีวิตมีโครงสร้าง (structure) และมีจังหวะ (rhythm) ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การตื่นเช้า การมีหน้าที่รับผิดชอบ และการมีเป้าหมายในแต่ละวัน สิ่งเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตใจและลดความรู้สึกโดดเดี่ยวในวัยสูงอายุ ในภาพรวมการทำงานสำหรับผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้จึงมีใช้เพียงเครื่องมือทางเศรษฐกิจ แต่เป็นพื้นที่ของการดำรงอยู่เชิงความหมายที่เชื่อมโยงทั้งมิติของการพึ่งพาตนเอง อัตลักษณ์ชีวิต และคุณค่าทางศีลธรรม การทำงานจึงทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถยืนหยัดตัวตนของตนเอง และดำรงชีวิตในช่วงปลายวัยได้อย่างมีศักดิ์ศรีและความหมาย

2) มิติความพึ่งพาตนเอง: การไม่เป็นภาระและการจัดการชีวิต

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการพึ่งพาตนเอง ทั้งในด้านเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตประจำวัน โดยมองว่าการยังคงทำงานหลังเกษียณเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้สามารถดูแลตนเองได้ และไม่กลายเป็นภาระต่อครอบครัวหรือผู้อื่น การพึ่งพาตนเองในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเพียงความสามารถในการหารายได้เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงความสามารถในการจัดการชีวิต การตัดสินใจ และการควบคุมวิถีชีวิตของตนเองในช่วงปลายวัย

“ป้าก็ทำงานไปเรื่อย ๆ ค่ะ ไม่มีปัญหาอะไร” (P1, หญิง, 62 ปี)

คำกล่าวนี้สะท้อนถึงทัศนคติของการดำรงชีวิตแบบ “เรียบง่ายและต่อเนื่อง” โดยการทำงานกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันที่ช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกมั่นคง และสามารถดูแลตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมากนัก

“เงินเดือนมันไม่มากครับ แต่ก็อยู่ได้ ใช้จ่ายตามความจำเป็น” (P3, ชาย, 67 ปี)

ในกรณีนี้ แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการจัดการทรัพยากรอย่างพอเพียง ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้มุ่งเน้นการมีรายได้จำนวนมาก แต่ให้ความสำคัญกับการใช้จ่ายอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพของตนเอง ซึ่งสะท้อนแนวคิดของการดำรงชีวิตแบบพอประมาณและการปรับตัวตามเงื่อนไขของชีวิต

“ถ้าเราไม่ทำงาน ก็ไม่พอใช้” (P7, หญิง, 78 ปี)

คำกล่าวนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นเชิงโครงสร้างที่ทำให้ผู้สูงอายุยังต้องทำงานต่อไป อย่างไรก็ตาม ภายใต้ความจำเป็นดังกล่าว ผู้ให้ข้อมูลกลับตีความการทำงานในเชิงบวกว่าเป็นหนทางในการรักษาความเป็นอิสระและศักดิ์ศรีของตนเอง มากกว่าการมองว่าเป็นภาระหรือข้อจำกัด

นอกจากนี้ การพึ่งพาตนเองยังเชื่อมโยงกับความอิสระในการใช้ชีวิต (autonomy) อย่างชัดเจน ผู้ให้ข้อมูลหลายรายสะท้อนว่าการมีรายได้ของตนเองในระดับเล็กน้อยช่วยให้สามารถตัดสินใจ

เกี่ยวกับชีวิตประจำวันได้ เช่น การเลือกใช้จ่าย การดูแลสุขภาพ หรือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยไม่ต้องรอหรือพึ่งพาการสนับสนุนจากผู้อื่น สิ่งนี้ส่งผลโดยตรงต่อความรู้สึกมีอำนาจในการควบคุมชีวิต (sense of control) และความมั่นคงทางจิตใจ ในอีกมิติหนึ่ง การไม่เป็นภาระต่อครอบครัวยังเป็นคุณค่าทางสังคมที่ฝังรากลึกในผู้ให้ข้อมูลหลายราย ซึ่งสะท้อนผ่านความพยายามในการดูแลตนเองทั้งด้านเศรษฐกิจและสุขภาพ เช่น การทำงานต่อเนื่อง การประหยัดค่าใช้จ่าย และการดูแลร่างกายเท่าที่สามารถทำได้ การกระทำเหล่านี้ไม่เพียงช่วยลดภาระของครอบครัว แต่ยังช่วยรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัวให้อยู่บนพื้นฐานของความเกื้อกูลมากกว่าการพึ่งพิงฝ่ายเดียว

โดยสรุป มิติของความพึ่งพาตนเองในผู้สูงอายุที่ทำงานหลังเกษียณไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของรายได้ แต่เป็นกระบวนการสำคัญในการรักษาความอิสระ ศักดิ์ศรี และอำนาจในการกำหนดชีวิตของตนเอง การทำงานจึงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความหมาย ภายใต้เงื่อนไขของข้อจำกัดทางกายภาพและเศรษฐกิจในช่วงปลายชีวิต

3) มิติการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายและการยอมรับความเปลี่ยนแปลง

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนทัศนคติต่อชีวิตในลักษณะของ “ความเรียบง่าย” และ “ไม่ซับซ้อน” โดยให้ความสำคัญกับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน มากกว่าการยึดติดกับอดีตหรือกังวลต่ออนาคตที่ไม่แน่นอน ลักษณะการดำรงชีวิตดังกล่าวไม่ได้เกิดจากการขาดทางเลือกเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็น “กระบวนการปรับตัวทางความคิด” ที่สั่งสมจากประสบการณ์ชีวิตยาวนาน จนก่อให้เกิดความเข้าใจและยอมรับธรรมชาติของชีวิตในช่วงปลายวัย

“ก็เรื่อย ๆ ค่ะ ไม่มีอะไรต้องคิดมาก ทุกวันทำงานไปค่ะ” (P2, หญิง, 65 ปี)

คำกล่าวนี้สะท้อนการใช้ชีวิตแบบ “อยู่กับปัจจุบัน” (present-oriented living) โดยไม่แบกรับความกังวลที่เกินจำเป็น ผู้ให้ข้อมูลเลือกที่จะดำเนินชีวิตไปตามจังหวะของวันต่อวัน ซึ่งช่วยลดความตึงเครียดทางจิตใจและสร้างความสงบในชีวิตประจำวัน

“ถ้ามีอะไรหนัก ๆ ก็จะทำใจรับมือไปค่ะ ไม่คิดอะไรมาก” (P5, หญิง, 61 ปี)

กรณีนี้แสดงให้เห็นถึง “ความยืดหยุ่นทางจิตใจ” (psychological flexibility) และความสามารถในการเผชิญปัญหาอย่างไม่ต่อต้านหรือหลีกเลี่ยง แต่เลือกที่จะยอมรับและปรับตัวตามสถานการณ์ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการดำรงชีวิตในวัยสูงอายุที่ต้องเผชิญกับข้อจำกัดหลายด้าน

“ชีวิตก็เดินไปตามสภาพ” (P6, ชาย, 66 ปี)

คำกล่าวนี้สะท้อนมุมมองเชิง “ยอมรับความเป็นจริงของชีวิต” โดยไม่พยายามควบคุมหรือฝืนต่อสิ่งที่เกินอำนาจของตนเอง เป็นการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับบริบทและเงื่อนไขที่มีอยู่นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลายรายยังแสดงให้เห็นถึงการลดทอนความคาดหวังในชีวิต (reduced expectation) โดยไม่ยึดติดกับความสำเร็จทางวัตถุหรือสถานะทางสังคม แต่ให้คุณค่ากับสิ่งพื้นฐาน เช่น การมีสุขภาพที่พอใช้ได้ การมีรายได้เพียงพอ และการได้ใช้ชีวิตอย่างสงบ การลดทอนความคาดหวังนี้ไม่ได้หมายถึงการยอมจำนนต่อชีวิต แต่เป็นการเลือกให้คุณค่าใหม่ที่สอดคล้องกับช่วงวัยและข้อจำกัดของตนเอง

ในอีกมิติหนึ่ง การดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายยังเชื่อมโยงกับการยอมรับความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านร่างกาย สังคม และบทบาทชีวิต ผู้ให้ข้อมูลตระหนักถึงการเสื่อมถอยตามวัย การเปลี่ยนแปลงของครอบครัว และความไม่แน่นอนของอนาคต แต่เลือกที่จะไม่ต่อต้านหรือวิตกกังวลเกินไป การยอมรับดังกล่าวช่วยให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสงบ (inner peace) และลดความทุกข์ที่เกิดจากความคาดหวังที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง

โดยสรุป มิติการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายและการยอมรับความเปลี่ยนแปลงสะท้อนถึงกระบวนการปรับตัวเชิงลึกของผู้สูงอายุ ที่เปลี่ยนจากการแสวงหาความสำเร็จภายนอก ไปสู่การสร้างความสุขภายใน การใช้ชีวิตอย่างไม่ยึดติด ไม่คาดหวังเกินจำเป็น และยอมรับความเป็นจริงของชีวิต กลายเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตในช่วงปลายวัยได้อย่างสงบ มั่นคง และมีความหมาย

3. การตีความชีวิตในมิตินิยาม (Non-essentialism)

ผู้ให้ข้อมูลหลายรายสะท้อนมุมมองต่อชีวิตในลักษณะของ “การไม่ยึดติด” ทั้งต่ออัตลักษณ์ของตนเอง (self-identity) และต่ออนาคตที่ยังมาไม่ถึง โดยมองว่าชีวิตเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาและไม่สามารถกำหนดหรือควบคุมได้อย่างสมบูรณ์ ทักษะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดอนิยาม (Non-essentialism) ที่มองว่า “ไม่มีแก่นแท้ถาวรของตัวตน” และความหมายของชีวิตไม่ได้ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า แต่เกิดจากการรับรู้และการดำรงอยู่ในแต่ละช่วงเวลา ตัวอย่างเช่น

ในแนวคิดทางปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ของ Jean-Paul Sartre เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนรวมถึงผู้สูงอายุก็ยังคงสร้างความหมายชีวิตได้ (Sartre, 2007) ดังกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุทั้ง 7 ท่านแม่เข้าสู่วัยชรา พวกเขาก็ยังมีความสามารถในการ “นิยามตัวเอง” ไม่ได้ถูกลดทอนให้เป็นเพียง “ผู้รอความตาย” กล่าวคือ แม้อยู่ในวัยหลังเกษียณพวกเขาเลือกที่จะทำงานที่ตนชอบหรือทำมาตลอดอยู่เพราะมีความรักในงานนั้น นอกจากนี้เขาเลือกที่จะไม่เป็นภาระของลูกหลานเป็นผู้สูงอายุที่มีเกียรติมีศักดิ์ศรีสามารถพึ่งพาตนเองได้

ด้านลัทธิ nihilism (Nihilism) ของ Friedrich Nietzsche เห็นว่ามนุษย์ต้องกล้าท้าทายความหมายแบบเดิมของความแก่และความตายที่โครงสร้างทางสังคมไม่เอื้อต่อการมีชีวิตที่มีความสุขกายสบายใจ เป็นสังคมที่ด้อยค่าผู้สูงอายุว่าไม่มีแรงงาน ต้องพึ่งพาลูกหลาน ซึ่งลัทธิ nihilism เห็นว่าเป็นแนวคิดที่สังคมตราหน้าผู้สูงอายุแบบไม่มีความเป็นธรรม การหลงไปตามแนวคิดดังกล่าวเป็นสิ่งไม่พึงกระทำ (Nietzsche, 1974) ดังนั้นผู้สูงอายุต้องสร้างนิยามความหมายของชีวิตที่ดีขึ้นมาเสียใหม่ ไม่ยอมรับแนวคิดใดที่ลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้สูงอายุคือพวกเขาเลือกทางเดินใหม่ที่จะกล้ายืนหยัดและได้ปรากฏแล้วว่า การไม่ย่อท้อต่อการทำงานและการมีศักดิ์ศรีที่จะพึ่งพาตนเองของผู้สูงอายุทั้ง 7 ท่านสามารถทำได้จริง

ส่วนลัทธิอภิปริตนาความไร้เหตุผล (Absurdism) ของ Albert Camus นั้นเห็นว่าคุณสมบัติที่ต้องยอมรับความตาย แต่ก็ยังยิ้มได้ที่จะใช้ชีวิตอย่างมีความหมาย (Camus, A., 1991) กล่าวคือแนวคิดนี้เห็นว่าชีวิตไม่มีความหมายโดยกำเนิด และความตายเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่มนุษย์เรา

สามารถ “ยอมรับ” และ “ใช้ชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี” ในโลกที่ทุกข์ยากนี้ต่อไปได้ ดังตัวอย่างผู้สูงอายุ ทั้ง 7 ท่านที่ร่างกายอ่อนแรงตามวันเวลาที่เปลี่ยนไป สภาพสังคมเปลี่ยนไปสู่ยุคบริโภคนิยมที่แย่งกันกินแย่งกันใช้ แย่งกันหาเงิน ใครมีแรงน้อยก็หาเงินหาทองได้น้อยแทบไม่พอกิน ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าพวกเขาต้องเผชิญความทุกข์ยากใดแต่ก็ไม่สิ้นหวัง พวกเขายังต่อสู้ทำงานเพื่อตนเองและคนที่รักเสมอ และรู้ว่าเวลาในโลกใบนี้ของพวกเขาอยู่ไม่นานก็ไม่คิดขออยู่สบายในช่วงเวลาที่เหลือของชีวิต การได้ทำงานทำให้พวกเขายอมรับนับถือตนเอง และได้รับการยอมรับนับถือจากลูกหลานและคนอื่นด้วย

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์เชิงลึกอื่นที่เกี่ยวข้อง

“ไม่กลัวค่ะ ป้าพร้อมแล้วค่ะ ถ้ามันจะเป็นยังไงก็ช่างเถอะ” (P2, หญิง, 65 ปี)

คำกล่าวนี้สะท้อนถึงการยอมรับความไม่แน่นอนของชีวิตและอนาคตอย่างเปิดกว้าง โดยไม่ได้พยายามควบคุมหรือคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้น แต่เลือกที่จะ “อยู่ร่วมกับความไม่แน่นอน” อย่างสงบ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการปล่อยวางทางความคิด (cognitive letting go)

“ป้าไม่เคยคิดถึงตรงนี้เลยคะ ถ้าเกิดใหม่ก็ไปตามทางของมัน” (P2, หญิง, 65 ปี)

ในกรณีนี้ ผู้ให้ข้อมูลแสดงให้เห็นถึงการไม่ยึดติดแม้กระทั่งแนวคิดเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายหรืออนาคตระยะยาว โดยมองว่าสิ่งต่าง ๆ จะดำเนินไปตามเหตุปัจจัยของมันเอง การไม่พยายามกำหนดหรือคาดหวังอนาคตเช่นนี้ ช่วยลดความวิตกกังวลและเปิดพื้นที่ให้กับการใช้ชีวิตในปัจจุบันได้อย่างเต็มที่

“เราไม่ต้องคิดว่าเราจะต้องมีมากกว่านี้” (P7, หญิง, 78 ปี)

คำกล่าวนี้สะท้อนการลดทอนความยึดติดกับความต้องการหรือความคาดหวัง (detachment from desire) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างสงบ โดยไม่เปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่นหรือกับมาตรฐานทางสังคม นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลยังแสดงให้เห็นถึงการคลายความยึดติดกับ “บทบาท” และ “สถานะ” ของตนเองในสังคม เช่น การไม่ยึดติดว่าตนต้องเป็นผู้นำครอบครัว ต้องมีรายได้สูง หรือประสบความสำเร็จในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเหมือนในอดีต การยอมรับว่าตนเองอยู่ในช่วงชีวิตที่แตกต่างออกไป และไม่จำเป็นต้องยึดโยงกับตัวตนเดิม เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยลดความขัดแย้งภายในจิตใจ ในอีกมิติหนึ่ง การไม่ยึดติดกับอนาคตยังเชื่อมโยงกับการ “อยู่กับปัจจุบัน” อย่างมีสติ ผู้ให้ข้อมูลเลือกที่จะให้คุณค่ากับสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เช่น การทำงาน การดูแลสุขภาพ หรือการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย มากกว่าการวางแผนระยะยาวที่ไม่แน่นอน การดำรงชีวิตลักษณะนี้ช่วยให้เกิดความสมดุลทางอารมณ์และลดความทุกข์ที่เกิดจากความคาดหวังที่เกินจริง

โดยสรุป การไม่ยึดติดกับตัวตนและอนาคตในผู้สูงอายุที่ทำงานหลังเกษียณ สะท้อนถึงกระบวนการปรับตัวทางความคิดที่ลึกซึ้ง ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงการยอมรับสถานการณ์ชีวิตเท่านั้น แต่เป็นการปล่อยวางต่อความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน ความคาดหวัง และผลลัพธ์ในอนาคต การดำรงอยู่

ในลักษณะนี้ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตในช่วงปลายวัยได้อย่างสงบ เป็นอิสระทางจิตใจ และมีความหมายในแบบที่สอดคล้องกับบริบทของตนเอง

4. การตีความความตายของผู้สูงอายุที่ทำงานหลังเกษียณ

1) มิติการยอมรับความตาย

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อความตายในลักษณะของ “การยอมรับอย่างสงบ” (peaceful acceptance) โดยไม่ได้แสดงความหวาดกลัวหรือวิตกกังวลต่อการสิ้นสุดของชีวิต แต่กลับมองว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของวัฏจักรชีวิตที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติที่ทุกคนต้องเผชิญ

“ไม่กลัวค่ะ ป้าพร้อมแล้วค่ะ” (P2, หญิง, 65 ปี)

คำกล่าวนี้สะท้อนถึงความพร้อมทางจิตใจ ในการเผชิญกับความตาย ซึ่งไม่ได้เกิดจากการยอมจำนน แต่เป็นผลจากการทำความเข้าใจชีวิตและความตายอย่างลึกซึ้ง ผู้ให้ข้อมูลแสดงให้เห็นถึงการปล่อยวางต่อความไม่แน่นอน และไม่พยายามควบคุมสิ่งที่ยอยู่นอกเหนืออำนาจของตน

“มันก็เป็นเรื่องธรรมชาติของชีวิต” (P6, ชาย, 66 ปี)

ในกรณีนี้ ผู้ให้ข้อมูลมองความตายในฐานะ “ความจริงของชีวิต” (existential reality) ที่เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ใช่สิ่งผิดปกติหรือน่าหวาดกลัว การรับรู้เช่นนี้ช่วยลดความตึงเครียดและความกลัวที่มักเกี่ยวข้องกับความตายในมิติทั่วไป นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลายรายยังสะท้อนว่าการยอมรับความตายเชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมา โดยเฉพาะการเผชิญกับความสูญเสีย ความเจ็บป่วย และการเปลี่ยนแปลงตามวัย ซึ่งค่อย ๆ หล่อหลอมให้เกิดความเข้าใจในความไม่เที่ยงของชีวิต การตระหนักถึงข้อจำกัดของร่างกายและช่วงเวลาชีวิตที่เหลืออยู่ ทำให้ผู้สูงอายุมิแนวโน้มยอมรับความตายอย่างมีสติ มากกว่าการต่อต้านหรือหลีกเลี่ยง

อีกทั้งการยังคงทำงานในช่วงปลายชีวิตยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้สึกพร้อม ต่อความตาย กล่าวคือ การได้ทำงาน การได้ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า และการยังสามารถพึ่งพาตนเองได้ ช่วยลดความรู้สึกค้างคาใจหรือความเสียดายชีวิต (unfinished business) ผู้ให้ข้อมูลจึงมองว่าตนเองได้ “ใช้ชีวิตอย่างเต็มที่แล้ว” ในบริบทของตน ซึ่งส่งผลให้สามารถยอมรับความตายได้อย่างสงบ

ในอีกมิติหนึ่ง การไม่ยึดติดกับความตายยังสะท้อนผ่านการไม่หมกมุ่นคิดถึงช่วงเวลาสุดท้ายของชีวิต ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เลือกที่จะให้ความสำคัญกับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน มากกว่าการกังวลถึงความตายที่ยังมาไม่ถึง การดำรงชีวิตเช่นนี้ช่วยให้เกิดสมดุลทางอารมณ์ และลดความกลัวที่อาจเกิดจากการคาดการณ์อนาคต

โดยสรุป มิติการยอมรับความตายในผู้สูงอายุที่ยังทำงานหลังเกษียณ เป็นผลลัพธ์ของกระบวนการเรียนรู้และปรับตัวทางจิตใจที่ยาวนาน ซึ่งประกอบด้วย การเข้าใจธรรมชาติของชีวิต การปล่อยวางความยึดติด และการใช้ชีวิตอย่างมีความหมายในปัจจุบัน การยอมรับความตายจึงไม่ได้เป็นเพียงการรับรู้ถึงจุดสิ้นสุดของชีวิต แต่เป็นการดำรงอยู่กับความจริงของชีวิตอย่างสงบ มีสติ และปราศจากความหวาดกลัวอย่างมีนัยสำคัญ

2) มิติตความเชื่อเรื่องบุญกรรมและโลกหน้า

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลบางรายยังคงยึดถือความเชื่อเรื่อง “บุญ-กรรม” ในฐานะกรอบอธิบายชีวิตและความตาย อย่างไรก็ตาม ลักษณะของความเชื่อดังกล่าวมิได้เป็นไปในเชิงยึดติดหรือคาดหวังผลตอบแทนในโลกหน้าอย่างเข้มข้น หากแต่เป็นความเชื่อที่ถูก “ปรับให้สอดคล้องกับประสบการณ์ชีวิต” และใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตในปัจจุบันมากกว่า

“ป่าเชื่อในเรื่องบุญกรรม ทำดีได้ดีค่ะ” (P1, หญิง, 62 ปี)

คำกล่าวนี้สะท้อนถึงความเชื่อพื้นฐานในหลักเหตุและผลทางศีลธรรม โดยการทำความดีถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำในตัวเอง ไม่ใช่เพียงเพื่อหวังผลตอบแทนในอนาคต ความเชื่อเรื่องบุญกรรมจึงทำหน้าที่เป็น “หลักยึดทางจิตใจ” ที่ช่วยกำกับพฤติกรรมและการตัดสินใจในชีวิตประจำวัน

“สุดท้ายเอาไปไม่ได้ เอาไปได้แต่บุญกับบาป” (P7, หญิง, 78 ปี)

คำกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงการตระหนักถึงความไม่จีรังของทรัพย์สินและความสำเร็จทางวัตถุ พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับคุณค่าทางนามธรรม เช่น ความดี ความเมตตา และการกระทำที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งถูกมองว่าเป็นสิ่งที่มีความหมายมากกว่าสิ่งที่จับต้องได้ นำสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่ได้เน้นการทำความดีเพื่อ แลกเปลี่ยนกับผลตอบแทนในโลกหน้า เช่น การไปสวรรค์หรือการเกิดใหม่ในภพภูมิที่ดีขึ้น แต่ให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ทางจิตใจในปัจจุบัน เช่น ความสบายใจ ความสงบ และความรู้สึกที่ว่าตนเองได้ใช้ชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม การทำบุญหรือการช่วยเหลือผู้อื่นจึงเป็นการกระทำที่ตอบสนองต่อความหมายของชีวิตในปัจจุบัน มากกว่าการลงทุนเพื่ออนาคตหลังความตาย ในอีกมิติหนึ่ง ความเชื่อเรื่องบุญกรรมยังช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถ อธิบายและยอมรับความไม่แน่นอนของชีวิตได้ เช่น ความเจ็บป่วย ความยากลำบาก หรือความสูญเสีย ถูกมองว่าเป็นผลของเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของชีวิต ไม่ใช่สิ่งที่ต้องต่อต้านหรือโทษตนเองหรือผู้อื่น การรับรู้เช่นนี้ช่วยลดความทุกข์ทางจิตใจ และเสริมสร้างความสามารถในการเผชิญปัญหาอย่างสงบ

นอกจากนี้ ยังพบว่าความเชื่อเรื่องบุญกรรมมีบทบาทในการเชื่อมโยงผู้ให้ข้อมูลกับสังคมและชุมชน เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น การแบ่งปันหรือการมีน้ำใจต่อคนรอบข้าง ซึ่งไม่เพียงเป็นการสร้าง “บุญ” ในเชิงความเชื่อ แต่ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยสรุป มิติตความเชื่อเรื่องบุญกรรมและโลกหน้าของผู้สูงอายุที่ทำงานหลังเกษียณมีลักษณะเป็นความเชื่อเชิงปฏิบัติ (pragmatic belief) ที่เน้นการนำมาใช้ในการดำรงชีวิตจริง มากกว่าการยึดถือในเชิงนามธรรม ความเชื่อนี้ช่วยสร้างความหมายให้กับชีวิตในปัจจุบัน เสริมความสงบทางจิตใจ และสนับสนุนการยอมรับความตายอย่างไม่หวาดกลัว โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความคาดหวังต่อโลกหน้าเป็นศูนย์กลางของการดำรงชีวิตในอนาคต

เมื่อพิจารณาความหมายของชีวิตและความตายร่วมกัน พบว่าทั้งสองมิติมีความเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่นในประสบการณ์ของผู้สูงอายุ กล่าวคือ การใช้ชีวิตอย่างมีความหมายผ่านการทำงาน การพึ่งพาตนเอง และการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถยอมรับความตาย

ได้อย่างสงบ ขณะเดียวกัน การไม่ยึดติดกับตัวตน ความคาดหวัง และอนาคตที่ไม่แน่นอน นำไปสู่ การลดความหวาดกลัวต่อความตาย นอกจากนี้ การยึดถือการทำความดีในปัจจุบันในฐานะคุณค่าหลักของชีวิต ยังช่วยให้ผู้สูงอายุไม่วิตกกังวลต่อโลกหน้าหรือผลลัพธ์หลังความตาย ด้วยเหตุนี้ ความตายจึงมิได้ถูกมองว่าเป็นจุดสิ้นสุดที่น่ากลัว หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการดำรงชีวิต ที่ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ ทำความเข้าใจ และยอมรับอย่างมีสติและความสงบในช่วงปลายของชีวิต

ตารางที่ 1 สรุปการตีความความหมายของชีวิตและความตาย

ประเด็นหลัก	มิติย่อย	ความหมายที่สะท้อน	ตัวอย่างคำพูด
ความหมายของชีวิต	การทำงาน	สร้างคุณค่าและยืนยันตัวตน	“ทำงานเพื่อเลี้ยงตัวเองค่ะ” (P1)
	ความพึ่งพาตนเอง	ความเป็นอิสระ ไม่เป็นภาระ	“เงินเดือนมันไม่มาก แต่ก็อยู่ได้” (P3)
	การยอมรับชีวิต	อยู่กับปัจจุบัน ไม่ยึดติด	“ชีวิตก็เดินไปตามสภาพ” (P6)
ความหมายของความตาย	การยอมรับความตาย	ความตายเป็นธรรมชาติ	“ไม่กลัวค่ะ ป้าพร้อมแล้วค่ะ” (P2)
	บุญกรรม/โลกหน้า	ทำดีเพื่อปัจจุบัน ไม่หวังผล	“เอาไปได้แต่บุญกับบาป” (P7)
การบูรณาการ	ชีวิต-ความตาย	ใช้ชีวิตดี-ยอมรับความตายได้	สะท้อนจากทุกกรณี

อภิปรายผล

การอภิปรายผลในการศึกษาครั้งนี้สามารถจัดเรียงให้สอดคล้องกับประเด็นผลการวิจัยได้อย่างเป็นระบบ โดยเชื่อมโยงทั้งกรอบทฤษฎีปรัชญาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. มิติการทำงาน: แหล่งของคุณค่าและความภาคภูมิใจในชีวิต ผลการศึกษาพบว่าการทำงานของผู้สูงอายุไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการหารายได้ แต่เป็นกระบวนการสร้าง “ความหมายของชีวิต” และ “คุณค่าในตนเอง” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการสูงวัยอย่างมีพลัง (Active Ageing) ที่องค์การอนามัยโลก (WHO) เสนอว่า การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความภาคภูมิใจในตนเองของผู้สูงอายุ (WHO, 2015) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานศึกษาของ Kellehear ที่ชี้ว่าการมีบทบาททางสังคมในช่วงปลายชีวิตช่วยลดความรู้สึกว่างเปล่าและเสริมสร้างความหมายของการดำรงอยู่ ผลการศึกษานี้จึงยืนยันว่าการทำงานในวัยเกษียณเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ผู้สูงอายุใช้ยืนยันตัวตนและศักดิ์ศรีของตนเอง (Kellehear, 2007)

2. มิติความพึ่งพาตนเอง: การไม่เป็นภาระและการจัดการชีวิต ผู้สูงอายุในกลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับการพึ่งพาตนเองและการไม่เป็นภาระต่อครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Knodel ในบริบทไทยที่พบว่าการไม่เป็นภาระลูกหลาน เป็นคุณค่าหลักของผู้สูงอายุไทย และยังสอดคล้องกับแนวคิดทางวัฒนธรรมเอเชียที่เน้นศักดิ์ศรี (dignity) และความรับผิดชอบต่อตนเอง ผลการศึกษานี้จึงสะท้อนว่าการทำงานไม่เพียงตอบโจทย์เศรษฐกิจ แต่ยังเป็นกลไกในการรักษา

อำนาจในการกำหนดชีวิตตนเอง (self-agency) ซึ่งมีความสำคัญต่อสุขภาพทางจิตใจในวัยสูงอายุ (Knodel et al., 2013)

3. มิติการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายและการยอมรับความเปลี่ยนแปลง ผลการศึกษาพบว่าผู้สูงอายุมีแนวโน้มดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายและยอมรับความไม่แน่นอนของชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธปรัชญาเรื่อง “อนิจจัง” (Anicca) และงานของ Pargament ที่ชี้ว่าความเชื่อทางศาสนาช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและวิกฤตชีวิตได้อย่างสงบ (Pargament, 1997) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยด้านจิตวิทยาผู้สูงอายุที่พบว่า การยอมรับ (acceptance) เป็นกลไกสำคัญในการปรับตัวในช่วงปลายชีวิต ผลการศึกษานี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าความเรียบง่ายไม่ใช่เพียงวิถีชีวิต แต่เป็น “ยุทธศาสตร์ทางจิตใจ” ในการจัดการกับความไม่แน่นอน

4. มิติอสังขัตถนิมิต: การไม่ยึดติดกับตัวตนและอนาคต ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุจำนวนมากมีลักษณะของการ “ปล่อยวาง” และไม่ยึดติดกับตัวตนหรืออนาคต ซึ่งสอดคล้องกับหลัก “อนัตตา” (Anatta) และ “ปฏิจจสมุปบาท” (Dependent Origination) ในพุทธศาสนา ที่มองว่าตัวตนเป็นเพียงผลของเหตุปัจจัยและไม่ใช่อะไรที่ถาวร ขณะเดียวกัน แนวคิดนี้ยังสามารถเชื่อมโยงกับอสังขัตถนิมิต (Non-essentialism) ในปรัชญาตะวันตก ที่มองว่าความหมายไม่ได้มีอยู่โดยเนื้อแท้ แต่ถูกสร้างขึ้นตามบริบท (Sartre, 1943) อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้แตกต่างจากแนวคิดนิฮิลิซึม (Nihilism) ตรงที่ผู้สูงอายุไม่ได้มองว่าชีวิตไร้ความหมาย แต่กลับสร้างความหมายผ่านการใช้ชีวิตประจำวันและการทำดี

5. มิติการยอมรับความตายและความเชื่อเรื่องบุญกรรม ผลการศึกษาพบว่าผู้สูงอายุมีทัศนคติต่อความตายในลักษณะยอมรับและไม่หวาดกลัว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความตระหนักรู้ความตาย (death awareness) ของ Yalom ที่เสนอว่าการยอมรับความตายช่วยให้มนุษย์ใช้ชีวิตอย่างมีความหมายมากขึ้น ขณะเดียวกัน ความเชื่อเรื่องบุญกรรมของผู้สูงอายุไทยมีลักษณะเฉพาะคือเชื่อแต่ไม่ยึดติด กล่าวคือ ยังเชื่อในกรรมและการทำดี แต่ไม่ได้คาดหวังผลตอบแทนในโลกหน้า (Yalom, 1980) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยในสังคมไทยที่พบว่าศาสนาพุทธทำหน้าที่เป็นกลไกทางจิตใจในการลดความกลัวความตาย และสร้างความสงบในชีวิต (Kellehear, 2007)

ข้อจำกัดของการวิจัย

แม้ว่าผลการศึกษาจะให้ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับความหมายของชีวิตและความตายในผู้สูงอายุที่ยังทำงานหลังเกษียณ แต่ยังมีข้อจำกัดบางประการ ได้แก่ (1) ขนาดกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนจำกัด (7 คน) ซึ่งไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ในระดับทั่วไปได้ (2) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นแรงงานระดับล่าง เช่น แม่บ้าน เกษตรกร และผู้ค้ารายย่อย จึงอาจไม่ครอบคลุมผู้สูงอายุในกลุ่มวิชาชีพหรือชนชั้นอื่น (3) พื้นที่ศึกษาอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทำให้ขาดความหลากหลายเชิงพื้นที่ และ (4) การใช้กรอบพุทธปรัชญาเป็นหลัก อาจทำให้การตีความโน้มเอียงไปในมิติทางศาสนา มากกว่าการเปรียบเทียบกับกรอบปรัชญาตะวันตกอย่างเต็มรูปแบบ

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในลักษณะสหวิทยาการ โดยเชื่อมโยงมิติทางสังคมของผู้สูงอายุที่ยังทำงานหลังเกษียณเข้ากับกรอบคิดทางปรัชญา ได้แก่ แนวคิดอสารัตถนิยม (Non-essentialism) และพุทธปรัชญา ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า “การทำงานหลังเกษียณ” มิได้มีความหมายตายตัวเพียงในฐานะบทบาททางเศรษฐกิจ หากแต่เป็นกระบวนการสร้างความหมายของชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบท ประสบการณ์ และการรับรู้ของแต่ละบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดอสารัตถนิยมที่มองว่าอัตลักษณ์ของมนุษย์มิได้หยุดนิ่งหรือถูกกำหนดด้วยแก่นแท้ถาวร

องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญ คือ การอธิบายการทำงานของผู้สูงอายุในฐานะพื้นที่แห่งความหมายและจิตวิญญาณ (meaningful-spiritual space) ซึ่งทำหน้าที่มากกว่าการสร้างรายได้ โดยเป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุใช้ยืนยันคุณค่าในตนเอง รักษาศักดิ์ศรี และดำรงความเชื่อมโยงกับสังคม ในขณะเดียวกันก็เป็นกระบวนการเรียนรู้การ “ปล่อยวาง” ตามหลักพุทธปรัชญา กล่าวคือ ผู้สูงอายุยังคงทำงาน แต่ไม่ได้ยึดติดว่าการทำงานเป็นสาระสำคัญสูงสุดของชีวิต หากมองว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกระแสความเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของชีวิต นอกจากนี้ งานวิจัยยังนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในประเด็นการรับรู้ความตายเชิงปฏิบัติของผู้สูงอายุ ซึ่งแตกต่างจากการมองความตายในฐานะสิ่งที่น่าหวาดกลัวหรือเป็นเป้าหมายของการสะสมผลบุญเพื่อโลกหน้า ผู้สูงอายุในงานวิจัยมีแนวโน้มมองความตายอย่างสงบ ในฐานะกระบวนการตามธรรมชาติของชีวิต โดยไม่ยึดติดกับความหมายเชิงนามธรรมที่ตายตัว แนวคิดดังกล่าวสะท้อนการบูรณาการระหว่างอสารัตถนิยมกับพุทธปรัชญาอย่างชัดเจน กล่าวคือ ความหมายของชีวิตมิได้ตั้งอยู่บนผลลัพธ์ในอนาคตหรือโลกหน้า แต่ตั้งอยู่บนการกระทำในปัจจุบัน ผ่านการทำความดี การไม่เบียดเบียน และการดำรงชีวิตอย่างพึงพาตนเอง

โดยสรุป องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษานี้ช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับผู้สูงอายุในสังคมไทยในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่ยังทำงานหลังเกษียณมิได้เป็นเพียงแรงงานสูงวัย แต่เป็นผู้สร้างความหมายชีวิตที่ดำรงอยู่ท่ามกลางความไม่แน่นอนของชีวิต ด้วยการผสมผสานระหว่างการทำงาน การปล่อยวาง และการยอมรับความตายอย่างมีสติและศักดิ์ศรี

สรุป

ทัศนะของผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานหลังเกษียณในกลุ่มตัวอย่างนี้สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธปรัชญาอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการไม่ยึดติดกับตัวตน การปล่อยวางจากความคาดหวังเกี่ยวกับอนาคตและโลกหน้า และการให้ความสำคัญกับการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ผู้สูงอายุเหล่านี้มิได้มุ่งทำความดีเพื่อหวังผลตอบแทนภายนอก หากแต่ทำเพื่อความสบายใจและคุณค่าในตนเองในขณะปัจจุบัน การยอมรับความไม่แน่นอนของชีวิตและการไม่หวาดกลัว

ต่อความตายสะท้อนถึงความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ปรากฏการณ์ดังกล่าวสามารถอธิบายได้ผ่านหลัก “ไตรลักษณ์” ได้แก่ อนัตตา (ความไม่มีตัวตนถาวร) อนิจจัง (ความไม่เที่ยง) และทุกขัง (สภาวะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้) ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรอบคิดสำคัญในการตีความและจัดการกับประสบการณ์ชีวิตของผู้สูงอายุในช่วงปลายชีวิต ส่งผลให้พวกเขาสามารถดำรงชีวิตได้อย่างสงบ มีความหมาย และมีความสุข โดยไม่ยึดติดกับสิ่งที่ไม่สามารถควบคุมได้ ทั้งในมิติของชีวิตและความตาย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรกำหนดนโยบายการจ้างงานผู้สูงอายุอย่างมีความหมาย (Meaningful Ageing Work Policy) โดยสนับสนุนรูปแบบงานที่ยืดหยุ่น (Flexible Work) เช่น งานพาร์ทไทม์ งานตามทักษะเฉพาะ หรือกิจกรรมสาธารณประโยชน์ พร้อมทั้งกำหนดมาตรการจูงใจภาคเอกชน เช่น การลดหย่อนภาษีสำหรับองค์กรที่จ้างผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ควรพัฒนาศูนย์ส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุระดับชุมชน เพื่อเป็นพื้นที่กลางในการจับคู่ทักษะกับโอกาสการทำงาน รวมถึงการจัดอบรมทักษะใหม่ (Reskilling/Upskilling) ให้สอดคล้องกับบริบทเศรษฐกิจปัจจุบัน

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน และภาคประชาสังคม ควรนำผลการวิจัยไปออกแบบโมเดลกิจกรรมผู้สูงอายุแบบบูรณาการที่เชื่อมโยง 3 มิติ ได้แก่ (1) การทำงานหรือกิจกรรมสร้างรายได้ (2) การเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ เช่น การเป็นวิทยากรชุมชนหรือครูภูมิปัญญา (3) การพัฒนาจิตใจ เช่น กิจกรรมสมาธิ การทำบุญ หรือการสะท้อนความหมายชีวิต (life reflection) โดยสามารถจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเชิงคุณค่าที่มีโปรแกรมรายสัปดาห์/รายเดือนอย่างเป็นระบบ และมีการติดตามผลด้านคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง

3. หน่วยบริการสุขภาพควรบูรณาการมิติความหมายชีวิตและการยอมรับความตายเข้าไปในระบบดูแลผู้สูงอายุ เช่น การพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่บั้นปลายชีวิต (End-of-life preparation program) ที่ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ รวมถึงการฝึกอบรมบุคลากรด้านสาธารณสุขให้มีทักษะในการสื่อสารเรื่องความตาย (death communication) และการดูแลแบบประคับประคอง (palliative care) ที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมไทย

4. ควรส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของสังคมผ่านสื่อและการศึกษา โดยจัดทำสื่อสาธารณะที่นำเสนอภาพผู้สูงอายุในฐานะผู้มีคุณค่าและผู้สร้างความหมายชีวิต ไม่ใช่เพียงผู้พึ่งพิง พร้อมทั้งส่งเสริมกิจกรรมระหว่างวัย (Intergenerational Programs) เช่น โครงการพี่เลี้ยงข้ามวัย (mentorship) หรือกิจกรรมครอบครัว ชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจและลดช่องว่างระหว่างวัยอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการต่อยอดงานวิจัยโดยขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมผู้สูงอายุในบริบทที่หลากหลาย เช่น ผู้สูงอายุในภาคชนบท กลุ่มวิชาชีพ หรือผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงานหลังเกษียณ รวมถึงการพัฒนาเครื่องมือวัดความหมายชีวิตและการยอมรับความตายที่เหมาะสมกับบริบทไทย เพื่อใช้ประเมินผลลัพธ์ของนโยบายและกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม
2. ควรมีการศึกษาต่อยอดเชิงปรัชญาและวัฒนธรรม โดยเปรียบเทียบมุมมองเรื่องชีวิตการทำงาน และความตายของผู้สูงอายุในบริบททางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เช่น ระหว่างสังคมไทยกับสังคมเอเชียอื่น หรือสังคมตะวันตก เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของกรอบคิดทางวัฒนธรรมและศาสนาในการกำหนดความหมายของการมีชีวิตอยู่ในช่วงปลายชีวิต
3. โครงสร้างทางประชากรของสังคมไทยกำลังเปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมผู้สูงอายุซึ่งจะเป็นคนส่วนใหญ่ในอีก 10-20 ปีข้างหน้า การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมที่ส่งเสริมความหมายของการมีชีวิตของผู้สูงอายุ การใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า และการตายอย่างมีความสุขภายใต้ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจและสังคมยุคใหม่จึงน่าจะเป็นการศึกษาวิจัยที่สังคมต้องการอย่างมาก เช่น กิจกรรมที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุเลือกชีวิตของตนเอง เช่น จะอยู่กับครอบครัว ทำงานต่อหรือใช้ชีวิตสงบ เป็นกิจกรรมสร้างความหมายและคุณค่าในตัวผู้สูงอายุเอง หรือกิจกรรมที่เปลี่ยนความหมายของวัยชราเป็นวัยเก๋า วัยแห่งประสบการณ์ที่มีคุณค่า ก็จะมีผลก่อกำเนิดแนวคิดการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในอนาคต เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2564). การพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.
- กุสวาที เมลียงนนท์ และคณะ. (2566). ระบบการดูแลระยะยาวแบบต่อเนื่องสำหรับผู้สูงอายุ: การทบทวนวรรณกรรมแบบกำหนดขอบเขต. วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 17(1), 149-162.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2565). การเติบโตของประชากรสูงอายุในประเทศไทยและการตอบสนองในอนาคต. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2566). นโยบายและการจัดการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม. (2565). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2565. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศูนย์วิจัยสังคมสูงวัย. (2563). การประเมินผลกระทบของสังคมสูงวัยในประเทศไทยต่อระบบสวัสดิการและการดูแลสุขภาพ. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยสังคมสูงวัย.

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). (2563). การศึกษาผลกระทบของสังคมสูงอายุในประเทศไทย: ทิศทางและแนวทางการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สกว.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2563). การคาดการณ์ประชากรไทย: 2020–2040. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- Camus, A. (1942). *The myth of Sisyphus*. Gallimard.
- Camus, A. (1991). *The Myth of Sisyphus*. Vintage Books. (Original work published 1942)
- de Beauvoir, S. (1947). *The ethics of ambiguity*. Citadel Press.
- Kellehear, A. (2007). *The theory and practice of end of life care*. Routledge.
- Knodel, J., Prachuabmoh, V., & Chayovan, N. (2013). *The changing well-being of Thai elderly: An update from the 2011 Survey of Older Persons in Thailand*. Population Studies Center, University of Michigan.
- Nietzsche, F. (1887). *On the genealogy of morals*. Oxford University Press.
- Nietzsche, F. (1974). *The Gay Science*. Vintage Books. (Original work published 1882).
- Pargament, K. I. (1997). *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*. Guilford Press.
- Sartre, J. P. (1943). *Being and nothingness*. Gallimard.
- Sartre, J.-P. (2007). *Existentialism Is a Humanism*. Yale University Press. (Original work published 1946).
- World Health Organization. (2015). *World report on ageing and health*. WHO.
- Yalom, I. D. (1980). *Existential psychotherapy*. Basic Books.

คุณสมบัติของพระธรรมทูตตามพระไตรปิฎก
และการประยุกต์ใช้ในบริบทต่างประเทศและยุคดิจิทัล*

THE QUALIFICATIONS OF DHAMMADUTA BHIKKHUS ACCORDING
TO THE TIPITAKA AND THE APPLICATION IN INTERNATIONAL
AND DIGITAL CONTEXTS

วิเชียร สิงห์คิบุตร*, พระครูสังฆกิจวิริยะ (ปราบศึก วิจิตรศักดิ์)

Wichian Singkiboot*, Phrakhrusangkakiviriya (Prabsuk Vijitsak)

วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Dhammaduta College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

*Corresponding author E-mail: wichian.sing@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณสมบัติของพระธรรมทูตตามพระไตรปิฎก และนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทต่างประเทศและยุคดิจิทัล ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า พระธรรมทูตในอุดมคติ คือ “นักสื่อสารที่มีสติ” และ “นักบริหารที่มีปัญญา” โดยประกอบด้วยคุณสมบัติ 8 ประการ ดังที่ปรากฏในทุเตยยสูตร ได้แก่ 1) เป็นผู้รู้จักฟัง คือมีทักษะแห่งการฟังอย่างมีสติและปัญญา (โสดา) 2) เป็นผู้สามารถพูดให้ผู้อื่นฟังได้ คือมีศิลปะแห่งการดึงดูดใจผ่านการพูด พร้อมทั้งมีทักษะภาษาและเทคโนโลยีเพื่อการเผยแพร่ (สาเวตา) 3) เป็นผู้ใฝ่ศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ มีจิตวิญญานแห่งนักเรียนรู้ผู้ไม่หยุดนิ่ง (อคุคเหตา) 4) เป็นผู้ทรงจำได้ดี คือมีฐานข้อมูลทางธรรมที่แม่นยำ (ธาระตา) 5) เป็นผู้รู้ได้เข้าใจชัด คือมีการตกผลึกทางปัญญาและการรู้แจ้งในหลักธรรม (วิญญาดา) 6) เป็นผู้สามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจได้ คือมีศิลปะการสื่อสารที่สร้างความสว่างไสวในใจผู้อื่นได้อย่างชัดเจน (วิญญาเปตา) 7) เป็นผู้ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ คือมีความฉลาดในการแยกแยะสิ่งที่ควรทำควรพูดและสิ่งที่ไม่ควรทำไม่ควรพูด ฉลาดในการเลือกเฟ้นสารที่พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ พร้อมทั้งมีความสามารถในการวางแผนกลยุทธ์ที่จะเกิดประโยชน์แก่การเผยแผ่ด้วย (กุสโล สหิตาสหิตตสฺส) และ 8) เป็นผู้ไม่ก่อความทะเลาะวิวาท คือไม่ว่าร้ายผู้อื่น มุ่งสื่อสารเพื่อสันติภาพและความสงบสุข (โน กลหการโก) การพัฒนาคุณสมบัติของพระธรรมทูตตามกรอบทุเตยยสูตรในพระไตรปิฎกจึงมุ่งสร้าง “ทูตแห่งสันติภาพ” ที่นำพาพุทธปัญญาไปสู่สังคม

* Received January 30, 2026; Revised March 28, 2026; Accepted March 29, 2026

พุทธวัฒนธรรมได้อย่างสง่างาม โดยพระธรรมทูตยุคใหม่ต้องบูรณาการคุณสมบัติพื้นฐานดังกล่าวในพระไตรปิฎกเข้ากับทักษะสากล ได้แก่ การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมด้วยใจที่เปิดกว้าง การบริหารจัดการวัดเชิงพุทธอย่างเป็นระบบ และความฉลาดทางดิจิทัลในการสร้างคอนเทนต์ธรรมะที่สั้น กระชับและสร้างสรรค์ รวมถึงต้องเชื่อมโยงพุทธศาสตร์เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ เน้นการฟังเชิงลึกเพื่อเยียวยาใจ และยึดหลักสัมมาวาจาในการสื่อสารอย่างมีสติเพื่อสร้างสันติภาพและลดความขัดแย้งในระดับสากล โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำเกณฑ์เหล่านี้ไปใช้ประเมินและพัฒนาบุคลากรทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อความมั่นคงแห่งศรัทธาในอนาคต

คำสำคัญ: คุณสมบัติ, พระธรรมทูต, พระไตรปิฎก, บริบทต่างประเทศ, ยุคดิจิทัล

ABSTRACT

This academic article aims to investigate the qualifications of Dhammaduta bhikkhus (Buddhist missionary) as delineated in the Tipitaka and explore their strategic application within contemporary international and digital contexts. The findings indicate that the ideal Dhammaduta embodies the dual roles of a “Mindful Communicator” and a “Wise Administrator.” These roles are grounded in eight quintessential qualifications derived from the **Dūteyya Sutta**, which include: 1) Active and Mindful Listening (**Sotā**): possessing the cognitive skills to listen with wisdom; 2) Persuasive Communication (**Sāvetā**): mastering the art of inspiring speech integrated with modern linguistic and technological proficiency; 3) Continuous Learning (**Uggahetā**): maintaining a dynamic spirit of intellectual inquiry; 4) Precise Retention (**Dhāretā**): preserving an accurate database of Dhamma teachings; 5) Profound Insight (**Viññātā**): achieving intellectual crystallization and realization of Dhamma principles; 6) Explanatory Clarity (**Viññāpetā**): possessing the pedagogical art to illuminate and clarify complex doctrines for others; 7) Strategic Discernment (**Kusalo Sahitāsahitassa**): the sagacity to distinguish between beneficial and non-beneficial actions, including the capacity for strategic planning; and 8) Conflict Avoidance (**No Kalahakārako**): committing to non-violent communication and the promotion of global peace. The development of these qualifications according to the **Dūteyya Sutta** framework aims to cultivate “Ambassadors of Peace” capable of gracefully introducing Buddhist wisdom into multicultural societies. Modern Dhammaduta must integrate these canonical virtues with global competencies, such as open-minded cross-cultural communication, systematic Buddhist temple management, and digital intelligence for creating concise and creative Dhamma

content. Furthermore, they must bridge Buddhist science with modern disciplines, emphasizing deep listening for mental healing and adhering to Right Speech to mitigate international conflicts. Relevant organizations should adopt these criteria for the continuous assessment and professional development of religious personnel to ensure the sustained stability of faith in the future digital era.

Keywords: Qualifications, Dhammaduta Bhikkhus, Tipitaka, International Contexts, Digital Era

บทนำ

ภารกิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีหัวใจสำคัญอยู่ที่ธรรมทูตผู้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างพระธรรมคำสอนและพุทธบริษัท คำว่า “ธรรมทูต” หรือ “พระธรรมทูต” เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัท และเป็นสัญลักษณ์แห่งการอุทิศตนเพื่อสันติภาพและปัญญาของมนุษยชาติ (พระสมชาย สัมโร และคณะ, 2565) ในทางวิชาการ การศึกษาคุณสมบัติของผู้ควรไปเป็นธรรมทูตจำเป็นต้องพิจารณาผ่านกรอบของ “ทุเตยยสูตร” ซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ 23 อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต (อง.อฎฐก. (ไทย) /23/16/242-243) โดยพระสูตรนี้เปรียบเสมือนธรรมบัญญัติด้วยทักษะและการวางตัวของภิกษุผู้ได้รับมอบหมายภารกิจสำคัญในการไปเป็นธรรมทูตได้ (พระมหาสมาน ชาตวิริโย, 2563)

ในกระแสธารแห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน “พระธรรมทูต” ถือเป็นกลไกสำคัญและเป็นศาสนทายาทของพระพุทธศาสนาในการนำพาแสงสว่างแห่งธรรมไปสู่จิตใจของชาวโลก (พระธรรมวัชรบัณฑิต, 2564) การปฏิบัติหน้าที่ของพระธรรมทูตมิใช่เพียงการบอกกล่าวข้อธรรม แต่คือการเป็นต้นแบบทางจริยธรรมและการสื่อสารหลักธรรมให้สอดคล้องกับจริตของผู้รับสาร ซึ่งรากฐานที่สำคัญที่สุดของการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่มีประสิทธิภาพนั้นย่อมต้องมีจุดเริ่มต้นมาจาก “คุณสมบัติ” ที่ถูกต้องตามหลักการที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อันเป็นคัมภีร์สูงสุดทางพระพุทธศาสนา เพื่อรักษาความบริสุทธิ์และความถูกต้องของหลักการทางศาสนาไว้ไม่ให้บิดเบือน

รากฐานการเผยแผ่เริ่มต้นขึ้นเมื่อพระพุทธเจ้าทรงส่งพระอรหันต์ 60 รูปแรกออกไปประกาศศาสนาด้วยพุทธพจน์ที่ว่า “จรธ ภิกขเว จาริกิ พุชชนหิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถายหิตาย สุขาย เทวมนุสสาน...” แปลความว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย...” (ส.ส. (ไทย) /15/141/179-180) ซึ่งถือเป็นพุทธโบายในการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาลนั้น พระธรรมทูตล้วนเป็นผู้ทรงภูมิธรรมชั้นสูง มีความสำรวมระวัง และแตกฉานในพระธรรมวินัยอย่างหาที่เปรียบมิได้ (พระมหาสมาน ชาตวิริโย, 2563) อย่างไรก็ตามเมื่อบริบทสังคมเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคดิจิทัลและโลกาภิวัตน์ คุณสมบัติ 8 ประการของผู้ควรไปเป็น

ธรรมทูตในพุทธยุคดิจิทัลจึงถูกนำมาวิเคราะห์ใหม่ในฐานะ “สมรรถนะหลัก” (Core Competencies) ที่ครอบคลุมทั้งทักษะการรับสาร การประมวลผล การส่งสาร และการบริหารความสัมพันธ์ (พระมหาเรวัตร์ ผมหอม และคณะ, 2566)

อย่างไรก็ตาม ในสภาวะการณ์ปัจจุบันที่โลกก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) และการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัล (Digital Transformation) อย่างเต็มรูปแบบ พระธรรมทูตต้องเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ทั้งในด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และรูปแบบการสื่อสารที่ไร้พรมแดน การเผยแพร่ธรรมในบริบทต่างประเทศมิใช่เพียงการก้าวข้ามขอบเขตทางภูมิศาสตร์ แต่คือการก้าวข้ามกำแพงทางภาษาและบริบททางสังคมที่แตกต่าง (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2562) ขณะเดียวกัน ยุคดิจิทัลได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ให้เข้าสู่โลกเสมือนจริง (Virtual World) ซึ่งเป็นทั้งโอกาสและอุปสรรคในการสื่อสารหลักธรรม ดังนั้น หากไม่มีการศึกษาและวิเคราะห์ถึงการปรับตัวที่เหมาะสม ความเป็นพระธรรมทูตอาจลดทอนประสิทธิภาพลงในโลกสมัยใหม่

จากสภาพการณ์ดังกล่าว ผู้เขียนจึงเล็งเห็นความสำคัญในการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาสำคัญ 2 ประการ คือ 1) คุณสมบัติของพระธรรมทูตตามพระไตรปิฎกมีลักษณะและองค์ประกอบสำคัญอย่างไร เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่เป็นมาตรฐานดั้งเดิม และ 2) จะมีแนวทางอย่างไรในการประยุกต์ใช้คุณสมบัติเหล่านั้นให้สอดคล้องกับบริบทต่างประเทศและยุคดิจิทัล เพื่อให้พระธรรมทูตสามารถทำหน้าที่ได้อย่างทรงประสิทธิภาพภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21

ด้วยเหตุนี้ บทความวิชาการฉบับนี้จึงกำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษาไว้ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาคุณสมบัติของพระธรรมทูตตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยเน้นการวิเคราะห์พุทธพจน์และหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของพระธรรมทูตในพุทธยุคดิจิทัล และ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้คุณสมบัติของพระธรรมทูตตามพระไตรปิฎกในบริบทต่างประเทศและยุคดิจิทัล โดยมุ่งเน้นการบูรณาการหลักธรรมดั้งเดิมเข้ากับทักษะสมัยใหม่ เพื่อสร้างความยั่งยืนและความทันสมัยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ระดับสากลสืบไป

คุณสมบัติของพระธรรมทูตในพระไตรปิฎก: พุทธยุคดิจิทัล

พุทธยุคดิจิทัล ว่าด้วยคุณสมบัติของทูตตามหลักพระพุทธศาสนา (อง.อภจก.(ไทย)/23/16/242-243) นั้น มิได้เป็นเพียงการระบุคุณสมบัติแบบลอย ๆ แต่เป็นการวางมาตรฐานเชิงจริยธรรมและทักษะวิชาชีพสำหรับทูต (Ambassador) ผู้จะเข้าสู่ชุมชนหรือสมาคมต่าง ๆ พระสูตรนี้ระบุชัดเจนถึงคุณสมบัติ 8 ประการที่ทำให้พระภิกษุ รวมทั้งพระภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ผู้ประกอบพร้อมด้วยคุณสมบัติ 8 ประการ เป็นผู้เหมาะสมแก่การไปปฏิบัติหน้าที่ทูตได้ (พุทธคัมภีร์) คุณสมบัติ 8 ประการของผู้ทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูต ได้แก่

1. โสตา (sotā): รู้จักฟัง
2. สาเวตา (sāvetā): สามารถพูดให้ผู้อื่นฟังได้

3. อุคคเหตา (uggahetā): ใฝ่ศึกษา
4. ธาเรตา (dhāretā): ทรงจำได้ดี
5. วิญญาตา (viññātā): เป็นผู้รู้ได้เข้าใจชัด
6. วิญญาเปตา (viññāpetā): สามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจได้
7. กุสล สหิตาสหิตสส (kusalo sahitāsahitassa): ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์
8. โน กลทหารโก (no kalahakārako): ไม่ก่อความทะเลาะวิวาท

เมื่อพิจารณาคุณสมบัติของพระธรรมทูต 8 ประการตามที่ปรากฏในทศเตยยสูตรดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า คุณสมบัติข้อที่ 1 (โสดา), ข้อที่ 3 (อุคคเหตา) และ ข้อที่ 4 (ธาเรตา) เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้รับสารที่มีประสิทธิภาพ (Input) คุณสมบัติข้อที่ 5 (วิญญาตา) เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้เข้าใจสารอย่างลึกซึ้ง (Processing) คุณสมบัติข้อที่ 2 (สาเวตา) และ 6 (วิญญาเปตา) เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ส่งสารที่มีวาทศิลป์ (Output) ส่วนคุณสมบัตข้อที่ 7 (กุสล สหิตาสหิตสส) และข้อที่ 8 (โน กลทหารโก) เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ฉลาดในกลยุทธ์และมนุษยสัมพันธ์ (Strategy & Conduct)

นอกจากนี้ ในพระสูตรยังทรงยกย่อง “พระสารีบุตร” ว่าเป็นบุคคลตัวอย่างผู้ประกอบด้วยคุณสมบัตินี้ได้อย่างครบถ้วน (อง.อภุจก.(ไทย) /23/16/242-243) โดยทรงขยายความถึงลักษณะเพิ่มเติมของทูตที่ดี เช่น การไม่สะทกสะท้านเมื่อเข้าสู่ที่ประชุม การไม่ทำคำพูดให้เสียหาย และการไม่ปกปิดข่าวสาร การวิเคราะห์คุณสมบัติทั้ง 8 ประการนี้จึงต้องพิจารณาทั้งในแง่รรถกถาหรือคำอธิบายดั้งเดิม และในแง่การประยุกต์ใช้กับทักษะการสื่อสารร่วมสมัย (Modern Communication) รวมทั้งการประยุกต์ใช้ในบริบทต่างประเทศและยุคดิจิทัลด้วย

วิเคราะห์คุณสมบัติของพระธรรมทูต 8 ประการ

1. โสดา: ทักษะแห่งการฟังอย่างมีสติและปัญญา

คุณสมบัตินี้ประการแรกคือ “โสดา” หมายถึงพระธรรมทูตต้องเป็นผู้รู้จักฟังที่ดี หมายความว่ารับฟังผู้ที่ตนมอบสารนั้นให้ได้แก่ ตั้งใจรับฟังถ้อยคำหรือสารที่ได้รับมอบหมายมาอย่างครบถ้วน ไม่ตกหล่น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) ในเชิงวิชาการสื่อสาร การฟังระดับนี้สอดคล้องกับ Active Listening หรือการฟังเชิงรุก (Rogers, C. R., & Farson, R. E., 1957) ซึ่งผู้รับสารต้องให้ความสำคัญกับทั้งวัจนภาษา (ถ้อยคำ) และอวัจนภาษา (น้ำเสียง ท่าทาง) การฟังของพระธรรมทูตนั้นมิใช่เพียงการรับข้อมูลเพื่อนำไปส่งต่อ แต่คือการรับฟังเพื่อ “เข้าใจโลก” (Understanding the World) (Buber, 1958) พระธรรมทูตต้องฟังความทุกข์ ความต้องการ และบริบททางวัฒนธรรมของผู้คนในพื้นที่ เพื่อให้สามารถออกแบบสารที่จะสื่อสารออกไปได้อย่างเหมาะสม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) หากขาดคุณสมบัติข้อนี้ พระธรรมทูตย่อมเสมือนผู้ส่งสารที่หลับตาเดิน ไม่สามารถประเมินได้ว่าผู้รับสารพร้อมจะรับข้อมูลหรือไม่ หรือข้อมูลนั้นตรงกับสิ่งที่เขาต้องการ แก้ไขปัญหาในชีวิตหรือไม่

การฟังถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ในปุณณียสูตร (อง.ทสก. (ไทย) /24/83/183) พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นว่า “การฟังที่แจ่มแจ้ง” ไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่ต้องมีองค์ประกอบเกื้อหนุน โดย “โสตตา” หรือการรู้จักฟังนั้นปรากฏชัดในลำดับที่ 5 คือ “เจียโสตลงสดับธรรม” (โอหิตโสต ธรรม สุนาติ) การเป็นผู้รู้จักฟังที่ดีตามพระสูตรนี้ ไม่ใช่แค่การได้ยินเสียง แต่คือการ “ตั้งใจฟัง” หลังจากที่เรามีศรัทธา เข้าไปหา และนั่งใกล้แล้ว หากขาดการ “เจียโสตลงสดับ” ต่อให้ผู้อบรมสั่งสอนจะเป็นพระพุทธเจ้าหรือเนื้อหารธรรมจะพิเศษเพียงใด ธรรมนั้นก็ไม่อาจ “แจ่มแจ้ง” ได้ เพราะใจไม่ได้เปิดรับข้อมูลอย่างเต็มที่

นอกจากนี้ การฟังถือได้ว่าเป็นเครื่องมือสะสมความรู้ ในเถรสูตร (อง.ปณจก.(ไทย)/22/88/156) คุณสมบัติของพระเถระที่เป็นพหูสูต (ผู้ฟังมาก) เริ่มต้นจากการเป็นผู้รู้จักฟังที่มีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปสู่ผลคือการทรงจำไว้ได้ เมื่อฟังดี ข้อมูลที่ได้รับจะแม่นยำ ทำให้จำได้ไม่คลาดเคลื่อน การย้ำเน้นสิ่งที่ฟังมาทำให้เกิดคล่องปาก ชื่นใจ และแทงตลอดด้วยปัญญา คือเป้าหมายสูงสุดของการฟัง คือการเข้าใจความหมาย (อรรถ) อย่างทะลุปรุโปร่ง

หากนำทั้งสองสูตรข้างต้นมาประยุกต์กัน การ “รู้จักฟัง” ในบริบทนี้ประกอบด้วย 3 มิติหลัก คือ มิติที่ 1 การมีสมาธิและใจที่เปิดรับ (Focus & Open-mindedness) ตรงกับข้อ เจียโสตลงสดับ ในปุณณียสูตร คือการลดทิวติ ลดการปรุงแต่ง และตั้งสมาธิไปที่เสียงธรรมที่กำลังปรากฏ

มิติที่ 2 การตรวจสอบและไตร่ตรอง (Inquiry & Reflection) การรู้จักฟังที่ดีต้องมากำกับข้อ สอบถาม (ปริปัญฺฉิตา) และ พิจารณาเนื้อความ (อตฺถุปปริกฺขี) (ตามปุณณียสูตร) หมายถึงฟังแล้วไม่ปล่อยผ่าน แต่ฟังเพื่อหาความหมายที่แท้จริง

มิติที่ 3 การฟังเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Action-oriented Listening) การฟังที่แจ่มแจ้งต้องนำไปสู่การ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม และการแทงตลอดด้วยปัญญา (ตามเถรสูตร) คือไม่ได้ฟังเพื่อประดับความรู้ แต่ฟังเพื่อเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม

ในสมัยพุทธกาล พระอานนท์ คือแบบอย่างที่ดีที่ชัดเจนที่สุดของพระสาวกที่เป็นผู้รับฟังที่ดี ท่านได้รับยกย่องว่าเป็นเลิศ (เอตทักคะ) ด้าน “พหูสูต” (ผู้ได้ยินได้ฟังมามาก) (อง.เอก. (ไทย) /20/219/29) โดยท่านตั้งใจฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าทุกบทและสามารถจดจำได้ทั้งหมด จนได้รับฉายาว่า “พุทธอุปัฏฐาก” (อง.เอก. (ไทย) /20/223/29) และ “คลังแห่งพระธรรม” (พระครูธำรงศีลคุณ กนตสีโล, 2558) การเป็นผู้ฟังที่ดีของท่านทำให้พระไตรปิฎกสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ผ่านการสังคายนาครั้งที่ 1 ซึ่งท่านทำหน้าที่วิสันนา (ตอบคำถามและสวดทบทวน) พระสูตรทั้งหมด จากความจำที่ได้ฟังมา

ดังนั้น ความเป็นผู้รู้จักฟัง (โสตตา) อันเป็นคุณสมบัติของพระธรรมทูตนั้น จึงไม่ใช่เพียงแค่การได้ยิน แต่เป็น “ทักษะการรับสารอย่างมีสติและปัญญา” หรือเป็นการฟังอย่างลึกซึ้งและเอาใจใส่ ผู้ส่งสารคือพระธรรมทูตต้องสามารถฟังสารคือธรรมะด้วยจิตใจที่จดจ่อเพื่อจับเอาแก่นแท้ของสิ่งที่กำลังฟังได้

2. สาเวตา: ศิลปะแห่งการดึงดูดใจผ่านการพูด

เมื่อฟังอย่างถ่องแท้แล้ว ขั้นตอนมาคือ “สาเวตา” นั่นคือพระธรรมทูตต้องมีความสามารถในการทำให้ผู้อื่นตั้งใจฟัง คุณสมบัตินี้เกี่ยวข้องกับโดยตรงกับ “การมีส่วนร่วมของผู้ชม” (Audience Engagement) (Alex Mika, 2024) และวาทศิลป์ (Rhetoric) (Liddell, Henry George; Scott, Robert, 1940) พระธรรมทูตต้องมีวาทศิลป์ที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ฟังได้ การพูดให้ผู้อื่นฟังในที่นี่มิใช่การใช้เสียงดังหรือการพูดเพียงฝ่ายเดียว แต่คือการพูดที่มีน้ำหนัก มีความน่าเชื่อถือ และมีจังหวะจะโคน (พระมหาขวัญชัย กิตติปาโล, เกரியศักดิ์ พลอยแสง, 2561)

ในบริบทของการเผยแผ่ การพูดที่ทำให้ผู้อื่นฟังได้ต้องอาศัยบุคลิกภาพที่สාරวม (Personality) และความมั่นใจ (Confidence) ซึ่งสอดคล้องกับคุณสมบัติของพระสารีบุตรที่ไม่สะทกสะท้านเมื่อต้องเผชิญกับนักโต้เถียงที่รุนแรง (อง.นวก. (ไทย) /23/11/451-454) การสร้างแรงดึงดูดผ่านวาทจານี้เป็นประตูปานแรกที่จะนำไปสู่ความเลื่อมใสศรัทธาในขั้นต่อ ๆ ไป

สาเวตา หรือความสามารถในการพูดให้ผู้อื่นยอมรับและเชื่อฟัง (Empowering Speech) ไม่ได้เกิดจากอำนาจบังคับ แต่เกิดจาก “คุณภาพของเนื้อหา” และ “ความบริสุทธิ์ของใจ” ดังนี้

1. การที่ผู้อื่นจะ “ฟัง” และ “ยอมรับ” เรานั้น ขึ้นอยู่กับว่าเราจัดอยู่ในกลุ่มใดใน 3 จำพวกนี้ (อง.ติก. (ไทย) /20/28/177) ได้แก่

1) หลีกเลี่ยงการเป็น คุณภานี (คนพูดเสีย) หากพูดเท็จบ่อยครั้ง จะสูญเสียความสามารถในการทำให้ผู้อื่นตั้งใจฟัง เพราะคนจะขาดความเชื่อถือ เปรียบเหมือนของเหม็นที่ไม่มีใครอยากเข้าใกล้

2) เป็นปุพฺพภานี (คนพูดหอม) การพูดคำจริงทำให้วาทจามี “ความศักดิ์สิทธิ์” เมื่อพูดแต่ความจริง วาทจานั้นจะมีน้ำหนัก (Credibility) ทำให้คนพร้อมจะเปิดใจฟัง

3) เป็นมธฺภานี (คนพูดหวาน) นี่คือหัวใจของความสามารถในการทำให้ผู้อื่นตั้งใจฟัง เพราะการพูดที่ไม่มีโทษ สบายหู และจับใจ จะช่วยละลายกำแพงในใจผู้ฟัง ทำให้วาทจานั้นเข้าไปนั่งในใจคนได้ง่าย

2. องค์ประกอบที่ทำให้วาทจามีพลัง

ในวาทจาสูตร (อง.ปญจก.(ไทย) /22/198/338) ได้วางโครงสร้าง 5 ประการที่เปลี่ยนจากแค่การพูดธรรมดา ให้กลายเป็นวาทจาสุภาชิตที่มีอิทธิพลต่อผู้ฟัง ได้แก่ 1) พูดถูกกาล พูดในจังหวะที่เขาพร้อมจะฟัง หากพูดผิดเวลา ต่อให้เรื่องดีแค่ไหนเขาก็ไม่ฟัง 2) พูดคำจริง คำจริงคือรากฐานของความเชื่อมั่น 3) พูดคำอ่อนหวาน ความสุภาพลดแรงต้านทาน ทำให้สารที่ส่งไปไม่ถูกปฏิเสธด้วยอารมณ์ 4) พูดคำประกอบด้วยประโยชน์ คนจะฟังเมื่อเขารู้สึกว่าสิ่งที่ฟังนั้นมีค่าหรือช่วยเขาได้ และ 5) พูดด้วยเมตตาจิต เมื่อผู้ฟังสัมผัสได้ถึงความปรารถนาดี เขาจะยอมรับฟังด้วยความเต็มใจ

ในสมัยพุทธกาล พระสาวกผู้มีวาทศิลป์เป็นเลิศที่เป็นแบบอย่างในการสามารถพูดให้ผู้อื่นฟังได้ คือ พระสารีบุตร ท่านได้รับยกย่องว่าเป็น “พระธรรมเสนาบดี” (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561) ท่านมีความสามารถเป็นเลิศในการแจกแจงธรรมที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่าย ทำ

ให้ผู้ฟังตั้งใจจดจ่อติดตามเสมอ อีกท่านคือ พระปทุมมณีนันทานีบุตร ผู้เป็นเอตทัคคะด้านการแสดงธรรม (พระธรรมกถึก) (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2525) มีวาทีศิลป์ในการอธิบายธรรมให้ลึกซึ้งจับใจ และ พระกุมารกัสสปะ ผู้มีวาจาวิจิตรสามารถใช้อุปมาอุปไมยโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังคล้อยตามและยอมรับความจริงได้อย่างน่าอัศจรรย์ (พลตรีมารวย ส่งทานินทร์, 2566)

กล่าวโดยสรุป ความสามารถพูดให้ผู้อื่นฟังได้อย่างสมบูรณ์ (สาเวตา) นั้น ก็คือพระธรรมทูตต้องมีความสามารถในการดึงดูดความสนใจ หมายถึงการมีบุคลิกภาพหรือรูปแบบการพูดที่กระตุ้นให้ผู้อื่นตั้งใจฟัง เป็นทักษะในการสร้างความผูกพัน ซึ่งเป็นการทำให้แน่ใจว่าผู้ฟังพร้อมที่จะรับฟังก่อนที่จะมีการสื่อสารข้อความ โดยพระธรรมทูตต้องพัฒนาตนเองจากคนพูดหอม (บุปผภาณี) สู่คนพูดหวาน (มธุภาณี) โดยใช้เช็คลิสต์ 5 ข้อจากวาจาสูตรเป็นตัวกำกับการสื่อสาร นั่นคือยึดถือหลักการที่ว่า วาจาที่มีพลังที่สุด ไม่ใช่วาจาที่ดังที่สุด แต่เป็นวาจาที่ประกอบด้วยสัจจะ ประโยชน์ เมตตา และกล่าวในกาลที่เหมาะสม หากเราทำได้ครบถ้วน วาจาของเราจะเป็นวาจาที่สลักลงบนแผ่นหิน คือมีคนยึดถือและปฏิบัติตามด้วยความเลื่อมใส

3. อुकคเหตา: จิตวิญญูณแห่งนักเรียนผู้ไม่หยุดนิ่ง

คำว่า “อุคคเหตา” แปลตามศัพท์ว่า “ผู้เรียนเอา” หรือ “ผู้รับการถ่ายทอด” หมายถึงผู้ที่มีความสามารถในการจดจำ เรียนรู้ หรือจับประเด็นจากสิ่งที่ได้ยิน ได้ฟัง หรือได้อ่านได้อย่างแม่นยำและรวดเร็ว (Rhys Davids & Stede, 1921) ในบริบทดั้งเดิม อुकคเหตา มักหมายถึงความเป็นผู้เรียนดี ใฝ่ศึกษา หรือความสามารถในการท่องจำพุทธพจน์ ได้แก่การรับเอาสารหรือข้อความนั้นมาอย่างถูกต้องดีงาม ไม่ผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) ในความหมายร่วมสมัย สิ่งนี้คือ “Continuous Learning” หรือการเรียนรู้อยู่เสมอ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2554) นั่นคือพระธรรมทูตต้องมีความแตกฉานทั้งในวิชาทางธรรม (ธรรมวินัย กัมมัญฐาน) และวิชาทางโลก (ภาษา วัฒนธรรม กฎหมาย เทคโนโลยี) นั่นคือในโลกยุคปัจจุบันที่ข้อมูลมีมหาศาล (Information Overload) ทักษะของการ “รับข้อมูลเข้า” (Input) นี้กลับยังมีความสำคัญและซับซ้อนขึ้นกว่าเดิมในการคัดกรองและประยุกต์ใช้เพื่อการเผยแผ่ (Phra Brahmapundit, 2011)

ความใฝ่ศึกษาช่วยให้พระธรรมทูตสามารถเปรียบเทียบหลักธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น การเปรียบเทียบกฎแห่งกรรมกับทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2548) หรือการใช้จิตวิทยาในการแนะนำธรรมะ (พระมหาสมจินต์ สมนาปญโญ, 2545) การเป็นผู้เรียนรู้ที่ดีทำให้พระธรรมทูตมีความยืดหยุ่น และสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างรวดเร็ว (บุญร่วม คำมองแสน และสำราญ ศรีคำมูล, 2560) ไม่ว่าจะเป็นการเผยแผ่ในพื้นที่ชายแดนหรือในมหานครระดับโลก

ในสมัยพุทธกาล พระอานนท์ ผู้ได้รับยกย่องเป็น “พหูสูต” (ผู้ฟังมาก) เป็นแบบอย่างของพระสาวกผู้ใฝ่ศึกษา (อุคคเหตา) ท่านใส่ใจจดจำพระธรรมวินัยได้แม่นยำจนเปรียบเสมือนคลังพระธรรม (พระวิเศษ ถาวรธมฺโม, 2563) และ พระราหุล ผู้ได้รับตำแหน่งเอตทัคคะด้าน “ผู้ใคร่ใน

การศึกษา” (สิกขกาโม) ท่านมีวัตรปฏิบัติคือกอบทรายขึ้นทุกเช้าแล้วตั้งจิตขอให้ได้รับคำสอนมากเท่าเม็ดทรายในกำมือ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2525) ทั้งสองท่านถือเป็นแบบอย่างของความเพียรพยายามในการเรียนรู้ (อุคคเหตฺตา) ที่ชัดเจนที่สุด

พระอานนทนั้นเปรียบเสมือน “ห้องสมุดเคลื่อนที่” หรือ “คลังพระธรรม” (ธรรมภักทาคาริก) ของพระพุทธศาสนาเลยก็ว่าได้ สิ่งที่ทำให้ท่านจดจำได้มหาศาล ไม่ใช่แค่พรสวรรค์ แต่คือ “ระบบการจัดระเบียบข้อมูล” ที่ท่านสร้างขึ้นในใจ โดยท่านมีเทคนิคสำคัญ 2 ประการในการจดจำธรรมะดังนี้

1. การสร้าง “ตะขอเกี่ยวความจำ” ด้วยบริบท นั่นคือ ทุกครั้งที่พระอานนทเริ่มสวดมนต์ ท่านจะขึ้นต้นว่า “เอวมเม สุต...” (ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้) และตามด้วย “นิทาน” (ที่มาของเรื่อง) เสมอ คือ 1) ใคร (Who) พระพุทธเจ้าคุยกับใคร? 2) ที่ไหน (Where) เหตุการณ์เกิดขึ้นที่เมืองไหน ป่าอะไร? และ 3) เมื่อไหร่ (When) เกิดขึ้นในสถานการณ์แบบไหน? การจำ “บริบท” เหล่านี้เปรียบเสมือนการสร้าง “โฟลเดอร์” ในสมอง ทำให้ข้อมูลไม่ลอยคว้างคว้าง แต่มีที่ยึดเกาะ (Analayo, Bhikkhu, 2008)

2. การจัดหมวดหมู่แบบ “ตู้เอกสาร” คือพระอานนทไม่ได้จำทุกอย่างปนกัน แต่ท่านจัดระเบียบข้อมูลเป็น “หมวดหมู่” อย่างชัดเจน ซึ่งต่อมากลายเป็นโครงสร้างของพระไตรปิฎก เช่น จำตามความยาว เรื่องยาวเก็บไว้หมวดหนึ่ง (ทีฆนิกาย) เรื่องปานกลางไว้อีกหมวด (มัชฌิมนิกาย) และจำตามตัวเลข คือ ธรรมะที่มี 1 ข้อ 2 ข้อ ไปจนถึง 11 ข้อ ท่านจัดเรียงไว้ด้วยกัน (อังคุตตรนิกาย) เช่น ชันธ 5 มรรค 8 เป็นต้น เปรียบเหมือนกับถ้าเราต้องจำเบอร์โทรศัพท์ 100 เบอร์โดยไม่มีสมุดจด ก็คงจะประสบกับความยากลำบาก แต่พระอานนทสามารถทำได้เพราะท่านมีระบบการจดจำเป็นหมวดหมู่ในใจ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559)

กล่าวโดยสรุป พระธรรมทูตต้องเป็นผู้ใฝ่ศึกษา (อุคคเหตฺตา) หมายถึง “ผู้เรียนเอา” หรือผู้ที่น้อมรับวิชาความรู้เข้ามาใส่นอนอย่างตั้งใจ ซึ่งเป็นลักษณะของผู้ที่ขยันหมั่นเพียรในการศึกษา ท่องบ่น และจดจำเนื้อหาได้อย่างแม่นยำ ไม่ใช่เพียงแค่การฟังผ่าน ๆ แต่เป็นการรับไว้หรือทำความเข้าใจเนื้อหาอย่างถ่องแท้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วนเพื่อให้เชี่ยวชาญคำศัพท์และสำนวนต่าง ๆ ก่อให้เกิดความเป็นพหูสูต (ผู้รู้มาก) มีความเชี่ยวชาญ และสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของ “พระธรรมทูตที่ดี” ผู้ไม่ประมาทในการแสวงหาปัญญาเพื่อความก้าวหน้า

4. ธาเรตา: ฐานข้อมูลทางธรรมที่แม่นยำ

การเรียนรู้ต้องคู่กับการเป็นผู้ทรงจำที่ดี (ธาเรตา) คือพระธรรมทูตต้องจดจำข้อความหรือสารได้อย่างแม่นยำไม่คลาดเคลื่อน (อง.อญฺฐก.(ไทย) /23/16/230) หากพระธรรมทูตจดจำคำสอนผิดเพี้ยน ย่อมนำไปสู่การเผยแพร่ที่บิดเบือน ซึ่งเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของพระศาสนา ในสมัยพุทธกาลนั้น พระสาวกที่มีความโดดเด่นที่สุดและเป็นแบบอย่างด้านการทรงจำ (ธาเรตา) คือ พระอานนท ท่านได้รับยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะด้านพหูสูต (ผู้ฟังมาก) (อง.ติก.(ไทย) /20/121/226) และมีสติเป็นเลิศ เปรียบเสมือน “พระธรรมขุนคลัง” ผู้ทรงจำพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าได้

ทั้งหมด 84,000 พระธรรมชั้นตรี ทั้งนี้ เพราะท่านได้ทูลขอพรให้พระพุทธองค์แสดงธรรมซ้ำอีกครั้ง แก่ท่านถ้าท่านไม่ได้รับฟังธรรมเรื่องนั้น ทำให้ท่านมีบทบาทสำคัญที่สุดในการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 1 โดยทำหน้าที่วิสันนาพระสูตรทั้งหมดด้วยวลีอมตะ “เอวมเม สุต” (ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วดังนี้) เพื่อยืนยันความถูกต้องแม่นยำของคำสอนสืบมาจนปัจจุบัน

ในยุคปัจจุบัน “การทรงจำ” มิได้จำกัดเพียงการท่องจำในสมอง แต่ยังรวมถึงการจัดระบบฐานข้อมูลองค์ความรู้ (Knowledge Management) เพื่อให้สามารถดึงมาใช้งานได้ทันท่วงทีเมื่อถูกซักถาม การทรงจำได้ดียังสะท้อนถึงความใส่ใจในรายละเอียด เช่น การจำชื่อคนในชุมชน การจำประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (Goleman, 2006)

ดังนั้น เมื่อเรียนรู้แล้ว (อุคคเหตา) คำสอนนั้นจะต้องถูกจดจำไว้ในความทรงจำ “ความเป็นผู้ทรงจำได้ดี” (ธารตา) คือความสามารถในการเก็บรักษาข้อมูล ความรู้ หรือหลักการที่ได้เรียนรู้มาไว้อย่างแม่นยำ เป็นคุณสมบัติสำคัญข้อที่ 2 ใน 5 ประการของ “พหูสูต” (ผู้คงแก่เรียน) ซึ่งทำหน้าที่เป็นเสมือน “คลังข้อมูล” ในจิตใจหลังจากที่ได้ฟังมามากแล้ว การทรงจำในที่นี้ไม่ใช่เพียงแค่ท่องจำนกแก้วนกขุนทอง แต่คือการจำได้ทั้ง หัวข้อ (พยัญชนะ) และ เนื้อความ (อรรถะ) อย่างถูกต้องครบถ้วน มีความสำคัญตรงที่เป็นรากฐานให้เกิดปัญญา เพราะหากจำไม่ได้ ก็ไม่มีข้อมูลมาใช้ในการพิจารณาไตร่ตรอง (วจสา ปริจิตา) หรือนำไปปฏิบัติ นั่นคือการทรงจำได้ดีเป็นการเปลี่ยนความรู้ที่ “ผ่านหู” ให้กลายเป็นความรู้ที่ “ฝังอยู่ในใจ” เพื่อไม่ให้สิ่งที่เรียนมาสูญเปล่าไปตามกาลเวลานั่นเอง ในประเพณีการถ่ายทอดด้วยวาจา การจดจำนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อให้แน่ใจว่าคำสอนนั้นได้รับการถ่ายทอดโดยปราศจากข้อผิดพลาด

5. ญาณูตา: การตกผลึกทางปัญญาและการรู้แจ้งในอรรถ

คุณสมบัติของพระธรรมทูตประการที่ 5 คือ “ญาณูตา” หรือความเป็นผู้รู้ได้เข้าใจชัด (อง.อฎฐก.(ไทย) /23/16/242) หมายถึงการรู้ความหมายแห่งสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ในสารนั้นๆ นี้คือขั้นตอนของการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) คือ ทักษะการคิดที่ไม่ได้หมายถึงการ “จับผิด” หรือ “วิจารณ์” เพื่อต่อต้าน แต่คือ “กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและรอบคอบ” (Reflective Thinking) เพื่อพิจารณาว่าสิ่งใดควรเชื่อหรือสิ่งใดควรทำ (Facione, P. A., 1990) และเป็นขั้นตอนของการประมวลผลเนื้อหา (Content Processing) คือ กระบวนการจัดการ วิเคราะห์ และแปลงข้อมูลที่ “ไม่มีโครงสร้าง” (Unstructured Data) ให้กลายเป็นข้อมูลที่ “มีโครงสร้าง” (Structured Data) เพื่อให้นำไปใช้งานต่อได้ง่าย ค้นหาเจอ หรือนำไปวิเคราะห์เชิงลึกได้ทันที (Manning, C. D., Raghavan, P., & Schütze, H., 2008) ดังนั้น พระธรรมทูตต้องไม่เพียงแค่จำได้ แต่ต้อง “เข้าใจจริง” ถึงแก่นแท้ของธรรมะ

ความเข้าใจชัดช่วยให้พระธรรมทูตสามารถวิเคราะห์ “อรรถ” (Meaning) และ “พยัญชนะ” (Expression) ได้อย่างลึกซึ้ง อันเป็นหัวใจสำคัญของการตีความพระธรรมวินัย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551) เมื่อต้องสื่อสารในสังคมพหุวัฒนธรรม ความเข้าใจในแก่นธรรมจะช่วยให้พระธรรมทูตสามารถลงไว้ซึ่งเป้าหมายหลักคือการดับทุกข์ (Nirodha) โดยบูรณาการวิธีการเผยแผ่ให้

สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ แต่ไม่ติดยึดอยู่กับรูปแบบภายนอกหรือพิธีกรรมที่อาจขัดแย้งกับวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549)

ในสมัยพุทธกาล พระอัญญาโกณฑัญญะ ปฐมสาวกผู้เป็นเลิศด้านรัตตัญญู ถือว่าเป็นแบบอย่างของผู้มีคุณสมบัติ “ผู้รู้เข้าใจซัด” (วิญญาตา) ดังปรากฏในเหตุการณ์ฟังปฐมเทศนา “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน โดยสามารถสังจิตพิจารณาธรรมจนเกิด “ดวงตาเห็นธรรม” เข้าใจสัจธรรมได้เป็นรูปแรกทันทีว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับไปเป็นธรรมดา” (ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมทฺยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺตํ) จนพระพุทธองค์ทรงรับรองการรู้แจ้งของท่านว่า “อัญญาสิ วต โภ โกณฑญฺโณ” (โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ) (ส.ม. (ไทย) /19/1081/592-595)

การจะเป็น “ผู้รู้เข้าใจซัด” (วิญญาตา) ในโลกการทำงานหรือการเรียน ไม่ได้หมายถึงแค่การมีความรู้มาก แต่หมายถึง ความสามารถในการ “รับสาร” และ “ตีความ” ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ปราศจากอคติหรือความเข้าใจผิด เหมือนที่ท่านโกณฑัญญะฟังธรรมแล้ว “คลิก” เข้าใจทันที โดยการใช้เทคนิคที่จะช่วยให้เป็นผู้เข้าใจซัด ดังนี้

1. การเตรียม “ถ้วย” ให้ว่าง (Deep Listening) คือ เทคนิคการฟังโดยไม่ด่วนตัดสิน เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่ครบถ้วนที่สุดก่อนจะเริ่มวิเคราะห์ (Scharmer, C. O., 2009)
2. การกรองและเชื่อมโยง (Critical Thinking) คือ วิธีฝึกคิดเชื่อมโยงเหตุและผล (เหมือนปฏิจจสมุปปาท) เพื่อให้มองเห็นลูกเปลือกนอกของปัญหาไปถึงแก่น (Senge, P. M., 1990)
3. การเช็คบิลความเข้าใจ (Feedback Loop) คือ เทคนิคการถามกลับและการสรุปความ เพื่อตรวจสอบว่า “สิ่งที่เราเข้าใจ” ตรงกับ “สิ่งที่เขาต้องการสื่อ” จริงหรือไม่ (Shannon, C. E., & Weaver, W., 1949)

กล่าวโดยสรุป วิญญาตา คือ ผู้รู้ได้เข้าใจซัด หมายถึง การที่พระธรรมทูตรับรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง ไม่ใช่แค่รู้แบบผิวเผิน แต่เป็นการรู้ลึกถึงความหมาย เหตุผล และนัยยะสำคัญของสิ่งที่ได้ยินหรือได้เรียนรู้มา มีความสามารถในการตีความ วิเคราะห์ และแยกแยะข้อมูลความถูกต้องได้ด้วยปัญญา เมื่อเข้าใจซัดแล้ว จึงสามารถนำความรู้นั้นไปปฏิบัติหรือแก้ปัญหาได้อย่างตรงจุด ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติที่ช่วยให้การสื่อสารและการตัดสินใจมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ในขณะที่การเรียนรู้ (อุคฺคเหตฺตา) เน้นที่ตัวบท แต่คุณสมบัตินี้เน้นที่ความหมาย พระธรรมทูตผู้ส่งสารต้องเข้าใจความหมายที่ลึกซึ้งของคำสอน ไม่ใช่เพียงแค่ท่องจำคำพูด

6. วิญญาเปตา: การสื่อสารที่สร้างความสว่างไสวในใจผู้อื่น

คุณสมบัติของพระธรรมทูตประการที่ 6 คือ “วิญญาเปตา” หมายถึง พระธรรมทูตต้องสามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจได้ คุณสมบัตินี้สอดคล้องกับหลักครุศาสตร์ว่าด้วย ทักษะการสอน (Pedagogy) และกระบวนการ การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2560) ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะความรู้ที่มีอยู่ในตนเองย่อมไม่

ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด หากขาดทักษะทางนิเทศศาสตร์ในการสื่อสารออกไปให้ผู้อื่นเกิดความเข้าใจ และรู้แจ้งตามได้ (พระมหาสุทนต์ อาภาภโร (อบอุณ), 2557)

พระพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบของ “ผู้สามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจได้” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555) ทั้งนี้ เพราะทรงมีวิธีการสอน 4 ประการ คือ 1) สันทัสสนา (ชี้แจงให้เห็นชัด) 2) สมာทปนา (ชักชวนให้ก้าวหน้า) 3) สมุตเตชนา (เข้าใจให้อาจหาญ) และ 4) สัมปหังสนา (ปลอบใจให้รื่นเริง) (ที.สี. (ไทย) /9/208/81) พระธรรมทูตที่เก่งในข้อนี้จะสามารถเปลี่ยนเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย ใช้สื่อเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการถ่ายทอดได้อย่างเหมาะสม และเลือกใช้ภาษาที่ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย

ในสมัยพุทธกาล พระสาวกที่มีความโดดเด่นและเป็นแบบอย่างด้านสามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างชัดเจน คือ พระมหากัจจายนะ ท่านได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ว่าเป็นเอตทัคคะ (ผู้เป็นเลิศ) ด้าน “อธิบายความย่อให้พิสดาร” ท่านมีความสามารถพิเศษในการขยายความพุทธพจน์ที่ตรัสไว้สั้น ๆ ให้ละเอียด ลึกซึ้ง และเข้าใจง่าย ทำให้เพื่อนภิกษุและพุทธศาสนิกชนที่ได้ฟังสามารถ “รู้แจ้ง” ในเนื้อความนั้นได้อย่างชัดเจน ดังที่ปรากฏในมรุตติกสูตร (ม.ม. (ไทย) /12/199-205/209-217)

เทคนิคของพระมหากัจจายนะ เปรียบเสมือน “แว่นขยาย” ที่ช่วยให้เรามองเห็นรายละเอียดของธรรมะได้ชัดเจนขึ้น ท่านไม่ได้เพียงแค่ “ย่อความ” ให้สั้นลง แต่ท่านทำในสิ่งที่กลับกัน คือ “ขยายความ” จากหัวข้อสั้นๆ ที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ (เรียกว่า “มาติกา”) ให้กลายเป็นคำอธิบายที่ละเอียดและเชื่อมโยงกัน เทคนิคหลักที่ท่านใช้คือกระบวนการ “วิภังค์” หรือการแจกแจงแยกแยะ ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญดังนี้

1. จับคำหลัก (Keywords) คือ ท่านจะเลือกคำสำคัญที่สุดจากพุทธพจน์สั้น ๆ นั้นมาตั้งเป็นประเด็น

2. ขยายความด้วยคำไวพจน์ คือ ท่านมักใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันหลาย ๆ คำ มาอธิบายคำหลักนั้น เพื่อให้ผู้ฟังเห็นภาพรวมที่กว้างขึ้นและเข้าใจความหมายในหลายมิติ

3. เชื่อมโยงกระบวนการ (Process) คือ ท่านจะอธิบาย “กลไก” การทำงานของธรรมะข้อนั้น โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับอายตนะ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนสัมผัสได้จริง ทำให้ธรรมะที่เป็นนามธรรมกลายเป็นเรื่องที่จับต้องได้

ยกตัวอย่างเช่น ในครั้งหนึ่งพระพุทธองค์ทรงเปรยหัวข้อธรรมสั้น ๆ ไว้ว่า “ถ้าบุคคลไม่ตามยึดถือหมกมุ่นในสิ่งที่รับรู้ (ทางตา หู จมูก ฯลฯ) กิเลสและตัณหาจะไม่ครอบงำ และนั่นคือจุดจบของความทุกข์และการทะเลาะวิวาท” แล้วพระองค์ก็เสด็จเข้าที่ประทับไป เหล่าภิกษุต่างงุนงงว่า “กระบวนการ” มันเป็นอย่างไร? จึงไปขอให้พระมหากัจจายนะช่วยขยายความ ท่านจึงอธิบายออกมาเป็น ห่วงโซ่ของกระบวนการรับรู้ที่เป็นระบบมาก ท่านอธิบายว่าจุดเริ่มต้นของสงครามทางใจ (และทางโลก) เริ่มจากสิ่งเล็ก ๆ แบบนี้ คือ 1) ตา+รูป เกิดการเห็น (จักขุวิญญาณ) 2) ความประจวบกันของ 3 สิ่งนี้ เรียกว่า ผัสสะ 3) เพราะมีผัสสะจึงเกิดเวทนา (ความรู้สึก สุข/ทุกข์/เฉยๆ) 4) รู้สึก

อย่างไร ก็จำหมายอย่างนั้น (สัญญา) 5) จำหมายอย่างไร ก็ตรีกรอย่างนั้น (วิตก) และ 6) จุดเปลี่ยนสำคัญ คือ ตรีกรอย่างไร ก็เน้นเข้า/ปรุงแต่งไปอย่างนั้น (บัญญัติสัญญา) เมื่อกระบวนการมาถึงข้อ 6 นี้แหละที่พระมหากัจฉายนะชี้ว่าเป็น “ตัวร้าย” ที่แท้จริงในการทำให้เกิดทุกข์ (ม.ม. (ไทย) /12/201-205/210-217)

ในทางธรรม การที่ใครคนหนึ่งจะเป็นผู้ที่พูดแล้วคนอื่นเข้าใจแจ่มแจ้งนั้น ไม่ได้อาศัยเพียงแค่เทคนิคการใช้ภาษา แต่ต้องอาศัย “ปัญญา” เป็นรากฐาน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดอานิสงส์ 5 ประการตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้พหุภาณีสสูตร นั่นคือ บุคคลผู้พูดด้วยปัญญา มีอานิสงส์ 5 ประการ ได้แก่ 1) เป็นเหตุให้ไม่พูดเท็จ 2) เป็นเหตุให้ไม่พูดส่อเสียด 3) เป็นเหตุให้ไม่พูดคำหยาบ 4) เป็นเหตุให้ไม่พูดเพ้อเจ้อ และ 5) หลังจากทำลายขันธแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ (อง.ปญจก. (ไทย) /22/214/357)

กล่าวโดยสรุป คุณสมบัติของพระธรรมทูตประการที่ 6 คือ พระธรรมทูตต้องเป็นผู้สามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจได้ (วิญญาเปตา) หมายถึงความสามารถในการทำให้ผู้อื่นเข้าใจ กล่าวคือ ผู้ส่งสารที่ดีสามารถอธิบายแนวคิดที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่ายแก่ผู้ฟังได้ สามารถสื่อสารหรืออธิบายได้อย่างชัดเจน เป็นผู้มี “ศิลปะในการพูด” ที่มีปัญญาเป็นเครื่องกำกับ โดยยึดถือหลักเกณฑ์การพูดในพหุภาณีสสูตร คือ 1) ความชัดเจน (Clarity) คือ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ทำให้คนฟังไม่สับสนในเนื้อหา 2) ความจริงแท้ (Truth) คือ ไม่พูดเท็จ สร้างความเชื่อมั่นและเข้าใจถูก 3) ความสุภาพ (Civility) คือ ไม่พูดคำหยาบ เปิดใจผู้ฟังให้พร้อมรับข้อมูล 4) ความหวังดี/ประกอบด้วยเมตตา (Goodwill) คือ ไม่พูดส่อเสียด มุ่งสร้างความเข้าใจ ไม่ใช่ความแตกแยก และ 5) ผลลัพธ์/มีประโยชน์ (Outcome) คือ มีความสุขทั้งในปัจจุบันและสัมปรายภพ (สุคติ)

7. กุสโล สหิตาสหิตสส: ความฉลาดเชิงกลยุทธ์และการเลือกเฟ้นสาร

คุณสมบัติของพระธรรมทูตประการที่ 7 คือ “กุสโล สหิตาสหิตสส” คือการฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์ หมายถึงพระธรรมทูตต้องเป็นผู้เฉียบแหลมในการวินิจฉัยและเลือกกำหนดบอกเฉพาะสิ่งที่มีประโยชน์เกื้อกูลเท่านั้น ไม่ชักจูงในสิ่งที่ไม่เป็นฐานะหรือไม่ใช่ทางแห่งความพ้นทุกข์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2559) ในเชิงการจัดการสมัยใหม่ คุณสมบัติข้อนี้เทียบเคียงได้กับ “การสื่อสารเชิงกลยุทธ์” (Strategic Communication) ซึ่งมีใช้เพียงการส่งสาร แต่คือการสื่อสารที่มีเป้าหมายชัดเจนเพื่อผลสัมฤทธิ์ขององค์กร โดยเน้นการเลือกสรรข้อมูลที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ (Hallahan et al., 2007) และยังสอดคล้องกับปรัชญา “ปฏิบัตินิยม” (Pragmatism) ที่เน้นความสำคัญของการตัดสินใจโดยพิจารณาจากผลลัพธ์ที่เป็นจริงและการใช้งานได้จริง (Utility) เป็นหลัก (James, 1907)

พระธรรมทูตควรตระหนักว่าประเด็นใดควรนำเสนอในสถานการณ์ใด (กาลัญญูตา-รู้จักกาล) และประเด็นใดควรละเว้นเพื่อไม่ให้เกิดความสับสน การเป็นผู้ฉลาดในประโยชน์ช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพสูง ไม่เสียเวลาไปกับเรื่องที่ไม่นำไปสู่การดับทุกข์ หรือเรื่องที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง

โดยไม่จำเป็น ความฉลาดนี้ยังรวมถึงการรู้วิธีการขั้นตอนในการติดต่อเจรจา (Diplomatic Skills) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของภารกิจ

ในสมัยพุทธกาล พระสาวกที่เป็นแบบอย่างในด้านความฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์นี้คือ พระสารีบุตร (พระธรรมเสนาบดี) ผู้เป็นอัครสาวกเบื้องขวาและเป็นเลิศทางด้านปัญญา (อง.เอก. (ไทย) /20/189/25) เหตุผลก็คือ ท่านมีความเชี่ยวชาญเป็นเลิศในการจำแนกธรรม (ธัมมวิจย) สามารถแยกแยะกุศล (สิ่งที่มีประโยชน์) และอกุศล (สิ่งที่ไม่มีความเป็นประโยชน์) ได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ท่านฉลาดในการบริหารคณะสงฆ์ รู้จักกาลเทศะและบุคคล ว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ เพื่อความผาสุกและความเจริญของหมู่คณะ ท่านมักจะชี้แนะแนวทางปฏิบัติที่ตรงจริตกับผู้ฟัง โดยเน้นย้ำให้ละเว้นสิ่งที่มีโทษและชวนชวายในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อมรรคผล ท่านช่วยแบ่งเบาภาระของพระพุทธองค์ในการวินิจฉัยอภิรกรรมและวางระเบียบวินัย โดยคำนึงถึงประโยชน์เกื้อกูลแก่พระศาสนาในระยะยาว ด้วยปัญญาที่แตกฉานในอรรถและธรรมนี้ ท่านจึงสามารถนำพาผู้คนให้เข้าถึงประโยชน์สูงสุด คือการหลุดพ้นจากทุกข์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป พระธรรมทูตต้องมีความฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ (กุศล โสภิตาสหิตตสฺส) คือ มีความสามารถในการแยกแยะว่า อะไรควรทำ นั่นคือมองออกว่าสิ่งใดทำแล้วเจริญก้าวหน้า มีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น (สहित) รู้ว่าอะไรควรเว้น คือมองออกว่าสิ่งใดทำแล้วก่อให้เกิดโทษ เสียเวลา หรือไร้สาระ (อहित) หมายถึงรู้ว่าหัวข้อ การกระทำ หรือคำพูดใดเป็นประโยชน์ และสิ่งใดไม่เป็นประโยชน์หรือไม่เกี่ยวข้อง รวมทั้งรู้เวลาและสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการพูดแต่ละเรื่องด้วย ซึ่งเป็นคุณสมบัติของพระธรรมทูต ผู้นำ ครูอาจารย์ หรือผู้บริหาร ที่ต้องตัดสินใจเลือกเส้นทางที่ดีที่สุดให้แก่หมู่คณะ

8. โน กลทหารโก: การสื่อสารเพื่อสันติภาพและความสงบสุข

คุณสมบัติประการสุดท้ายในทศเตยยสูตร ระบุไว้ชัดเจนว่า พระธรรมทูตต้องเป็นผู้ “โน กลทหารโก” หรือไม่เป็นผู้ออกความทะเลาะวิวาท ซึ่งในทางรัฐศาสตร์และจิตวิทยาสมัยใหม่ คุณสมบัติข้อนี้เทียบเคียงได้กับทักษะการจัดการความขัดแย้ง (Conflict Management) ที่เน้นการสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการสนทนา และความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) สอดคล้องกับแนวคิดของ Goleman (Goleman, 1995) เรื่องการกำกับดูแลตนเอง (Self-Regulation) ที่พระธรรมทูตจะต้องมี “ขันติ” และ “เมตตา” เป็นที่ตั้ง ไม่ใช่อารมณ์โกรธตอบโต้เมื่อเผชิญคำถามที่ท้าทาย นั่นคือ “การสื่อสารธรรมะต้องมุ่งเน้นความสมานฉันท์ มิใช่การเอาชนะคะคานด้วยทิวิมานะ...” (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2561) กล่าวคือ พระธรรมทูตต้องมีเมตตาจิตเป็นที่ยึด ไม่แสดงธรรมเพื่อยกตนข่มท่าน ไม่เสียดสีข่มขู่ และไม่โกรธเมื่อถูกซักถามหรือวิพากษ์วิจารณ์

ในโลกที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งทางความคิดและศาสนา การวางตัวเป็น “ผู้ประสานรอยร้าว” (Peace Maker) เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง พระธรรมทูตต้องยึดหลักสาราณียธรรม 6 ประการ คือ เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตาโมกกรรม สาธารณโภคิตา สีสสามัญญตา และทิวิมานัญญตา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2546) เพื่อให้เป็นที่รักและเคารพของ

ชุมชน การไม่ก่อการทะเลาะมีได้หมายถึงการยอมพ่ายแพ้ แต่หมายถึงการยึดถือหลักการมากกว่า การเอาชนะด้วยอารมณ์ (Ego) ซึ่งจะทำให้ภาพลักษณ์ของพระธรรมทูตดูสง่างามและน่าเลื่อมใสในสายตาชาวโลก

ใน อภัยราชกุมารสูตร พระพุทธองค์ทรงถือว่า “คำพูด” เป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้ง โดยพระพุทธองค์ทรงใช้หลัก “การเลือกเฟ้นถ้อยคำ” และ “การรู้จักกาลเทศะ” มาเป็นเครื่องมือป้องกันไม่ให้เกิดการทะเลาะวิวาท ดังนี้

1) การตัด “ต้นเหตุ” ของความขัดแย้ง (ข้อ 1, 2, 4 และ 5)

ในอภัยราชกุมารสูตรนี้ พระพุทธองค์ทรงดเว้นการกล่าววาจาที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง หรือความเข้าใจผิด แม้ว่าคำนั้นจะถูกใจคนฟังก็ตาม ดังนี้

ข้อ 1 คำไม่จริง+ไม่มีประโยชน์ นี้คือมูลเหตุหลักของความวุ่นวาย พระองค์ไม่กล่าวเลย เพื่อตัดโอกาสการเข้าใจผิด

ข้อ 2 คำจริง+ไม่มีประโยชน์ นั่นคือ ถึงจะเป็นเรื่องจริง แต่ถ้าพูดไปแล้วสร้างความแตกแยก (เช่น การส่อเสียด) พระองค์ก็ไม่กล่าว

ข้อ 4 คำไม่จริง+ถูกใจคนฟัง นั่นคือ แม้คนจะชอบฟัง (เช่น คำเยินยอที่เกินจริง) พระองค์ก็ไม่กล่าว เพราะพื้นฐานที่มาจากความเท็จย่อมนำไปสู่ความเสี่ยงในการทะเลาะวิวาทในภายหลัง

ข้อ 5 คำจริง+ไม่มีประโยชน์+คนชอบใจ นี้คือจุดที่คนส่วนใหญ่พลาด คือถือว่า “ฉันพูดเรื่องจริง” แล้วจะพูดอะไรก็ได้ (เช่น การประจาน หรือส่อเสียด) พระองค์ทรงสอนว่า แม้จะจริง แต่ถ้าไม่มีประโยชน์และสร้างความแตกแยก ก็ไม่ควรกล่าว

2) การรู้จัก “กาลที่เหมาะสม” เพื่อลดแรงต้าน (ข้อ 3)

นี่คือหัวใจสำคัญของ โน กลหารโก ในทางปฏิบัติ นั่นคือ

ข้อ 3 คำจริง+มีประโยชน์+ไม่เป็นที่รัก นั่นคือ ในบางครั้ง ความจริงมักจะขมขื่นและอาจทำให้ผู้ฟังโกรธเคืองจนนำไปสู่การทะเลาะวิวาทได้ แนวทางแก้ไขของพระองค์ คือ พระองค์ไม่เลิกพูดความจริงที่มีประโยชน์ แต่จะ “รู้วินัยในการเลือกเวลา” (กาลัญญ) คือทรงรอจังหวะที่ผู้ฟังมีความพร้อม มีใจเปิดกว้าง หรืออยู่ในสถานการณ์ที่จะยอมรับฟังได้มากที่สุด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความโกรธแค้นหรือการปะทะกัน

3) “ประโยชน์” คือเข็มทิศ (ข้อ 6)

ข้อ 6 คำจริง+มีประโยชน์+คนชอบใจ เป็นวาจาที่นำความประสานสามัคคีมาให้ แต่ถึงกระนั้น พระองค์ก็ยังทรง “รู้จักกาล” ที่จะกล่าว เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและถูกจังหวะชีวิตของผู้คน

การไม่ก่อความทะเลาะวิวาทไม่ได้แปลว่าต้อง “เงียบ” เสมอไป แต่หมายถึงการกล่าวเฉพาะสิ่งที่ “จริงและมีประโยชน์” เมื่อคำพูดนั้นมีประโยชน์และถูกกาลเทศะ แม้จะเป็นเรื่องที่ฟังยาก ก็จะเป็นการ “ตักเตือน” มากกว่าการ “หาเรื่อง”

ในสมัยพุทธกาล มีพระสาวกรูปสำคัญที่ได้รับการยกย่องอย่างสูงในเรื่องของการไม่ก่อความขัดแย้ง และมีความเป็นเลิศ (เอตทัคคะ) ในด้านการอยู่ด้วยความสงบ หรือที่เรียกว่า “อรณ

วิหาร” ซึ่งมีความหมายสอดคล้องโดยตรงกับคุณสมบัติข้อ “ไม่ก่อความทะเลาะวิวาท” พระสาวกท่านนั้นคือ พระสุภูติเถระ ท่านได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็น เอตทัคคะ (ผู้เลิศที่สุด) ใน 2 ด้าน คือ 1) เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน (ทักษิณียบุคคล) และ 2) เป็นผู้อยู่ด้วยความไม่มีกิเลสข้ำศึก (อรณวิหาร) (อง.เอก. (ไทย) /20/201-202/27) เหตุผลที่ท่านเป็นแบบอย่างของผู้ไม่ก่อความทะเลาะวิวาท ก็คือท่านมีแนวทางปฏิบัติที่เคร่งครัด นั่นคือ เมื่อท่านแสดงธรรม ท่านจะแสดงเพียงตัวสภาวะธรรมล้วน ๆ ไม่ระบุเจาะจงบุคคล ไม่ยกตนข่มท่าน และไม่พูดพาดพิงให้ใครเสียหาย ทำให้ผู้ฟังไม่เกิดความขุ่นเคืองใจ ท่านจึงไม่เคยมีคู่อริหรือศัตรู นอกจากนี้ ก่อนที่ท่านจะยื่นมือไปรับอาหารจากชาวบ้าน ท่านจะเข้ามานสมาบัติ (เมตตาตามาน) เพื่อตรวจดูจิตใจของทายก (ผู้ให้) เสียก่อน เพื่อให้มั่นใจว่าการรับของท่านจะไม่ก่อให้เกิดกิเลส หรือความขุ่นมัวใด ๆ แก่ผู้ให้ ท่านทำเช่นนี้ทุกครั้ง เพื่อให้ผู้ถวายได้บุญสูงสุดและได้รับความขัดแย้งในใจ ดังนั้น จากตัวอย่างของพระสาวกท่านนี้ เราจะเห็นว่าการเป็นผู้ “ไม่ก่อความทะเลาะวิวาท “ ไม่ใช่แค่การนั่งเฉย ๆ ไม่เถียงใคร แต่ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ 1) เมตตาธรรม คือ ปรรณนาติดต่อผู้อื่นอย่างแท้จริง 2) ความถ่อมตน คือ ไม่ถือตัวว่าเป็นใหญ่ และ 3) การละวางอัตตา คือ ยอมสละความต้องการส่วนตัวเพื่อส่วนรวม

ดังนั้น สุดท้ายแล้ว พระธรรมทูตผู้ส่งสารแห่งสันติภาพต้องมีสันติ ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ การโต้เถียงเพื่อหวังผลชนะ และไม่ก่อให้เกิดความโกรธเคือง เผยแพร่ธรรมะเพื่อนำมาซึ่งความปรองดอง ไม่ใช่ความแตกแยก นั่นคือ พระธรรมทูตผู้ส่งสารต้องมีคุณสมบัติคือ “ไม่ก่อความทะเลาะวิวาท” (โน กลหการโก) อันหมายถึง “การใช้ปัญญาควบคุมคำพูด” โดยยึดถือเอาความจริง ประโยชน์ และ กาลเทศะ เป็นหลัก โดยไม่พูดสิ่งไร้สาระ/ไม่จริง เพื่อไม่ให้เกิดเรื่อง หรือเพื่อลดมูลเหตุแห่งการขัดแย้งและการระแวงกัน พูดแต่สิ่งที่มีประโยชน์ มุ่งไปที่การแก้ปัญหา ไม่พูดสิ่ง ที่สร้างความแตกแยก แม้เรื่องนั้นจะจริงก็ตาม และรอจังหวะที่เหมาะสมในการพูดหากต้องพูด เรื่องที่อาจกระทบกระทั่ง เพื่อรักษาน้ำใจและมิตรภาพไว้ ดังนั้น พระธรรมทูตที่ประกอบด้วย “โน กลหการโก” จึงมิใช่เพียงผู้ที่หลีกเลี่ยงการทะเลาะ แต่เป็นผู้นำในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย (Safe Space) สำหรับการเสวนาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อยุติวิกฤตการณ์และความขัดแย้งในระดับต่าง ๆ

คุณสมบัติพระธรรมทูตกับทักษะการสื่อสารสากล

เมื่อพิจารณาคุณสมบัติ 8 ประการในพุทธศาสนสุตเรียมกับทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Communication Skills) ในทางวิชาการสมัยใหม่ (Adler & Rodman, 2017) จะพบความเชื่อมโยงที่น่าสนใจ ดังตารางเปรียบเทียบต่อไปนี้

คุณสมบัติ ของพระธรรมทูต	ทักษะการสื่อสารสากล (Global Skills)	นัยสำคัญและการประยุกต์ใช้
1. โสตา	Active Listening & Empathy	การรับฟังเพื่อเข้าถึงอารมณ์และความต้องการที่แท้จริงของผู้รับสาร (Rogers & Farson, 1957)
2. สาเวตา	Public Speaking & Influence	การใช้บุคลิกภาพและพลังแห่งวาจาเพื่อดึงดูดใจผู้ฟัง (Lucas, 2020)
3. อุคคเหตา	Continuous Learning & Information Literacy	การเป็นผู้รู้ในการหาความรู้ใหม่ๆ และวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ
4. ฐาเรตา	Knowledge Retention & Database Management	การจัดระบบความจำและการอ้างอิงข้อมูลที่แม่นยำเพื่อความน่าเชื่อถือ
5. วิญญาตา	Critical Thinking & Content Mastery	การตกผลึกข้อมูลจนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างเหตุและผล (Paul & Elder, 2019)
6. วิญญาเปตา	Pedagogy & Simplification	การสื่อสารเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่ายและชัดเจน (Concise and Clear)
7. กุสโล สหิตาสหิตสส	Strategic Intelligence & Situation Awareness	การตัดสินใจเลือกสารและช่วงเวลาการสื่อสารที่เกิดประโยชน์สูงสุด
8. โน กลทการโก	Conflict Resolution & EQ	การรักษาสัมพันธภาพที่ดีและบริหารความขัดแย้งด้วยสันติวิธี (Goleman, 1995)

การเปรียบเทียบนี้แสดงให้เห็นว่า คุณสมบัติที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้เมื่อกว่า 2,600 ปีที่แล้ว เป็นทักษะที่ก้าวล้ำยุคสมัยและยังคงเป็นมาตรฐานสากล (Universal Standard) สำหรับผู้ที่ทำหน้าที่เป็น “ผู้นำทางจิตวิญญาณ” และ “นักสื่อสารทางสังคม” ในปัจจุบัน

การประยุกต์ใช้ในบริบทต่างประเทศและยุคดิจิทัล

การปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในต่างประเทศ เช่น ในสหรัฐอเมริกาหรือยุโรป เรียกร้องคุณสมบัติที่ซับซ้อนขึ้นนอกเหนือจากคุณสมบัติพื้นฐานในพุทธยุคแรก งานวิจัยระบุว่าพระธรรมทูตยุคใหม่ต้องมีคุณลักษณะเสริมที่สำคัญ (พระครูโสภณพุทธศาสตร์ และคณะ, 2562) ได้แก่

1. การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและภาษา (Cross-Cultural Communication)

โลกที่ไร้พรมแดนทำให้พระธรรมทูตต้องเจอคนหลากหลายความเชื่อและเชื้อชาติ การปฏิบัติหน้าที่ในระดับนานาชาติหรือกับคนรุ่นใหม่ที่เกิดในโลกไร้พรมแดน ทักษะภาษาอังกฤษและใจที่เปิดกว้างต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม (Cultural Intelligence) เป็นสิ่งจำเป็นในการสื่อสารสาระแห่งธรรมให้เป็นสากล (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2561) นอกจากนี้ พระธรรมทูตก็ต้องมีความรู้ทางด้านภาษาท้องถิ่นของประเทศนั้นๆ เพื่อการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น (Cultural Exchange) ช่วยให้เราสามารถสอดแทรกหลักธรรมเข้ากับวิถีชีวิตของผู้คนได้โดยไม่เกิด

ความขัดแย้ง เช่น การสอนสมาธิเพื่อลดความเครียดในที่ทำงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในประเทศตะวันตกให้ความสำคัญมาก (พระโสภณวชิราภรณ์, 2560)

2. การบริหารจัดการเชิงพุทธ (Buddhist Management)

ในยุคปัจจุบัน พระธรรมทูตมีได้ทำหน้าที่เพียงสอนธรรมะ แต่ยังต้องทำหน้าที่เป็น “ผู้บริหาร” (Leader/Manager) ศาสนสถาน การมีความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่ เช่น การวางแผนงาน การจัดการงบประมาณ และงานสาธารณูปการ เป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้วัดในต่างประเทศตั้งมั่นอยู่ได้ นอกจากนี้ ความเป็นผู้นำแบบพุทธ (Buddhist Leadership) ที่เน้นความเสียสละ ความซื่อสัตย์ และการทำงานเป็นทีม เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนพุทธในต่างแดน (พระมหาบุญช่วย ญาณวชิโร, 2561)

3. ความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Literacy & Presence)

ความสามารถในการใช้สื่อสังคมออนไลน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นสมรรถนะที่ขาดไม่ได้ การสื่อสารธรรมะผ่าน Platform ต่าง ๆ ต้องยังคงรักษาความสำรวมและไม่ก่อให้เกิดดราม่าหรือความขัดแย้ง ซึ่งสอดคล้องกับคุณสมบัติของพระธรรมทูตในข้อ “ไม่ก่อความทะเลาะวิวาท “นั่นคือพระธรรมทูตต้องมีทักษะในการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์และระมัดระวังตามหลักพระธรรมวินัย (พระมหาพงศ์ศักดิ์ ฐานิโย และคณะ, 2564) ควรใช้ Storytelling และโมเดลการสื่อสารแบบ PREP (Point, Reason, Example, Point) เพื่อช่วยให้การสื่อสารธรรมะในโลกออนไลน์มีความน่าสนใจและเข้าใจง่ายขึ้น (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2563) นอกจากนี้ ควรเปลี่ยนวิธีการสอนจาก “เทศนาทางเดียว” เป็นการสร้าง Content ที่สั้น กระชับ และตรงประเด็น เช่น การใช้ Infographic หรือคลิปสั้นที่ตอบโจทย์ปัญหาชีวิตประจำวัน โดยมีเป้าหมายเพื่อ “ดึง” คนเข้าหาธรรมะในพื้นที่ที่เขาใช้เวลาอยู่มากที่สุด

4. การประยุกต์ธรรมะกับศาสตร์สมัยใหม่ (Integration of Knowledge)

พระธรรมทูตต้องสามารถเชื่อมโยงพุทธศาสตร์เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น วิทยาศาสตร์ จิตวิทยา หรือการบริหารจัดการองค์กร เป็นต้น เพื่อช่วยให้ธรรมะดูเป็นเรื่องใกล้ตัวและพิสูจน์ได้ด้วยเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับจิตของคนในยุคปัจจุบัน (พระไพศาล วิสาโล, 2565) เช่น สามารถอธิบายเรื่อง “สติ” (Mindfulness) ในมุมมองของประสาทวิทยา (Neuroscience) หรือการใช้ “อริยสัจ 4” ในการแก้ปัญหาทางธุรกิจและการทำงาน โดยมีเป้าหมายเพื่อลดช่องว่างระหว่าง “โลกวัตร” กับ “ธรรมวัตร” ให้คนรุ่นใหม่เห็นว่าธรรมะคือเรื่องวิทยาศาสตร์ที่พิสูจน์ได้

5. ทักษะการฟังเชิงลึกและการเยียวยาใจ (Deep Listening & Empathy)

ในยุคที่คนเหงาและป่วยใจด้วยโรคซึมเศร้ามากขึ้น พระธรรมทูตต้องทำหน้าที่เป็น “พื้นที่ปลอดภัย” โดยฝึกทักษะการฟังโดยไม่ตัดสิน (Non-judgmental listening) เปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้สอน” เป็น “กัลยาณมิตร” ที่พร้อมรับฟังความทุกข์ของฆราวาสอย่างเข้าใจ โดยใช้หลักจิตวิทยาและการฟังด้วยใจที่ปราศจากอคติ เพื่อช่วยเยียวยาบาดแผลทางใจของพุทธบริษัท (พระพรหมบัณฑิต, 2563) และเพื่อสร้างความเชื่อมั่น (Trust) ว่าธรรมะสามารถช่วยโอบอุ้มจิตใจได้จริงในวิกฤต

6. จริยธรรมสื่อสารและการจัดการความขัดแย้ง

คุณสมบัติข้อสุดท้าย “ไม่ก่อความทะเลาะวิวาท” ในทศุเตยยสุตฺร เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับหลัก “สัมมาวาจา” และ “การสื่อสารอย่างมีสติ” (Mindful Communication) จะพบว่า เป็นเกราะคุ้มกันที่สำคัญที่สุดของพระธรรมทูต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559) การสื่อสารอย่างมีสติมีหลักการสำคัญคือ

1. การพูดด้วยความเมตตา คือ มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ฟัง ไม่หวังลาภสักการะ
2. การพูดถูกกาล คือ รู้จังหวะเวลาที่เหมาะสมในการนำเสนอข้อมูล
3. การพูดคำจริง คือ มีความสัตย์จริงและมีความกล้าหาญทางจริยธรรมในการนำเสนอความจริง
4. การระงับความโกรธ คือ เมื่อถูกวิพากษ์วิจารณ์หรือเจอคู่สนทนาที่ก้าวร้าว ต้องรักษาความสงบและชี้แจงด้วยเหตุผล (อสนธิภูมฺ - ทำให้หมดข้อสงสัย)

ในระดับสากล สัมมาวาจาหรือการสื่อสารอย่างมีสตินี้สอดคล้องกับแนวคิด “Nonviolent Communication (NVC)” ของ Marshall Rosenberg นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ที่เน้นการสื่อสารที่ปราศจากการตัดสิน (Judgment) และการกล่าวโทษ (Rosenberg, M. B., 2003) ซึ่งมีความสอดคล้องกับสัมมาวาจาในส่วนของ การงดเว้นการพูดส่อเสียดและการพูดคำหยาบ โดย Marshall Rosenberg เสนอให้ใช้ภาษาที่แสดงถึงความต้องการภายใน (Needs) แทนการตำหนิ (Criticism)

สรุป

จากการศึกษาคุณสมบัติของพระธรรมทูตในพระไตรปิฎกได้แสดงให้เห็นว่า พระธรรมทูตคือ “นักสื่อสารที่มีสติ” และ “นักบริหารที่มีปัญญา” ซึ่งประกอบด้วยคุณสมบัติ 8 ประการ ได้แก่ 1) โสตา คือ เป็นผู้รู้จักฟัง มีทักษะการฟังอย่างมีสติและปัญญา เพื่อทำความเข้าใจความทุกข์และความต้องการของผู้คนในพื้นที่ 2) สวาเวตา คือ พูดให้ผู้อื่นฟังได้ มีศิลปะการดึงดูดใจผ่านวาทศิลป์ สร้างความน่าเชื่อถือและความเลื่อมใสศรัทธา 3) อุกคเหตา คือ ใฝ่ศึกษา มีจิตวิญญาณแห่งการเรียนรู้อยู่เสมอ ทั้งวิชาทางธรรมและวิชาทางโลก เช่น ภาษา วัฒนธรรม และเทคโนโลยี 4) ชาเรตา คือ ทรงจำได้ดี มีฐานข้อมูลทางธรรมที่แม่นยำ เพื่อป้องกันการเผยแพร่ที่บิดเบือน 5) วิญญาตา คือ รู้เข้าใจชัด มีการตกลึกทางปัญญา สามารถตีความและวิเคราะห์แก่นแท้ของธรรมะได้อย่างลึกซึ้ง 6) วิญญาเปตา คือ พูดให้ผู้อื่นเข้าใจได้ มีศิลปะการสื่อสารที่สร้างความสว่างไสวและอธิบายธรรมที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่าย 7) กุสโล สหิตาสหิตสุส คือ ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ รู้จักแยกแยะสิ่งที่ควรทำหรือควรพูด และมีความสามารถในการวางแผนกลยุทธ์ และ 8) โน กลทหารโก ไม่ก่อความทะเลาะวิวาท มุ่งสื่อสารเพื่อสันติภาพและความสงบสุข ไม่ว่าร้ายผู้อื่น ซึ่งสามารถนำคุณสมบัติของพระธรรมทูตดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในบริบทต่างประเทศและยุคดิจิทัลได้เพื่อสร้างความยั่งยืนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้ 1) ในบริบทต่างประเทศ พระธรรมทูตต้องเข้าใจพหุวัฒนธรรม คือต้องใช้ทักษะการฟัง (โสตา) และความเข้าใจชัด (วิญญาตา) เพื่อก้าวข้ามกำแพงทางภาษาและบริบทสังคมที่แตกต่าง พระธรรมทูตต้องปรับตัว บูรณาการวิธีการเผยแผ่ให้สอดคล้องกับ

พื้นที่โดยไม่ได้ติดขัดกับรูปแบบภายนอกหรือพิธีกรรมที่อาจขัดต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำหน้าที่ทูตแห่งสันติภาพ โดยใช้คุณสมบัติการไม่ก่อความขัดแย้ง (โน กลทหารโก) เพื่อนำพาพุทธปัญญาไปสู่สังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างสง่างาม และ 2) ในยุคดิจิทัล พระธรรมทูตต้องมีทักษะเทคโนโลยี ต้องพัฒนาทักษะภาษาและเทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่ (สาเวตา) เพื่อสื่อสารหลักธรรมในโลกเสมือนจริง (Virtual World) ซึ่งเป็นโอกาสใหม่ในการเข้าถึงคน พระธรรมทูตต้องเก่งการบริหารจัดการองค์ความรู้ในยุคที่มีข้อมูลมหาศาล ต้องมีทักษะการทรงจำ (ชาเรตา) ในลักษณะการจัดระบบฐานข้อมูลองค์ความรู้ (Knowledge Management) เพื่อให้ดึงมาใช้งานได้ทันที และต้องมีทักษะการประมวลผลเนื้อหาเพื่อแปลงข้อมูลธรรมะที่ไม่มีโครงสร้างให้เป็นข้อมูลที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจในโลกดิจิทัล ดังนั้น การพัฒนาพระธรรมทูตให้มีคุณสมบัติดังกล่าวนี้จะเป็นการสร้างบุคลากรทางศาสนาที่มี “สมรรถนะสากล” (Global Competencies) ที่สามารถรักษาความบริสุทธิ์ของหลักธรรมไว้พร้อมกับปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการประเมินสมรรถนะหรือคุณสมบัติเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้พระธรรมทูตไทยยังคงเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยิ่งทางใจให้แก่มวลมนุษยชาติในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- บุญร่วม คำเมองแสน และสำราญ ศรีคำมูล. (2560). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในประเทศอินเดีย. วารสารสถาบันวิจัยญาณสงวร, 8(2), 233.
- พระครูธำรงค์ศีลคุณ กนตสีโล. (2558). การศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในฐานะเลขานุการของพระพุทธเจ้า. วารสารวันมูอองแหงรพุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 2(1), 103.
- พระครูโสภณพุทธิศาสตร์ และคณะ. (2562). รูปแบบการพัฒนาพระธรรมทูตในยุคดิจิทัล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: เอส.อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). พระไตรปิฎก สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2563). ธรรมะเยียวยาใจในยุควิกฤต. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสันติสุข มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2565). พุทธศาสนากับโลกสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระธรรมวัชรบัณฑิต (สมจินต์ สมมาปณฺโญ). (2564). แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล. วารสารพุทธมคัศ, 6(1), 1-15.
- พระมหาพงศ์ศักดิ์ ฐานิโย และคณะ. (2564). การสื่อสารธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ของพระสงฆ์ไทย. วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการสื่อสาร, 8(2), 45-62.
- พระมหาเรวัตร์ ผมฺหอม และคณะ. (2566). สมรรถนะของพระธรรมทูตเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมา. วารสารพุทธจิตวิทยา, 8(3), 452-461.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปณฺโญ. (2545). พุทธทัศนะเรื่องจิตวิทยา. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมาน ชาตวิริโย. (2563). การศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศสหรัฐอเมริกา. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(7), 112-125.
- พระมหาสุทิพย์ อาภากร (อบอุ้น). (2557). ทักษะการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 15-28.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2554). พุทธสันติวิธี: การบูรณาการหลักการระงับความขัดแย้งในสมัยพุทธกาล (Buddhist Peaceful Means: Integration of Conflict Resolution in The Buddha's Time). กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี่.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2561). พุทธสันติวิธี: การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: หจก.ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2562). พระธรรมทูตสายต่างประเทศ: กลยุทธ์และการจัดการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2563). พระพุทธศาสนากับการสื่อสารเพื่อสันติภาพ. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี่.
- พระวิเทศรัตนารณ์. (2564). กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในสหรัฐอเมริกา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระวิเศษ ถาวรธมฺโม. (2563). การวิเคราะห์คุณค่าทางพุทธจริยธรรมของพระอานนท์เพื่อการพัฒนาเยาวชนไทยในปัจจุบัน. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 7(4), 83-93.

- พระสมชาย ส่วโร และคณะ. (2565). ผลสำเร็จของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตใน
อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 13(2), 63-77.
- พระโสภณวชิราภรณ์. (2560). บทบาทของพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศต่อการเผยแผ่พระพุทธ-
ศาสนา. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาขวัญชัย กิตติปาโล และเกรียงศักดิ์ พลอยแสง. (2561). หลักและศิลปะการพูด. มหาจุฬา
วิชาการ, 5(5), 40-51.
- พลตรีमारวย ส่งทานินทร์. (2566). พระประวัติในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าและพระอรหันตสาวก
ตอนที่ 14 กุมารกัสสปเถรอาปทาน. เรียกใช้เมื่อ 22 มกราคม 2568 จาก, [https://www.
slideshare.net/slideshow/pdf-258074849/258074849#1](https://www.slideshare.net/slideshow/pdf-258074849/258074849#1)
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิทยาลัยพระธรรมทูต. (2565). คู่มือหลักสูตรการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ. พระนคร-
ศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม
(พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2548). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2560). พุทธวิธีในการสอน. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2561). พจนานุกรมพุทธศาสน ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ:
สหธรรมิก.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2525). ธรรมวิภาคปริเฉทที่ 2 (พิมพ์ครั้งที่
23). กรุงเทพฯ: คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Adler, R. B., & Rodman, G. R. (2017). *Understanding Human Communication*. Oxford
University Press.
- Alex Mika. (2024). Audience Engagement Types. Retrieved on January 22, 2025.
From [https://www.ramotion.com/blog/audience-engagement-strategies/#:~:text=Analayo,Bhikkhu,\(2008\).Oral Tradition in Early Buddhism.In: Encyclopedia of Buddhism.](https://www.ramotion.com/blog/audience-engagement-strategies/#:~:text=Analayo,Bhikkhu,(2008).Oral Tradition in Early Buddhism.In: Encyclopedia of Buddhism.)
- Buber, M. (1958). *I and Thou*. Edinburgh: T. & T. Clark.
- Facione, P. A. (1990). *Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes
of Educational Assessment and Instruction*. Millbrae, CA: The California Academic
Press.
- Manning, C. D., Raghavan, P., & Schütze, H. (2008). *Introduction to Information Retrieval*.
Cambridge: Cambridge University Press.

- Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence*. Bantam Books.
- Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York: Bantam Books.
- Goleman, D. (2006). *Social Intelligence: The New Science of Human Relationships*. New York: Bantam Books.
- Gunaratne, S. A. (2015). *Mindful Journalism and News Ethics in the Digital Era: A Buddhist Approach*. New York: Routledge.
- Hallahan, K., Holtzhausen, D., Van Ruler, B., Verčič, D., & Sriramesh, K. (2007). Defining strategic communication. *International Journal of Strategic Communication*, 1(1), 3-35.
- James, W. (1907). *Pragmatism: A New Name for Some Old Ways of Thinking*. New York: Longmans, Green, and Co.
- Liddell, Henry George; Scott, Robert, (1940). “rhetorikos”. *Greek-English dictionary*. Oxford: Clarendon Publishers.
- Lucas, S. (2020). *The Art of Public Speaking*. McGraw-Hill Education.
- Paul, R., & Elder, L. (2019). *The Miniature Guide to Critical Thinking Concepts and Tools* (8th ed.). Rowman & Littlefield.
- Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto). (2011). *Religion and Globalization*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Rhys Davids, T. W., & Stede, W. (1921). *The Pali Text Society’s Pali-English Dictionary*. Chipstead: Pali Text Society.
- Rogers, C. R., & Farson, R. E. (1957). *Active Listening*. Chicago: Industrial Relations Center of the University of Chicago.
- Rosenberg, M. B. (2003). *Nonviolent Communication: A Language of Life*. Puddle Dancer Press.
- Scharmer, C. O. (2009). *Theory U: Leading from the Future as It Emerges*.
- Senge, P. M. (1990). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization*.
- Shannon, C. E., & Weaver, W. (1949). *The Mathematical Theory of Communication*.

1. หลักเกณฑ์การตีพิมพ์ในวารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์

วารสารวิชาการพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช เป็นวารสารวิชาการ เพื่อเป็นสื่อกลางส่งเสริมการเผยแพร่องค์ความรู้ ในด้านพระพุทธศาสนา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้จากการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เข้ากับพระพุทธศาสนา ผลงานทั้งทางด้านการวิจัย และผลงานทางวิชาการ บทความวิจัย หรือบทความวิชาการ ในมิติด้านพุทธศาสนา การพัฒนาสังคม สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสหวิทยาการ ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอก มีกำหนดออกวารสารปีละ 4 ฉบับคือ

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มีนาคม

ฉบับที่ 2 เดือน เมษายน – มิถุนายน

ฉบับที่ 3 เดือน กรกฎาคม – กันยายน

ฉบับที่ 4 เดือน ตุลาคม – ธันวาคม

2. ประเภทของบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์

1) บทความวิชาการ เป็นบทความที่เสนอเนื้อหาความรู้ ความคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวิชาการที่เชื่อถือได้ในเรื่องนั้น ๆ โดยมีหลักฐานทางวิชาการอ้างอิง

2) บทความวิจัย (Research article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใด ๆ มาก่อน

3. การจัดเตรียมบทความ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 10-15 หน้ากระดาษ A4 หรือ B5 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัด พร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตาราง 1 หรือ Table 1 และ รูป 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วน

และเข้าใจได้ โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อเรื่องควรสั้น และให้ได้ใจความตรงกับวัตถุประสงค์และเนื้อเรื่อง โดยให้พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน และพร้อมระบุอีเมล พิมพ์ด้วยตัวอักษรปกติอยู่ใต้ชื่อเรื่อง โดยเรียงมาทางด้านขวา

4) มีบทคัดย่อภาษาไทย ไม่เกิน 300 คำตอบบทคัดย่อ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) เนื้อเรื่องควรใช้ภาษาที่ง่าย สั้นกะทัดรัดแต่ชัดเจน ถ้าเป็นต้นฉบับภาษาไทยให้ยึดตามหลักพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน การใช้ตัวเลขคำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

7) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ประมาณ 6 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ควรเว้นระยะห่างการพิมพ์ 1 ช่วงบรรทัด

8) ภาพ ให้ใช้ภาพสีหรือขาว ดำ ให้ชื่อกำกับภาพเรียงตามลำดับ ในเนื้อเรื่องให้พิมพ์คำอธิบายที่สั้นและชัดเจนได้รูปภาพ การจะได้ตีพิมพ์ภาพสีหรือไม่ ขึ้นกับการพิจารณาของกองบรรณาธิการ

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุปมีความกะทัดรัด และสั้นได้ใจความ

2) บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัยกรอบแนวคิดและระบุวัตถุประสงค์การวิจัย

3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) อภิปรายผล (Discussion) เสนอเป็นความเรียงชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ตลอดจนแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบความคิดในการวิชนว่ามีความสอดคล้องหรือขัดแย้งอย่างไร

6) องค์ความรู้ใหม่ (Originality and Body of Knowledge) (ถ้ามี) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) ข้อเสนอแนะ (Suggestion) หมายถึง ประเด็นที่ผู้วิจัย เสนอแนะขึ้นมาจากผลการวิจัย หรือข้อค้นพบจากการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อให้ข้อมูลคำแนะนำแนวทางหรือวิธีการใด ๆ แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อเสนอแนะไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนา การปรับปรุง การเปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน หรือการบริหารจัดการ เป็นต้น

9) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเชิงบรรณที่ปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference) การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้ระบบ APA

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือ หรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับ ผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้อง ของการอ้างอิงเอกสาร เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ - นามสกุลของผู้เขียนและเลขปีของเอกสารที่นำมาอ้างอิง กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิงเอกสารที่อ้างอิงในบทความจะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ และเจ้าของบทความต้องรับผิดชอบถึงความถูกต้องของเอกสารที่นำมาอ้างอิงทั้งหมด โดยรูปแบบของการอ้างอิงเอกสาร มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ เล่มที่ ข้อ เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย/15/16/282-283), (พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล/16/256-320)

2) ผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างชื่อผู้แต่งเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2554)

3) ผู้แต่งสองรายให้อ้างชื่อของผู้แต่งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” เชื่อมระหว่างผู้แต่งทั้งสองราย แล้วพิมพ์เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อากาศโรและ เขมณัฐ อินทรสุวรรณ, 2553) หากมีเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 รายการ ให้ใช้เครื่องหมายอฒภาค (;) คั่นระหว่างรายการอ้างอิง เช่น (พระธรรมโกศาจารย์, ประยูร ธมมจิตโต, 2548; พระมหาพรชยา ธมมหาโส, 2554)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 ราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกเว้นวรรคหนึ่งครั้ง เพิ่มคำว่าและคณะ แล้วพิมพ์เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระเทพโสภณ, ประยูร ธมมจิตโต และคณะ, 2548)

5) ให้เรียงลำดับการอ้างอิงตามลำดับพยัญชนะตัวแรกของชื่อผู้แต่งเช่นเดียวกับลำดับการอ้างอิงในส่วนเอกสารอ้างอิง

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง เครื่องหมายจุลภาค (,) ปีที่พิมพ์ และหน้าทีนำมาอ้างอิง เช่น (Keown, 2003)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งสองราย ใช้เครื่องหมาย “&” ระหว่างผู้แต่งทั้งสองราย แล้วพิมพ์เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2000)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. แล้วพิมพ์เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (Kaiser et al., 2008)

4) ให้เรียงลำดับการอ้างอิงชื่อผู้แต่ง

หลักเกณฑ์ทั่วไปในการพิมพ์รายการสำนักพิมพ์/โรงพิมพ์

กรณีเป็นสำนักพิมพ์หรือบริษัทให้คงไว้เฉพาะชื่อ ดังตัวอย่าง

1) บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด ใช้ 21 เซ็นจูรี

2) สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ใช้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3) กรณีที่เป็นโรงพิมพ์ให้ใช้รูปแบบเต็ม เช่น โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา. สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อหนังสือ/(ครั้งที่พิมพ์)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ธรรม์ ชารงนาวาสวัสดิ์. (2548). ไต้ทะเลมีความรัก ภาคสาม: หลังคลื่นอันดามัน. กรุงเทพมหานคร: บ้านพระอาทิตย์.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ)./ ชื่อเรื่อง/(เลขหน้าที่อ้าง)./ สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

เสาวณีย์ จำเดิมแผด็จศึก. (2534). การรักษาภาวะจับหืดเฉียบพลันในเด็ก. ใน สมศักดิ์ โล่ห์เลขา, ชลธีรัตน์ ดิเรกวัฒน์ชัย และ มนตรี ตู้อินดา (บรรณาธิการ), อิมมูโนวิทยาทางคลินิกและโรคภูมิแพ้. (หน้า 99-103). กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยกุมารแพทยแห่งประเทศไทย และ สมาคมกุมารแพทยแห่งประเทศไทย.

4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่/(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจรสังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ : ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน ชื่อสารานุกรม./ (เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).
สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิททอจพันธ์. (2537). หม้อคอกควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Sturgeon, T. (1995). Sciencefiction. In The encyclopaedia America, (Vol.24, pp.390-392). Danbury, CT: GrolierPress.

6) หนังสือพิมพ์**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง./ (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ประชาชนเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์./ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์

ตัวอย่าง :

ทิพมาศ เศรษฐวโรชิต. (2559). ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบบูรณาการสำหรับผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ สาขาบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

มนัส ภาคภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

8) สัมภาษณ์**รูปแบบ:**

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์./ (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์)./ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์./ (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

โกเมทร์ อ่อนนุช. (5 พ.ย. 2560). ความเชื่อเรื่องนาคในพระพุทธศาสนา (นางสาวเจนจิรา พุ่มแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)

9) สื่อออนไลน์**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง./ (ปีที่เผยแพร่)./ ชื่อเรื่อง./เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

เดชขจร ภูทิพย์. (2562). วิธีฝึกใจให้เลิกทรมานจากความเครียด เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <https://www.dailynews.co.th/article/666936/คำสั่ง-ประกาศ/>

10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย./ (ปีที่พิมพ์) ./ ชื่อเรื่อง (ถ้ามี) ./ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ ตอนที่/ หน้า/ (วัน/ เดือน/ ปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก. หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกรมการปกครอง. (2564). เรื่องยกเลิกการเรียกสำเนาบัตรประจำตัวประชาชน และสำเนาทะเบียนบ้าน. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 138 ตอนพิเศษ 298 ง. (6 ธันวาคม 2564).

5. การส่งบทความเข้าระบบ ThaiJO เพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/PPJ/index> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง E-mail: tippamas.mbu@gmail.com

6. รูปแบบการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 15 หน้า (รวมบทคัดย่อ ภาพ ตารางและเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ เมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. เงื่อนไขของบรรณาธิการ

เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจประเมินบทความแล้ว มีความเห็นให้แก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ หากรายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยนั้น ไม่ตรงกับแนวทางของวารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์ หรือไม่ผ่านการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิหรือเชี่ยวชาญ เมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์แล้ว ผู้นิพนธ์บทความจะได้รับสิ่งวารสาร ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารฯ

ตัวอย่าง
การเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)
ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ (ไทย) (14 pt)
ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ (อังกฤษ) (12 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)
หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)
E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)
.....(16.pt).....
.....
.....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (18 pt)
.....(16.pt).....
.....
.....
.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

....(16 pt).....

.....

.....

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1.....(16 pt).....

2.....(16 pt).....

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

....(16 pt).....

.....

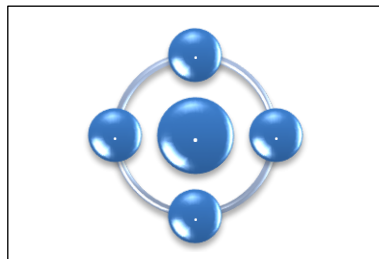
.....

ผลการวิจัย (18pt)

....(16 pt).....

.....

.....

ภาพที่ 1 ชื่อภาพ (ถ้ามี)

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง (ถ้ามี)

อภิปรายผล (18pt)

.....(16 pt).....
.....
.....
.....
.....

สรุป/องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (18 pt)

.....(16 pt).....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ (18 pt)

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ (16 pt)

1.....(16 pt).....

2.....(16 pt).....

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป (ถ้ามี) (16 pt)

1.....(16 pt).....

2.....(16 pt).....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

.....(16 pt).....
.....

.....Eng.(16 pt).....
.....
.....

ตัวอย่าง
การเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

.....(16 pt).....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

.....(16 pt).....

Keywords: 3-5 words

บทนำ : Introduction (18 pt)

.....(16 pt).....

.....

.....

.....

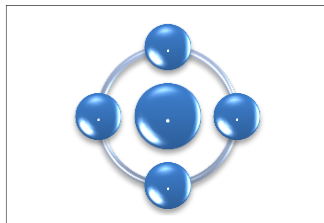
เนื้อหา : Body (18 pt)

.....(16 pt).....

.....

.....

.....

ภาพที่ 1 ชื่อภาพ (ถ้ามี)

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง (ถ้ามี)

สรุป : Conclusion (18pt)

.....(16 pt).....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง : References (18 pt)

.....(16 pt).....

.....

.....

.....

Eng.(16 pt)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคตรราช
Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus